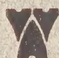

LUX
LIBERTAS

JOAN AVINYÓ, PVRE.

HISTÒRIA DEL LULISME

LLIBRERIA I TIPOGRAFIA CATÒLICA
CARRER DEL PI, 5 : BARCELONA

HISTÒRIA DEL LULISME

NIHIL OBSTAT
El Censor,
Dr. Mariano Vilaseca y Terradellas,
Canónigo.

Barcelona, 22 de Enero de 1925.

IMPRÍMASE
Ramón, Obispo de Barcelona.

Por mandato de Su Excia.
Ilma. el Obispo, mi Señor,
Dr. Juan Boada y Camps,
Canónigo, Secretario.

HISTÒRIA DEL LULISME

PER

MOSSEN JOAN AVINYÓ,
PREVERE

SOCI CORRESPONENT DE LA
REIAL ACADÈMIA DE BONES
LLETRES DE BARCELONA

ANY 1925

Imp. Social : Santa Madrona, 21 : Vilanova i Geltrú.

INTRODUCCIÓ

Quan l'immortal Papa Pius IX, en 1854, proclamà *urbi et orbe*, el dogma de la Immaculada Concepció de la Verge María, imposà a la fe del poble cristià una doctrina divinament revelada. Les paraules de la butlla «Ineffabilis Deus» són clares i absolutes : «*Doctrinam quæ tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suæ Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam.* La doctrina de que la Benaurada Verge María en el primer instant de sa Concepció, per singular gràcia i privilegi de Déu omnipotent, en atenció als mèrits del Salvador del llinatge humà, Jesucrist, fou preservada exempta de tota màcula de pecat original, ha sigut revelada per Déu, i per lo tant, deu ésser ferma i constantment creguda de tots els fidels.»

El dipòsit de les veritats revelades és la Sagrada Escriptura i la Tradició, i com que després dels Apòstols, aquell no s'és augmentat, ja que Déu no ha fetes noves revelacions a l'Església, segons doctrina de la mateixa; d'aquí que per extreure la història del dogma de la Immaculada Concepció de María s'haja d'acudir a les úniques fonts: Sagrada Escriptura i Tradició.

La Sagrada Escriptura, explícitament res ens diu d'aquest misteri, i àdhuc podem dir que ben tost ens desorienta si únicament recordem els passatges de l'apòstol Sant Pau, sobres el pecat d'Adam; i per aquesta causa no és estrany que un bon nombre d'insignes Doctors de l'Església hajan negat la concepció immaculada de María.

En canvi la Història ens manifesta que ja en el segle VI i probablement en el V, es celebrava a l'Orient, la festa de la Immaculada Concepció, el dia 9 de desembre. I en quant a l'Occident, llegírem en el Butlletí Oficial del bisbat de Barcelona, corresponent al mes de novembre de 1854, que Espanya s'honra d'haver rebut juntament amb la fe, el coneixement d'aital misteri, i d'haver celebrada sa festa, des del segle VII, instituïda per Sant Alfons, arquebisbe de Toledo.

Aquesta festa aviat s'estengué per Anglaterra i Normandia, i la corrent pietosa esdevingué irresistible, car el poble cristià i fins els mateixos doctors i savis tenien un con-

cepte tan enlairat de María, de sa santedat i puresa, del digníssim lloc que li destinà la Providència en l'economia de la creació i redempció del llinatge humà que'l dogma de sa Immaculada Concepció marxava embolcallat en les festes que a tan alta dignitat li consagraven.

Amb el temps, aquesta idea de la immaculada concepció de María perdé ses nuvolositats; la gentada s'aferrà més i més en creure a la Verge María preservada de tota màcula per privilegi singularíssim, ja des del primer instant de son ésser natural, a qual concreció per la força de la llògica arribà la pietat senzilla dels humils, mentre que els savis i doctors dubtaren d'un fet tan excepcional.

Sant Bernat, el doctor marià per excel·lència, és qui primer combat obertament eixa doctrina, quan reprèn als canonges de Lió, que s'empenyaven, a mitjans del segle XII, en celebrar la festa en honor de la Immaculada Concepció, i els deia : «Amb aquesta festa no la honoreu pas a la Verge, sino que la desprestigieu.» (1)

Aleshores començà la discussió : la pietat per un costat, i l'estudi per un altre, augmenten la controvèrsia.

Tots els Doctors sostenen unànimament la santificació de María, mes es diferencien en

(1) Non est hoc Virginem honorare, sed honori detrahere. (Migne, vol. 182, col. 235 i 236.)

el temps en què tingué lloc dita santificació; mentre alguns creien i defensaven que María fou santificada després d'ésser concebuda, altres deien que fins en l'acte del naixement no li fou llevat el pecat original i fins uns tercers afirmaven que no fou justificada en gràcia fins que concebí el Verb eternal; però sempre sostenint que havia sigut concebuda amb l'estigma de la culpa, contreta per la generació carnal.

Les disputes d'escola se generalitzen durant el segle XIII, car els textes dels primitius Pares de l'Església, no parlen pas amb tota claredat respecte d'aquest misteri de la concepció immaculada de María. Obtingué la hegemonia entre els escolàstics, la opinió negativa, guiats principalment per l'autoritat de Sant Bernat i del Mestre de les sentències, en tant que la dita festa dedicada a la Verge s'anava estenent, essent Catalunya una de les nacions que demostrà més devoció per tal misteri. Segons el P. Gazulla, l'Hipòlit Marracio en sa obra *De Regibus Marianis*, diu que molts prínceps demostraren llur afecte envers la puresa de María, però cap com el rei en Jaume el Conqueridor, qui destinà als religiosos mercedaris per a que fossin defensors generosos de sa Concepció Immaculada.

El zel fervorós d'aquell bon rei arborà el cor de sos súbdits, i així podem donar lloc preferent al Capítol de la Seu de Barcelona,

entre els primers qui començaren a celebrar a Catalunya la festa de la Immaculada. En confirmació d'això, podem citar el document trobat en aquell arxiu per son diligent i pacientíssim oficial Mossèn Josep Mas i Doménech, que per ara és el monument més antic en pro de tan singular privilegi. Heusaquí la nota-resum de l'esmentat document, feta pel propi Mossèn Mas : «Governava la diócessis de Barcelona l'insigne prelat, devotíssim de la Mare de Deu, don Arnau de Gurb, quan un dels canonges de nostra Seu, singular enamorat de la sens taca original, Nostra Dona Sancta María, don Bertrán de Molins, domer, amb repetides instancies demaná al venerable bisbe la institució de la festa de la Concepció de la Verge María, a qual fi senyalava les rendes convenients. Considerant quan pia era la susdita petició y digna de tota lloa, el día 4 de novembre de 1281 el bisbe instituí la festa de la Concepció de María Santíssima, la que devía celebrarse quiscun any el día vuyt de desembre a la Catedral y a tot el bisbat de Barcelona, firmant la escriptura que's guarda al Arxiu de dita Seu el memorat bisbe y Capítol de canonges, a ma del notari públich de Barcelona y de dita Catedral, Pere Marqués.» (1)

(1) Arxiu de la Catedral de Barcelona; pergamí solt que no té signatura i publicat pel P. Faustí D. Gazulla, religiós mercedari, en sa obra : «Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima».—Barcelona, 1905.

Des d'aleshores la Casa reial d'Aragó es distingí per una especial devoció a la Immaculada Verge María, que'l Beat Ramon Llull i sa escola cuidaren d'escampar arreu de llurs dominis.

Ens conta antiga tradició que, passant en Llull, poc després de sa admirable conversió per la porta de l'Almudaina, que està tocant a l'hort del Palau Episcopal de Mallorca, se li aparegué la Verge amb son Fill als braços, manifestant-li fervent desig de que fos introduïda dintre el cercle dels savis la pietosa creència de sa immaculada concepció. Afegeix en Vicens Mut, (1) que en memòria d'aqueixa miraculosa aparició, s'hi posà en aquell lloc la imatge que en el seu temps encara s'hi venerava. D'aquest fet, hi veuen alguns biògrafs del Beat una clara al·lusió en el verset 14 del llibre *Del amic y del Amat*, quan diu que la Reina del cel presentà son Fill a l'amic perquè li besés el peu, recomanant-li escrigués en son llibre les virtuts de nostra Dona.

No hi ha lloc a dubte que la intel·lectualitat medieval negava el privilegi marià; prova palesa en són els tres grans i piadosos doctors: Sant Bernat, Sant Tomàs d'Aquino i Sant Bonaventura. Del primer és certa l'autenticitat de la carta dirigida als canonges de Lió; i de ses obres sols en resulta l'afir-

(1) Historia de Mallorca, llibre II, cap. 2.

mació de que María fou santificada abans de son naixement però molt després de sa concepció. (1) Són ses paraules : «Si, doncs, no pot esser santificada abans de sa concepció perquè no existia, ni en la matexa concepció precisa pel pecat que li era adjunt, resta creure, que després de sa concepció rebé la santificació, la qual excloent el pecat, feu sant son naixement, mes no sa concepció.»

Els últims editors de les obres de Sant Bonaventura, més sincers que alguns tomistes, confessen ingènuament que'l Sant s'equivoca. En efecte, pregunta el Sant Doctor si la Verge fou santificada abans de contraure el pecat original i conclou que el més probable és que la santificació de María tingué lloc després d'haver-lo contret en sa concepció. (2) Adverteixen els dits editors que Sant Bonaventura «podia rectament impugnar la sentència piadosa sense que per ço degués sotscriure la opinió rigurosa que diu que la Verge fou santificada poc després (en l'ordre del temps) de la infusió de l'ànima. Amb tot, preferí seguir la sentència aleshores mes comú, encara que alguns ho neguen. Es veritat que ell afirma que la Verge no estava sotsmesa a la llei, mes pot esser molt bé que'l Sant se referís a la llei mosaica.

Els altres llocs favorables a la sentencia

(1) Migne; loc. cit.
(2) Sent. Lib. III. Dist. III. P. J. Art. I, q. II.

piadosa atribuïts a Sant Bonaventura están presos de llibres apòcrifs o dubtosos. El sermó segón de la B. V. M. que es cita com insigne testimoni en son favor, deu confesarse que no és seu, com axí ho declara l'edició Vaticana en el marge.» (1)

De Sant Tomàs d'Aquino sols cal recordar que l'article de la *Summa*, on la qüestió és tractada *ex professo*, és claríssim i termenant. Vegi's per altra part el fulletó d'on hem tret aquestes notícies, titolat *Santo Tomás de Aquino y la Inmaculada Concepción de la Virgen María.*—Barcelona, 1909. Assaig crític de l'il·lustrat sacerdot Mossèn Moisés Alujas, qui demostra palesament i amb claror meridiana que Sant Tomàs negà la immaculada concepció de María.

En fi, tots els Doctors de més anomenada de l'Escolàstica, com Albert el Gran, Alexandre de Hales, Durandus, etc., ensenyaren respecte la santificació de la Verge el que trobaren escrit pels Sants Pares, i aquests jamai digueren explícitament que María hagués sigut *concebuda* sense el pecat original, axò és, que fós santificada en el primer moment de la infusió de l'ànima, com és dogma de fe. Únicament en Ramon Llull, fent-se ressó d'aquella veu celestial, sigué el primer Doctor que defensà públicament la Immaculada Concepció de María.

---

(1) Edició de Quaracchi, 1887.

Diu un autor dels nostres dies, que el poble fidel no podia seguir aqueixes pregones discussions, dels savis, car no les capia; més un secret instint, que en el fons era aquell sentiment catòlic que és un factor de la Religió, li dèia que María concebuda en pecat original no era tal com la imaginava la gentada: pura i sens màcula. Jesús, per sa honor i per la de sa pròpia Mare, no ho podia permetre; per çó des de que es presentà aital creença s'hi aferrà la pietat senzilla dels creients, de tal manera que endebades es predicava la opinió contrària, oposant-hi murmuracions i desgrats.

La tradició, però no la dels savis, sinó la ingènua pietat del poble, des dels temps primitius, considerà en María la perfecció de totes les virtuts; i quan més tard els intel·lectuals i els mestres, l'anomenaren *santíssima, puríssima, immaculada*,... la gent senzilla i els contemplatius per intuició, cregueren que havent sigut elegida per Mare de Déu, aquest l'omplenà de gràcia amb superabundància; i aquella mateixa ingenuïtat pietosa, furgant, ideà encara una perfecció més perfecta (sigui'ns permés el pleonasme) per arribar sense gran esforç a deduir que essent Déu omnipotent volgué concedir a sa Mare lo millor de lo millor, i per aquesta causa li fou llevat el pecat original ja en el primer instant de sa concepció, afermant-se en la creença de que la Verge Santíssima ni maculada fou pel ras-

tre del pecat de nostres primers pares. Aquest privilegi singularíssim no el capí la ciència, i els Doctors s'escandalitzaren retreient l'exemple del Baptista, que santificant en el ventre de la seva mare no fou pas exempt de la culpa original, privilegi i perfecció sols degut al Verb humanat.

Per lo tant aquests mots : *santíssima, puríssima, immaculada*,... atribuint-los a María, significaven en boca dels mestres i doctors que, concebuda com a filla d'Adam en pecat, fou santificada després per privilegi, abans de nèixer, com el Precursor. Així ho havem vist confirmat per Sant Bonaventura, Durandus, i en general tota l'Escola dominicana. I si's volen oposar alguns textos dubtosos de Sant Ambrós, Sant Agustí, Sant Fulgenci i altres, o tossudament sostenir que Sant Antoni en sos sermons i Grossetete i Guillem Wasse en la cèlebre càtedra de Oxford, defensaren el *privilegi de la Immaculada*, estem segueríssims que en cap dels llocs citats s'hi trobarà palesa i explícitament defensat el privilegi, de que María sia immaculada *ja en el primer instant de sa concepció*, car l'ambient de l'època ens interpreta prou clarament tots aquells passatges en sentit desfavorable a lo que crèia la fe senzilla de la gentada en llur alt sentit pietós.

Fins poc abans del modern renaixement lul·lià es tenia per axioma cert i innegable, que el primer dels Doctors qui defensà el privile-

gi marià fou el súbtil Scot, puix sabut és la grossa importància que en la història del Dogma de la Immaculada té el *Scriptum oxoniense*. Sense negar aquesta importància farem remarcar que la primàcia la té, sens dubte, el Beat Ramon Llull; fixem-nos sols en les dates. Segons l'analista franciscà Lluc Wadding (vol. VI, ann. 1304, núm. 29), Duns Scot, començà d'explicar sos comentaris al Mestre de les Sentències a Oxònia (Oxford), després de l'any 1300, any primer aquest de la seva ensenyança en aquella Universitat. En canvi, segons la *Vida* que del Beat Ramon Llull composà el P. Pascual, extreta de ses mateixes obres i d'una biografia anònima contemporània, ens presenta al Doctor Arcangèlic ensenyant a París en l'any 1286. (1) Lo qual vé confirmat per Cèsar Egasi de Boulay en sa Història de la Universitat de París, qui ens diu que en dit any en Llull ensenyà en aquella aula per especial precepte del canciller Bertoldus. La Sorbona de París era aleshores el cervell d'Europa, i és cosa averiguada que el *Magister Parisiensis* — com el mateix Llull s'anomena moltes vegades — no s'acontentava en explicar la seva *Ars* teòricament, sinó que d'ella en fèia constant aplicació a totes les qüestions filosòfiques i teològiques en us; y per consegüent a la de si María fou o no immaculada en son conce-

(1) *Vindiciæ Lullianæ*, tom. I, pl. 169.

biment, de la qual qüestió de Sant Bernat ençà, totes les aules se'n venien ocupant, en sentit negatiu com és de suposar.

En 1297, explicà el Beat Ramon Llull, per segona volta la seva *Ars Magna* en la Universitat de París, dedicant-se ademés a la composició de llibres que contenien les explicacions de la càtedra; un d'aquests és *Disputatio Raymundi et Eremitæ super aliquibus dubiis quæstionibus Sententiarum Magistri Petri Lombardi*, o sia uns Comentaris al Mestre de les Sentències que terminà al mes d'Agost de 1298; y en aquesta obra proposa la qüestió de si la Verge María contragué el pecat original, contestant i defensant que no solament fou María immaculada en sa *Concepció activa*, lo qual avui és dogma de fe, sinó també en sa *Concepció passiva*, això és, santificació del sèmen del qual devia formar-se el cós de la puríssima Verge, sobre lo qual res n'ha dit l'Església. De manera que segons els nostres comptes, encara el venerable Scot no havia pujat a la càtedra de Oxònia quan ja el Beat Ramón Llull defensava públicament i d'un modo diríem més *radical* el privilegi marià. Així, doncs, podem concloure amb el P. Pascual, que el nostre Doctor Arcangèlic sigué el primer dels comentaristes de Pere Llombart, qui en la Sorbona de París defensà i ensenyà públicament que María fou immaculada des del primer instant de sa concepció, lo qual queda confirmat per l'au-

toritat del jesuïta P. Benet Plazza en son llibre *Causa Immaculatæ Conceptionis...* (1)

Tan forta havia estat la propaganda religiosa, tan intensa la pietat, que la creença en la concepció immaculada de María, des del primer instant de son ésser natural, promte entrà entre les qüestions defensades pels intel·lectuals, tan bon punt el nostre Beat li hagué obert les portes del primer centre científic de la època.

La fervor envers la Mare de Déu creixé i la escola luliana juntament amb la franciscana escamparen arreu la devoció a María ensems que ensenyaven i defensaven sa immaculada concepció. I fins sota els plecs de aital bandera els lulians han combatut constantment a llurs enemics, car és ben cert que una de les causes i el furor sagnant amb que ha sigut atacada la persona i les doctrines del Doctor Arcangèlic, després de sa mort gloriosa, prové d'haver estat el més gran i decidit defensor de l'Immaculada Concepció de María, com se'n dedueix clara i evidentment de la lectura del *Directorium inquisitorum* de Fra Nicolau Aymerich; de la *Tabula*

(1) En moltes altres obres del Beat Ramon Llull s'hi defensa'l privilegi marià, com són : *Liber principiorum theologiæ* i el *Magnus liber contemplationis in Deum,* escrits entre als anys 1272-75. *Llibre d'Amic e Amat*, escrit en 1285. *Liber de Sancta María*, en 1290. *Lectura super artem inventivam et tabulam generalem*, en 1293-95. *Libre del Arbre de sciencia*, en 1295; etcètera, etc.

chronologica de Gualterius; de la *Doctrina curiosa* de Gerasius i dels *Anals* de Bzovius.

Aqueixa controvèrsia en favor de la doctrina de la Immaculada Concepció, sostinguda amb virior pels lulians durant més de cinc centúries, constitueix l'element extern de la gloriosa Escola luliana que breument historiem en el present volum.

I

AUTO-BIOGRAFIA
DEL BEAT RAMON LLULL

Tots els erudits i intel·lectuals concedeixen una grossa importància per a sentar els fonaments de la vida del Beat Ramon Llull, a la que escrigué un autor anònim coetani després d'haver-la escoltada dels llavis del Doctor mallorquí.

D'aquesta *Vida* se'n conexien algunes versions incompletes : la castellana publicada per el P. Pasqual en «Vida del Beato Raimundo Lulio»; la llatina, que es troba en les «Disertaciones Históricas sobre el Beato Lulio», del P. Custurer, i la francesa, en el volum XXIX de la «Histoire Littèraire de la France». N'hi ha una de completa, llatina, en el volum I de la edició luliana de Mains. Però totes presenten variants entre sí, i varien també quelcom del text original català.

Aquest text original català té tots els honors d'una auto-biografia, qual narració no passa més enllà de l'any 1311 en que començà

el Concili de Viena al que assistí el Beat Ramon Llull, i és aleshores quan esperonat per una colla d'amics i admiradors del Mestre, els contà els principals trets de sa vida, escrivint més tard un dels oients aquella història.

En Mateu Obrador i Bennasar, erudit lulià i intel·ligent bibliòfil de nostres dies, per encàrrec de l'*Institut d'estudis catalans* feu una intensa recerca de m. s. lulians i més especialment catalans en les Biblioteques de Londres, Munich i Milà; i quan aparellava la Memòria sobre la tasca que se li havia confiat i que devia presentar a l'*Institut*, el sorprengué la mort (27 Maig de 1909), deixant un buit dificilment reparable en la Comissió Editora de les Obres de Ramon Lull de Palma de Mallorca, de la que n'era l'ànima.

La còpia del text català de la vida anònima coetània del Beat Ramon Llull, que ell extregué del *British Museum* de Londres i que porta la signatura Add. M. S. 16.432; fol. 24 b., es perdé després de la seva mort; i per una sèrie de circumstàncies que no coneixem, anà parar a casa un llibreter de vell del carrer de la Palla de Barcelona, on per misteriosa coincidència li savé, l'entusiasta i cèlebre lulià Dr. Salvador Bové, canonge Magistral d'Urgell, emportant-se'l joiós per donar-lo a la llum pública en conmemoració del VIé centenari de la mort del Beat, en l'any 1915, precedit d'un treball que presentà a la Real Aca-

dèmia de Bones Lletres de Barcelona, de la qual n'era corresponent, per a que fós llegit en la sessió extraordinària del 6 de Juny de dit any, estant ell en el llit d'agonia, puix moria nou dies més tard en la ciutat de Badalona després de llarga i penosa malaltia.

El dit treball, titolat «Ramon Llull i la llengua llatina», seguit de la vida coetània, foren estampats sobre les planes del Butlletí que publicà la dita Real Acadèmia de Bones Lletres, núm. 58, corresponent als mesos Abril-Juny de 1915.

Aquest text, doncs, que per primera vegada tragué a faró el Magistral d'Urgell, és el que anem a reproduir copiant-lo del «Butlletí de la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona», per a que nostres lectors s'enterin de la vida del Beat Ramon Llull, abans d'entrar en l'estudi de la extensa escola a que donaren origen ses doctrines.

ASSI DEUALL SE SAGUEX LA VIDA E ACTES DEL REUEREND MESTRA RAMON LULL

ihs. xps.

A honor gloria laor e magnificencia de nostro Senyor Deu Ihesuxrispt lo Reuerend e digne de gran memoria mestra Ramon llull del Regne de Mallorques instat e sollicitat

vna e moltes veguades per alguns seus deuots refferi e recompta les cosas deuall scrites hon sa contenen la sua vida couersio e penitencia molt alta e marauellosa segons que specifficadament deuall aparra. Recompta primerament e ans de totes cosas que stant ell sanascal e maiordom del sup Illustra senyor Rey de Mallorques com fos en la plenitut dela sua jouentut es fos donat en la art de trobar e compondra cansons e dictats delas follias de aquest mon stant vna nit dins la sua cambre sobra lo bancal del seu llit ymaginant e pensant vna vana canso e aquella scriuint en vulguar per vna sua anamorada, la qual llauors d'amor vil e fada amaua, com donchs tingues tot lo seu enteniment ences e occupat en dictar aquella vana canso, remirant ala part dreta vahe nostre senyor Deu Ihesuxrispt pengant en creu molt dolorat e apassionat, lo qual tenja vist hac gran temor en simatex e lexant totes aquelles [f. 25] cosas que tenia enfre les mans anas metra en lo llit e vas colgar. E lo sent demati levant sa no curant de la visio que la njt pessada hauia hauda torna a dictar aquella vana e folla canso que comensada hauia, e com altra veguada aquella hora e en aquell loch matex tornas a ascriura e a dictar aquella canso altra veguada nostro senyor li aparech en creu en aquella forma matexa, de la qual visio ell molt pus spauentat que no de la primera lexades totes cosas anas metra en lo

llit. Jatsia per axo aquella folla volentat ell no lexa, ans be apres pochs jorns tornant ell en acabar aquella canso e no curant daquellas visions marauellosas. Fins que tersament quarta e quinta li aparech, per les quals aparicions axi souinegades ell molt spauentat cogita que volien dir aquelles visions ten souinegades e lo stimol dela consciencia li dictava que nostro senyor Deu Ihesuxrispt no volia altra cosa sino que lexant lo mon totalment se donas a la sua seruitut. E com daltra part arguis en simatex esser indigne de seruirlo, atesa la vida que fins en aquell dia hauia tinguda stech molt acongoxat tota aquella njt pregant nostro senyor quel illuminas e remirant en simatex la gran mansuetut paciencia e misericordia la qual nostro senyor ha en verd los peccados confortas e hac vertedera confiansa ab nostro senyor que no obstant la vida que fins en aquell jorn hauia tinguda, volentat era de nostro senyor que ell totalment sa donas en sa seruitut. E com ja per aquest proposit e desliberació fos enflamat e enses en la amor del crucifix cogita quin acte (ne) quin seruici poria ell fer que fos acceptable e plasent al appasionat et pensant en asso scorrech li lo die del Euuangeli qui diu, que maior caritat ne amor negun no pot hauer en verd l altra que posar la vida per aquell e per tant lo dit reurend mestra ell ja tot enses en ardor de amor verd la creu, dellibera que maior ne plus plasent

acte no podia fer que tornar los infels e increduls a la veritat dela sancta fe catholica, e per allo posar la persona en perill de mort e com llongament sobra asso ell hagues pensat tornar dins simatex dupta ell esser apte ne dispost a ten alt ministeri car considerant esser illiterat com en sa jouentud nelex hun poch d' gramatica no hagues apres e considerant aquest ten gran deffalliment deffectiu en ten alt ministeri e contrari d' sso que ell desiraua comensa hauer tanta dolor que quasi isque de si matex e pensant aquestes cosas ab pensa dolorosa confia e pensa que encara per auant ell faria libres huns bons e altres millors successivament contra les errors dels infaels. Asso pero hague ell per inspiracio diuinal car com ell era en simatex no podia pensar com nj en quina manera ell ordenaria los dits libres com no hagues sciencia e pensant mes auant que jatsia ell asso fahes pus no sabia la lengo morischa o arabicha que res no li aprofitaria e mes auant considerant ell esser sol en aquest ten gran exercici, e per asso ell pensa que anas al sant pare e als princeps dels xrisptians a impetrar que fahessen diuerses monastirs ahon ho [fol. 25 v.] mens sauis e literats studiassen e aprenguessen la lenguo arabicha e de tots los altres infaels per so que posques sen entre ells prehicar e manifestar la veritat dela sancta fe catholica. Aquestes donchs tres cosas fermament dins

la sua pensa delliberades so es de posar la sua vida per honor de Ihesuxrispt e de fer los libres dessus dits e de fer construir e edifficar diuerses monastirs axi com demunt es dit partis d'aqui lo reuerend mestra e anassen a la sglesia qui noli era molt lluny, e aqui postrat en terra suplica lo apassionat ab lagremes que li plagues portar a bona fi e conclusio aquelles tres cosas que dins la sua anima hauia delliberades e acabada la sua oracio tornansent en sa casa com los negocis mundanals lo tinguessen encara empetxat stech per tres mesos que ab diligencia no posque en les dites cosas treballar, mas vinent la festa daquell glorios cyeraff mossenyer sent Francesch e hoynt lo Reuerend mestra lo sermo de hun bisbe qui en la dita festa predicaua dient e recomptant com lo glorios mossenyer sent Francesch lexades totes las cosas mundanals se era totalment donat el seruici de la creu fonch tocat dintre les suas entramenes e dellibera que venudes les suas possessions ell fahes atretal. E de fet lexada certa part de bens per sustentacio de la muller e imfans anassen a la esglesia de sent Jacme et a nostra dona de rocha tellada e a diuersos lochs sants per suplicar a nostro senyor quel endressas en aquells tres proposits que hauia delliberat fer.

Acabat donchs per lo dit Reuerens mestra lo demunt dit Romjatge deslibera d'anar al gran studi de Paris per pendra aqui grama-

tica e altres sciencias migensant les quals e ab la ajuda de nostro senyor posques donar couclusio al seu sant proposit, pers los seus amichs e familiars e maiorment mestra Ramon de Penafort del orde de glorios mossenyer sent Domingo li contrastaren e ley leuaren del enteniment que no hi anas ans sen torna a la seua Ciutat de Mallorques. E deffet essent en Mallorques posades totes lès superflitat de vestidures les quals ell acustumaua de aportar vestis del abit molt honest e del pus gros drap que troba, e ab aquell abit ell se dona assaber algun tant de gramatica, et mes auant compra hun moro per so que de aquell posques apendra la lengo arabica o morischa. E com en aquesta forma ell hagues stat per spay de nou anys esdeuench se que hun jorn lo dit moro, absent lo dit Reuerend mestra, blasfama lo sobres sant nom de Ihesuxrispt, la qual cosa apres com li fos recomptada mogut per intrinsech zel de nostro senyor feri lo dit moro axi en la bocha com en la cara cap e altres partides del seu cos, e com lo dit moro fos molt alt de cor, e fos stat quasi mestra del dit senyor seu en mostrali la lengo [f. 26] morischa, hac gran ira dels dits colps e deffet pensa en quina forma e manera lo poria auciura e matar. E com hun jorn ell tingues hun coltell molt agut e vaes star son senyor tot sol saent en una cadira ab gran crit lexas anar vert ell, cridant ara morras, e jatsia lo lo dit reurend mestra li

desuias lo colp, segons son poder, empero ell romas naffrat de colp empero no mortal sobra lo ventrell, e luytant ab ell fo enderrocat lo dit moro e leuat lo coltell, e com la companya de casa sentissen la remor volgueren auciure lo dit moro pero lo dit Reuerend mestra nou permes ans lo feu metra dins lo carcer fins que ell hagues desliberat que faria d'aquell, e com duna part pensas com per part del dit moso hauia rebut gran beniffici de apendro la lengo morischa, la qual ell molt hauia desirada per ferna honor a nostro senyor Deu per tant li aparia que no li degues dar mort, e com daltra part duptas que altra véguada no tornas en voler lo auciura estaua en gran duptes e perplex que faria e deffet anassen a nostra dona dela Reyal per preguar nostro senyor Deu quel inspiras que farie de dit moro, e com hagués feta oracio aqui per tres dies e fos molt merauellat que lo seu sperit nos reposaua en darli mort o vida ans staua en aquella perplexitat matexa ab gran tristor tornas-sen a casa sua e com pessas per lo carcer hon son catiu era trova que lo dit catiu se fonch pengat ab la corda ab que staua ligat, feu donchs gracies lo dit Reuerend mestra a nostro senyor quil hauia tret daquella gran perplexitat per la qual lo hauia soplicat.

Apres donchs totes aquestes cosas muntassen lo dit Reuerend mestra alt en una montanya apellada randa la qual no era molt luny de la sua casa, per so que aqui mellor pos-

ques nostro senyor pregar e seruir, e com hagues stat aqui quasi per .viij. dies e hun die stigues contemplant et tenint los vlls verd lo cel, en hun instant li vench certa illustracio diuinal donant li orde e forme de fer los dits libres contra les errors dels infaels, de la qual cosa molt alegra lo dit Reuerend mestra ab grans lagremes feu moltes gracies a nostro senyor d'aquella gracia ten marauellosa, et encontinent deuallant de la dita muntanya anassen prestament al monastir dela Reyal per so que pus aptament posques ordonar los dits libres, e deffet ordona hun molt bell libre lo qual apella la art maior contra los infels e apres la art general, sots la qual art apres molts libres compila per la capacitat dels homens illiterats, e com lo dit Reuerend mestra hagues la dita obra acabada munta altra vegada al puig de randa, e en aquell loch hon ell rabe aquella gran illustracio ell feu edifficar hun armitori en lo qual stech per spay de quatra mesos die e njt suplicant a nostro senyor que aquella art que hauia ordonada fos a honor sua e a profit de la sancta fe catholica e que li plagues aquella prosperar. Et deffet stant lo dit Reuerend mestra en aquesta forma e manera esdeuench se que hun jorn li vench hun pastor de ouelles joue ab la cara molt plasent e alegra, lo qual dins vna sola hora li recompta tanta singularitat de la essencia diuina e del cel e singularment de natura angelica, com hun gran home de

sciencia en dos dies aguera puschut splicar, e vahen lo dit pastor [f. 26 v.] los dits libres que lo dit Reuerend mestra hauia ordonats besals ab los genolls en terra e ab lagremes dix que per aquells sa sagueria molt de be en lasglesia de Deu e benehint al dit Reuerend mestra ab lo senyal de la creu axi com si fos hun gran profeta, partis dell e romas lo dit Reuerend mestra tot esbalayt, car no li dona de parer que may hagues vist lo dit pastor e de aquell may hagues hoit parlar. Apres donchs aquestes cosas com lo senyor Rey de Mallorques hagues hoit que lo dit Reuerend mestra hagues dictats cert libres, tremes per ell que vingues a montpeller e com fonch junct alla, lo senyor Rey feu examinar los dits libres a un mestra en Theologia frare menor, e signantment les meditacions que ell hauia ordenades per tots los dies del any trenta paragrafs specials, les quals cosas ab gran admiració e reuerencia rabe e examina lo dit frare menor, e llauors en lo dit loch de monpeller feu lo dit Reuerent mestra hun libre apellat art demostratiua, la qual legi aqui publicament e sobra aquell feu huna lectura, en la qual declara com la primera forma e la primera materia constituhexen un cahos elemental e com los deu predicaments vniuersals deuallen e son contenguts en aquell segons la theologal e catolica veritat, e en aquell temps impetra lo dit Reuerend mestra, del dit senyor Rey esser edifficat hun monas-

tir en lo Regne de Mallorques ben dotat de possessions en lo qual posquessen viura .xiij. frares qui aprenguessen la lengo morische per conuertir los infaels, als quals tots anys fossen dalts sinch cents florins dor per llur sustentació. Apres donchs de aquestes cosas anassen lo dit Reuerend mestra al pare sant e als cardinals per obtenir que per lo mon se fessen monastirs hon sa aprenguessen diuersos lengatges per conuertir los infaels, e com fos ates a cort atroba lo sant pare qui llauors era mort de fresc per la qual cosa lexada la cort tornassen la via de Paris ab proposit e intenció de legir et communicar la art publicament la qual nostro senyor li hauia communicada, e deffet essent a Paris legi aqui publicamen en la scola de mestra britolt canceller del dit studi, e com aqui hagues stat hun temps e hagues vista la forma del studi anassen a montpeller e aqui ordona e feu hun altre libre lo qual apella lart d'trobar veritat a aximatex reduí en tots los altres libres les .xvi. figures a quatre per amor dela fragilitat humana, les quals cosas totes ordonades partis de montpeller e anassen la via de Genoua hon lo dit libre inuentiu del vernacul trenslada en morisch, la qual cosa acabada dellibera d'anar en cort romana per dar forma de fer los monastirs que tant desiraua mes com en la dita cort Romama posques poch aprofitar per los grans empaxs quey sentia dellibera de tornar sen en Genoua per so

que de aqui pus facilement posques pessar en barbaria per prouart i si ell tot sol poria alguna cosa acabar disputant e consernir ab ells segons la art que nostro senyor li hauia inspirada so es prouant la sancta Incarnació del fill de Deu la santa trinitat la qual los infaels no creuhen, e com fos arribat en Genoua tentost fonch diuulgat que ell volia pessar en Barbaria, e deffet lo poble hauia confiansa que nostro senyor Deu faria algunes marauelles [f. 27] per mans d'aquell com haguessen hoit que nostro senyor lauia inspirat en certa montanya, e deffet stant ell en aquest sant preposit com hi hagues ja cert pessatge per barbaria e lo del Reuerend mestra ja hagues recullits los seus librcs sobreuench li vna temptacio molt fort, car lo seu enteniment li dicta axi reyalment com si ell ho ves que encontinent que ell fos en Barbaria sens lexar lo disputar ne preycar los moros lo allapidarien o almenys lo metrien en carcer perpetual, de la qual cosa hac gran temor lo dit Reuerend mestra, axi com se lig de monsenyer sent Pere, e deffet lo dit reuerend mestra per aquesta temor romas aquella veguada, forse inspirat per nostro senyor al qual llauors no plague, e com la fusta se fos partida contraria temptacio repres lo dit Reuerend mestra stimant que per aquell gran peccat nostro senyor lo dampnaria e duptant se que nos hagues dat scandil al poble contra la fe quasi vench en punt de desperacio e hac

tanta dolor dins la sua anima que axalla de part de fora e caygue en vna gran malaltia en la qual stech per gran temps que james a negun ne volgue descubrir la causa de la sua malaltia. E venjnt la festa de Sincogesma lo dit Reuerend mestra axi malalt com era se feu portar a la esglesia de monssenyer sent Domingo e com cantassen aquell sant ymne qui diu *Veni creator spiritus* gira lo seu enteniment alt vert nostro senyor e ab lagremes cordials suplical que per sa gran benignitat li perdonas aquell ten gran defalliment, e deffet com laguessen posat dins lo dormidor en vna cambre continuant lo dit Reuerend mestra la sua alta oracio remirant en lo treginat de la dita cambra vahe vna llum patita axi com vna stela de la qual isque vna veu la qual li dix tals paraules, en aquest orde et deus saluar, e tentost hoydes aquestes paraules lo dit Reuerend mestra tremes als frares qui vestissen labit de mossenyer sent Domingo, la qual cosa los frares no gosaren fer, com lo prior no hi fos, e com lo dit Reuerend mestra sen fos tornat a la sua posada redohili a memoria com los frares menors hauian pus acceptable lart que nostro senyor li hauia inspirada que no los frares prehicadors, e per asso pensa que lexada lorde de sent Domingo prengues labit de mossenyer sent Francesch, e com aquestes cosas ell pensas vae sus en la paret prop dell vna corda o sinyell de mossenyer sent Francesch, e com

per spay de vna hora ell hagues pensat en aquestes cosas mirat en alt ell vahe aquella llum matex la qual hauia vista a prehicados e hoi la veu matexa qui quasi manassant li dix e no te dit que solament en lorde de prehicados te post saluar, veges donchs que faras, la qual cosa com lo Reuerend mestra hagues hoyda pensant en simatex que si ell no entrant en lorde de frares menors que los seus libres se perdrien e vahent daltre part la veu dela stela que sino entraua en lorde dels preycados que nos saluaria fonch posat en gran angustia, e apres lonch pensament elegi que mes valia ell tot sol esser da(mpn)at que si aquella art ab la qual molts sa porian saluar totalment se perdia e no (ob)stant la paraula dela stela tremes tentost per lo guordia defrares menors e demanali labit del glorios mossenyer sent Francesch, lo qual li promateran ado(nar) [f. 27 v.] tentost que fos pus acostat a la mort, e jatsia lo dit Reuerend mestra cregues que nostro senyor no li volgues perdonar, empero per no donar mal eximpli de simatex al poble que no moris verteder catolich volgue fer orde de christia. E com lo sacerdot li hagues aportat lo cors precios de Ihesuxrispt e stant dret deuant ley volgues liurar, senti lo dit Reuerend mestra que per forsa li giraren la cara a la part sinistra, e aximatex lo precios cors de Ihesuxrispt li dona de parer que pessas te(n) be al costat squerra dientli tals paraules pena con-

digna sostendras si axi en la forma que stas me vols rebre, mes lo dit Reuerend mestra stant ferm en lo seu proposit amaua mes esser dampnat ell tot sol que si la sua art ab la qual molts podian salvar se perdia, e sentint altra veguada per forsa girar la cara a laltra part dreta tenint nostro senyor deuant, leuas del llit e gitas boca terrosa en terra besant los peus del sacerdot, e ab aquesta ficta deuoció demunt dita lo dit Reuerend mestra combregua o diu un doctor marauellosa tempció abraam patriarca contra tota speransa fita en nostro senyor e hac speransa, e lo dit Reuerend mestra Ramon elegi pus tost ell sol esser dampnat que si la sua art ab la qual molts se porien sal(uar) se perdia en tant que hauem a dir que amaua mes son prohisme que simatex. Dementre donchs que lo dit Reuerend staue axi congoxat de la sua malaltia vench noua que vna Galera se aparellaua per anar en Tunis de la qual cosa alegrant se molt lo dit Reuerend mestra feu se aportar ab los seus libres dins en la Galera, mes los seus amichs veents ell star en ten gran malaltia forsaren lo de romandra de la qual cosa hac gran dolor lo dit Reuerend mestra mes com apres pochs dias vna barcha se aparellas d'anar al dit loch matex de tunis, contra voluntat dels dits seus amichs se feu dins la dita barcha aportar ab lo que hac master e tentost a instancia sua feren vela e axiren del port per so que no fos

e(mbar)gat altra veguada per sos amichs e pensant lo dit Reuerend mestra que ell era ja en lo camí per anar en Barbaria so que tant hauia desirat perde lo remordiment de consciencia com laltra veguada no hi era anat e vench vna ten gran leticia en la anima que dins molts pochs dies ell fo axi dispost en la sua p(erso)na com may stat de la qual cosa sa marauellaren forment aquells (qui) ab ell venien, e com hagues fetes singulars laors e gracias a nostro senyor entraren en lo port de Tunis, e exínt eṇ terra entraren dins la Ciutat e lo dit Reuerend mestra comensa a sercar de die en die aquells qui eran pus literats en la secta de Mahumet denuntciantlos com ell hauia studiada la ley de xpians e que sabia be la llur fe e fonaments d'aquella pero que era vengut aq(ui) per saber la llur secta e credulitat, e que si era atrobant que aquella fos (me)llor que aquella dels xrisptians ne ells ley podien prouar que per cert ell se faria (m)or(o) e com asso fos sentit per molts ajustaren se tots los sabents moros qui fossen (de) dins la Ciutal de Tunis allegant les pus fortes rahons que sabien o que podien en llur [f. 28] secta e com lo dit Reuerend mestra facilment en aqu(elle)s respongues e satisfes, stauen tots asbalaits e marauellats, e per so comensa a parlar e dir axi Aquela fe e creensa coue a mantenir a cascun home saui e literat la qual a la magestat diuinal, la qual cascun de vosaltres creu e atorgua, atribuex maior honor

bonesa potestat gloria e perfeccio e totes aquestes coses en maior egualtat e concordansa, e aximatex aquella fe e creensa deu esser pus mantenguda e exalsada la qual entre nostro senyor Deu e lo seu effecte posa maior concordansa e conueniencia, e com jo entengua per les cosas per vos altres a mi proposades que tots vos altres qui teniu la secta de Mahumet no enteneu en les diuinals dignitats actes propis esser intrinsechs e eternals sens los quals les diuinals dignitats foren o serien ociosas ab eterno, axicom en la bonesa de Deu podem dir bonificatiu boniffficable e bonificar, e en magnificencia magniffficatiu magnificable e magnificar e axi de las altres consemblants dignitats, et per consaguent seria posar ab eterno ociositat en Deu la qual cosa seria blasfemia e contra la equalitat et concordancia, la qual reyalment es en nostro senyor Deu e per asso per aquesta raho prouen los xrisptians trinitat de persones esser en la essencia diuinal : la qual cosa prouar necessariament laltra die hoi dir que fonch reuelat a cert ermita al qual diuinalment fonch inspirada certa art a demostrar per viues rahons com en la simplissima essencia diuinal ha trinitat de persones, les quals rahons e art si ab pensa reposada volrieu scoltar veurieu clarament no ten solament les dessus dites cosas mes encara com la sagona persona rahonablement ha vnida en si natura humana e com en la humanitat

molt rahonablement ha sostinguda passio per la sua grand misericordia per nosaltres peccadors per lo peccat del primer nostro pare, e per aportarnos a la sua gloria e beatitut per la qual ultimadement com stats creats E com finalment lo dit Reuerend mestra ab les dites rahons comensas a illustrar les penses e enteniments dels dits infaels, seguis que hun dels dits infaels pensant que si aquellas rahons ten altes e ten marauellosas e ten necessaries eran manifestades que la llur secta vendria a total extermini e destruccio, denuncia les dessus dites cosas al llur rey requerint lo que a cruel mort fes morir lo dit xrispttiá. E com sobre les dessus dites cosas lo dit Rey conuocas son consell fonch determenat aqui per la maior part que lo dit Reuerend mestra degues morir, mes nostro senyor Deu qui no permet sos seruidors venir a tals perills volent que en maiors coses fos encara mes seruit per lo dit Reuerend mestra, mes en lo eniteniment de hun gran moro que contra la oppinio e consell de tots los altes digues tals papaules. No coue a hun ten alt princep e Rey com tu est donar tal juy ne sentencia a hun qui per exalsar la sua ley ses mes en aquest perill, car seguir sia que si hun dels nostros anaua entre los xrisptians per conuetir los a la nostra ley que aximatex lo matarian a tal mort e per consaguent nos trobarien moros que dequi auant gossasen anar per convertir los infels a la nostra ley e a la

bona part, [f. 28 v.] la qual cosa serie contra la nostra ley e en derogacio de aquella, tantes bones paraules sabe dir lo dit moro que ell reuoca lo consell e determina (cio) del dit Rey, e fo determenat quel foragitassen de tot lo Regne de Tunis e com lo traguessen del carcer per amanar lo a vna nau de Genoueses, quants foren los colps galtades e pedrades nos porien recomptar Alagrau(es) empero lo dit mestra Reuerend remambrant la passio del seu amat, dolies empero et no poch dela perdicio delas animes les quals ja veya esser algun tant aparellades a rebra lo sant babtisme e asso lo feu star en gran perplexitat car veya que si sen anaua totes aquellas animes se perdrien e si romania era determenat que moris. E jatsia ab aquell aualot lo haguessen amanat en vna nau de Genouesos empero no obstant lo perill dela mort ell se isque dela nau e amagadament ana en terra sperant loch e temps de entrar en la Ciutat per conuertir aquellas animes, e mentre que ell staua axi saguis que hun crestia qui en abit en gest li semblaua anant per la Ciutat fo pres ab gran aualot e com lo volguessen allapidar cridaue ab gran veu no so yo mestra Ramon, et marauellantse de allo sobre cegueren, e deffet trobaren que no era ell e per asso lo lexaran anar, e com asso peruengues assabuda del dit Reuerend mestra considera que allo era misteri diuinal, e que per consaguent ell no hi poria aprofitar

en res, llauors torna en nau e vench sen en Napols e aqui publicament legi la sua art fins que papa celesti fonch elegit.

Feta la electio de papa celesti quint vench lo dit Reuerend mestra en Roma per veura si podia obtenir so que hauia desirat e com hagues stat aqui per algun temps e hagues ordonats aqui alguns llibres succehi papa boniffaci octau al qual aximatex moltes voltes suplica lo dit Reuerend mestra per algunes vtilitats dela santa fe catholica. E jatsia sostingues molts anuigs e affanys en saguir la dita cort empero per honor de nostro senyor tot ho portaua alegrement, e com ves a la fi que res no obtenia partis de aqui e ana en Genoua hon aximatex compila alguns libres de la sua art e en apres vingue al senyor Rey de Mallorques e ahut son rahonament ab ell anassen a la Ciutat de Paris hon legi publicament la sua art ordonant molts libres e com hagues soplicat lo dit Rey sobre algunes vtilitats dela sancta fe catholica, e ves que no aprofitaua, torn (as) en Mallorques e stant aqui continuament treballaua ab disputes e sermon(s en) conuertir los moros qui aqui eran a la sancta fe catholica, e com en aquesta forma treballas lo dit Reuerend mestra seguis que vench noua que lo gran tartre hauia conquistat tot lo Regne de Ciria, la qual cosa com hagues oyda lo dit Reuerend mestra, mes se en vna nau e ana fins en Xipra e com fos arribat alla tro [f. 29] ba

aquella noua esser falsa e vahent lo dit Reuerend mestra que no podia acabarlo per que era vingut pensa en quina forma despengues lo temps dela sua vida en honor de nostro Senyor Deu seguint lo dit del apostol qui diu ffaent be no deffalgues ans continuament aquell exercites e del profeta dient auant anauen e plorant sembrauen lo seu sement, venint empero vindran ab alegria aportant lo llur sementer, e deffet stant aqui suplica lo Rey de Cypra que alguns eretges que auia en la sua terra aquells fes venir a la sua preycacio, offerintli que apres ell pessaria al solda de babilonia e al Rey de Ciria e de Egipte per informarlos en la sancta fe catholica, de la qual cosa lo dit Rey de Cypra hac pocha cura, mes ja per axo lo dit Reuerend mestra confiant dela ajuda de nostro senyor no cessa de confondra los dits heretges ab preycacions e disputes, e com per alcun temps hagues axi stat plague a nostro senyor que caygue en certa malaltia corporal e com tingues dues persones quil pensauen ço es hun capella e un mosso, abdosos instiguats per lo mal spirit metzinaren lo dit Reuerend mestra la qual cosa com lo dit Reuerend mestra hagues conaguda, ab gran humilitat donals comjat emudas en la Ciutat de famagosta, a hon fo alegrament rebut per lo mestra del templa qui era en la Ciutat de Limiso e tinguell en sa casa fins que hague recobrada la salut, e apres mes se en vna

nau e vench sen en Genoua e feu diuersos libres en apres torna en lo studi de Paris hon legi la sua art e compila diuersos libres.

En temps de papa Climent quin partis lo Reuerend mestra de la Ciutat de Paris e vench sen al sant pare soplicant lo que fes construhir diuersos monastirs en los quals se aprenguessen diuersos lenguatges per preycar la sancta fe catholica als infaels axí com nostro senyor ho hauia manat els apostols, dient anau per tot lo vniuersal mon a prehicar lo sant Euuangeli a tota creatura, de la qual cosa axi lo sant pare com los cardinals hagueren pocha cura ne ansia, per la cual cosa lo dit Reuerend mestra eleuat tot en sperit vench en Mallorques e de aqui pessa en barbaria en la terra de Bugia, e com fos en mig de la plassa oblidat lo perill de la mort comensa a cridar altes veus. La ley dels crestians es sancta e vertedera, e la secta dels moros es falsa e maluada, e asso so aparellat de prouar, e com aquestes paraules hagues dites per moltes vegades leuas vna gran multitut de moros qui ab gran aualot lo volgueran matar, la qual cosa com fos denunciada al bisbe de la Ciutat trames los seus saigs per pendra lo dit Reuerend mestra e que ley manassen deuant, lo qual con lo fos presentat de uant comensali aperlar lo bisbe dient, com es stada tanta la tua folia que vullas impugnar la ley de Mahumet [f. 29 v.] com sia certa cosa que cascun

qui aquella impugna dege morir a mala mort, resposlo dit Reuerend mestra, lo ver seruidor de Deu no deu tembra lo perill de la mort per manifestar aquella als infaels qui son en error, e aquells aportar a via de saluacio, al qual respos lo bisbe ver te diu mes qual es aquella ley que sia falsa e erronea aquella dels xrisptians o dels moros, car a mi plau hoir la tua raho, sin has neguna a prouar la tua ley digues la car yo la soltare volenters al qual respos lo dit Reuerend mestra plaume donem loch conde cent hon sien los teus sauis e yo prouar te per rahons necessaries la ley dels xrisptians esser sancta e vertedera, et deffet assignat loch e temps Interrogaua lo dit Reuerend mestra al bisbe dient deman te nostro senyor Deu si es sobirana Bonesa, respos lo bisbe que si, lauors lo dit Reuerend mestra volent prouar la sancta trinitat argui axi: Tota subirana bonesa es axi perfeta en simatexa que en simatexa es tot be, e no fretura obrar algun be deffora de si ne han necessitat d'aquell. Con donchs nostro senyor Deu sia sobirana bonesa eternalment e sens comensament seguex sa que nostro senyor Deu no ha necessitat de obrar algun be fora de simatex, car si axi era no seria en ell sobirana bonesa ne perfectio, e com tu nechs en Deu eternal productió ço es la persona del fill, saguex sa que ans dela creatio del mon nostro senyor no hauia tanta perfectio com ha hauada apres com la creat,

car perfectio es produhir be de simatex so que serie gran error que nostro senyor creques hun temps en perfectio que altrayo empero crech que la bonesa de nostro senyor eternalment es diffusiua de be, e assos pertany a sobira be que Deu lo para eternalment de la sua bondat matexa engenra Deu lo fill e d'abdosos es produit lo sant spirit. Marauellat lo bisbe de aquesta raho tan alta no respos tan sol una paraula mes mana tentost que fos mes dintre en lo carcer, gran multitut empero de moros hauia alli deffora sperant que lo dit Reuerend mestra fos alapidat empero fonch fet manament per lo bisbe que no fos negun quil gosas tocar, car ell ab proces e sentencia lo volia comdempnar a mort, no contrastant empero lo dit manament mentre quel amanauen al carcer fonch ten gran lo aualot que los huns ab bastons altres ab pedres altres apunyades et tirant li la barba que tenia longa lo lexaran quasi per mort, sino que per los saigs fonch deffensat axi com los era stat manat per lo bisbe, empero ab aquest gran aualot ells lo manaren fins a la preso e a la priuada de la preso lo materan ab una grossa cadena al coll ahon stech per un gran temps ab dolorosa vida, lo sent dema empero foren ajustats los sacrapassos dela ley demanants al bisbe que fos allapidat e conuocat llur consell fonch determanat per la maior par que lo dit Reuerend mestra fos amanat aqui deuant ells, e si co-

nexian que fos home de sciencia que moris, si empero comprenien que so que hauia fet hagues fet oradura, quel lexassen anar, e hoida la determinacio del consell per hun [f. 30] moro qui ja atunis lauia conagut dix guardats vos nol fassau venir assi deuant tots, car ell vos fara tals arguments contra la nostra ley que sera impossible de respondreli e lauors concordaren que no ho fessen pero per fer lo morir mudaren lo en hun altre carcer pus cruel, pero per los xrisptians catalans e janouesos fonch soplicat quel ne traguessen, e deffet mudaren lo en hun altre loch pus soportable. (1)

Stech donchs lo dit Reuerend mestra per spay de sis mesos en aquell carcer al qual

---

(1) Al marge del m. s.:
In quodam libro disputacionis facte inter magistrum Raymundum Lulli et quendam serracenum vocatum homer, quem dictus magister Raymundus in ciuitate Bogie in quodam carcere existens composuit, recitantur per eumdemet magistrum Raymundum omnia in presenti capitulo contenta, videlicet in principio dicti libri et inquodam capitulo incipienti Quid. xpia? et in illa postilla que dicit, promisisti michi uxorem et multa alia creata si acciperem legem machometi, malam comparacionem fecisti quia non adquiritur gloria sempiterna cum talibus terrenis, sed ego tibi promitto quod si tu dimittis tuam legem falsam et diabolicam et per vim multiplicatam, et quod accipias meam, habebis vitam eternam mea enim lex cum predicacione et efusione sanguinis beatorum martirum est incepta et multiplicata est : quem quidem disputacionis librum habet discretus fferrarius sabater notarius majoricensis (?), quare concluditur cum certum sit et ita in rei veritate existit quod idem magister Raymundus fecit presentem librum, suam vitam et penitenciam manifestando ut omnes viri virtuosi suam accipiant viam et doctrinam.

per cascun die venien los moros pregant lo ques conuertis a la ley de Mahumet offerint li mullers honors e tresors infinits ell empero axi com aquell qui era fundat sobra la immoble pedra ço es en la feruent amor del seu mestra Ihesus responiels dient E si vosaltres volets renunciar en aquexa vostra secta erronea e falsa, e volrets creura en lo sant nom de Ihesus, yous promet la vida eternal e tresors los quals may nous manquaran. E com per spay d' molts dies haguessen stat cascuna delas parts mantenjnt se oppinio e creensa, fonch concordat entre ells que cascun fes un libre en lo qual cascun prouas la sua ley esser vertedera, e que aquella ley que ab mellors rahons seria prouada, que fos tinguda per mellor, de la qual cosa hac singular pler lo dit Reuerend mestra, car hauia confiansa en nostro senyor que en aquella forma ell los conuertiria, mes lo diable enamich dela veritat que tots temps volria las animas anar a perdicio veent que per aquell cami totes aquelles animes anirien en paradis, ginya que vench manamen del Rey de Bugia qui era en Contestina manat ab grans penes que lo dit Reuerend mestra fos foragitat dela terra, e deffet materan lo en vna nau qui anaua en pisa e en aquesta forma lo dit Reuerend mestra no pogue acabar la dita obra la qual ab gran alagria hauia ja començada, e manaren al patro dela nau ab grans penes que nol lexas en neguna terra de moros

e com la dita nau anas en Genoua e fos ja prop de port pisa seguis una (temp)estat en la mar, dela qual la nau fari e molts hi moriren e alguns ab la ajuda de nostro senyor entreels quals fonch lo dit Reuerend (mestra e hu)n companyo qui scaparan ab la barcha, perduts empero los libres e la ro(ba e to)t nun isque en terra e venint en la Ciutat de pisa fonch molt honradament rebut per los Ciutadans entre los quals la hun lo rabe dins sa casa, e stant aqui lo dit Reuerend mestra jatsia e fos molt... de dies empero no cessaua de seruir asson creador per la qual cosa stant aqui ordona la art general derrera, a conaxensa e intelligencia de la qual per [f. 30 v.] uenen aquells qui no per vana gloria mes per sola amor e honor de nostro senyor se meten a studiar, e complida la dita art e altres libres molts, proposa en lo Consell del comu de Pisa que seria bona cosa que alcuns ciutadans llurs se fessen Cauallers de Ihesuxrispt per conquistar la terra sancta, e deffet lo comu a prechs seus scrigue al sanct pare e cardinals sobre aquells affers, e aximatex anant en Genoua consemblants letres impetra, et deffet moltes persones deuotes li feren de grans profertes per aquell negoci, que mes de Trenta milia fiorins hac de profertes solament de Genoua, e partint se de qui vench sen en Auinyo hon era lo sant pare, per portar lo dit negoci a bona conclusio, e com vehes que ab ell res no podia

acabar partis daqui e anassen en Paris a hon publicament legi la sua art e altres libres molts los quals en temps pessat hauia fets, vengueren empero a hoir lo no ten solament studians, mes encara gran multitut de mestres los quals affermaren que la dita santa sciencia e doctrina era corroborada no ten solament per rahons de ffilosoffia, mes encara per principis e reglas de sancta Theologia, jatsia alguns volguessen dir que la sancta fe catholica no era prouable, contra la oppinio dels quals lo dit Reuerend mestra feu diuersos libres e tractats.

Apres delas dessus dites cosas sabent lo dit Reuerend mestra per lo sant pare Climent deura esser apleguat consell general en la Ciutat de Viana en lany de nostro senyor Mil CCC xj, dellibera d'anar al dit consili per proposar tres cosas a honor e reuerencia e augment dela sancta fe catholica, la primera que fossen construits certs lochs a hon certes persones deuotes e d'alta intelligencia studiassen en diuersos lenguatges per so que a totes les nascions posq(uessen) preycar lo sant Euuangeli, lo sagon que a tots los Caualers xrisptians fos (dona)t cert orde que continuadement treballassen en conquistar la terra sancta. La tercera que contra la oppinio de auerrois qui en moltes cosas ha volgut aduersar a la sancta fe catholica fos prouehit per homens de sciencia ordonant libres contra les dites errors e contra tots

aquells qui (aquella opp)inio tendrien, e per asso feu ell hun libre qui es apellat li(bẹr de natali p)ueri a hon promet fer rahons axi philosoficals com theologi(cals contra) dites errors, e deffet axi ho ha fet en diuerses libres seus, car (lo dit Reu)erend mestra seruidor de nostro senyor e manifestador dela veritat vltra cent e vint e tres volums de libres ha fets per honor dela sancta Trinitat, car quoranta anys pessats hauia que lo seu cor e tota la sua anima hauia transportada en nostro senyor, e per tant pot dir aquest sant home les [f. 31] paraules que dix Dauid. Eructauit cor meum verbum bonum, lingua mea calamus scribe, car en veritat la sua lengua es stada ploma del sanct esperit es qui parla en vosaltres. E per asso que mils posquessen aproffitar instruhi alguns en la lenguo morischa, la qual molt be ell hauia apresa e deffet foren diuulgats los seus libres per tot lo uniuersal mon, e specialment en certs lochs ço es en la Ciutat de Paris en hun monastir de Cartotxans e en la Ciutat de Genoua e en la Ciutat de Mallorques de hon ell era nadiu, de la qual cosa reporta gran preu e honor la dita Ciutat Deo Gracias.

Finito libro sit laus et gloria Xrispto. Amen.

II

EL BEAT RAMON LLULL NO SOLAMENT NO FOU HERETGE, SINÓ QUE NI DURANT LA SEVA LLARGA VIDA DE PREDICACIÓ HAGUÉ D'ÉSSER AMONESTAT PER L'AUTORITAT ECLESIÀSTICA. — APROVACIONS DE SA DOCTRINA

Es llençà iníqüament, ja de bon hora, sobre el Beat Ramon Llull la nota infamanta d'*heretge*, i alguns autors fins han tinguda la desaprensió de col·locar son nom en el Catàleg d'aquells que la Església ha separat de son sí, ajudant d'aquest modo a escampar la vil calúmnia, que a través dels segles ha arribat a nosaltres, mitjançant llibres de text, autoritzats encara avui en alguns Seminaris.

No han mancat en tots temps defensors decidits i valerosos de la ortodoxia luliana, i a hores d'ara queda ja completament vindicada després del fallo exigent de la crítica moderna; mes per contestar a n'aqueixos anodins i rerassagats, breument refutarem

la falsa imputació de que és objecte el nostre Mestre i Doctor.

Abans de tot devem advertir que, no és lo mateix ésser heretge o que a n'algú se li dongui injustament aquest deshonrós calificatiu. Cal, doncs, destriar degudament els conceptes si judicar los volem en justícia.

Un home serà heretge, no quan exposa i explica proposicions herètiques o oposades a la Fe Catòlica, sinó quan s'entossudeix i aferra a son errat judici. Aquesta és la doctrina del Dret Canònic, dels grans doctors de la Església com Sant Agustí i Sant Tomàs d'Aquino i de tots els teòlegs i fins d'aquell cèlebre inquisidor general de la Corona d'Aragó, fra Nicolau Aymerich, a pesar d'haver sigut ell qui primer llençà aquella nota difamant contra el Màrtir de Bugia.

Així en el capítol XXXII de la segona part de son *Directorium*, ens explica que hi ha la terquedat o tossuderia, quan hom queda aferrat en l'error, sens esmena i contra l'amonestació de la Autoritat eclesiàstica. I En Penya, al comentar aquest passatge afegeix que, es considera també pertinaç, aquell que, si bé no ha precedit particular monició del Jutge eclesiàstic, s'entasca no obstant en defensar ço que sap i coneix ésser contra la Fe Catòlica.

Doncs bé, el Beat Ramon Llull en cap de les proposicions que defensà fou heretge, perquè no solament no ensenyà res contra la

doctrina catòlica, sinó que ni sisquera fou jamai amonestat per l'Església.

¿Cóm podia ésser amonestat per aquèsta, si tots els seus escrits els subjecta per endavant a la correcció i censura de la pròpia Església romana? ¿Qui més rendit que ell al judici infal·lible de la Església Santa, quan en tots els seus llibres es llegeixen les protestes més humils de fidel servidor d'aquèlla?

En el pròleg de l'*Art de trobar veritat*, acabat a Nàpols l'any 1292, diu : «si la massa impropietat de mes paraules, o millor dit, si la insuficiencia de mon ingeni o la deixadesa del traductor o amanuense, posa en aquest escrit algun error contra la Fe Católica, demano humilment sia corretgit per la Santa Esglesia Romana.»

En el pròleg de la *Lectura* d'aqueixa mateixa art : «Posém aquesta ciencia o lectura a la correcció de la Santa Esglesia Romana; si com a home hem dit quelcom que sia contrari a la veritat, creyent y confessant que si aixís fos, sería involuntariament.»

Llegim en el pròleg del llibre *De Deu et Jesuchrist* : «Empero si en res erram en aquest llibre, ni errat havem contra la Santa Fe Catholica, ne en los altres que fets havem, sosmetem aquest llibre e los altres que fets havem a la correcció de la Santa Esglesia Romana.»

En el pròleg del llibre *Del modo de trobar a Deu*, acabat a Mallorca l'any 1300, s'hi lle-

geix : «Empero si en algunes coses nos erram o errat havem en los altres llibres tot lo sosmetem a correcció de la Santa Esglesia Romana, si en alguna cosa en ell errat havem.»

En la *Disputa de Ramon amb Homer serrahí*, que finí en el convent de Pares Predicadors de Pisa, l'any 1308 : «Finivit libellus de disputatione christiani et sarraceni, in quo si ego Raymundus aliquid contra fidem catholicam sum loquutus, hinc confiteor, me dixisse ignoranter et non scienter et submitto me et ipsum librum correctioni maiorum dominorum, doctorum, catholicorum et Sanctæ Matris Ecclesiæ Romanæ tanquam fidelis et verus christianus.»

Al final del *Arbre de ciencia* : «Y demano perdó a Deu, si en quelcom he sigut negligent en el tractat d'aquest arbre, y si en ell he errat no ha sigut pas deliberadament sino per ignorancia; y perxó suplico al Sant Pare y a sos Cardenals rebin amb benevolencia aquest llibre y sia corregit si en ell hi ha algun error.»

Diu en el pròleg del llibre *De ascensu et descensu intellectus*, escrit l'any 1304 : «Idcirco si in aliquo contra fidem catholicam errare contigerit, dicimus et confitemur, non scienter sed ignoranter fecisse, et id submittimus corrigendum Ecclesiæ Romanæ Sacrosanctæ, tanquam fidelis catholicus christianus.»

I així podríem seguir citant les demés

obres, en totes les quals s'hi llegeix la sumissió més sincera a l'autoritat de l'Església Romana, que omitim per no allargar, i que'l curiós lector pot veure fullejant solament tots els llibres seus.

Mes ara preguntarem: ¿Fou el Beat Ramon Llull advertit o amonestat manta vegada per l'autoritat eclesiàstica? No, responem categòricament.

En cap de les seves biografies s'hi llegeix que persona alguna d'autoritat superior o dignitat de l'Església el tingués d'advertir o corretgir per anar desviat dels camins de la Fe Catòlica, i això que durant sa llarga vida ensenyà arreu sa doctrina i no pas pels recons sinó a plena llum, des de les més autoritzades aules de les Universitats o Estudis Generals de París, Montpeller, Pisa, Roma, Nàpols; discutí amb els més savis doctors de son temps; exposà sos projectes de regeneració cristiana en el consili de Viena i en tres Capítols generals de fra Menors i altres tres de Pares Predicadors (1); saccejà les consciències; mogué el zel dels Papes, Cardenals i Bisbes; interessà als Reis, Prínceps i grans senyors, i jamai la Història, ni àdhuc la llegenda ens diuen que fos advertit ni amonestat de caminar per viaranys perillosos.

Es dirà potser que alguns dels seus escrits, alguna de ses proposicions, foren condem-

(1) Vide *Desconort*, en el qual diu ademés que estigué cinc vegades a la Cort romana.

nats. Ja veurem en son lloc, com això és una falsa imputació, considerat l'alcans que tingueren aquelles condemnacions. Per de prompte ens convé saber que savis i fervents apologistes com el doctor Antoni Belver, canonge penitencier de la Seu mallorquina, els PP. fra Antoni Busquets i fra Joan Riera, religiosos menors i síndics a Roma de la causa luliana i el P. Antoni Ramon Pascual, monjo cisterienc, explicaren detingudament defensant-les en sentit catòlic i ortodoxe, aquelles proposicions que sols la mala voluntat d'un inquisidor hi sapigué veure-hi heretgies.

Ademés, la doctrina predicada i ensenyada pel Beat Ramon Llull no sols no ha tingut jamai ni la més lleugera sombra de censura, sinó que pel contrari, ha sigut aprovada vàries vegades per persones autoritzadíssimes.

La primera aprovació tingué lloc l'any 1275, quan el Beat tot just havia començat son apostolat i havia deixada la ploma després d'escrits sos primers llibres.

Es trobava a Montpeller l'infant reial En Jaume, futur rei de Mallorca, i havent sabut que son antic senescal havia adquirida d'un modo sobrenatural portentosa ciència, qual notícia s'era escampada per tot el reialme d'Aragó, des de la illa de Mallorca on aleshores en Llull feia penitència. El cridà a sa cort i després d'enterar-se minuciosament de sa conversió, fa examinar sos llibres per un

religiós francescà, probablement segons el P. Pascual (1) fra Bertràn Berenguer, el professor de teologia de més anomenada que hi havia llavors a Montpeller i que morí en 1283 (2), dient aquest en la censura, que eren bons els llibres d'en Ramon Llull, admirant-se ensems de la devoció i filosofia catòlica de que estaven plenes les planes del de la *Contemplació*.

En confirmació de lo dit, recordem les paraules de l'autor anònim i coetani de la vida del Beat Ramon Llull, qual text no reproduirem, car pot llegir-se en el capítol anterior.

La segona aprovació fou en 1290 i en ocasió en que'l Beat Ramon era altra volta a Montpeller ensenyant, escrivint i exercitant-se en actes de virtut i penitència. Vingué doncs a n'aqueixa ciutat fra Ramon Gaufredi, ministre general de l'ordre seràfica de menors, i havent conegut i tractat a n'en Llull, quedà meravellat de son zel i ciència, de tal manera que, no solament tingué paraules de lloansa per la doctrina que ensenyava, sinó que fins la recomenà a sos religiosos, segons testimoni d'en Wadding en sos «Anals» i Vicens Mut en sa «Historia de Mallorca», els quals copien el document d'aprovació que és com segueix :

In Christo sibi carisimis Ministris Provinciæ Romanæ, Apuliæ, etc. Frater Ray-

(1) Vind. Lull. tom. I, cap. XII, pl. 114.
(2) Wanding in Annal. ad an. 1287 n.º 14.

mundus, Ordinis Fratrum Minorum Generalis, Minister et servus, salutem in Domino et pacem sempiternam. Cum ex debito charitatis teneamur omnibus illis potisime noscimur obligari, quibus nos vera jungit devotio et abstringit, certis beneficiorum indiciis comprobata : Cum igitur Dominus Raymundus Llull, lator præsentis, amicus ordinis et devotus ab antiquo, in relevandis Fratrum nostrorum inopiis gratiosus et in subsidiis sollicitus extiterit et attentus, non inmerito vobis ipsum in Domino recomendo discretionem vestram rogans quod, cum ad vestra declinaverit loca, benigne recipiatis eumdem, et quemadmodum secundum Deum poteritis, et decet nostri ordinis honestatem, in agendis sic ei asistatis sollicite, quod ex devoto devotior fiat, et apud cæteros vestra reluceat solertia commendata. Cæterum, cum dictus D. Raymundus quamdam Artem doceat, per quam convincere nititur infideles, volo quod vos Ministri, si aliqui Fratres Provinciarum vestrarum audire dictam Artem fuerint consolati, detis ipsis Fratribus licentiam, et dicto Domino Raymundo de Conventu idoneo oportunitatem, in quo posit Fratribus ostendere artem illam, concedatis. Valete in Domino et orate pro me. Datt. in Montepessulano VII Calendas Novembris Anno Domini 1290.

La tercera aprovació és de quaranta doctors de la Sorbona de París, que li rendiren

aquest testimoni en 1309, després d'haver escoltat les lliçons explicades per ell mateix en les aules d'aquella Universitat; tan gojós se mostra en Llull d'aqueix document que, a 26 d'abril de 1313 i essent a Mallorca, ne feu un trasllat degudament autoritzat per notari públic. (1)

«*Universis præsentes Litteras inspecturis, Officialis Curiæ Parisiensis, in Domino salutem. Noverint universi, quod in præsentia Magistri Joannis de Salinas et Michaëlis de Junquerio nostrorum Clericorum juratorum, quibus in iis et majoribus fidem indubiam adhibemus, et quibus quod ad hæc commisimus, tenore præsentium, vices nostras, propter hoc personaliter constituti, Magister Martinus in Medicina Magister, Joannes Scotus in Artibus Magister, Raymundus de Biterve in Medicina Baccalarius, Frater Clemens Prior Servorum Sanctæ Mariæ Parisiensis, Frater Amasius ejusdem loci, Magister Petrus Burgundus in Artibus Magister, Magister Ægidius Magister in Artibus, de Valle Ponte, Matthæus Guydonis Baccalarius in Artibus, Gaufridus de Meldis, Joannes Scotus, Petrus de Parisiis, Bertrandus de Frigia, Lambertus de Normania, Laurentius de Hispania, Guillelmus de Scotia, Henricus de Burgundia, Joannes de Normania Bac-*

(1) Vide Custurer, «Disertaciones históricas». — Palma de Mallorca, 1700. Dist. II, cap. 9, núm. 28

calarius in Artibus ac Magister, Ægidius et plures alii, usque ad numerum quadraginta in dictis Scientiis expertiis experti, asseruerunt per eorum juramenta non vi, dolo, metu vel fraude ad hoc inducti, sed suâ spontanea voluntate ad requisitionem Magistri Raymundi Lullii Catalani de Majoricis, quod ipsi a dicto Magistro Raymundo Lullio audiverunt per aliqua tempora Artem seu Scientiam, quam dicitur fecisse, seu adinvenisse idem Magister Raymundus, quæ quidem Ars seu Scientia sic incipit: DEUS CUM TUA SUMMA PERFECTIONE INCIPIT ARS GENERALIS ULTIMA. RATIO, QUARE FECIMUS ISTAM ARTEM BREVEM, EST, UT ARS MAGNA FACILIUS SCIATUR; NAM SCITA ISTA ARTE PRÆDICTA, ET ETIAM ALIÆ ARTES DE FACILI POTERUNT ADDISCI; *et sic terminatur* AD HONOREM ET AD LAUDEM DEI ET PUBLICÆ UTILITATIS FINIVIT RAYMUNDUS HUNC LIBRUM PISIS, IN MONASTERIO SANCTI DOMINICI, IN MENSE JANUARIO, ANNO 1307, INCARNATIONIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI. *Asseruerunt etiam dicti Magistri et omnes alii, ut prædicitur, per eorum juramenta, coram præfatis juratis nostris, quod dicta Ars seu Scientia erat bona, utilis et necessaria, prout ipsi perpendere poterant, seu etiam judicare, et quod in ea nihil erat contra fidem catholicam, seu etiam dictæ fidei repugnans, multa autem ad sustentationem dictæ fidei, et pro ipsa facientia, in dicta Scientia seu Arte poterant inveniri.*

Præmissa autem facta et acta ac etiam testificata ab ipsis Magistris et Baccalariis, ut præfatum est, coram præfatis Clericis Juratis nostris fuerunt, in domo, quam ad præsens inhabitat idem Magister Raymundus Lullius, in vico Bucariæ Parisiensis, ultra parvum Fontem versus Sequanam, prout ipsi jurati nostri nobis retulerent oraculo vivæ vocis. Ad quorum relationem sigillum prædictæ Parisiensis Curiæ duximus litteris præsentibus apponendum, in testimonium præmissorum. Datum anno Domini 1309, die Martis post Octavas Festi Purificationis Beatæ Virginis Mariæ Gloriosæ. De Junquerio.»

Segons parer d'alguns autoritzats autors, aquesta aprovació de la Sorbona fou donada a instàncies i requiriment del papa Climent V. Axís llegim en el capítol IV de la *Vida y hechos del glorioso* Doctor *y Mártir Ramón Llull* escrita pel Dr. Joan Seguí, canonge penitencier de la Seu mallorquina: «Después desto determinó de yr á Roma para dar noticia á su Santidad (que entonces era Clemente Quinto) y á sus Cardenales, de la merced que en él avia Dios obrado, y le presentó su Arte, la qual vista por su Santidad y su alto Consistorio, le mandaron fuesse á la Universidad de París, y la leyese publicamente, porque desta manera la Universidad diesse su parecer y censura sobre ella. Fué á Paris adonde se le señalaron quarenta

Doctores y Licenciados de diversas profesiones, los quales oyda el Arte le aprovaron como consta por auto público auténtico, que oy está en la misma Universidad, en el Archivo público de Barcelona, en el de Mallorca y en el Archivo arzobispal de Valencia...

»Rogóle Escoto le hiciera merced de decir su nombre, y porque causa viniera á la Universidad; díxole : yo soy Ramon Lull de Mallorca, y vengo embiado por su Santidad para que este tan célebre Senado y Universidad sabia vean si una merced que Dios me ha hecho muy señalada, está firmada con la firma de su verdad y sellada con el sello de su misericordia.

»Mostró los despachos de su Santidad al gran Chanciller y al Colegio y claustro de la Universidad, los quales luego determinaron leyesse en público su Arte; y assi lo hizo, con grandissimo aplauso de toda la Escuela. Despues de aver acabado su breve curso del Arte, y tomada la Aprobacion de la Universidad, se bolvió á Roma, adonde fué muy bien recibido, y hizo ostension del parescer que acerca de su Arte avia dado la Universidad y Escuela de Paris.» (1)

La quarta aprovació de l'*Ars Magna* o sistema científic lulià, és una recomanació donada pel rei Felip l'hermós de França, que diu axís :

(1) Segui. — Edició de Palma de Mallorca, 1606; fols. 9 i 10.

Philippus Dei gratia Franciæ Rex, universis præsentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus, quod Nos audito Magistro Raymundo Lullo exhibito præsenti, ipsum esse Virum bonum, justum et catholicum reputamus, et ad confirmationem ac exaltationem Fidei Catholicæ fideliter insistentem. Quapropter Nobis placet, quod ipse ab omnibus orthodoxæ Fidei cultoribus, et præcipue subditis nostris, tracteretur benigniter, ipsique favor benevolus impendatur, quem gratum habebimus et acceptum : in cujus rei testimonium præsentibus litteris nostrum facimus apponi sigillum. Datum apud Vernonem, 2 die Augusti, anno Domini 1310.

A l'any següent, el propi rey Felip mana al canciller de la Universitat de París, que era en Francisco Caracciolo napolità, que examinés alguns llibres d'en Llull, qui en havent-ho executat donà el document que segueix, o sia la quinta aprovació :

Universis præsentes litteras inspecturis, Franciscus de Neapoli, Cancellarius Parisiensis, salutem. Vitæ hujus meritorium transitum et exitum attendentes qui, instruente Ambrosio, operi cuicumque titulum et nomen imponit. Universis (de illustris Regis Franciæ speciali mandato et quantum ocupationum frequentia patitur, diligenter inspectis quibusdam operibus, quæ Magister Raymundus Lullus edidisse se dicit) testamur, nihil nos invenisse in illis, quod bonis

operibus abviet et Sacræ Doctrinæ Theologiæ sit adversum. Quin potius in dictorum serie et tenore, pro humani fragilitate judicii, scribentis zelum fervidum et intentionis rectitudinem pro Fidei Christianæ promotione notantes, ipsum, qui in Tabernaculo Domini non argentum et aurum, sed cum offerentibus, caprarum pilos et pelles, morem secutus Hieronimi, quod potuit oferre curavit, cupiens instar paupercule in sacrum gazophilacium aliquid mittere, de suæ substantiæ nuditate, discretioni vestræ, quam bene valere in Domino cupimus, recommendamus ex corde præsentes sibi litteras concedentes in testimonium veritatis. Datum Parisiis, anno Domini 1311, die jovis post Nativitatem Beatæ Mariæ Virginis.

Aquestes cinc autoritzadíssimes aprovacions envers la persona i doctrines del Beat Llull donades quan encara vivia, demostren palesament que jamai ni ell, ni ses ensenyances foren calificats d'heretgia, sinó molt al contrari. Mes després que l'Aymerich hagué llensada la primera pedra contra la fama del Doctor i Mestre, se l'ha rodejat d'un ambient malèfic que perdura fins en els nostres dies; i encara que avui la crítica moderna li ha retornat l'auriola de santedat, n'obstant li resta prestigi tan com pot. Perque doncs, aquestes aprovacions, especialment les tres últimes, mostren el favor de que gosava en Llull en la Cort i en la Universitat de París,

s'ha volgut posar en dubte llur autenticitat, fundant-se que en la narració original de la vida d'en Ramon, dictada en cert modo per ell mateix, no esmenta per res tals aprovacions quan tan podien afavorir llurs desitjos de presentar l'art com inspirada. Aquesta objecció queda aplanada llegint els documents, en cap dels quals, ni de lluny ni de aprop, es fa referència a sa divina il·lustració; doncs no podien pas afavorir els seus desitjos de que sa doctrina es tingués per inspirada. La veritat és que en cap dels tres documents últims s'hi troba dificultat material, ni contra d'ells s'hi pot formular sèriament cap objecció intrínseca. Ademés, segons els autors del tomo XXIX de la «Historia literària de la França», la data de Vernon comprovada per lots els més recents descubriments; l'esmentar a Francisco de Nàpols (Caracciolo); l'absència de tota exageració en els elogis donats a Ramón; el sabor migeval de les peces, tot fa creure en llur autenticitat. Retret pels matexos, D'Argentrè, Coll. jud. tomo I, pl. 246 i següents, diu : aquestos documents han sigut citats des de l'any 1369 pel rei d'Aragó en Pere IV, i després en 1449 per Alfons el Magnànim, com axís és en realitat. (1)

(1) Vide Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 917, fol. 213 v.; i Arxiu de la ciutat de Palma de Mallorca.

III

POPULARITAT D'EN LLULL. — ÉS RECULLIT PER DOS MERCADERS GENOVESOS I MOR DINTRE LA NAU EN ALTA MAR. — SOLEMNE PROCESSÓ I MIRACLES QUE TINGUEREN LLOC AL PASSAR EL CADÀVER PELS CARRERS DE LA CIUTAT. — DISSIDÈNCIES PER QÜESTIÓ DE L'ENTERRAMENT. — ÉS COL·LOCAT PROVISIONALMENT EN LA SAGRISTIA DEL CONVENT DE FRAMENORS. — PRIMERS ACTES DEL CULTE SAGRAT I PÚBLIC QUE'S DONAREN A N'EN LLULL, CORROBORAT PER UNES PINTURES ANTIQUÍSSIMES. — INCENDI DE LA SAGRISTIA ON ESTAVA DIPOSITAT EL COS DEL BEAT I MIRACULOSA SALVACIÓ D'AQUEST. — DOCUMENTS QUE CONFIRMEN EL FET. — SEPULTURA DE PEDRA SOTA LA TRONA. — PROGRESSOS DEL CULTE I DOCTRINA

«En Llull es un home, un temperament, un caracter, dotat d'un voler constant, d'una activitat exterior enérgica y poderosa; un

home qui, sens recloures ni encastellar-se dins el palau murat de la seua fantasía per rendir-hi silenciós culte amb devoció estática y solitaria a la ciencia o l'art, va conviure activament amb les generacions que l'envoltaren; fou un element social dinamic, lo que ara en diem un agitador, un desconhortat, desficiós, que malcontent del mon tal com era o com ell el veya, el volgué adreçar y empenyer a la conquesta de son ideal : un creyent, novador ardit, que disputant, sermonejant y alçant polsaguera de controversies, va remoure idees y escalfar discussions y concitar simpatíes y malevolences al entorn d'ell; que arribá a crear estats de opinió y a formar escoles y a tenir adeptes y adversaris, amichs y contradictors; que passá per aquest mon y trescá terres y reyalmes deixant-hi solc y anomenada abastament prestigiosa y ab rels prou fondes, per que les gents després d'ell vengudes la perpetuassen de sigle en sigle, y el nom d'aquell home romangués escrit per sempre amb segell d'immortalitat, dins la Historia humana.» (1) Aquestes breus pinzellades de l'Obrador, que amb tanta exactitud dibuixen el nostre Beat, ens diuen a l'hora, que esdevingué popular per ço de sos continuats viatges; repetides visites als Papas, Cardenals, Bisbes, Religiosos, Prínceps, Nobles senyors, Savis i Doctors;

(1) M. Obrador i Bennassar.—Pròleg del vol. I de les «Obres de Ramón Llull».—Palma, 1906.

per sa no interrompuda predicació i ense nyança i la fama cada dia creixent d'ascetisme que l'envoltava. Si per les persones de significació era un vident, un místic arborat, no fou pas tampoc desconegut de la gentada, que tantes voltes havia escoltada sa paraula vibranta i caldejada quan els hi predicava les excel·lències de l'Aimat.

Quan, doncs, els marxants genovesos Esteve Colom i Lluís Pastorga, trobant-se a Bugia, ciutat eminentment comercial com ho eren també Tunis i altres del nort de l'Àfrica, saberen que allí, aquell vell octogenari havia sigut sacrificat a la fe de Jesucrist pels fanàtics mahometans, recurriren a les autoritats del país perquè els deixessen recullir aquelles despulles que ells i tots llurs conciutadans respectuosament guardarien i venerarien amb devoció. Obtinguda l'autorització del mufti de la ciutat, s'afanyaren en cercar el cos d'en Llull enterrat sota un munt de pedres, damunt les quals se dressava lluminosa piràmide qual punta s'endinzava en el blau atzur. No podien perdre temps; aquella mateixa nit la nau se feia a la vela, i descolgant amb dalé aquell cos sagnant, restaren corpresos d'admiració i joia quan s'adonaren de que encara alenava. Amb tot cuidado i respecte el traslladaren a bordo, on procuraren refer aquella vida que s'esmunyia per moments, i tement no poder-lo arribar a Gènova, determinaren desembarcar-lo a la més

propera terra de cristians, que era Mallorca, creient poder-lo així salvar. Mes no valgueren les precaucions preses pels piadosos mercaders; l'endemà, diada de Sant Pere i Sant Pau Apòstols, 29 de juny de 1315, i quan la nau passava ja llisquenta prop la illa de Cabrera, entregà aquell apòstol sa ànima a Déu, qui li premià el sacrifici de sa vida amb la benaurança de la Glòria.

Els braus marins ja no podien deturar l'ànima que volava pels espais, ja llurs cuidados i esperances eren inútils, per lo qual determinaren virar l'embarcació cap a Gènova i allí guardar tan preuat tresor. Mes la Providència volgué que les despulles de son enamorat quedessen en sa pàtria; així és que sobtadament un vent tempestuós obligà la nau a recullir-se en Portopí, badia un xic distant de la de Mallorca, i per mes que passada la tempesta intentaren diferentes voltes empendre altre cop la marxa, jamai pogueren conseguir-ho mantenint clavada allí la nau força misteriosa. Davant d'aquest prodigi l'Esteve Colom i en Lluís Pastorga determinaren avisar als de Mallorca, creient clara manifestació de Déu que volia reposessen les despulles d'en Ramon Llull en la mateixa terra que'l vegé nàixer.

La nova s'estengué com regueró de pólvora per la ciutat; totes les campanes dels cloquers de Palma brandaren a l'hora; la gent senzilla i piadosa sortí adelerada cercant el

Sant; les autoritats determinaren rebre fastuosament al Màrtir de Crist; tothom corregué amb devota unció envers la nau genovesa per a rendir tribut de veneració i respecte a l'apòstol fervorós.

Tan bon punt desembarcaren a Portopí el cos encara calent del gloriós Ramon Llull, la ciutat de Mallorca se vestí de festa i amb processó solemníssima, amb penons i banderes i presidida per les autoritats, se dirigí a rebre tan preuada relíquia, puix ademés de tota la clerecia secular i regular amb el bisbe que a-les-hores era en Guillem de Vilanova, hi assistiren també el Lloc-tinent general de la illa, els Jurats de la ciutat i una grossa gentada; tot lo qual és confirmat per secular tradició, per algunes memòries antigues i per varis autoritzats autors com són : Vicens Mut, Zepeda, Vernon, Marçal, Escolano, Amengual, Cornejo, Wadding, etc.

El canonge Seguí, diu: *Salió todo el Clero y Fraylezia, con vexillos, estandartes y cruces.*

En Nicolau de Pax : *Totus Maioricensis populus et conterrano et Martyri procedens corpus devotissimè suceptum.*

En Wadding : *Solemi aparatu ad templum deducunt.*

En Lizarazu : ..... *a qua cum magna devotione et lachymis corpore eius suscepto.*

En Vicens Mut : *El Cielo hizo muchos milagros por medio de las Reliquias de Raimundo, muchos ciegos cobraron vista,*

algunos coxos, mancos y enfermos cobraron salud.

En Marçal : ..... *obrando Dios muchísimos milagros en los enfermos, que acudieron o llevaron á la presencia del bendito Mártir.*

Poc a poc feia via la processó cap a Mallorca, i als cants de joia de la multitud devota correspongué Déu Nostre Senyor concedint eficàcia sobrenatural a la virtut i santedat de son sirvent; aixís és que un cop entrada a la ciutat, la fe viva d'aquella gent exposà per portals i finestres llurs malalts, qui restaven guarits tan bon punt passaven els restes inanimats d'en Ramón.

Tenia la família Llull sepultura pròpia en la capella de Sant Marc, de l'església parroquial de Santa Eulària, mes els francescans o fra-menors reclamaren el cadàver, car era adscrit en Llull a la tercera ordre i havent mort donant la vida per Crist, al·legaren que un màrtir no devia pas ésser enterrat entre el comú dels fidels. Això originà alguna discòrdia, decidint a la fi portar-lo a la fossa de la família; mes a l'arribar el cadàver a les portes de l'església de Santa Eulària, altra volta la voluntat de Déu es manifestà deixant-lo de tal manera immobilitzat que no fou possible entrar-li. Davant del prodigi adés repetit, aquella devota processó s'encaminà envers el convent dels francescans claustrals, entrant sens dificultat en la llur església de Sant Francesc.

Heusaquí com ho explica el Rvnd. Magí Pou, rector de la parròquia de Santa Creu, de la ciutat de Mallorca, en la deposició jurada que's troba en el foli 186 del Procés de l'any 1612 : *Aventlo demanat los Frares Franciscos per ço com era de la tercera regla de dita Religió, y no volentlo donar, fonc servit Deu, de un tant gran miracle, com fonc que tenint el cos a la plaça nova, que es vista de Santa Eulalia, y de la Iglesia del P. S. Francesch de Assis, los quil portaven nunca pogueran passar envant, per entrar en Santa Eulalia; vist est gran miracle determinaren portarlo en St. Francesch, entenent, que axi era voluntat de Deu, y els quil portaven librement enaren, il posaren en dita Iglesia de S. Francesch, en la qual lo dia de vuy está reservat.....*; i després d'altres declaracions acaba : *Totes les coses que de sobre tinc deposades se, axi per la tradició antigua de nostros majors y passats, com també matex per havero llegit en actes, y diversos llibres autentics y vertaders.*

Fou col·locat, doncs, el cós d'en Ramon Llull, com en dipòsit i interinament en una arca de fusta dintre la sagristia de l'església de Sant Francesc; i allí el deixaren amb la ferma persuació tothom, de que prompte fóra canonitzat. Al moment se'l venerà com a màrtir, segons testimoni d'en Damià Cornejo; i l'Escolano afegeix : *que en la Sacristia*

concurría mucha gente á verle y tomar de sus Reliquias.

Ja en la processó i acte d'enterrament hi podem considerar els primers actes de culte públic i veneració que la pietat del poble de Mallorca rendia a llur conterrani, autoritzant-los la presència del Bisbe i demés persones de significació.

Aquest culte sagrat i públic desplegant-se amb el temps, ha deixat llarga estelada de imatges d'en Llull, com ens ho comprovà el docte catedràtic del Seminari de Palma de Mallorca, Dr. Mateu Gelabert en la desaparescuda «Revista Luliana», qui des d'aquelles enyorades planes, en una série d'articles rotulats «Silografía luliana» i «Iconografía luliana en Mallorca», ens feu una descripció complerta i acurada dels gravats, escultures i pintures representant el Beat Ramon Llull; monument que amb eloqüència ens patentitza aquest mateix culte perdurant encara avui dintre les ordres francescanes i en la diòcesi de Mallorca.

Algunes de les pintures són documents irrecusables, que'ns demostren palesament el culte sagrat i públic que's donà ja de bon principi al Beat Ramon poc després de sa mort. Aquesta notable antiguitat està confirmada i assegurada per sis pèrits; dos pintors que eren : Miquel Banús i Gabriel Femenia; dos escultors : Rafel Torres i Andreu Carbonell; i dos antiquaris : Antoni Mir i Lluís

Focs, tots els quals presos de jurament dictaminaren en 1751, segons art i consciència i a requisició del bisbe de Mallorca, Il·lustríssim Dr. Llorens Despuig. La més antiga és una taula pintada en 1321 a 1326, això és : de sis a onze anys després de son martiri, la qual representa la Santíssima Trinitat, que té a son costat dret Sant Antoni Abat i a l'esquerra el Beat Ramon Llull amb corona de raigs. Dessota aquest conjunt de figures que són les principals del quadro, hi han dos quadrets més : en l'un hi és pintat el Beat Llull amb corona de raigs en una trona predicant als mahometans; i en l'altre, hi és pintat també amb corona de raigs i agenollat, i molts moros que li tiren pedres en presència del Rei; enfront d'en Llull s'hi veu un àngel resplendent entre núvols que l'anima i aconhorta. Aquesta taula estava col·locada en la capella de la Beatíssima Trinitat de l'església de Trinitaris de Mallorca, i avui es conserva, segons testimoni del Dr. Gelabert, en la casa de D. Bartomeu Prohens, de Palma de Mallorca.

Altre pintura quasi tan antiga com la precedent, car segons la informació dels propis pèrits data del 1331, es guardava en la casa on visqué en Ramon Llull, i allí era encara a últims del segle XVIII. La imatge d'en Ramon hi és representada amb corona de raigs i amb el següent rètol de caràcters gòtics : *Beatus Raymundus Lulli.*

Finalment, altres dues taules consten en la informació dels pèrits esmentats : una de l'any 1351 que era en la capella de Sant Honorat del convent de Santa Margarida, avui hospital militar; i l'altre de 1401, en l'enderrocat oratori de Sant Nicolauet.

Aquest culte sagrat i públic que començà i continuà en veneració del Beat Ramon Llull, no fou sols per tolerància, sinó amb aprovació expressa dels bisbes de Mallorca, car si no ho haguessen considerat conforme al ritus eclesiàstic, ho haurien impedit com era llur deure, ja que aleshores no podien pas recolzar-se en la possessió de temps immemorial, puix tot just començava.

A n'en Guillem de Vilanova, qui tractà a n'en Llull mentres visqué i que l'honrà després de sa mort com a Sant, seguiren ocupant la Seu Episcopal de Mallorca l'any 1318 fra Ramon de Corsavino, de la ordre de predicadors; en 1320 el succeí fra Guido Terrena, religiós carmelita, qui en 1332 fou traslladat al bisbat d'Elna (Perpinyà) i d'aquell lloc vingué a Mallorca en Berenguer Balle. En 1349 el succeí D. Antoni Coleil; en 1363, D. Antoni de Galiana; en 1378, fra Pere de Cima, de l'ordre de menors; en 1387, D. Lluís de Prades i a n'aquest el succeí el canonge de Barcelona D. Gil Sancho Muñoz, qui havia sigut elegit anti-papa a la mort del aragonés Luna. Tots aquestos Prelats consentiren s'anés formant aqueix nimbe de santedat que

la opinió pública teixia al entorn del Màrtir de Bugia. I la prova de que en aquells temps encara no s'havia enllotat la memòria del Doctor Arcangèlic, és que fra Guido de Terrena, qui conegué personalment a n'en Llull; i que al començar sa gestió episcopal a Mallorca sols feia cinc anys de sa mort; durant els dotze anys que regí la Seu mallorquina adquirí sens dubte nous elements de judici, i que ademés coneixeria, essent home d'estudi, els llibres del Beat i que en aquests no hi trobà pas errors contra la fe, com ho demostra el no haver-lo inclós en la obra que de tots els heretges i heretgies escrigué essent ja bisbe d'Elna.

Succeí per allà l'any 1350, que's calà foc en la sagristia de la església de Sant Francesc quedant tot reduït a cendra, menys l'arca on reposava 'l cós del nostre Beat, que miraculosament se salvà de les flames. A la vista d'aquest nou prodigi, aquells bons religiosos volgueren cerciorar-se de que a dins hi restava 'l cadàver sencer, a qual fi obriren respetuosament la caixa, trobant aquell cós embolcallat encara amb la xilaba moruna xopa de sang fresca. En memòria d'aquest fet tot ell miraculós se'n estengué acta perquè servís de testimoni a les generacions futures, més amb el temps les arnes se'n apoderaren i aquell pergamí hauria desaparegut completament, si a suplicació del canonge Dr. Antoni Bellver, catedràtic de la ciència luliana,

un religiós del propi convent no n'hagués fet un trasllat, el qual fou autoritzat el dia 9 de Desembre de 1580 per Jordi Sitges, notari i escribà major de la Real Audiència de Mallorca.

Per la importància que té dit document, puix és el text més antic y autoritzat on hi consta la data de la mort del Beat Ramon Llull, son martiri i totes les demés circumstàncies de son enterrament, el posarem sencer a continuació, encara que amb la autorització esmentada i amb la súplica que d'ell ne feren els Jurats de Mallorca per reproduirlo amb deguda forma en el Procés de canonització de l'any 1612, es pot llegir en les *Disertaciones históricas* del P. Custurer, dist. I, cap. 3.

Transumpt, lo qual es estat trobat en part imperfet, o faltat per molta vellesa, tant per arnes, com encare per estar las lletres molt orbades ut sequitur. Admirable cosa del illuminat Mestre Ramon Lull. En la fi del añy 1314 transfreta a Bugía, e en lañy 1315 fonch lo dit Mestre Ramon apedregat en Bugia, e ab una nau de Genovesos embarcat e demanat, e quan foren en las mars de Cabrera dona la anima sua a Deu, dia dels gloriosos Pera e Pau Apostols a XXVIIII de Juñy, e per molt manifest, e grans miracles que feya, nol soterraren en la sepultura de son Pare y mare, qui es en la capella de Sanct March en la Esglesia de Sancta Eula-

lia, estimant que seria prest canonizat encomanarenlo als Frares Menors dins una caxa de fusta, e mes dins la Sacristia, junt al costat seu fonch posat a part, lo cos del fill del Rey de Portugal en altre caxa, qui venia del sant sepulchre, e morí assi en Mallorques; e apres per passament de temps se ha pres foch en la dita Sacristia, e fonch tant gran, que no fonch restaurada cosa alguna que tot nos cremas, fins las pedras, e las parets se calsinaren, e los Calçes, Creu, e altre argent se foné, e altre..... de (potser diria : *e altre cosa no es restade) sino la caxa illesa del foch, ahont estave lo cos del glorios Mestre Ramon; e per aquest miracle fonch feta una tomba lapidea, ahont fonch mes lo cos, devall la trona de la Esglesia, aixi com estave envolupat ab lo elquasis, tot ple de sanch. Frare Joan Girard, escriptor del present Memorial, etc.*

Com acabem de veure en el document anterior, se construí aleshores un sepulcre de pedra on s'hi ficà el cós del Beat Ramon Llull embolcallat amb la mateixa mortalla bruta de sang y miraculosament salvat del foc, collocant-se dessota la trona de la mateixa església de Sant Francesc. *Posaren lo dit còs ab dita caxa ab molta veneració y respecte com convenia «in eminentiori loco» junt a la capella dels Señors Berards*, diu l'Articulata cap. XII, fol. 27 del Procés de 1612.

En Marçal en son «Memorial selecte»: *Sa-*

cáronle de allí y collocaron en lugar eminente de la Iglesia junto al pulpito de los Berardos.

Fra Bonaventura Amengual en son «Archielogium», dóna la notícia següent extreta d'una memòria de l'arxiu de son convent : *Tanto miraculo stupefacti lapideam urnam construunt, et corpus adhuc sanguine conspersum reponunt sub lapideo suggestu, seu pulpito, muro Ecclesiae ad sinistram manum affixo.*

L'epitafi que's posà en aquesta urna o sepulcre de pedra, l'extregué el P. Custurer d'unes antiquíssimes memòries, segons pròpia confessió; i també es llegeix damunt les planes de la Història de Mallorca de D. Vicens Mut. Diu aixís :

Titulus sepulturæ Magistri Raymundi Lullii subtus thronum Ecclesiæ Fratrum Minorum Maioricensis Civitatis positus in tumba corporis eiusdem.

Raymundi Lulli cuius pia dogmata nulli
Sunt odiosa viro, iacet hic in marmore miro:
Hic MeCCeC cum P. capit sint sensibus esse.

Titulus iste demonstrat quod ipse Reverendus Magister Raymundus Lulli suum defunctionis diem peregravit in anno Domini MCCCXV. quod meccec significat literam M mille, et tres litteræ CCC in illa dictione meccec designantur trecenti anni, et per illam litteram solam scilicet P designantur

X V anni, et hoc significatur quia P est quindecima littera alphabeti.

Fins aquí les Memòries antigues citades pel P. Custurer i per D. Vicens Mut.

De la veracitat de tots aquestos aconteixements, ne responen més de dotze testimonis qui amb jurament deposaren en el Procés de 1612, fols. 42-64; i quasi tots els biògrafs d'en Llull. També ho retreu l'Arquebisbe de Tarragona, en la Informació que l'any 1373 donà al Papa, i de la qual ja parlarem més endavant.

La devoció i culte al Beat Ramon anà creixent de tal modo que l'Arquebisbe en la Informació esmentada, diu textualment : «..... *idem quoque (Raymundus) jam defunctus cultum et scolam, ut Christi Martir ac Doctor Illuminatus, quotidianis plane incrementis, precipue apud conterraneos, obtinuit..... absque eo quod unquam circa sui cultum vel scholam scandalum aliquod insurrexerit; sed omnia quiete ac pacifice quoad utrumque sunt introducta, promota et custodita.* I l'Aymerich, el més irreconciliable enemic que ha tingut la persona i les doctrines d'en Llull, escriu que un dels errors dels lulians és creure que llur Mestre gosa de la benaurança del cel i que per lo tant se l'ha de venerar com a sant; i com que segons ell mateix, aquells lulians eren molts i la doctrina de llur Mestre molt estesa, ne deduim nosaltres de tals afirmacions, la impor-

tància que ja a últims del segle XIV tindria no solament el culte sagrat i públic que es donava al Beat Ramon, sinó també els progressos de sa escola. (1)

Confirma nostra opinió lo que diu D. Francisco de Bofarull i Sans en sa Memòria llegida en la Reial Acadèmia de Bones Lletres en 1896, titulada : «El testamento de Ramon Llull y la escuela luliana en Barcelona» : «Las doctrinas filosóficas sustentadas por Lull, dieron ópimos frutos durante la primera mitad del siglo XIV, y los teólogos franceses é italianos que las cultivaron llenaron de prosélitos la Europa, contribuyendo en parte a la propagación en España, particularmente en Barcelona, Valencia y Mallorca, en cuyas ciudades tomaron gran incremento, viéndose esta escuela protegida por Reyes y particulares.»

---

(1) Nicolau Aymerich.—Directorium Inquisitorum; part. II, q. 9, núm. 5. «Duodecimus error : quod Raymundus prædictus est in cœlis Beatus, et pro tali habendus a suis sectatoribus et nominandus..... multos sequaces habuit atque habet hodie..... quæ doctrinæ erat plurimum divulgata.»

IV

VULGARITZACIÓ DE LA FESTA DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA. —SOTA AQUEST TÍTOL LA CASA REIAL FUNDA UNA CONFRARIA.—FRA NICOLAU AYMERICH, SEGONS ELS SEUS APOLOGISTES. — NOTES BIOGRÀFIQUES. — FALSA OPINIÓ QUE SOBRE SA PERSONALITAT HAVIEN ESTÉS ELS COMENTARIS D'EN PENYA.—CONCEPTE QUE A NOSALTRES ENS MEREIX.—SILUETA MORAL DE L'AYMERICH, DIBUIXADA PER ALGUNS DOCUMENTS DE LA ÈPOCA. — UNES PARAULES D'ELL MATEIX QUE PINTEN SON TEMPERAMENT ABSOLUT I ARBITRARI

La devoció i la festa de l'Immaculada Concepció de la Verge María es propagaven insensiblement, estenent-se cada dia més i més per entre el poble creient, mentres la controvèrsia escolàstica sobres la doctrina d'aqueix misteri s'intensificava, encenent les passions d'un i altre bàndol.

Marc Antoni Gravois, en el llibre *De ortu et*

progressu Festi Immaculatæ Conceptionis, retreient autoritats de varis autors, prova com la festa de la Concepció de María, ja's celebrava en moltes esglésies de França, abans de l'any 1304.

El P. Pascual, en ses *Vindicies lulianes*, ens recorda que'l menoret fra Pere d'Oriol composà en 1314 un tractat sobres la Immaculada Concepció, amb motiu d'un sermó fet per ell mateix en un convent de frares predicadors, en la festa de la Concepció de la Verge. I en el capítol V d'aquest tractat afirma que en totes les esglésies d'Anglaterra i França celebraven aleshores la dita festa, afegint en el capítol següent que la tal celebració era ja una consuetud.

Lo mateix ens manifesta la obra *De originali innocentia Virginis Mariæ*, escrita l'any 1316, per fra Pere Tomàs, Lector de Teologia en el Convent de Menors, de Barcelona; doncs allí s'assegura que diferentes nacions celebren la festa de la Immaculada Concepció de María i d'ella es predica, segons antiga costum.

De la nostra Catalunya sabem que'l dia 8 de Maig de l'any de l'Encarnació 1333, trobant-se a Saragossa el llavors infant Pere, desempenyant la Regència o Tinència general del reialme d'Aragó, alguns de sos oficials i amb expressa aprovació d'ell, fundaren una Confraria en honor i lloança de la Immaculada Concepció de María. Encara que'l di-

ploma de la fundació ha desaparescut, afegeix el P. Gazulla, no obstant tot lo referent a la mateixa que's coneix; ho devem a un còdex del segle XVIII, retolat : *Llibre de la Confraria de la casa del senyor Rey intitulada sots invocació de la Sagrada é pura Concepció de Madona Santa María Verge e Mare gloriosa*, còpia d'altre del segle XV, en el que s'hi troben copiats alguns fragments d'altre més antic (segle XIV) coetani de la fundació. (1)

Quan en 1336 l'infant en Pere s'encarregà de la direcció dels estats confederats de la Corona d'Aragó, per la mort de son pare el rei Alfons, entre les moltes reformes que introduí en sa Cort, renovà també els estatuts de la Confraria, estenent-la per entre sos nobles i servidors. De manera que la casa del Monarca de Catalunya, es distingí per una especial devoció a la piadosa creença de la Immaculada Concepció, deixant d'ésser patrimoni exclusiu dels humils i ignorants.

Continuava entre els intel·lectuals la discussió, de la qual prompte se'n feu qüestió d'escola: els escotistes i lulians, i en general tota l'escola francescana defensava el privilegi de María, mentres l'escola dominicana el combatia amb força sanya, distingint-se

(1) P. Faustino D. Gazulla.—Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima. Barcelona, 1905.—II, pl. 16.

ben aviat com a capdill de l'opinió contrària fra Nicolau Aymerich, Inquisidor General de la Corona d'Aragó.

El dia 23 de Desembre de 1356 quedà vacant l'ofici d'Inquisidor General de la Corona d'Aragó, per haver sigut nomenat Cardenal el provincial de l'ordre de predicadors fra Nicolau Rossell, qui desempenyava aquell càrrec. Aleshores es pensà per substituir-lo en fra Nicolau Aymerich, qui començà desempenyar dit ofici l'any següent, quan sols en tenia trenta sis. Des de aquesta data, diu en Grahit, és quan l'Aymerich dóna a conèixer son *génit violent, son carácter terc y inflexible, sa constancia infatigable, son talent extraordinari, son pregon saber, sa energia indomable y son zel exagerat en materia de creencies religioses.* (1) Aquestos són els trets principals amb que'l pinta un de sos biògrafs i apologistes.

Escoltem ara lo que'n diu el P. Diago, historiaire de sa ordre : «Fray Nicolás Eymerich por su grande erudición y doctrina le hicieron inquisidor de Aragón en el año 1357. Mas tres años después, aunque se había prevenido con unas letras de Guidon, obispo Portuense, Legado Apostólico, para que no le pudiesen quitar este cargo; con todo su misma orden, con poder que tenía de Inocen-

(1) Emilio Grahit. — «El inquisidor fray Nicolás Eymerich». Gerona, 1878.

cio VI le privó de ese oficio en el Capítulo que tuvo en Perpiñán; dicen que no fué por faltas que hubiese cometido. Hiciéronle después Vicario General de la Provincia de Aragón, oficio en que también duró poco, porque habiendo querido dilatar el Capítulo Provincial, sus Religiosos alegaron que no podía hacerlo; y le tuvieron á su tiempo, eligiendo ante todas cosas otro Vicario General, y nombrando Provincial al P. Maestro Bernardo Ermengaudo, varón de prendas relevantes, Maestro de Teología que fué en París, y en otra ocasión Provincial y Definidor de su Orden y también Inquisidor. Mas el P. Fr. Nicolás Eymerich tuvo en Valencia otro Capítulo con algunos Religiosos, que eran de su parecer, en que le nombraron Provincial, aunque no llegó a ejercer el oficio, porque la Santidad de Urbano V no quiso confirmar ninguna de las dos elecciones; sin que por eso los electos perdiesen la paz y amistad que entre sí tenían.» (1)

Quan el Capítol de l'any 1360 deposà a l'Aymerich del càrrec d'Inquisidor, fou nomenat per substituir-lo fra Bernat Ermengaudi o Armengol.

El càrrec de Vicari General de la província d'Aragó que donà a l'Aymerich el Capítol

(1) Fr. Francisco Diago.—«Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores», libro I, cap. XXIV.

celebrat a Ferrara l'any 1362 per deposició de fra Joan Gomir, durà tan poc, que'l 8 de Setembre d'aquell mateix any, els partidaris del deposat Gomir, no volguent reconèixer l'Aymerich, nomenaren en son lloc a fra Guillem Conill, elegint ensems Provincial al Inquisidor Bernat Armengol. Encara que'l P. Diago no entra en detalls per tractar-se de la seva pròpia ordre, no obstant es nota un cert antagonisme entre fra Armengol i l'Aymerich, puix aquest clandestinament reunia sos parcials fent-se elegir pel dit càrrec de Provincial. El Papa Urbá V destruí aquest cisme, anul·lant les dues eleccions, i nomenà aleshores Provincial a fra Jaume Dominico o Domenec.

La mateixa cua que posa el P. Diago al final d'eixa narració: *sin que por eso los electos perdiesen la paz y amistad que entre sí tenían*, ens dóna a compendre que molt poca era l'amistat i pau que hi havia entre els dos contrincants.

Segons en Nicolau Antonio en sa Biblioteca vet., a l'Aymerich se li retornà l'ofici d'Inquisidor abans de l'any 1366, i lo mateix afirma Bzovius en sos Anals; i segurament així sería, per quant en dit any, com veurem més endavant, el rei en Pere el desposseeix novament de tal càrrec.

En 1386 trobem que era Inquisidor del reialme d'Aragó fra Bernat Armengol, segons consta en l'acta notarial de la reunió

que tingué amb altres religiosos, per examinar unes proposicions que l'Aymerich atribuïa al Beat Ramon Llull, i de la qual també parlarem més endavant. No obstant, torna després a figurar fra Nicolau Aymerich amb el títol i càrrec d'Inquisidor.

En una carta datada el 30 de Maig de 1389, el rei Joan demana al Papa, en nom propi i de tots els seu súbdits, que sia l'Aymerich rellevat del càrrec d'Inquisidor, qual ofici tampoc exercí des de 1393 en que fou desterrat dels reialmes de la Corona d'Aragó; amb tot conservà ell dit títol, dient que havent-li sigut donat pel Papa ningú l'en podia desposseir.

Amb la seva astúcia i diplomàcia conquerí l'amistat i confiança del papa Gregori XI, qui'l nomenà son capellà d'honor, li dispensà molts favors i se l'emportà després amb ell a Roma. Se creu amb bastant fonament que'n la mort d'aquest Papa, prengué una part activíssima en la agitada elecció d'Urbà VI, i convencent-se després que res podria contra la rigidés d'aquest últim, contribuí també en sa deposició, com ho prova sa prompte adhessió al anti-papa Climent.

Aquest des del primer moment afavorí a l'Aymerich, car li convenia un home intrèpit i de doctrina per la defensa de son papat. I pel mateix motiu l'aragonés Benet XIII, acceptà després son concurs.

Per últim, aixecat son desterro pel rei

Martí l'humà, se retirà a Girona, sa ciutat natal, on morí al cap de poc més d'un any a 4 de Gener de 1399, a l'avançada edat de 80 anys i 66 de religió, car havia vestit l'hàbit de Sant Domingo als 14 anys i en el convent de la pròpia ciutat de Girona.

Fou enterrat en el mateix convent de frares predicadors, i en la làpida sepulcral s'hi gravaren les següents paraules:

Hic jacet R. P. Fr. Nicolaus Eymerici qui fuit predicator veridicus inquisitor intrepidus, et doctor egregius. Nam undecim sacra volumina compilavit, et etiam XL annis pro fide catholica viriliter dècretavit.

En Grahit, en la obra citada, fa remarcar que l'Aymerich morí conservant el càrrec i ofici d'Inquisidor General de la Corona d'Aragó.

Més que per aquestos i altres detalls de la seva biografia, sigué conegut fra Nicolau Aymerich dels estudiosos, per lo que l'auditor Penya exposà en la edició del *Directorium Inquisitorum* que a Roma publicà corretgit i comentat. Allí pinta a l'intrèpit inquisidor amb els colors brillants i pastosos que li serviren els Frares Predicadors, a càrrec dels quals es feia la reformada edició de la monumental i celebrada obra de l'Aymeric; per aqueixa causa el P. Echard, Natal Alexandre i altres, ne formaren un bell concepte d'aquell home doctíssim, fervent perseguidor dels heretges, inquisidor incorruptible, justament

estimat i afalagat dels Papas, honra de sa religió, incapaç de perseguir la innocència i de calumniar la santedat.

Sorprés també en sa bona fe el sapientíssim cardenal Lambertinus (després papa Benet XIV), afirmà amb tota sa autoritat d'home de ciència, que l'Aymerich *fuit vir gravis et egregie de Religione Catholica meritus.* Aquesta afirmació seca i autoritzada llensada en ple segle XVIII, el segle de mentalitat més esquifida i buida que's ventava de no rahonar, el segle del P. Feijóo i de Voltaire, ambdós de lleugeresa inconcebible, s'acceptà tot seguit com axioma indemostrable. Mes avui la crítica històrica no s'ajup fàcilment a les paraules dels savis, per més prestigiosos que aquestos sien, sinó que les vol confirmades per documents autèntics i irrefutables. Veurem, doncs, com aquestos ens diuen tot el contrari, car molta de la patina que cobria ignorats documents històrics s'és netejada; molts pergamins han sigut orejats i la pols dels arxius espolsada; d'aquí que modernament podem parlar de moltes coses amb ple coneixement de causa rectificant opinions ja consagrades.

És per nosaltres l'Aymerich, un teòleg subtil i repatani, superb, briós, atrevit, belicós i esforçat; qui mantingué infatigablement i a despit de tota autoritat els drets d'Inquisidor i exercí la hegemonia entre els seus, portat de son orgull i dels dogmatismes que l'allu-

nyaren constantment de la realitat. Fou un frare rabieta i agitadíssim, agressiu i destructor amb instints de rudesa i ferocitat, que contrasten notablement amb les pràctiques religioses de sa ordre dominicana. Per últim fou un insubordinat i amic de radicalismes, que mantingué divorciat son hàbit de la mansuetud evangèlica, i per antagonisme definitiu volgué sostenir la fe amb extorcions, injustícies i altres crims.

En confirmació, vejam com lo judiquen sos contemporanis, aquells qui amb ell alternaren i de sobres el conegueren : Llegim en una carta del rei Pere IV d'Aragó, dirigida des de Saragossa al Pare General dels Predicadors amb data 28 de Juny de 1367, que abusa aquell frare (l'Aymerich) de tal modo de son ofici d'Inquisidor, que molts de sos súbdits que sempre han gosat de bona fama són processats i d'altres condemnats si no compren llur rescat amb diners; i ha sembrat de tal modo les rancúnies en els monestirs de les religioses de sa ordre, que estan plens d'escàndols i extorsions afavorint justa i injustament a les de son bàndol, i a les altres que no formen en son partit són perseguides fins a tenir que abandonar llurs monestirs, deixant-les indefenses per empresonament de llurs procuradors i advocats. (1)

Per altra carta de 25 d'Octubre de 1371,

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. 1217, fol. 204.

sabem que'l dit rei en Pere tingué de rependre'l fortament per haver-lo desobeit i haver acusat falsament a alguns de sos servidors i oficials. (1)

A 11 de Març de 1375, des de Tamarit escriu el rei al batlle de Girona expulsant a l'Aymerich i a son lloctinent fra Pere Begueny de sos reialmes per sospitosos i enemics del bé de sos súbdits. (2)

Del rei Joan I tenim varis instruments que ens pinten amb els colors més negres la figura de l'Aymerich; axís en una carta del 8 de Juny de 1388 i dirigida al Papa, entre altres coses diu que l'Aymerich, mogut pel odi, corrompé i qualificà d'herètiques algunes proposicions d'en Ramon Llull;.... que agitat per l'enveja i la ira, no sapigué lo que's feia;..... que sense ordre ni concert mou plets, exigeix diners, acarícia regals, caça redempcions, de tal modo que molts són els perills que amenacen a causa de tantes infàmies. (3)

En altre carta del primer de Juny de 1389, afegeix que d'entre els seus súbdits sobresurt l'escandalós (Aymerich) qui abusant de l'ofici d'Inquisidor ha sembrat les renyines i els escàndols. (4)

---

(1) Archiu de la Corona d'Aragó, reg. 1232, fol. 133 v.
(2) » » » reg. 1248, fol. 46.
(3) » » » reg. 1870, fol. 3 v.
(4) Arxiu general de la Corona d'Aragó; reg. 1873, fol. 45.

Quan aquest rei ja no pogué aguantar per més temps els delictes i maldats de l'Aymerich, car se li acabà la paciència havent-lo abans amonestat diferentes vegades, resol desterrar-lo de sos reialmes; i així en carta del 8 d'abril de 1393, li reprèn les greus culpes i grossos escàndols contra la Règia Magestat, els insults dirigits a son poble i les grans torbacions i ofenses que ha fetes a la fe catòlica, tot lo qual va acumulant-se ja de temps, excitant cada volta més la indignació reial. I com que no hi valen ni'ls avisos, ni les exhortacions, ni'ls manaments, ni les providències, ni les prevencions judicials per contenir llur pertinàcia, obturació, arrogàncies i manifestos errors dels quals moltes voltes ha sigut llegítimament convençut; per ço i per ses malifetes de llarg temps continuades sens temor de Déu, ni del poder reial, exclou i llensa de la societat de sos pobles i de l'habitació de sos dominis a n'aquell mal aconsellat frare com si fos un tòxic subtil i mortal, com un ingrat enemic de la reialesa i del poble. (1)

I en el decret general per el cumpliment de les ordres donades respecte al dit desterro, datat a 16 d'Octubre de 1393, s'hi diu que dóna aqueixa ordre d'exil contra aquell home pestilent fra Nicolau Aymerich, nostre ene-

(1) Arxiu general de la Corona d'Aragó; reg. 1927, fols. 97 y 98.

mic públic i dels nostres súbdits a causa de sos detestables i depravats actes. (1)

I encara afegeix, en una circular dirigida als Jurats de totes les ciutats i viles, en la que'ls hi comunica la ordre de desterro donada contra l'Aymerich, que aqueixa sia llegida cada any en la renovació dels Jurats, per major coneixement de la mateixa i més exacte cumpliment. (2)

En altra carta del 22 d'Octubre del mateix any, parlant de l'Aymerich, diu : aquell endiablat i públic enemic de la santa fe católica i nostre, que's fa titular Inquisidor dels heretges..., i més avall afegeix : que en els llocs pertanyents a l'Església són indignes d'habitar-hi homes perversos i untats amb el verí de la infidelitat. (3)

Els Consellers de Barcelona, escribint al Papa a 28 de Febrer de 1390, l'hi diuen : aquest frare (l'Aymeric) infectat de la bilis i de la iniquitat i del tòxic de la infidelitat ha comés crims indignes i detestables que fóra llarg de numerar.

En altra de l'Abril d'aquell mateix any, di-

---

(1) Arxiu general de la Corona d'Aragó; reg. 1927, fol. 98 v.

(2) Arxiu general de la Corona d'Aragó; reg. 1927, fol. 98 v.

(3) Arxiu general de la Corona d'Aragó; reg. 1927, fol. 99.

rigida al Rei, parlant també de l'Aymerich, diuen : aquesta pestilencial herba deu ésser per justícia arrencada del camp de vostra senyoria, en el qual la seva mortífera sombra fins aquí sols ha donat pesars a molts innocents portant-los a la perdició, a la mort temporal i a la mort civil per irreparables difamacions i per absorció de llurs béns temporals.

Mes, allà on se veu tota la força i energia d'aqueixa Corporació respectable contra l'Aymerich, és en una carta dirigida a n'ell mateix el dia 19 de Març de 1393. En ella li diuen els Consellers : que no satisfet de les difamacions, malvestats i grans traicions que de vostra verinosa, falsa i endemoniada boca haveu fetes i dites contra aquesta ciutat... sols mereixen que contínuament mentres visqueu vos perseguim amb tot el nostre esforç de paraula i de fet, juntament amb el senyor Rei, amb el Sant Pare i amb totes les altres persones, perquè d'una vegada siau fortament castigat de les grans traicions i malvestats..... Perquè a major malesa vostra i més clara acusació nostra vos requerim amb les presents de part de Nostre Senyor Jesucrist, que és escrutador de vostre coratge, i per deute de justícia que incontinent la dita vostra lletra que va a difamació i no a justícia deveu fer revocar..... que nosaltres farem tal fort càstig de vos que tots temps ne serà memòria, i darem a conèixer la vostra

gran audàcia i pressumpció, d'esperit diabòlic per haver tirat contra Déu i justícia. (1)

Amb tot lo fins aquí exposat n'hi ha prou i massa per a judicar qui era l'home, i perquè resti ben dibuixada la silueta moral del més gran i poderós enemic que ha tingut la persona i les doctrines del Beat Ramon Llull. Aquesta lleugera pintura de l'Aymerich es perfeccionarà i pendrà el relleu precís en el transcurs de la narració dels fets.

Per acabar posarem unes paraules d'ell mateix, que trobem escrites en son *Directorium Inquisitorum* i en el títol *Quod Inquisitores non debent facere in Romana Curia mansionem.* Diu aixís : *Qui in Romana Curia multis annis, etiam interpollatis, aliquando diversos super crimine hæresis, eorum exigentibus demeritis, fatigavi usque ad condemnationem; et versa vice multis annis fui etiam fatigatus variis tædiis, miseriis, laboribus; qui et modos Curiæ sum expertus : quod negotia fidei, quæ per apellationes ad Romanam Curiam devolvuntur, non curent Inquisitores personaliter ducere, nec partem facere, nisi confidant de pleno marsupio, et favore Curiæ magno, quod expedientur tempore exiguo.* A n'aquest *marsupium* sens dubte es referien els Reis d'Aragó, quan afirmaven que l'Aymerich *extorquere pecunias.*

(1) Aquestes cartes es troben en l'Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes (1383-1393).

V

CANVI DE CALENDACIÓ EN ANYS DE LA NATIVITAT DE J. C. — FRA NICOLAU AYMERICH ÉS QUI PRIMER SOSTÉ PÚBLICAMENT ÉSSER HERÈTICA LA SENTÈNCIA QUE DEFENSAVA LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA.— VIOLÈNCIES QUE EMPLEIÀ CONTRA ELS DEFENSORS DE LA IMMACULADA. —OPOSICIÓ QUE FEU AL REI EN PERE. — LA ESCOLA LULIANA, DEFENSORA DE LA IMMACULADA, OBTÉ LA PROTECCIÓ REIAL.—L'AYMERICH, FURIÓS CONTRA AQUÈSTA I SON MESTRE RAMON LLULL, INTERESSA AL PAPA PERQUÈ UNA I ALTRA SIEN CONDEMNATS PER HERETGES.—BUTLLA DEL PAPA MANANT LA REVISIÓ DELS LLIBRES LULIANS.—MALA FE DE L'AYMERICH VIST EL RESULTAT SATISFACTORI D'AQUÈLLA. — DETALLADA INFORMACIÓ DE L'ARQUEBISBE DE TARRAGONA

El rei Pere III de Catalunya i IV d'Aragó, anomenat el *Ceremoniós* i també del *Punyalet*, en virtut d'una Pragmàtica donada a Perpinyà i aprés aprovada per les Corts, disposà

l'any 1350, que's deixés el compte per anys de la Encarnació i s'adoptés el d'anys de la Nativitat. Ell començà per donar l'exemple, quan en el dia de Nadal d'aquell mateix any, que digué començava el 1351, feia extensiva aqueixa disposició al regne de Mallorca. Ademés, al donar notícia en sa Crònica del naixement de l'hereu de la Corona, diu que tingué lloc aquest aconteixement, al principi de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil trescents cinquanta u, o sia el dia de Sant Joan Evangelista, i per qual motiu se li posà Joan.

Insensiblement el començament de l'any se retraçà alguns dies, fins establir-se que'l primer dia de l'any fos el primer del mes de Gener, sens deixar de comptar-los com anys de la Nativitat de Nostre Senyor Jesuchrist.

Aquest mateix rei, que era devot i creia en la puresa original de María, es decantava envers la escola francescana representada com ja havem dit, per les dues branques: scotista i luliana, que eren precisament les qui paraven els cops en les renyides controvèrsies que'ls frares predicadors sostenien contra la Immaculada Concepció de la Verge, començant ja a singularitzar-se en aquesta campanya el fogós i violent fra Nicolau Aymeric. Era aquest, home de ampla erudició i extremat en son zel, qui defensà amb tanta virior la doctrina contrària a la puresa original de María, que valguent-se de son ofici

d'Inquisidor General de la Corona d'Aragó i per aterroritzar sens dubte a la gentada, sostingué ésser heretgia la piadosa creència. (1) I no sols ho ensenyà a l'escola que'l defensar la Immaculada Concepció de María era heretgia, sinó que fins ho predicà en la trona, car segons Diago, en 1366 escrigué un llibre titolat : *Sermonum de tempore*, i en el sermó corresponent a la dominica quarta d'Advent, s'hi llegeix : *quidam ergo moventur tantum quadam pia devotione, prætendentes quod præservata est, quam præservationem nec Angelus in cœlis, nec homo in terris inferius, nec diabolus in infernis profundius docuit nec docebit. Dico iterum et iterum et iterum nec docebit, nam catholica veritas a primo fidei articulo ac generali Nicæno concilio contradicit.* (2)

A l'instant scotistes i lulians s'oposaren a tal atreviment afilant llur ingeni en pro de la piadosa creència. Més prompte l'Aymerich es llensà per la via del terror amb més dalé, perseguint i castigant als qui dissentien de la opinió llur, com ho confessa ell mateix en la dedicatòria que adreçà a l'anti-papa Benet XIII oferint-li son llibre : *Contra calumniantes præeminentiam Christi et matris ejus*. Diu allí: *Ecce, Beatissime pater, scribi,*

(1) Pere de Alva.—Lib. Radii solis verit.; rad. 1.
(2) Diago,—Historia de la provincia de Aragón; lib. I, cap. XXV.

uti pharisei, hæretici insurrexerunt in medium ...., contra quos non nullos processi et punivi. (1)

El rei en Pere, vivament contrariat per la violenta campanya de l'Aymerich, i mogut per les contínues queixes dels perseguits que demanaven justícia contra els atropells de l'Inquisidor, volgué apaibagar la fúria sectària i restablir en son lloc la sentència que afirmava la Immaculada Concepció de María; a tal fi, el dia 28 de Juny de 1367 escrigué una carta al General de l'Ordre dominicana queixant-se dels irregulars procediments de l'inquisidor Aymerich, manifestant-li que aquest perseguia injustament a moltes persones de bons costums i en res sospitoses, especialment a les monjes dominiques, entre les quals hi havia sembrades greus discòrdies, afavorint a les unes i castigant a les altres, segons fossen de un o altre bàndol. (2) El Rei envià còpia d'aquesta mateixa carta al Bisbe d'Osca i al General de la Ordre francescana, lo qual demostra que aquestos personatges tindrien també verdader interès en reprimir els excessos i escàndols de l'Aymerich.

Per altra part, els lulians oposaren valentment la doctrina de llur Mestre, aleshores tan venerat, demanant ensems la protecció reial. Aquesta no's feu esperar, car el rei en

---

(1) Pere de Alva.—Op. cit.; rad. 269.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1217, fol. 204.

Pere, des de València i amb data 10 d'Octubre de 1369 donà dos importants documents.

L'un concedint amples facultats al mercader valencià Berenguer de Fluvià i a tothom qui aquest considerés apte, per a ensenyar en qualsevol part de sos dominis, l'art o ciència del Mestre Ramon Llull en ses diferentes branques de medicina, astronomia, filosofia, etcétera. (1)

I l'altre és un manament donat a sos oficials, que per major difusió de l'Art General del Mestre Ramon Llull entreguen a tothom que les demanarà, còpies autèntiques de les cartes reials de la seva aprovació. (2)

Cal fixar-se en un detall important que's llegeix en ambdós documents, això és, que la doctrina o ciència del Mestre Llull fou aprovada pel Canciller i Jurats de l'Estudi General de París en presència de quaranta mestres i doctors en diferentes arts. Diu el primer : «... *utilis est, necessaria atque vera et pro tali in generale Parisiensi studio, ut per legitima documenta novimus, fuit a Parisiensi cancellario et a juratis dicti studii in presentia quadraginta magistrorum seu doctorum qui suficientes erant ad examen artis liberalis cuiuslibet approbata.*» I en el segon s'hi afegeix, que aquella doctrina sigué donada al Mestre Llull, segons se creu, per

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 917, fol. 213 v.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1428, fol. 14 v.

un cert instint diví: «... *instinctu, ut creditur, divino edidit et que fuit in generali Parisiense studio per cancellarium Parisiensem et per juratos ipsius studii in presentia quadraginta magistrorum seu doctorum qui sufficientes erant ad examinationem liberalis artis cuiuslibet approbata.*» És notable i de gran valor aquesta cita en documents tan antics, per provar la autenticitat d'aquelles aprovacions, conegudes del rei *per legitima documenta,* quan feia solament uns seixanta anys que havien estat donades.

Des d'aquest moment l'Escola luliana, concreció del pensament genuí de Catalunya, quedava consagrada doctrina nacional sots l'empar del Monarca. Al poc temps aquesta doctrina se possessionà de les aules de la Universitat de Lleida, la més celebrada i famosa de Catalunya, com ho afirmà el mateix Aymerich, dient que aquella s'havia tornat luliana per art d'encantament.

L'Aymerich, que de la doctrina contrària a la Immaculada Concepció de María n'havia ja feta qüestió d'amor propi, cercà un puntal ferm on sostenir ses propagandes, logrant l'afecte i amistat de l'apocat i indecís Pere Roger, qui acabava d'ésser elegit papa amb el nom de Gregori XI.

L'inflexible Inquisidor, promte pogué convence's de les ventatges que li proporcionaria en favor de sa causa, l'apoderar-se de la voluntat del Papa, axís és que emparat per

tan alt poder ja no temé la lluita cós a cós contra el poderós Monarca de Catalunya. Vé, doncs, de la Cort Pontifícia proveït d'unes lletres del Papa contra en Francesc Roma, vice-canciller del rei d'Aragó, les quals publicà des de la trona de la Seu de Barcelona, després de predicar-hi fogós i irat sermó. Enterat d'aquesta intenció el rei en Pere, escriu des de Tortosa a son vicari de Barcelona, amb data 9 d'Octubre de 1371 perquè tan bon punt vingui l'Aymerich, el fassa desistir de son intent i que'l fassa presoner en cas contrari, enviant-lo tot seguit a Tortosa on ell és. (1)

No's deturà pas l'atraviliari Inquisidor davant semblant obstacle; se sent poderós tenint l'apoi moral i material de Gregori XI i no dubta desobeir i burlar el manament del Rei, qui fortament indignat, el reprèn àsperament i li arrenca la promesa formal de que mai més procedirà contra els oficials i demés domèstics del Monarca sens son consentiment i voluntat. Hom pot considerar la indignació reial, quan l'Aymerich protestà excusant-se de que'l sermó predicat no anava dirigit contra el vice-canciller ni oficials reials, sinó a instrucció dels fidels per informar-los i aclarir-los-hi alguns articles de la fe católica. Tot això ho escriu el Rei des de Maella el dia 25 d'Octubre del propi any,

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1232, fol. 101 v.

als Concellers de la ciutat, perquè en prenguin acte. (1)

Comprengué l'Aymerich que no era pas aquest el camí més dreturer per conseguir sos fins i les emprengué aleshores altra volta contra la escola luliana, defensora de la Immaculada Concepció de María, i més important que la escotista. A la força i prestigi d'aquèlla hi oposà la no menys ferma i poderosa escola dominicana; i perquè sos trets fossen de resultats segurs, començà desfigurant i emboirant els textes del Mestre. Al instant els lulians respongueren a n'aquesta campanya difamatòria, mostrant-li que variant i suprimint signes gramaticals, trencant paragrafs i fent afirmatius conceptes negatius, se canviava completament la *mens* de l'autor; mes ell sofísticament replicava, i quan no podia convèncer, es valia de sa alta magistratura per imposar sa opinió, arribant son atreviment a declarar herètica la doctrina del Mestre Ramon Llull. Axís ho afirmen i asseguren : Joan Riera, menorita, en son Memorial presentat al Papa i Cardenals, sec. I, prel. 13. Bordono, *in Memoriali consult.*, de la edició de 1693, sec. 56, núm. 26, i l'Arquebisbe de Tarragona en sa Informació.

Prompte l'odi d'escola se convertí en odi personal, les passions s'inflamaren, començà la polèmica d'intrigues, les sangs bulliren i

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1232, fol. 133 v.

de l'un costat i de l'altre se creuaren paraules groixudes, dicteris que fereixen, ressortint tota la misèria humana del llot de les rancúnies.

Davant la forta resistència que oposaren els lulians a les amenaces de l'Inquisidor, aquest per avalorar sa campanya difamatòria decidí interessar-hi el propi Papa. No li feu por ni lo molt exteses i estudiades que eran les doctrines lulianes, car fèia més de vuitanta anys s'ensenyaven arreu dels reialmes de la Confederació catalana-aragonesa, com assegura ell mateix, ni el que comptessen aquèlles amb la protecció reial, sinó que informà extensament al papa Gregori XI, en el sentit de què, les obres d'en Ramon Llull eran plenes d'errors contra la fe, sol·licitant i instant en conseqüència la condemnació, fent així legal la seva arbitrària opinió.

El Papa, abans de pendre una resolució definitiva en assumpte tan delicat, que naturalment podia produir greu pertorbació en aquestos regnes, on en Llull era venerat com a Sant, y ses obres llegides i estudiades, no sols per persones laiques, sino també per eclesiàstics de totes menes i condicions formant un partit o escola científic-literària, com la solien tenir en aquella època els grans autors, especialment els qui tractaven matèries teològiques i filosòfiques, es concretà en enviar a Pere Clascar, arquebisbe de Tarragona, una butlla, on li manifestava

que, per denúncia de l'inquisidor Aymerich, sabia circulaven pel regne d'Aragó, molts llibres d'un tal Ramon Llull escrits en català i plens d'errors, per lo tant li manava que recullits els dits llibres, els examinés juntament amb l'Aymerich i altres mestres en teologia i dret; i si després d'un detingut exàmen trobessin que realment existien els errors denunciats, manava que a l'instant els dits llibres fossen cremats, demanant a tal fi si fos necessari, auxili al braç secular. (1) Aquesta primera butlla del papa Gregori XI amb motiu de la lluita entre l'Aymerich i els lulians, fou datada en Avinyó de França, residència aleshores de la Seu Apostòlica, el dia 5 de juny de 1372, corresponent al segon any de son pontificat.

És d'advertir que el propi Arquebisbe de Tarragona tenia aixís mateix, l'encàrrec de examinar, juntament també amb l'Aymerich, els llibres d'en Ramon de Tàrraga, qui de jueu se feu cristià, després religiós dominic i per últim apòstata, qual comissió se li havia donada en butlles pontifícies dels anys de 1371 i 1372. (2) Les circumstàncies d'ésser examinades les obres d'ambdós escriptors en una mateixa època i el portar noms iguals,

---

(1) Emilio Grahit. — «El inquisidor fray Nicolás Eymerich». Gerona, 1878. Apéndice.

(2) Aymerich. — «Directorium Inquisitorum». Par. II, q. 10 i 27. Peña, ibi, comm. 52 ad q. 27.

han fet que alguns autors els anomenessen indistintament del mateix modo : *Ramon Llull el Neófit*, originant-se una greu confusió, atribuint els errors del Neófit o Ramon de Tàrraga a n'en Ramon Llull, i fins altres han cregut de bona fe que eran ambdós un sol personatge. (1)

Diu mossèn Bové : «Qui sápiga lo gran predicament que havian obtingut en aquells temps les doctrines lulianes per tota la nació catalana, y conega alguna mica lo carácter catalá, y la empenta irresistible de sos amors y de sos odis, facilment compendrá que'l cor de Catalunya va botre d'ira al rebres la nova d'una Butlla tan inesperada; com també es fará cárrech de la immensa antipatía que amb son acte malestruch se guanyá l'Inqui-

---

(1) El qui principalment donà orígen a tal confusió foy Bernat Lutzemburg en son «Catalogus hereticorum», llib. III paraula Raymundus Lulli. I després en Pratcolus, «De vitis et sectis hereticorum», llib. XVI.

Com exemple del mal que ha feta aquesta confusió, ja sia intencionada, ja de bona fe, citarem lo que diu Receveur en sa «Histoire de l'Eglise» t. VI, pl. 483 : «L'année suivante, (1376) il (Gregori XI) publia une bulle où il condamnait comme héretiques ou errones plus de deux cents articles extraits des ouvrages attribués a Raymond Lulle. Mais ont croit que la plupart de ces erreurs ne son pas dit célébre franciscain de ce nom, mais d'un autre Raymont Lutle (!), juîf d'origine, et qui aprés avoir reçu le baptême, ne laissait pas de sostenir que la loi de Mahomet était aussi bonne que célle de Jésus-Christ, et qu'on pouvait renier Dieu en public, pourvu qu'on l'adorât dans le cœur...»

sidor general de la Corona en lo cor de tots els catalans». (1)

Alguns asseguren que no consta el resultat de tal comissió, i fins dubten de si arribà reunir se el consell de teòlegs i juristes, i de si foren o no condemnades les obres d'en Llull. És D. Emili Grahit, qui diu que quasi pot donar-se per segur que no, perquè és indubtable que d'haver se realizat dita comissió n'hi hauria record i constaria la condemna o la absolució; i per afermar sa opinió continua dient que *nada tiene de particular la falta de cumplimiento del mandato pontificio, si se tiene en cuenta lo aceptadas que eran las doctrinas lulianas en los Estados de la Confederación aragonesa.* (2)

Escoltem lo que li contesta el mercedari P. Gazulla : *La observación del Sr. Grahit tendría algún fundamento, si no constara la veneración con que se recibían las letras apostólicas en Aragón, a parte de que hace muy poco favor al Arzobispo de Tarragona, juzgándole tan débil que no diera cumplimiento a la orden del Pontífice, por temor de disgustar al Rey y demás partidarios de la escuela luliana.* (3)

(1) «Revista Luliana» n.° 15. Desembre 1902, pl. 385.
(2) Emilio Grahit. — «El inquisidor fray Nicolás Eymeric». Gerona, 1878.
(3) Rdo. P. Faustino D. Gazulla. -- «Historia de la falsa bula a nombre del papa Gregorio XI, inventada por el dominico fray Nicolás Aymerich contra las Doctrinas lulianas.» Palma de Mallorca, 1910.

Lo cert i positiu és que ambdues comissions foren executades; això és, tant la que disposava la revisió dels llibres del nostre Beat, com la dels d'en Ramon de Tàrraga, frare dominic renegat; puix l'Aymerich en son «Directorium Inquisitorum», declara palesament lo que tingué lloc respecte a aquest últim, callant cautelosament lo que's resolgué sobres d'en Ramon Llull; no essent versossímil, afegeix el P. Pascual, que insistís contra un individu de sa pròpia religió, encara que tant indigne, i callés respecte al Beat Ramon Llull, qual causa seguia amb tanta inquina. Així, doncs, devem concloure que aquest silenci, no sols de la resolució que's prengué, sinó també de la mateixa butlla de l'any 1372 en la que's donà la comissió en ordre als llibres d'en Llull, ja que tampoc l'esmenta en son *Directorium*, i si sols li posa l'auditor Penya en la edició comentada de l'any 1587, és senyal manifesta que no li convingué publicar lo que s'havia resolt. Però lo que ell calla astutament, ens ho declara l'Arquebisbe de Tarragona D. Pere Clascar o Clasqueri, com diuen les escriptures antigues, qui ocupà aquella Seu arxiepiscopal des de 1358 fins a 1380 en que morí, en sa llarga informació enviada al Papa, amb la data 15 Septembre de 1373. (1)

(1) Antoni Ramon Pascual. — «Vindiciæ Lullianæ». Avignon, 1778. T. I, caps. XXXI y XXXIII.

Aquesta informació de l'arquebisbe Pere Clascar, comença dient que davant d'ell i de l'inquisidor fra Nicolau Aymerich, s'han reunit molts teòlegs i juristes per examinar les obres d'en Ramon Llull, de les quals se'n han trobades més de vint; i que després de revisades escrupulosament en cap d'elles s'hi han trobat errors contra la fe católica: *nullus tamen ex illis, quorum numerus hucusque ad viginti pervenit, et ultra, errorem in fide aliquem repertus fuit continere.*

Complerta la ordre del Papa sols restava deixar les coses en son primitiu estat; però com que això desfèia els plans de l'Aymerich, aquest insistí fins a rompre amb l'Arquebisbe, qui salvant responsabilitats, envià a Gregori XI l'esmentada informació. En aquesta, doncs, s'hi llegeix : «En virtut de las Lletras de Vostra Santedat, aquí s'haurá acabada la meva tasca; mes com lo Pare Inquisidor m'ha ensenyat un catálec de vint llibres que juntament amb especial informació pensava enviarvos y que realment vos ha enviat, catálec que no correspon exactament als llibres que comunment y amb certesa se creuen escrits per en Ramón Llull, y molt menys s'hi troba en aquexos la fidel redacció dels articles que ell censura, la qual va acompanyada de greus errors de dret y de fet; per axó m'ha semblat convenient examinar si'ls dits errors que suposa el Pare Inquisidor existexen realment, y si son formals o unicament

materials, valentme per tal objecte de persones d'una sabiduría y integritat probadíssimes.

»Pero es de notar el judici que forma de la manera de portarse l'Aymerich en aquex assumpte : l'acusa de atrabiliari, de que barreja coses verdaderes amb altres falses, de que s'equivoca llastimosament, tant respecte a la historia del Beat, com en lo relatiu a sos llibres y a les proposicions que d'ells se'n poden treurer, de que no sab distingir la llum de les tenebres, y de que no's dexa convencer ni pel raciocini mes ben format d'homes peritíssims; tot lo qual desdiu de son cárrec d'Inquisidor General de la Corona d'Aragó, com també fa molt de mal a sa justa anomenada científica. Per fi, diu l'Arquebisbe, que son dictamen era no parlar mes d'eixa causa y deixar el culte y doctrina del Beat Ramón Llull en l'estat y posessió que tenía.» (1)

(1) «Revista Luliana»; loc. cit

VI

AMB ASTÚCIA I MANYA LOGRA L'AYMERICH TREURE DELS REGNES DE ARAGÓ LA CAUSA CONTRA LA DOCTRINA LULIANA. — BUTLLA DE GREGORI XI.—DESTERRO DE L'AYMERICH. —EL PAPA MANA RECULLIR TOTS ELS LLIBRES D'EN LLULL PER A SA REVISIÓ. — SÚPLICA DEL REI PERQUE AQÜESTA ES FACI A CATALUNYA. — INTERRUPCIÓ D'EIXA CAUSA PER HAVER TORNAT EL PAPA A ROMA. — CISME D'OCCIDENT. — PART ACTIVA QUE L'AYMERICH HI PRENGUÉ.— ENEMISTATS DINTRE LA FAMÍLIA REIAL DE LA CORONA D'ARAGÓ. — RETORN DE L'AYMERICH I SA AMISTAT AMB L'INFANT JOAN. — PUBLICACIÓ DEL LLIBRET *CONDEMPNATIO.* — IRA DEL REI EN PERE I BÀRBARA ORDRE DE OFEGAR A L'AYMERICH. — SE LI COMMUTA PER LA DE DESTERRO I ÉS DESPOSSEIT DE L'OFICI D'INQUISIDOR.— PUBLICA L'AYMERICH UN TRACTAT CONTRA L'IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARIA, DEDICAT A CLIMENT VII.

La doctrina luliana, aglutinant de les aspiracions difoses de la consciència col·lectiva,

era la expressió genuïna del sentiment del poble en pro de la puresa original de la Mare de Déu, i per aquesta causa sortí airosa de la primera embestida del fogós Inquisidor. No era pas aquest el resultat que l'Aymerich esperava de la revisió de les obres d'en Ramon Llull; ell desitjava inhabilitar les permitjà d'una condemnació sortint aixís automàticament triomfanta sa opinió. Mes alliçonat per aquesta primera topada, comprengué que jamai podria conseguir sos intents dintre les terres de Catalunya; i entescat en sos projectes i engrandint-se en les dificultats, amb manya i astúcia i fins valguent-se de sos prestigis personals i de les altes influències de que fruïa en la Cort Romana, procurà desviar la causa dels reialmes de la Corona d'Aragó i portar-la al mateix tribunal del Papa, on ell podria obrar sens cap mena de presió a son albir.

Resultat d'aquest maquiavelisme inquisitorial és, la segona butlla que des de Vilanova d'Avinyó i amb data 29 de Setembre de 1374, publicà Gregori XI, corresponent al quart any de son pontificat, i dirigida al Prior de Santa Eulària del Camp i a l'Hospitaler de Tortosa, ambdós oficials del Bisbe de Barcelona, manifestant-los-hi saber que ells i fra Nicolau Aymerich havien entregat a Francisco Vidal, notari del dit senyor Bisbe, un llibre de Ramón Llull, escrit en català, en el qual, segons sembla, hi han alguns

errors. Per lo tant, els hi mana, que com més aviat millor i per mitjà d'una persona fiada, li enviin l'esmentat llibre, confiant que's portaran en aqueix assumpte sincera i santament i sens negligència ni defecte algun. (1)

Amb aquesta butlla començava falaguerament la nova orientació que l'Aymerich es proposava per la consecució de son ideal; però no per haver-se fet un moment ductil a l'enginy i a la diplomàcia abandonà el camp de les estridències i de les amenaces; bona prova n'és la carta que el rei en Pere escriu des de Tamarit el dia 11 de Març de 1375 al Batlle de Girona, ciutat on aleshores s'hi hostatjava l'Inquisidor. En ella li mana expressament que dins breus dies, el mestre fra Nicolau Aymerich i son lloc-tinent fra Pere Begueny sien foragitats de llurs dominis per escandalosos i pertorbadors de la pau pública, i passats els breus dies que ell els haja senyalat no sien pas trobats en aquestes terres, car podeu-los-hi manifestar que *teniu manament nostre de fer breu execució contra ells..: de guisa que en vostres paraules coneguen que estar en nostra senyoria contra nostre voler, los serà cosa fort perillosa.* (2)

Fos per temor a les serioses i terminants

---

(1) Emili Grahit.—Op. cit. i Jaume Custurer.—«Disertaciones históricas», dist. II, cap. 3.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1248, fol. 46.

ordres del Rei, fos perquè sa presència sigués necessària a la Cort Papal per poguer continuar sos plans, l'Aymerich marxà tot seguit cap a Avinyó de França, residència habitual de Gregori XI.

Els resultats de les maquinacions de l'Inquisidor s'anaven descubrint lentament; aixís és que, aprofitant el Papa la ocasió de condemnar al apòstata Ramon de Tàrraga anomenat el Neòfit, en una butlla donada el 6 de Febrer de 1376, inclou en el mateix document un manament als Arquebisbes de Tarragona, Saragoça i València i a llurs Bisbes sufraganis, que ordenin cercar diligentment totes les actes, cartes, escrits, instruments, registres, privilegis, etc., que sian tan en pro com en contra de la vida, doctrina, culte i escola d'en Ramon Llull, a fi de que portat tot a son tribunal sia examinat detingudament, i amb ple coneixement de causa fallar canònicament segons Déu i l'Església. Disposant ensemps que, mentres durarà la revisió queda en suspens la causa, i que per conseqüent el culte i la escola d'en Ramon Llull poden conservar interinament llur plena integritat de drets. (1)

A pesar d'ésser aquesta butlla la condemnatòria d'en Ramon de Tàrraga com havem

(1) Honori Cordier.—«Vera Artis Lullianæ Principia», Cologna et Francfort, 1771. I. P. Pascual.—Vind. Lull., t. I.

vist, i manifestar-nos l'Aymerich en son *Directorium* que aquell sigué condemnat per apòstata, no obstant en cap de ses obres la retreu, i fent-la després fonedissa, la substitueix per altre condemnatòria de les obres del Beat Ramon Llull, com ja veurem.

Sia com vulga, aquesta disposició del Papa desagradà als lulians, els quals acudiren al Rei perquè interposés son alt poder i sa influència, sinó per privar la execució d'una ordre tan arbitrària, al menys per obtenir que l'examen i revisió es fes a Catalunya, on hi eran pèrits no sols en la llengua catalana, sinó també en la ciència d'en Llull. Complacent el Rei i des de Barcelona amb data 7 de Gener de 1377, dirigí al Papa la carta següent: «Hem sapigut per relació d'algunes persones que instada V. S. per fra Nicolau Aymerich, inquisidor, enviareu a n'aquestes parts de Barcelona y Mallorca cert rescripte, manant que tots els qui tingan llibres compostos per en Ramón Llull de Mallorca, dins cert temps en el matex rescripte senyalat, sots pena d'excomunió deuen entregarlos als vicaris dels Bisbes d'aquelles ciutats, per quant s'assegura que'l dit Inquisidor ha fet examinar les obres del esmentat Ramón, haventse trobat en elles quelcom contrari a la fe católica. Y com que'ls parents, Santíssim Pare, d'aquex Ramón que habitan en aquesta ciutat, de la qual n'es originari, desitjan fortament que'ls dits llibres sian exa-

minats en la mateixa ciutat, lo qual nos sembla molt racional y just, primer perque dites obres son escrites en catalá, per qual raó serán mellor enteses pels catalans que per homes d'altres nacions. Segón, perque a Catalunya hi han molts clergues y religiosos qu'estudian en dites obres a satisfacció, car en elles hi aprenen coses ben profitoses, per lo qual en dit exámen podrían aportarhi llum que manifestés la veritat. Tercer, perque la ciencia del dit Ramón te principis molt diferents d'altres ciencies, de lo qual se'n pot seguir, que'ls qui la ignoran, encara que sian savis, es facil que no l'entengan. Quart, perque es de gros interés pels parents d'en Ramón el que sian o no aprobades les dites obres; per lo tant es molt racional que sels cride y s'escolten llurs rahons. Per tot lo qual supliquém humilment a V. S. se digne manar que, dites obres sian examinades en aquesta ciutat y encarregat dit exámen al Bisbe de Barcelona, conforme a la súplica que sobres aquest assumpte presentém de part nostra a vostra clemencia. En lo qual vostre benignitat nos fará especial gracia, perque havent sigut el dit Ramón catalá y subdit nostre, tindríam especial goig de que sa ciencia fos aprobada, y d'axó donarém a V. S. grans mercés.» (1)

Si ens quedés algun dubte respecte les

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1233, fol. 100 v.

males arts usades per l'Aymerich, aquesta lletra els aclara, descorrent davant nostres ulls el vel de ses ocultes intrigues. El primer que'ns diu la carta és que'l Papa mana recullir els llibres d'en Llull instat per l'Inquisidor, qui li ha manifestat que contenien alguns errors. I segon, que aqueixa revisió i exàmen es tenia de fer fora de Catalunya, que és lo que intentava l'Aymerich. Heusaquí justificat el que dèiem respecte les intencions de l'Aymerich, de portar la causa en un terrer més abonat per maniobrar amb més llibertat, i la perfídia de volguer condemnades les obres d'en Llull.

No se sap si's cumpliren aquelles diligències, ni'l resultat que tot aquest negoci tingué, perquè en aquest mateix temps el Papa traslladà altra volta la Seu Apostòlica a Roma, on hi feu sa entrada solemne el dia 17 de Gener del propi any de 1377, i amb ell marxà també fra Nicolau Aymerich.

Penedit al poc temps Gregori XI d'haver tornat a Roma, a causa de les moltes dificultats i disgustos que allí trobà, quan ja decidit preparava son retorn a França, morí el dia 28 de Març de 1378. (1)

---

(1) El primer Papa qui establí la Seu Apostolical a Avignon de França fou Climent V (Bertrán de Got), qui sigué elegit en 1305; i tots els seus successors continuaren en aquella ciutat, comprada en 1348 pel Papa Climent VI per 80.000 florins, a na Joana, reina de Nàpols, que la posseïa com a comtesa de la Provença.

Una de les primeres disposicions que havia pres al possessionar-se de Roma, fou la de què per abreviar tot lo possible la vacant, autoritzà pluralitat de vots als Cardenals en elegir un nou Papa, sens esperar llurs companys absents. D'aquí que, quan ell morí, el poble obligà amb amenaces i amb greus desordres a que'ls cardenals allí presents elegissen immediatament al qui l'havia de succeir, als crits de *¡el volem romà!*

Als vuit dies, doncs, del mes d'Abril següent, fou elegit el cardenal Bartomeu Butilli Prignani, natural de Nàpols i arquebisbe de Bari, qui prengué el nom de Urbà VI, essent coronat al cap de deu dies. Era aquèst un home instruït, zelós, desinteressat, aimant de la disciplina, però d'un caràcter mellancòlic, sever, violent en les reprensions, aferrat a son propi judici i aimant de l'adulació, quals defectes foren causa de que'ls mateixos cardenals promte s'arrepentissen d'haver-lo elegit.

Gràcies a les vexacions i violències amb què ben aviat es donà conèixer Urbà VI, alguns cardenals protestaren de la elecció dient no havia sigut lliure i per consegüent devia anul·lar-se. Creixeren els descontents a mida de les arbitrarietats del nou Papa, i posant-se aquells sota la protecció de Bernat de Sala, capdill d'aventurers, se llensaren contra els romans fins derrotar-los complement. Aleshores fou elegit a Fondi, Robert

de Gènova, jove cardenal de 36 anys, qui prengué el nom de Climent VII. Aquest establí sa Cort a Avinyó, qual ciutat tornà ésser residència papal, i aixís començà el gran cisme d'occident que durà mig-segle (1378-1429).

L'intrèpit inquisidor fra Nicolau Aymerich, no solament sigué testimoni presencial d'aquelles tumultuoses escenes, sinó que, segons afirmen alguns autors, prengué una part molt activa en les lluites que engendraren el cisme, inclinant-se tot seguit cap a la part de Climent VII, per incompatibilitat de caràcter amb el llegítim Papa.

El poble cristià, afligit i desorientat per tal divisió, després d'algunes vacil·lacions se destrià en dos bàndols : uns reialmes se posaren sota l'obediència del Papa de Roma, mentres els altres recorregueren al d'Avinyó. El rei en Pere de la Confederació Aragonesa en ses altes dots polítiques, judicà que de moment lo millor fora no decantar-se per cap dels dos Papas.

. ˙ .

Entre tant anava extenent-se la festa de la Immaculada Concepció de María; i un Sínodo que celebrà l'església de Saragoça en 1378, presidit pel propi Arquebisbe, decretà que'l dia 8 de Desembre, tots anys i a perpetuitat, sigués festa de precepte amb prohibició de tot treball servil i amb concessió d'indulgèn-

cies, a llaor i glòria de l'Immaculada Concepció de María.[1] Com ho havien també ja decretat en 1330 a Girona,[2] i en 1340 a Perpinyà.[3]

. ˙ .

L'infant primogènit Joan, duc de Girona i governador general d'Aragó, arribà a Saragoça el dia 11 de Desembre de 1377; tenia aleshores 27 anys, fogós en ses resolucions, obrava amb precipitació y tenia poca energia per rebutjar imposicions o falses informacions de concellers i oficials; aquesta conducta poc prudenta fou causa de que cometés algunes vexacions i altres inconveniències, tot escoltant les influències i consells interessats dels personatges de sa Cort. Per xó algú ha dit que : la inexperiència li portà greus contrarietats i enuigs ja en el primer afer que emprengué, que fou el procés i punició dels jueus d'Osca, acusats d'haver comprat les hòsties consagrades que un mal cristià havia robat de l'església de Tardienta, drama tristíssim que Pere III cregué just i convenient interrompre i que originà les primeres desavinences entre el Rei i el Primo-

---

(1) «Const. Sinodal, de Aragón». — Zaragoza, 1550, título III.

(2) Villanueva. — «Viaje literario a las iglesias de España; t. XIII, pl. 214.

(3) Marca hispánica. — Apéndice doc. número DXXVII, col. 1467.

gènit, les quals més tard arribaren a produir tan fort escàndol i tanta pertorbació en la vida política del país.» (1)

A l'Octubre de 1378, morí a Saragoça mateix la esposa del dit infant Joan, na Martha d'Armenyac, i ell poc després marxà cap a Barcelona.

«Tenia el rei *Ceremoniós* 59 anys, i en ocasió en que devia presumir-se que abandonaria els negocis en mans de son primogènit, un succés que causà gran sorpresa, vingué a canviar l'estat de relacions entre els individus de la família reial i torbar la pau pública. El rei es casà en 1379 amb una dama viuda, nomenada Sibila de Forcià, filla d'un modest cavaller de l'Empordà. La nova reina, com s'esdevé en persones aixecades de sobte a un nivell superior, no tingué el tacte suficient per conservar la armonia en sa nova família, i començà per dominar completament l'ànim del rei, enemistant-se amb sos fillastres els infants en Joan i en Martí. El primer per més disgustar a son pare, refusà el matrimoni que aquest li proposava amb María, reina de Sicília; i s'entregà foll d'amor a Violant de Bar, a la que feu sa esposa a despit del rei (1380). El disgust d'aquest era tan major, quan amb el projectat enllaç de son hereu amb la jove María, esperava reu-

(1) Joaquim Miret i Sans. — «El procés de les Hòsties contra els jueus d'Osca en 1377».

nir aquella corona amb la d'Aragó, d'on havia sortit; mes no podent lograr-ho, En Pere, que ja es titulava rei de Sicília, fundant-se en el testament del rei Frederic I, pel qual excloïa la línia femenina de la successió al trono, feu renúncia de sos drets sobre la illa a favor del segon fill en Martí.» (1)

Enemistat l'infant hereu amb son pare i distanciat de la Casa reial, esdevé un bon puntal per l'astut Aymerich, qui torna altra volta a intrigar per aquestos regnes i a renovar la lluita contra la Immaculada i l'Escola luliana. Axís ho deixa entreveure una carta que'l rei en Pere, des de Saragoça i amb data 2 de Juny de 1381, dirigeix a son fill Joan. En ella li manifestà l'admiració per l'atreviment que té l'Aymerich de presentar-se a Barcelona, on es troba, segons té entés, o està promte arribar-hi; per lo tant li mana que incontinent el fassa presoner i ben guardat l'enviarà allà on ell serà, prevenint-lo que no gosi pas emparar-lo si no vol caure en sa desgràcia. (2) Les mateixes terminants i severes ordres dóna al veguer de Barcelona.

No hi ha dubte de que l'infant Joan era amic i protector de l'Aymerich, afalagat sens dubte pel maquiavelisme de l'Inquisidor i instrigat ensems per fer més fonda oposició a son pare.

(1) Antoni Aulestia. — «Historia de Catalunya», tom. II, cap. IV.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1101, fol. 117 v.

A pesar del manament que pesava sobre l'Aymerich de mantenir-se allunyat dels reialmes de la Corona d'Aragó, s'atreveix únicament venir a Barcelona, lo qual no és probable hagués intentat, si allà no hagués tingut amics, i qui, com l'Infant Joan, pogués donar-li socòs i ajuda.

Burlant, doncs, les disposicions del rei en Pere i preparant el terrer per donar el cop mortal als lulians, escampa en 1383 arreu de Catalunya, un llibret titolat : *Condempnatio*, en el qual hi posà vàries proposicions extretes, segons ell, dels llibres d'en Ramon Llull i condemnades pel papa Gregori XI.

Exasperat el rei axís que'n tingué esment, i en un moment de folla indignació i deixantse portar per son caràcter violent, dóna ordre des de Besalú que sia agafat i que l'ofeguin. Per sort algunes persones caritatives s'hi interposaren, i a precs de la reina Sibila, es logrà que tan bàrbara execució fos commutada per la pena de desterro. (1)

Sortí immediatament l'Aymerich de Girona on es trobava, desposseït del càrrec d'Inquisidor, (2) i abatut però no sotmés, es dirigí cap a la Cort Papal d'Avinyó. Era la segona volta que li llevaren aquell honorífic i enlairat càrrec, encara que ell jamai deixà d'usar

(1) Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes, 1383-1393.

(2) Bzovius ad an. 1272.

el títol d'Inquisidor, assegurant haver-li sigut donat pel Papa, per qual motiu s'obstinava en ostentar-lo, perquè, segons dèia, ningú més que aquèll podia arrebassar-li. (1)

En aquesta ocasió i des de Montsó amb data 12 de Desembre de 1383, l'infant Joan escriu al Papa Climent VII recomenant amb molt interès fra Nicolau Aymerich, fent recullir els molts treballs de l'Inquisidor en pro de l'Església i del Pontificat. (2)

Als 15 de Novembre de 1384, altra vegada l'infant primogènit escriu al Papa d'Avinyó, interessant-se per l'Aymerich, (3) mentres aquèst dedica a Climent VII, de qui ja s'havia captat les simpaties, un molt docte tractat sobres la concepció de la Mare de Déu, en el qual amb desvergonyida desaprensió, insisteix sostenint i defensant que'l creure en la *immaculada concepció de María* és un error y una heretgia. Publicà aquest tractat, segons Diago, en l'esmentat any de 1384.

---

(1) Diago.—«Historia de la provincia de Aragón», cap. 24.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1756, fol. 114.

(3) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1670, fol. 142.

VII

CANVI D'INQUISIDOR GENERAL DE LA CORONA D'ARAGÓ. — EL REI EN PERE ESCRIU AL PAPA URBÀ VI DEMANANT-LI PROTECCIÓ PELS LULIANS I PER LES DOCTRINES DE LLUR MESTRE.— SE REUNEIX EN EL CONVENT DE FRA-MENORS DE BARCELONA, UNA JUNTA DE TEÒLECS PRESIDITS PEL NOU IN-QUISIDOR GENERAL, A FI D'EXAMI-NAR SI CERTES PROPOSICIONS QUE L'AYMERICH DEIA ERAN CONDEMNA-DES, SE TROBAVEN EN ELS LLIBRES D'EN RAMON LLULL. — DESCRIPCIÓ I COMENTARIS QUE DE TAL REUNIÓ NE FA DON EMILI GRAHIT, APOLOGISTA DE L'AYMERICH. — ATINADA REFUTA-CIÓ DEL MERCEDARI P. GAZULLA CON-TRA ELS ARGUMENTS D'AQUELL SE-NYOR.—INTENT DEL SENYOR GRAHIT EN VOLGUER DEMOSTRAR QUE LA FALSA BUTLLA CONDEMNATÒRIA D'EN LLULL ERA CONEGUDA JA PER LA ESMENTADA JUNTA DE TEÒLECS. — ES DESFÀ SEMBLANT ERROR

No se sap cóm, però és lo cert, que en 1386, era inquisidor general de la Corona d'Aragó,

fra Bernat Armengol de la ordre de predicadors i enemic personal de l'Aymerich. A n'el nou inquisidor, doncs, havien ja acudit els lulians perquè els fes justícia, quan el rei en Pere, que encara es mantenia neutral respecte als dos Papas, escrigué en dit any de 1386 al de Roma, Urbà VII, manifestant-li que algú mogut per l'enveja s'havia atrevit a interpretar falsa i calumniosament alguns dels llibres escrits per en Ramon Llull, qual doctrina aprovada per insignes doctors, diuen s'aparta del sentit catòlic; per xó ell i els seus súbdits sentint vivament que sien de tal modo exposades i comentades les obres de tan gran varó, li demana que interposi la seva autoritat i que escolti benignament la comissió que hi acut per demanar-li favor i ajuda. (1)

Coneixent la mútua aliança i concòrdia que hi havia entre el Papa d'Avinyó i fra Nicolau Aymerich, per aquesta causa el rei en Pere es dirigeix a Urbà VI, qui per altra part poc donaria una solució a n'aqueix assumpte, estant tan afanyosament ocupat per sostenir sos drets i mantenir sos prestigis.

Entre tant, la Escola luliana procurava defensar-se de la taca difamatòria que l'Aymerich atrevidament llensà contra el Mestre llur; així és que solicitada una junta de teòlecs, aquesta es reuní a Barcelona i en el convent de Sant Francesc el dia 19 de Maig

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1.278, fol. 31 v.

de 1386, sota la presidència de l'esmentat fra Bernat Armengol, per examinar algunes de les proposicions condemnades i extretes, segons l'Aymerich, del llibre del Mestre Ramon Llull, titolat : *Filosofia d'amor.*

Acudiren a n'aquella reunió, ademés de fra Bernat Armengol, Provincial dels Predicadors i Inquisidor General de la Corona d'Aragó, dos frares predicadors i sis menors, tots ells mestres en teologia, aixecant-se acta notarial de lo que allí es parlà i resolgué, la qual s'ha conservat, sabent per ella lo que s'hi tractà. (1)

Els examinadors, doncs, se concretaren en estudiar les proposicions que es deien extretes del llibre *Filosofia d'amor*, i pogueren comprovar que eran notablement desfigurades; per lo tant resolgueren que, si bé les proposicions presentades per l'Aymerich i condemnades per Gregori XI, estaven rectament condemnades per heterodoxes, no obstant res tenien que veure amb el text del llibre d'en Ramon Llull.

Vegi's com descriu aquesta junta de notables, l'historiador de Girona i apologista de fra Nicolau Aymerich, Don Emili Grahit : «A los 19 de Mayo de 1386 se juntaron algo misteriosamente en el convento de San Francisco de Barcelona, con asistencia de Notario

(1) Vide P. Jaume Custurer. – «Disertaciones históricas»; dist. II, cap. 2.

y testigos, el nuevo inquisidor Ermengaudi, y ocho frailes, seis de ellos mínimos, y dos de la orden de predicadores a quienes manifestó Ermengaudi, desembozadamente luego de comenzada la sesión que les había convocado a instancia de los amigos de Lull, al objeto de examinar tres proposiciones que Eymerich había hecho condenar, como existentes en el libro titulado *Filosofia amoris* de Lull, puesto que habiendo él hecho un examen de esta obra no había encontrado en ella semejantes proposiciones, por cuyo motivo toda vez que se hallaban allí congregados harían el examen de nuevo todos ellos a fin de hacer constar por medio de acta notarial la resolución o acuerdo que tomaran. Discutieron, pues, y estudiaron la cuestión y todos convinieron en que las proposiciones señaladas por Eymerich eran realmente erróneas y heréticas y estaban bien condenadas, pero que no encontrándose en la obra de Llull, de donde se afirmaba que habían sido sacadas, quedaba ésta libre de toda censura.»

Comentant el fet, segueix dient el senyor Grahit : «En esta anómala reunión no debe empero creerse que mediara simplemente la instancia de los lulistas, ni el amor que Ermengaudi y demás frailes tuvieran para el descubrimiento de la verdad, pues bien mirado se vé en ello el empeño que tenía la Corte en combatir la bula que mancillaba tan directamente la reputación del más fe-

cundo de los escritores de la Corona de Aragón en aquellos tiempos.» Abans de passar endavant devem advertir que no veiem ni misteri ni anomalia, en una junta que's reuneix legalment amb notari i testimonis; i respecte la butlla a que's refereix el senyor Grahit, no podien combatre-la perquè no la coneixien, com ja s'explicarà més extensament. Continuem copiant : «El odio que tuvo constantemente á Eymerich el Rey D. Pedro, lo heredó centuplicado el príncipe D. Juan que desde joven dió muestras de su amor á la literatura nacional, y en la lucha entre los lulistas y el Inquisidor se puso decididamente al lado de los primeros, (això és completament fals, com ja havem vist per documents que afirmen tot lo contrari), de manera que, no sin meditarlo hemos asegurado que toda la Corte de Aragón estaba empeñada en destruir la condenación de las doctrinas de Raymundo Lull. No vacilamos por lo mismo en creer que la reunión hubo de tenerse á sus instancias, puesto que se celebró en la celda que tenía como propia la reina, en el convento de San Francisco de Barcelona, y más adelante, o sea a los 25 de Abril de 1388, el príncipe D. Juan, siendo ya rey, queriendo demostrar la complacencia que le había causado el resultado de dicha reunión, mandó poner su sello en el acta que de todo ello se levantó por el Notario asistente, (1) y para

(1) Revista Histórica, año 111, pág. 18.

nadie es un misterio la pugna y rivalidad que constantemente reinó entre la orden de Santo Domingo a que pertenecía Eymerich y la de San Francisco de que eran la mayoría de los frailes de la Junta presidida por Ermengaudi.

»Y nuestras fundadas sospechas en este punto, no se paran en lo dicho, pues es muy creible que hasta la misma deposición de Eymerich del cargo de Inquisidor de la Corona de Aragón y su reemplazo por Ermengaudi, el más declarado de sus enemigos, no fué debida al Papa y sí tan solo, ó al Rey, ó á los Prelados de estos Reinos, ó á todos juntos, pues no encontramos explicación satisfactoria de semejante cesantía por autoridad pontificia, dada la amistad de Eymerich con el Papa y el empeño que naturalmente debía tener en conservar una situación, desde la cual tan a cubierto podía no sólo defenderse, sí que también mortificar á sus adversarios.»

I continua el senyor Grahit comentant aquella reunió o junta de teòlegs : «En la junta tenida á los 19 de Mayo de 1386 en el convento de San Francisco de Barcelona, bajo la presidencia de Bernardo Ermengaudi ó Armengol, ante notario y testigos, han pretendido encontrar también los contrarios de Eymerich un argumento para demostrar la falsedad de la bula. (Se refereix altre cop a la butlla condemnatòria d'en Llull, que l'Aymerich escampà a nom de Gregori XI i

de la qual ja parlarem). Ante todo debe recordarse lo que dijimos en el capítulo anterior, de que no sería Ermengaudi inquisidor nombrado por el Papa y sí sólo por el Rey, puesto que no consta que obtuviese nombramiento de ninguno de los dos Papas que se disputaban la supremacia, ni tampoco de los maestros de las órdenes, así es que, en último resultado, tendremos que Ermengaudi ejercía el cargo de inquisidor por nombramiento del rey D. Pedro, enemigo de Eymerich y grande protector de las obras y de los partidarios de Ramón Llull.

»Con esto y con la enemistad manifiesta que mediaba entre Eymerich y Ermengaudi, se comprende se diera el imprudente paso de pretender enmendar la plana al mismo Papa destruyendo los efectos de la bula de 1376, lo cual, en el terreno jurídico, es no sólo nulo sí que también punible, ya que, aun cuando se supiera falsa la bula, sólo el Papa podía declarar tal falsedad. Este argumento se previó desde luego, y para desvirtuarlo se sentó el sofisma de que, tratándose de declarar si los principios dados por heréticos del libro *De philosophia amoris*, existían ó no en él, no se enmendaba para nada el juicio de la Santa Sede; sin considerar que, si bien ésto podía ser objeto de discusión entre particulares, no podía ser motivo de un proceso instruído por quien no fuese el mismo Papa, ó un delegado especial suyo.

Más aun prescindiendo de ésto, resulta que el juicio sobre la obra *De philosophia amoris* se lo había reservado el Papa con la bula de 1374, pues es cosa admitida que dicho libro era el de que se trataba en esta bula, y de aquí que el inquisidor intruso Ermengaudi, se ponía frente á frente del Papa y desmentía el aserto de Gregorio XI en la bula condenatoria.» (1)

Contesta degudament a aquesta falsa argumentació sectàriament rebuscada de l'historiaire de Girona, el Pare fra Faustí D. Gazulla, qui esmicola aquells sofismes amb soles algunes consideracions clares i precises; ens valdrem, doncs, de les paraules de l'il·lustre mercedari per combatre les afirmacions del Sr. Grahit. Diu aixís : «No me detengo a examinar si Ermengaudi era ó no enemigo de Aymerich, y si fué el Papa ó el Rey quien le dió el oficio de inquisidor. Eso está fuera de mi objeto, á parte de que, mientras no se hallen nuevas escrituras, cuánto se diga será edificar sobre arena. Lo que me propongo es contestar á las razones del señor Grahit. Dice, primeramente, que dicha Junta pretendió enmendar la plana al mismo Pontífice,

(1) Emili Grahit.—«El inquisidor fray Nicolás Eymerich». Gerona, 1878.

Tornem advertir que, aquesta butlla condemnatòria d'en Llull a que's refereix el Sr. Grahit i de la qual ja parlarem, és la que escampà l'Aymerich dient havia sigut donada pel Papa Gregori XI l'any 1376.

no sólo intentando destruir los efectos de la bula condenatoria, sino, además, dando su juicio sobre el libro *Philosophia amoris.* Esto es, supone ante todo que los examinadores tenían ya conocimiento de la bula condenatoria, y lo supone sin fundamento alguno, pues en el acta que se levantó del examen, nada hay que pueda referirse á ella. Tampoco es verdad que dieran su juicio sobre el libro *Philosophia amoris*, única manera de contravenir á las leyes del *Derecho*, por estar eso reservado al Papa. Lo que hicieron fué, examinar la conveniencia ó disconveniencia entre los artículos presentados por Aymerich y los contenidos en el libro. Sobre ésto dieron su parecer, diciendo que los artículos condenados escritos en latín tal como se hallaban en la condenación, estaban muy bien condenados; pero que de ninguna manera podía afirmarse que habían sido tomados del libro *Philosophia amoris*, por no estar contenidos en él *nec formaliter, nec equipolenter, tacite vel exprese, directe nec etiam indirecte*; y que los artículos del libro escrito en lengua vulgar, según el contexto y modo de hablar del autor, eran buenos, verdaderos, y en nada sospechosos de herejía. Si el Papa hubiera condenado dichos artículos teniendo delante los originales ó copia fiel de los mismos, entonces sí que podría decirse que la junta de Barcelona pretendió enmendarle la plana; pero como

vamos á ver en seguida, esos artículos los introdujo Aymerich clandestinamente, después de redactarlos á su modo, quitando y poniendo lo que le convenía, y sin reparar en los medios de que se valió para alcanzar su condenación.

»Lo que me extraña sobremanera es que el Sr. Grahit diga luego con la mayor frescura : «Pero hay más todavía. ¿Se declaró acaso en la junta la falsedad de la bula? No, pues sólo se declaró que las proposiciones heréticas que se decían existir en el tratado *philosophia amoris*, no existían realmente en él. ¿Dónde está, pues, el argumento?» (1) ¿En qué quedamos? Si no hicieron más que declarar que los artículos condenados no estaban en el libro *Philosophia amoris*, ¿de dónde sacó el Sr. Grahit lo que dijo anteriormente, á saber : que la junta intentó destruir los efectos de la bula condenatoria, y no sólo ésto, sino que dió, además, su juicio sobre el libro? Verdaderamente no se declaró la falsedad de la bula. ¿Cómo habían de declararse si no la conocían? Y afirmando que los artículos que se decía estaban en la obra *Philosophia amoris* no estaban realmente en ella, ninguna atribución reservada al Papa se arrogaron, pues entre eso y aprobar ó condenar un libro, hay mucha diferencia.» (2)

(1) Emilio Grahit.—Op. cit. pl. 54.

(2) P. Fr. Faustino D. Gazulla.—«Historia de la falsa bula...», pl. 20 i següents.

Insisteix el Sr. Grahit i diu : «Pero esta misma junta y principalmente el mismo Ermengaudi, reconocen la existencia y la certeza de la bula, pues según el acta que se levantó, dicho Ermengaudi *narravit quamodo tempore Santissimi in Christo Patris et Domini D. Gregorii Sanctæ memoriæ Papæ undecimi, reverendus Pater Magister Nicolaus Eymerici Ordinis Prædicatorum, tunc Inquisitor hæreticæ pravitatis in Provincia Aragoniæ fecerat comdenari aliquos articulos, quos dicebat se invenisse in diversis libris dicti Raymundi Lull nominando ipsos libros : inter quos autem articulos, erant ut dixit*, etc. ¿Dónde está, pues, la justificación de la falsedad de la bula? El mismo Ermengaudi reconoce que Aymerich, en tiempo de Gregorio XI, *hizo condenar varios artículos contenidos en diversas obras de Raymundo Lull*; y ¿por quién los hizo condenar sino por Gregorio XI? ¿por qué bula? no por la primera ni por la segunda, que ningún artículo condenaron; luego hubo de ser por la misma tercera que se quiere dar por falsa.» (1)

La verdadera butlla donada pel Papa Gregori XI l'any 1376, és aquella de la que havem parlat i en la qual es condemnen els errors d'en Ramon de Tàrraga; però aquesta no l'esmenta per res l'historiaire de Girona.

En el transcurs d'aquesta història, hem fet

(1) Emili Grahit.— Op. cit. pàg. 54

notar el decidit empenyo que tenia l'Aymerich de que fossen condemnades les doctrines lulianes, no logrant-ho a pesar de comptar amb son refinat maquiavelisme i de posar en joc les altes influències que tenia dins la Cort Pontifícia, puix cap document acredita aital condemnació.

Per altra part, ni la casa reial d'Aragó, decidida protectora dels lulians, ni els amics i deixebles del Beat Ramon tingueren de protestar de semblant arbitrarietat fins que es divulgà el folletó *Condempnatio*, publicat per l'Aymerich quan ja el papa Gregori XI no'l podia desmentir i en ocasió d'haver-se acaraçat amb la protecció de la Cort papal d'Avinyó. Únicament quan se coneix l'atrevit pas de l'Aymerich, és quan el rei en Pere en un moment de folla indignació, el qual demostra que no considerà pas autèntica aquella condemna, mana ofegar-lo; i és aleshores també, quan els lulians procedint amb més serenitat i sens ficar-se a discutir la autoritat de la mateixa, porten l'assumpte per les vies legals de fer examinar si les dites proposicions que es deia eren condemnades, es trobaven o no, en els llibres del Beat Ramon Llull.

Per més clara demostració de que la butlla condemnatòria no era coneguda encara en aqueixa època, i que el que diu per lo tant l'acte notarial de la junta de Barcelona, de cap modo fa referència a n'ella, n'hi ha prou

amb fer un coteig entre la dita acta i la ja tan repetida butlla condemnatòria. (1)

Concedint que el papa Gregori XI condemnés els articles o proposicions que l'Aymerich estampà en son folletó *Condempnatio*, dient ésser extretes dels llibres d'en Llull; això és, no discutint la autenticitat de tal condemna, com no la discutiren els teòlegs de la junta de Barcelona, perquè encara que dites proposicions tal com les presentà l'Aymerich, no haguessen sigut condemnades per no ésser conegudes del Papa, haurien merescut esser-ho; de tots modos resulta, fent la comparació de l'acta notarial amb la butlla condemnatòria, i seguint el raonament del P. Gazulla : Primer, que l'Aymerich no presentà al Papa les obres originals d'en Llull, sinó alguns articles traduïts al llatí, els quals digué es trobaven en els llibres d'aquest; mentres que en la butlla s'hi llegeix clarament, que'l Papa manà examinar, no els articles traduïts, sinó les obres originals. Segon, de l'acta notarial se'n dedueix que'l Papa al condemnar els articles, els condemnà *nominatim*, expressant distintament quiscun d'ells i fins senyalant els llibres d'on eran extrets; i en la butlla condemnatòria no se n'hi expressà ni un dels articles condemnats, que per altra part és requisit essen-

(1) L'acta notarial de la junta de Barcelona vide, com ja hem dit, en el P. Custurer.—«Disertaciones históricas»; dist. II, cap. 2; i la butlla condemnatòria en l'Apèndix de la obra d'en Grahit.

cial en tals documents i pràctica constant de la Cúria Pontifícia, el qual ja és una prova de la falsetat de dita butlla. I es comprèn sia així, car essent el fi de tals documents arrencar els errors que es condemnen, és precís que aqueixos sien clarament manifestats pel Papa, perquè no hi puga haver ignorància per part dels fidels; i molt més encara, quan les doctrines que's reproven formen escola. I considerem de passada, el poc serio de la raó que es dóna per no continuar-los en l'esmentada butlla, això és : *ad vitandum prolixitatis tedium et horribilitatem eorum haberi volumus presentibus pro expressis erroneos et manifeste hæreticales...* (1)

Per últim, de l'acta notarial se'n desprèn que la condemna sigué particular, això és, de sols alguns articles, mentres que la butlla condemna en general les obres lulianes fent extensiva la censura fins a les persones que llegiran els llibres d'en Llull.

Creiem haver provat evidentment que, la junta de teòlegs de Barcelona no coneixia la falsa butlla condemnatòria que més tard escampà l'Aymerich a nom de Gregori XI, i amb data 6 de Febrer de 1376.

---

(1) Emili Grahit. — «El inquisidor fray Nicolás Eymerich»; Gerona, 1878. Apéndice.

VIII

A LA MORT DEL REI EN PERE SURT L'AYMERICH DE SON DESTERRO I REHABILITAT EN L'OFICI D'INQUISIDOR.—AMISTAT I PROTECCIÓ QUE LI DISPENSÀ EL NOU REI EN JOAN.—PUBLICACIÓ I DIFUSIÓ DE LA BUTLLA CONDEMNATÒRIA.—DECRET DEL REI JOAN CONTRA LES DOCTRINES LULIANES.—RECTIFICACIÓ DEL REI DAVANT ELS ABUSOS DE L'AYMERICH.—EL REI DON JOAN ESCRIU AL PAPA MANIFESTANT-LI LES DISPUTES QUE HI HAN EN SOS REGNES ENTRE ELS LULIANS I L'AYMERICH, DESPRÉS DE ÉSSER DEGUDAMENT INFORMAT. — ES DEMOSTRA LA FALSEDAT DE LA BUTLLA, I COM EN LLULL FOU DIGNAMENT LLOAT EN LA SORBONA DE PARÍS JUNTAMENT AMB SES OBRES.—L'AYMERICH ÉS DESTERRAT DE VALÈNCIA.—EL DOMINIC JOAN DE MONTSÓ DEFENSA EN LA SORBONA ALGUNES PROPOSICIONS CONTRA LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA,

ESSENT CONDEMNADES PER AQUELLA UNIVERSITAT. — CARTA DEL REI JOAN AL PAPA ENVIANT-LI ENSEMS UN COMISSIONAT PER INFORMAR-LO. — OBRES QUE L'AYMERICH ESCRIGUÉ CONTRA ELS LULIANS. — ÉS ENVIAT ALTRE COMISSIONAT AL PAPA. — CARTES DELS CONSELLERS DE BARCELONA CONTRA AYMERICH. — SOROLLÓS PROCÉS CONTRA EN PERE ÇAPLANA, RECTOR DE CILLA.

Amb un cor agre i la ploma sucada amb fel, escrivia afanyosament l'Aymerich, a Avinyó de França on estava retirat, un tractat contra la doctrina d'en Ramon Llull, que comença: *Expurgate vetus fermentum*, (1) quan morí a Barcelona i en els primers dies de l'any 1387, el rei Pere IV d'Aragó son mortal enemic. No cal ponderar el goig i satisfacció que sentiria l'Inquisidor, amb aquest aconteixement i amb la immediata successió al trono de Catalunya i Aragó de l'infant Joan.

Ell que tenia les simpaties del primogènit, es considerà tot seguit poderós i triomfant per derrotar i destruir d'un cop a tots sos enemics. Sortí doncs de son desterro obtinguda la gràcia i el perdó del nou Rei, i

(1) Diago. — «Historia de la provincia de Aragón»; lib. I, cap. 27.

aquest li demostrà una volta més la íntima amistat amb que l'afavoria, reposant-lo en l'ofici d'inquisidor i senyalant-li com a salari cent lliures barceloneses; a qual objecte a 15 d'Abril del dit any de 1387, escriu el rei Joan a son tresorer que li pagui anyalment dita quantitat (1), i al mateix temps nomenant-lo *conciliarium et domesticum meum*, el recomana als veguers i batlles de sos reialmes. (2)

No perdé temps l'Aymerich : l'hora era arribada i la ocasió la més favorable, car ara podia comptar no sols amb el favor papal, sinó també amb l'apoi i amistat del Rei; així és que després de la campanya que portava ja realitzada, era la ocasió més oportuna per a donar el cop decissiu i tan cobejat; confeccionà doncs a corre-cuita una butlla condemnant les obres d'en Llull, i la publicà dient ésser del papa Gregori XI amb la data 6 de Febrer de 1376.

¿Qué diu aquesta célebre butlla? En resum diu que, l'Aymerich presentà al Papa Gregori XI, vint volums de les obres de Ramon Llull, perquè fossen vistes i examinades en la mateixa Cort Pontifícia; i havent encomenat el Papa, el treball de revisió i examen al Cardenal Pere, bisbe de Hostia, i a vint mestres en sagrada teologia, aquestos després de llarga discussió resolgueren que en dites

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1972, fol. 86 v.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1828, fol. 14

obres hi havien més de duescentes proposicions errònees i herètiques. Comunicat aquest resultat al Papa, ordenà aleshores que altra volta i a sa presència es discutís l'assumpte solemnement, qui per fi, vist el resultat, fou del mateix parer del Cardenal i teòlegs. Mes com que l'Aymerich assegurava que encara existien altres llibres d'en Llull que no havien sigut examinats, per aquesta causa el Papa dóna la butlla dirigida al Arquebisbe de Tarragona (que ara ja no era en Pere Clascar, puix havia mort en 1380) i a sos bisbes sufraganis, explicant lo succeït i la condemnació acordada, fent-los-hi present que desitjant informar-se amb ple coneixement de causa sobre els demés llibres d'en Ramon Llull i proposà lo més convenient, manava que durant la celebració de la missa major dels diumenges i dies de festa, en totes les esglésies catedrals i parroquials, així com en les de les ordres i religions i demés, es notifiqués al poble fidel que qualsevol persona que tingués en son poder algun llibre d'en Ramon Llull, dintre el terme d'un mes el tenia d'entregar, denunciant ensems les persones que'n posseïssen d'altres i no'ls volguessen presentar; i reunits els llibres per aquest o altres medis, els enviessen junts. Per fi, ja que en els llibres examinats s'hi trobaven proposicions errònees i herètiques, i essent quasi segur que també n'hi hauria en els demés, venia en prohibir tota la doctrina lulia-

na, sots pena d'excomunió i censura eclesiàstica pels contraventors d'aquesta ordre fins i a tant que la Santa Seu disposés altre cosa. (1)

El P. Jaume Villanueva, en el tomo XIV de son *Viaje literario a las iglesias de España*, dóna notícia en la plana 23, d'haver trobat la butlla condemnatòria en l'arxiu eclesiàstic de Girona, qui diu que no la copia per estar ja publicada, afegint aquestes paraules : «La bula condenatoria de los errores de Raymundo Lull mallorquin dat. VIII Kal. februar. año VI del Pontificado de Gregorio XI, fué presentada á nuestro Obispo (Berenguer de Angularia) dia 29 de Julio de 1388, y la mandó publicar.» Aquestes paraules del P. Villanueva confirmen la nostra afirmació, de que la famosa butlla fou publicada en aquesta època, desmentint-se així lo que suposa el P. Gazulla i altres, que la tal butlla no fou coneguda abans de l'any 1393.

Mes l'argument principal que tenim per assegurar que l'Aymerich escampà en aquesta època la butlla condemnatòria, és l'edicte del rei Joan prohibint la ensenyança de la doctrina luliana com a conseqüència d'aquella; fins a tant arribà la manya i l'astúcia de l'Aymerich!...

Doncs sí, després d'haver l'Inquisidor donat aquest pas tan atrevit publicant una

(1) Vide : Apéndice de la obra de D. Emili Grahit — «El inquisidor...», etc.

butlla falsa, logrà arrencar del rei Joan, amb lo qual adquireix aquella un aspecte de més autenticitat, un document datat a Barcelona el 30 d'Octubre del propi any 1387, en el que li dóna amples facultats contra els llibres d'en Llull i sos deixebles i a l'ensems prohibeix la ensenyança d'aquella doctrina. (1)

Cal sols llegir dit document per compendre sigué conseqüència de la publicació de la butlla condemnatòria, puix s'hi diu ben explícitament que havent-li feta relació l'Aymerich i presentades lletres de Gregori XI, en elles ha llegit que'l dit Papa feu examinar vint volums d'en Ramon Llull pel Cardenal d'Hostia i altres vint mestres en teologia, i havent-hi sigut trobades moltes heretgies i errors, el Papa, d'acord amb sos consellers, prohibeix i condemna ensenyar i llegir tals obres. *Sicut relatione regio nostro culmini per religiosum et dilectum nostrum fratrem Nicholaum Eymerici... humiliter facta conformi literis seu bullis dicti domini pape* (Gregori XI) *quas in sui forma nos exhibuit, didiscimus, dictus dominus papa xx volumina librorum a quodam Raymundo Lull civi Maioricarum editorum tanquam erronea et hereticalia, cum facta inde examinatione solerti de ipsius domini pape mandato per cardinalem Ostiensem et xx*

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1829, fol. 113 v. —Doc. 388 del Diplomatari del Dr. A. Rubió y Lluch.

et ultra magistros in theologia, continere in se quamplures hereses et errores reperti fuerunt, de consilio sui sacri concilii in consistorio palam et publice condempnavit et demum fecit comburi et prohiberi censuit, doctrinam dicti Raymundi dogmatizari seu legi. I continua el Rei, que en vista de la disposició del Papa, també ell prohibeix la ensenyança de la doctrina luliana en qualsevol part de sos reialmes.

En aquest decret reial hi supura tot l'odi de l'Aymerich contra els lulians i llur doctrina; és la concreció del maquiavelisme de l'Inquisidor, qui per acabar de subjectar-lo a ses iníqües intencions i amb astuta precaució, obliga al rei Joan a decantar-se per un dels dos Papas; axís és que a 4 de Febrer de l'any següent, o sia de 1388, el Rei d'Aragó, amb el desig aparent de resoldre la qüestió del cisme, se declarà y amb ell tots els seus dominis, en pro de Climent VII, qui residia a Avinyó, protegit pel poderós rei de França, Carles VI.

No hi ha dubte que l'Escola luliana, aleshores ja molt extesa fins per terres estrangeres, car en Sanchez de Lizarazu en son llibre *De vita incliti et admirabilis Doctoris Raymundi Lulli...*, diu que al fer-se pública la butlla condemnatòria falsament atribuïda a Gregori XI, corrien i es propagaven amb gran aplaudiment les doctrines lulianes i son sistema científic per Itàlia, Espanya, França,

Alemanya i Anglaterra, (1) rebé un cop mortal a l'estendre's la desditxada butlla avalada després per les disposicions reials. Amb tan inesperada escomesa s'abrandà la lluita, que potser presentà en aquella ocasió síntomes imponents i alarmants; perquè mentres els lulians es defensaven braument per contrarestar els efectes de la butlla atacant durament a l'Aymerich, aquest feia de les seves emparat pel poder reial.

Foren tantes i tan greus les injustícies que l'Inquisidor realitzà pel regne de València, on havia marxat aixís que obtingué el rescripte del Rei; foren tantes les acusacions de que la butlla era falsa i apòcrifa i tantes les comissions que reclamaren al Monarca demanant justícia, que quasi se'n convencé, i rectificant sa lleugeresa, a 5 de Juny de 1388, escrivia ja al Cardenal de València, al Governador i demés oficials, que immediatament impedissen els abusos de l'Inquisidor i anulessen tot seguit lo que aquest hagués fet en virtut de lletres reials expedides a son favor. (2) Al mateix temps, o sia al cap de tres dies de la carta anterior, escriu també al Papa, explicant-li les disputes de l'Ayme-

(1) Cujus doctrina cum per totam Italiam, Hispaniam, Galiam, Germaniam et Angliam feliciter curreret et propagaretur, nescitur quo spiritu et auso temerario, quidam Eimericus quandam sibi bullam a Gregorio XI Papa... sibi confixit...

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1870, fol. 4 v.

rich i els lulians i els greus disturbis que les tals baralles ocasionaven en sos reialmes, pregant-li ensems que delegués al Bisbe de Barcelona per examinar definitivament les obres d'en Ramon Llull. (1)

Després de l'atenta i curosa lectura de les dues cartes precedentes, podem assegurar que'l rei Joan, abans de pujar al trono, no estava prou ben informat de les qüestions hagudes entre els lulians i l'Aymerich, en gràcia a lo qual aquest pogué sorpendre la bona fe del Rei, abusant de l'amistat que amb ell l'unia. Així s'explica que amb tanta facilitat el rei Joan donés a instàncies d'aquell el rescripte per procedir contra els llibres d'en Llull i els lulians. Aquestos acudiren al Rei, com ja insinuàvem més amunt, explicant-li detalladament qui havia sigut en Ramon Llull, l'auriola de santedat que l'embolcallava, la fama de sa divina il·lustració, la difusió i general acceptació de llurs doctrines, la injusta guerra que l'Aymerich els havia declarat, demostrant li ensems amb els documents a la mà les injustícies de l'Inquisidor, i com aquest era un home funest per l'ordre social, com així ho havia ja reconegut son pare el rei en Pere.

Així, doncs, en la carta que'l rei Joan des de Saragoça escriu al Papa, el dia 8 de Juny de 1388, l'informa de qui era en Ramon Llull,

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1870, fol. 3 v

il·luminat per l'Esperit diví, segons general opinió, encara que d'elevat ingeni natural, qui publicà varis llibres de teologia i filosofia, quals volums aprovats per la Sorbona de París, són estudiats i comentats per sàvies intel·ligències; mes ara han sigut denigrats per l'enveja i la calúmnia. I passa tot seguit a manifestar-li que en temps de Gregori XI, l'inquisidor Nicolau Aymerich, extragué de dits comentaris alguns articles que posats en llatí, presentà a n'aquell Papa com erronis i herètics, i com a tals foren condemnats. Mes els parents i amics d'en Llull que coneixen ses obres, feren examinar aqueixos articles per una junta de teòlegs, els quals unànimament dictaminaren que'ls articles en llatí tal com els havia presentat l'Inquisidor estaven ben condemnats, però que no's trobaven pas en l'original català, on tot tenia un sentit verdaderament catòlic, el qual es pot provar amb públics documents. I a continuació s'hi llegeix : *Hoc nempe scito ab inquisitore prefato insanivit i insania tunc livor et iracundia comise..... et viribus eumdem contra dicta opera et fautores incitat lites enim comentat varie peccunias exaurit palpat munera redemciones venatur passim adeo quod nisi medela vestre supervenerit sanctitatis parantur proculdubio pro hiis in nostro dominio multa pericula iminere.* Per últim, creient els lulians que tots els demés articles condemnats, els originals dels

juals no foren examinats per aquella junta le teòlegs, són falsament traslladats al llatí, lemanen una revisió de tots ells; i que iquesta sia feta pel Bisbe de Barcelona i al·res mestres en teologia, excloent a fra Ni-colau Aymerich.

No parla el rei Joan de la butlla condem-natòria, perquè segurament ja la considera alsa i de cap valor jurídic; doncs encara que navien demostrat l'Aymerich des del principi una dèria especial en fer condemnar els lli-pres d'en Llull i ses ensenyances d'un modo solemnial i autoritzat, amb tot, quan la pu-plicació d'aquella butlla li hauria donat el riomf definitiu aixafant victoriosament sos enemics, la guarda i no l'escampa sinó quan té la protecció dels dos poders suprems, el lel Papa i el del Rei, i quan ja Gregori XI no'l podia desmentir. Aquesta consideració per ella sola, demostra que la butlla no és lel Papa Gregori XI, perquè ¿quin motiu hi na que puga justificar aital demora en llur publicació?

Després de la primera impressió reaccio-naren els lulians, i sembla que de moment no donaren importància a la butlla que tan a deshora retreia l'Aymerich, procurant asse-gurar en primer terme la revisió de les obres priginals de llur Mestre, i així demostrar pa-esament al món catòlic que cap d'aquelles proposicions condemnades s'hi eran troba-des. Per això havent escoltat el Rei llurs

justes pretensions i convençut ell de la bona
causa que defensaven, anul·la a l'instant les
disposicions de son rescripte i escriu al Papa
en el sentit indicat.

Volgué assessorar-se encara més el re
Joan, i des de Saragoça amb data 23 de Ju
liol de 1388, escriu a la Universitat de París
demanant si en Ramon Llull obtingué al
algun grau i si els seus llibres foren aprovats
i si'n tenien encara alguns de guardats e
l'arxiu per comprovar-los amb els que de
dit Ramon Llull corrien per sos reialmes. (

La resposta deuria ésser favorable, pe
quant havent el rei Joan escrit altra volt
al Papa; des de Montsó el dia 1.er de Jun
de 1389, diu d'en Llull que *fuit vir magisteri
decoratus*; i més avall afegeix : *a Deo exce
so ingenio illustratus..... titulum honor
adduxit que in Parisiensi studio recondi
extiterunt.* (2)

Molt contrariat degué restar l'Aymeric
a l'adonar-se del gest del Rei posant-se
costat dels lulians, mes no per això es de
animà l'Inquisidor, home rectilini i de volu
tat enèrgica, seguí com si tal cosa, la can
panya enraigada i abusant com sempre
l'arma inquisitorial.

Veient el rei Joan que l'odi d'aquell hon
no's donava per entés, li lleva l'ofici d'Inqu

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 18:9, fol.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1873, fol.

sidor, i des de Montsó amb data 30 de Març de 1389 escriu al Vicari General de València, que no reconegui pas al subdelegat de l'Aymerich, sinó al deputat per llegítim Inquisidor, i mana ademés agafar a Pere García, curtidor d'ofici, nomenat il·legítimament procurador fiscal. (1)

Entre tant l'Aymerich marxa cap a la Cort Papal d'Avinyó, per defensar i ajudar al P. Joan de Montesono o de Montsó, frare predicador, qui, en la Sorbona de París, havia sostingut moltes proposicions contra la immaculada concepció de María (segons es pot veure al final del Mestre de les Sentències, edició de París, any 1553); afirmant també i sostenint que la opinió favorable era contrària a la fe. Manà dita Universitat que's retractés, i no volguent aquell obeir, passà la causa al Bisbe, qui condemnà les esmentades proposicions. Apel·là llavors en Montesono al Papa Climent VII, havent anat personalment a Avinyó, esperançat de trobar més abonat el terrer; però el Papa confirmà la censura parisenca i li manà que s'entornés per subjectar-se a la correcció d'aquella famosa Universitat; així prometé fer-ho en Montesono, però a la nit fugí cap Aragó. (2)

---

(1) Raimundo Pascual.—«Vida del Beato Raimundo Lulio», Palma, 1891; plana 387.

(2) Vide Spondano, ad ann. 1387, mim. 7; apud Pasqual en sa «Vida del Beato Raimundo Lulio», plana 388.

Climent VII i sos Cardenals, atents solament a les vicissituds i séries dificultats que en el món cristià originava el cisme, no'ls hi quedava quasi temps d'ocupar-se en altres assumptes; això explica com el rei Joan haja d'escriure altra volta al Papa, segons havem indicat, el dia 1.er de Juny de 1389, enviantli ensems a Pere de Ferraria amb la difícil missió d'informar-lo detalladament de les lluites de l'Aymerich contra els lulians i d'agenciar aquesta odiosa qüestió.

En aquesta carta torna insistir el Rei en demanar una revisió de les obres originals d'en Llull feta pels mestres teòlegs de Catalunya i presidits pels Bisbes de Barcelona i després d'haver-li exposat la iníqua conducta de l'Aymerich, li suplica que'l suspenga del ofici d'inquisidor al menys en aquest assumpte. (1)

Quin resultat tingueren aqueixes missives del rei d'Aragó? Escoltem lo que diu el Pare Gazulla : «El Papa llamó al Inquisidor para que ante él y en presencia del enviado, respondiera a los cargos que éste le hacía en nombre del Rey. Aymerich procuró defenderse; más aun, echó cuánto le vino a la boca difamando al Rey y su corte, á todo el reino, y de un modo especial a la ciudad de Barcelona. ¿Y qué hizo el Papa Clemente? El Papa Clemente lo más probable es que no

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1873, fol. 45.

hizo nada. Aymerich prestaba muy buenos servicios á su causa, y con esto está dicho todo.» (1)

Als 15 d'Octubre de 1389, morí el Papa de Roma, Urbà VI, i encara que Climent, mort son competidor, desitjava ocupar ell sol la Cadira de Sant Pere, no obstant els cardenals que havien quedat a la obediència d'aquell, s'afanyaren en nombrar-li un successor, elegint el dia 2 de Novembre del mateix any, a Pere Tomacelli, cardenal de Nàpols, qui prengué el nom de Bonifaci IX. Tant bon punt aquest fou coronat, envià missatgers al Rei de França, que era el qui amb decidit empenyo sostenia a Climent VII. Li feren veure els enviats, els gravíssims mals a que donava orígen l'Església de Crist partida, i li suplicaren en nom del nou Papa, que intervingués amb sa poderosa influència per acabar el cisme. Mes els tràmits de tan intrincada qüestió de dret són llargs; i la Sorbona de París fou la encarregada d'estudiar els medis per resoldre aquell flagell, que per tant temps afligí la consciència cristiana.

La resposta que donà l'Aymerich a les reclamacions del Rei, fou publicar pel mes de Desembre de 1389 un tractat dedicat a Climent VII, i rotulat : *Dialogus contra Lullistes*; i al poc temps ne publica un altre que'l titulà : *Tractatus contra doctrinam Ray-*

---

(1) P. Faustí D. Gazulla.—Op. cit.

mundi Lull, on ja descaradament hi copia la butlla condemnatòria. Aquestos dos tractats que juntà per presentar-los al Papa Climent VII i així justificar sos atacs a les doctrines lulianes, són de gran importància perquè en ells hi resumeix tota la lluita que venia sostenint, explicant-hi minuciosament lo succeït, mirat sota el seu criteri, des de que començà l'examen dels llibres d'en Llull, fins a la publicació de la famosa butlla.

Diu el Sr. Grahit (1) que ambdós treballs de l'Aymerich es conservaven manuscrits en la Biblioteca de Colbert, còdex núm. 2846; la primera, del fol. 73 al 95; i la segona, del fol. 38 al 72, els quals deuen cercar-se ara en la Biblioteca Nacional de París que és la que absorvé la de Colbert.

Ademés aqueixes dues obretes foren impreses a Barcelona l'any 1503, i a Roma l'any 1585.

El lulians, i amb ells tota la Catalunya intel·lectual i piadosa, sentiren dolorosament la crudel vergassada de l'insolent Aymerich, agreujada, per l'actitud despectiva i poc favorable de Climent VII, car tornava en Pere de Ferraria completament desanimat de la Cort Pontifícia d'Avinyó. No obstant s'intenta altra volta reclamar justícia a Climent VII, essent ara els Consellers de Barcelona, qui li escrigueren fortament enutjats; sols cal

(1) Emili Grahit. — Op. cit.

llegir la carta enviada amb data 28 de Febrer de 1390, on se llegeixen els termes més denigrants contra l'Aymerich, que s'havia permés insultar descaradament al Rei i a sos súbdits en general, i a la ciutat de Barcelona en particular; i acaben demanant-li que al menys se dignés escoltar a llur representant Pere de Berga, qui marxava amb nous poders per agenciar aquell negoci. (1)

Des d'aquell moment els dits Consellers declararen guerra oberta a fra Nicolau Aymerich, els quals dos mesos més tard, és a dir, a 23 d'Abril de 1390, escrigueren al Rei les diferentes i autoritzades informacions rebudes respecte les iniquitats de l'Inquisidor, qui meresqué que el rei en Pere el desterrés i fins en certa ocasió manés fos ofegat, no havent-ho realitzat gràcies a l'intervenció d'algunes persones i als precs de la reina Sibila. Després li fan present tota la follia amb que ha difamat davant del Papa i la Cort Reial a la major part de sos súbdits, per lo qual li demanen que arrenqui del camp de son reialme aquella mala herba, i si deixant-se portar de sa clemència vol perdonar-lo, que el desterri al menys per sempre més de sos regnes, com ja l'havia foragitat de València. (2)

---

(1) Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes de 1383-1393.

(2) Arxiu municipal de Barcelona : Lletres closes de 1383-1393.

El mateix dia escrigueren també a la Reina perquè influís i alcansés de son espós D. Joan, lo que ells li demanaven, recordant-li les males obres i crims comesos per un mal home vestit amb hàbit de religiós i amb un cor ple de tota irreligió i iniquitat. (1)

Per aquells mateixos temps s'esclaria i esbrinava a Avinyó de França el sorollós procés que l'Aymerich havia instruït contra Pere Çaplana, rector de Cilla (València), a qui s'havia fet abjurar a la força de certs errors contra el Santíssim Sagrament, sens haver sigut realment convençut d'heretgia. Ressentit d'aital humiliació en Çaplana, acudí al papa Climent queixant-se contra l'Aymerich i demanant justa reparació i desagravi. Segons en Grahit, l'Inquisidor donà sos descàrrecs i les explicacions que se li exigiren, a satisfacció de Climent VII, i fins escrigué una obra titulada : *De duplici natura in Christo, et de tribus in Deo personis, seu an Sacramentum Eucaristiæ sit Pater, el Filius et Spiritus Sanctus*, dedicada al Papa i dirigida a combatre detingudament les doctrines que havien originat el procés, defensant de passada els seus actes i els del Arquebisbe de València. I acaba el Sr. Grahit dient, que'ls Cardenals nomenats per decidir sobres aqueix assumpte se declararen a favor de l'Inquisi-

(1) Arxiu municipal de Barcelona : Lletres closes de 1383-1393.

dor, desestimant el recurs del Rector de Cilla. (1)

Més el P. Gazulla ha trobades algunes cartes dels Consellers de Barcelona, per les quals es demostra que l'Aymerich no sortí pas tan airós d'aquest negoci, com ens fa veure son incondicional apologista.

És la primera del 18 de Novembre de 1390, en la qual després d'explicar al Papa lo succeït, diuen els Consellers de la Ciutat: «...Y mentres nosaltres y molts altres nos doldrem de tantes irreverencies contra Deu y contumelies i mácules contra el dit Rector, nos queda la sentencia recaiguda sobre aquestes coses amb l'aprobació de vostre Santedat, en la qual s'hi manifesta palesament que lo predicat pel dit Rector, fou recte i católicament predicat y que l'Aymerich el condemná inicua y injustament com una cosa y altre es pot veure en la mateixa sentencia...» (2)

És la segona del mateix dia i dirigida a l'Arquebisbe de Tarragona, en la qual s'hi expressa el mateix: «...mes el bon Deu no volguent que tan greu crim restés cubert per més temps amb un vel de falsetat, comunicá nou valor al dit Rector perque portés aquell fet fins a l'éxit final devant del Papa. Y havent sigut cridat y escoltat el mateix fra Nicolau

---

(1) Emili Grait.—Op. cit.

(2) Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes de 1383-1393.

Aymerich sobres aqueix assumpte, doná el Papa la sentencia contra la seva opinió, com alguns dels amics del dit Rector nos ho han manifestat clarament en sa propia forma; i en la mateixa hi vegerem com s'hi declarava de quin modo lo predicat pel dit Rector, sigué recte y católicament predicat; y que l'Aymerich ho havia condemnat inicua y injustament...» (1)

I al mateix Aymerich li deien, amb data 19 de Març de 1393: «E siats cert que nous pexerets axi del dit en phelip com del Rector de Cilla, lo qual falsament e iniga condemnats, la qual condemnació fou per justícia revocada ab sentencia en cort Romana. (2)

Hem fet aquesta petita digresió apartantnos del nostre objecte, per acabar de perfilar la silueta moral de l'Aymerich; i així el P. Gazulla al final d'aquesta qüestió acaba dient: «Sirva esto para los que más tarde escriban la biografia de Aymerich. No se fien de lo que dicen algunos, que nos lo presentan como á un San Pedro Arbués, sufriendo persecuçiones por conservar la pureza de la fé. Se han escrito muchas cosas que no son verdad, y otras es necesario pesarlas bien antes de darles crédito.» (3)

---

(1) Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes de 1383-1393.

(2) Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes de 1383-1393.

(3) P. Faustino D Gazulla.—Op. cit.

IX

BARCELONA DETERMINA CELEBRAR QUISCUN ANY LA FESTA DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA COM UN DIUMENGE. — EL REI DON JOAN TAMBÉ MANA CELEBRAR-LA EN SA REIAL CAPELLA. — FRA JAUME DE XIVA ÉS COMISSIONAT PER ANAR A LA CORT PONTIFÍCIA I EXPOSAR ALGUNS ASSUMPTES D'INTERÈS PER LA CIUTAT DE VALÈNCIA.—A N'AQUESTA S'HI UNEIX LA CIUTAT DE BARCELONA PER DEMANAR AL SANT PARE LA DESTITUCIÓ DE L'AYMERICH I LA REVISIÓ DE LES OBRES D'EN RAMON LLULL. — ELS CONSELLERS DE BARCELONA DEMANEN AL PAPA QUE ESCOLTI BENIGNAMENT A FRA JAUME DE XIVA, QÜI PORTA AQUELLA EMBAIXADA.—TAMBÉ EL RECOMANA EL REI DON JOAN A INSTÀNCIES DE LES CIUTATS DE BARCELONA, VALÈNCIA I SARAGOÇA.—NO HAVENT AQUELLA COMISSIÓ DONAT RESULTAT ALGUN, CONTINUA LA LLUITA ENTRE L'AY-

MERICH I ELS LULIANS. — EL REI DEPOSA L'AYMERICH DE L'OFICI D'INQUISIDOR, PROTEGINT DECIDIDAMENT LA ESCOLA LULIANA, A LA QUAL CEDEIX ALGUNES HABITACIONS DE SON PALAU. — DEMANA ALGUNS PRIVILEGIS AL PAPA PER LA CONFRARIA DE LA REIAL CASA. — DURÍSSIMA CARTA DELS CONSELLERS DE BARCELONA A L'AYMERICH. — DIFERENTES CARTES DEL REI CONTRA L'AYMERICH, DESTERRANT-LO DE SOS REIALMES. — INCUMPLIMENT D'AQUEIXA ORDRE. — DAVANT LA SEVERÍSSIMA ACTITUD DEL REI, L'AYMERICH S'HA DE REFUGIAR A LA CORT REIAL.

Els Consellers de Barcelona, genuïna representació del poble, per contrarestar la íniqua campanya que la escola dominicana amb més intensitat cada dia, escampava arreu contra la piadosa creència de la Immaculada Concepció de María, determinaren el dia 7 de Desembre de 1890, anunciar per tota la ciutat que, l'endemà, festa de la Puríssima Concepció de la Verge, la celebrés i guardés tothom com si fós un diumenge. Barcelona correspongué a la crida de sos representants, celebrant-la amb una solemnitat desacostumada. Aleshores el *Consell de Cent* per donar li un caràcter permanent, amb consentiment de l'Autoritat eclesiàstica,

ne feu ordenança municipal el dia 13 següent, en la qual s'hi llegeix : *que per reverencia de nostre senyor deu Jesuchrist e de Madona Sancta Maria mare sua la qual mereix aquesta honor e molt maior daçi a avant perpetualment sia feta festa e aquella honorablement axí com lo dia del Diumenge sia colta per tota la Ciutat de Barchinona e que per los dits Consellers ne sia parlat a Mossen lo bisbe de Barchinona provehint lo dit Mossen lo bisbe que la dita festa sia indita denunciada e publicada a Tot hom generalment per les Trones a fi que sia per cascun feel cristiá perpetualment colta e observada.* (1)

«Mirant D. Joan eixa festa com a cosa propia, tingué especial interés en que la Santíssima Verge fos honrada en el misteri de sa puríssima Concepció, y essent a Saragossa, el dia 1 de mars de 1391 ordená que'ls confrares residents a Barcelona la celebressen solemnialment quiscun any en sa Reyal Capella. Igualment els exhortá a practicar en aytal diada obres de caritat amb els desgraciats, per lo qual mana que'ls majorals juntament amb altres confrares elegescan quatre persones virtuoses d'ambdós sexes, les quals haurán de tenir especial obligació de visitar y socorrer els bens de la Confraria a tots els

(1) Arxiu municipal de Barcelona. Acords del Consell de Cent, 1390 a 1393, fols. 16 i 20 v.

germans que's trobin necessitats. Y per donar a la festa major solemnitat, demaná al Bisbe y al Çapítol Catedral se dignessen honorarla amb llur presencia. (1)

Aquestes disposicions demostren palesament que anava fent via la piadosa creència entre el poble cristià, i que s'arrelava la devoció a n'aquest misteri, mentres els savis i doctors seguien disputant calurosament i amb acrimonia el més gran privilegi que Déu concedí a sa benamada Mare María Santíssima.

. ˙ .

La ciutat de València i altres pobles de la costa s'havien queixat al Rei, de les freqüentes incursions que feien els serraïns, qui donats a la pirateria, s'apoderaven de tot lo que a mà els venia, fent fins presoners i esclaus a les mateixes persones; doncs per evitar semblants excessos determinaren els pobles de la costa mancomunar-se per fer front a l'enemic comú, i a aqueix fi proposaren tenir constantment en mar algunes galeres armades; però com que això esdevindria un xic costós, el Rei demanà al Sant Pare, que amb sa autoritat apostòlica, concedís una indulgència plenària i remissió de tots els pecats

(1) P. F. Faustí D. Gazulla. — «Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima». Barcelona, 1905.

als qui contribuissen amb cinc o deu florins d'or a les despeses que això ocasionaria.

Ademés, la dita ciutat de València, cansada de les injustícies i vexacions de que eren objecte alguns de llurs ciutadans per part de l'Aymerich, havia determinat, amb consentiment del Rei, enviar un embaixador especial a la Cort Papal, essent elegit per aquest fi el menoret fra Jaume de Xiva, home de prestigi, que havia ensenyat en la Sorbona de París i que en temps del rei en Pere desempenyà delicats càrrecs diplomàtics. (1) Així, doncs, el rei D. Joan a l'escriure al papa Climent VII, a 12 de Juny de 1391, per demanar la gràcia de la indulgència a que més amunt es fa referència, recomana intensament al Papa, que no sols escolti benignament la embaixada que li portarà fra Jaume de Xiva, sinó que li prega també *ut eum ad aliquam ecclesiam cathedralem dignemini promovere*, tota vegada que ja havia sigut proposat per l'Església Siracussana a iniciativa del propi Climent VII; i de passada li fa avinent així mateix, de que l'enterarà minuciosament de les qüestions de fra Nicolau Aymerich i de la seva inquisició sobres les obres d'en Ramon Llull. (2)

Molt ferma i arrelada deuria ésser l'amistat entre el rei D. Joan i l'Aymerich, quan

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1656, fol. 145.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1876, fol. 39 v.

aquell el dia 30 de Juny del dit any 1391, escriu al Papa recomenant l'Inquisidor, al qual anomena encara *dilecti nostri.* (1)

Coneixent la ciutat de València la indignació que també fermentava a Barcelona contra l'Aymerich, proposà la unió per tal de fer més pressió davant la Cort Papal, demanant la destitució de l'Inquisidor i un càstig condigne pels diferents i greus crims comesos en son ofici. Els Consellers de Barcelona, en sessió del dia 7 de Juliol de 1391, deliberaren sobres la comunicació rebuda de la ciutat de València, que enviava a la Cort Papal fra Jaume de Xiva, resolguent ajudar en tot la ciutat germana, mentres aquesta fes la denúncia i acusació col·lectivament, i en *quant es en la obra d'en R. Lull deliberaren que en cascun dels dits cases sia supplicat que sia sa merce de comanar a algun prelat de aquesta provincia que ell ab alscuns solenes Mestres en Theologia e doctors reconega e declarar per auctoritat e poder papal si la dita obra o los articles per lo dit Mestre Nicolau imputats son estats condempnats justament o injusta.* (2)

No sembla en aquestes últimes paraules dels Consellers de Barcelona, veure's-hi una al·lusió a la butlla condemnatòria?... De tots

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1876, fol. 43 v.

(2) Arxiu municipal de Barcelona.—Llibre de deliberacions: Any 1390 a 1392, fols. 34 i 35.

modos, aquestos i altres documents ens demostren el gran desig que, a Catalunya es tenia d'aclarir i solucionar d'un colp amb autoritat apostòlica, si els articles condemnats per Gregori XI, eren o no d'en Llull.

En virtut, doncs, de l'acord esmentat, el dia 11 del mateix mes de Juliol, escriuen altra volta els Consellers de Barcelona al Papa, suplicant-li humilment es digni escoltar a fra Jaume de Xiva, qui va enviat per ells i per la ciutat de València a demanar la substitució de l'inquisidor fra Nicolau Aymerich que temeràriament i amb audàcia ha procedit contra moltíssimes persones honrades bastardejant així el càrrec d'inquisidor, i que sia nomenat un jutge especial per instruir-li procés, sospenent-lo entre tant de dit ofici. Ademés, com que en temps del papa Gregori XI, aquest condemnà alguns articles que l'Aymerich li presentà com extrets dels llibres d'en Ramon Llull, i encara que es provà no ésser veritat, amb tot queda la infàmia sobre aqueix Mestre; per lo tant supliquen es faça una revisió de llurs obres per teòlegs catalans, presidits per algun bisbe de la província eclesiàstica de Tarragona. I si'l consell de doctors, després d'escoltar els descàrrecs de fra Nicolau Aymerich, troba que els textes dels articles condemnats són diferents dels de les obres d'en Llull, assegurant en canvi que aquestes són verdaderes i catòliques, demanen es faça públic davant de tot el

poble, i que es declari improcedent la publicació de la butlla condemnatòria. (1)

Palesament es manifesta que la Escola luliana volia sortir de totes passades, d'aquest estat nebulós i d'incertitud amb que l'Aymerich insidiosament envolcallava la qüestió. Es desitjava llum i que el Papa parlés, mes no per boca de l'Inquisidor; així és que s'estrenyen els mitjans, i unides les tres principals ciutats de la Confederació aragonesa : Barcelona, València i Saragossa, demanen al Rei que insisteixi altra vegada; i aleshores des de aquesta última ciutat escriu a Climent VII amb data 1.er d'Agost del propi any de 1391, demanant interposi sa autoritat en favor de les obres d'en Ramon Llull, les quals són perseguides iníquament per fra Nicolau Aymerich, segons confirmació de moltes persones fidedignes; i per aquesta causa li suplica encara que es digni escoltar la informació que d'aquest assumpte li farà també l'enviat fra Jaume de Xiva. (2)

A pesar de no saber-se el resultat de tal embaixada, diu el P. Gazulla que lo més probable fou que'l papa Climent donà allargos a la qüestió, i que l'Aymerich continuà mortificant als lulians com fins aleshores havia

(1) Arxiu municipal de Barcelona; Lletres closes, anys 1383-1395.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1878, foli 90 v.

fet, emparant-se de sa immunitat i protegit de la Cort pontifícia. (1)

De lo qual se'n segueix que, la lluita entre els lulians i l'Aymerich continuà abrandada amb síntomes alarmants i imponents. És veritat que l'Inquisidor s'havia guanyat l'afecte i la protecció de Climent VII, a canvi de contribuir eficaçment a sostenir-lo en la dignitat Papal; i arredossat en tan inexpugnable trinxera i mogut per son caràcter violent i enèrgic prosseguí la guerra amb més braó que mai.

Desplega doncs, ara, ses energies contra la ciutat de Lleida, qual Universitat fundada a principis d'aquell mateix segle xiv, havia esdevingut luliana i famosa entre tots els reialmes del rei d'Aragó.

Una de les víctimes sigué en Felip de Ferrera, ciutadà de Barcelona; i havent entés el rei Joan que de cap resultat pràctic foren les repetides súpliques fetes a Climent VII, determinà deposar l'Aymerich del càrrec d'inquisidor, nomenant a fra Eximenis de Navassa per substituir-lo; així ho anuncià a la Cúria, Vicari i oficials de Lleida des del Monestir de Pedralbes el dia 8 de Juliol de 1392, manant-los-hi que fessin presoner l'Aymerich, tan bon punt aquest intentés exercir l'ofici de inquisidor. (2) Ja sia pel temor al gran

(1) Historia de la falsa bula...
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1925, fol. 121.

poder d'aquell frare, ja per pertànyer a llur partit, lo cert és que'ls oficials del rei desobeiren les ordres de D. Joan, qui a 12 de Setembre i des del Monestir de Sant Cugat del Vallés, repetí el manament, imposant-los-hi la multa de mil florins en or, cas de que no cumplissen. (1)

Sembla que'l rei D. Joan començava a veure-hi clar; ja que mentres per un costat distinguia al dit Felip de Ferrara, nomenant-lo junt amb en Pere Pascual comissionat per portar a cap algunes reformes en les ordenances de la Confraria de la Casa Reial, en sessió solemne i celebrada sota sa reial presidència; (2) per altra part, concedia beligerància a la Escola Luliana posant-la baix sa protecció per mitjà d'un decret publicat aquell mateix dia 12 de Septembre; i desenterrant les disposicions de son pare i antecessor, concedí a Francesc de Llúria iguals privilegis per ensenyar la doctrina d'en Llull i establir càtedres arreu de sos dominis com el rei en Pere ho havia fet en pro d'en Berenguer de Fluvià. I fa aprés extensius aquestos mateixos privilegis a fra Pere Rossell, per decret del dia 15 de Desembre del propi any de 1392. (3)

El dia 22 de Febrer de 1393 i des de València, demana el Rei al Sant Pare, la gràcia de

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1925, fol. 121.
(2) P. Gazulla. — «Los Reyes de Aragón...», pl. 25.
(3) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1925, fol. 119.

que els confrares de la Confraria de la Casa Reial, poguessen celebrar funerals i matrimonis pública i solemnement encara que es trobés en entredit la ciutat, vila, lloc o castell, on s'escaigués tal cerimònia. (1) Petició és aquesta, que diu lo molt que el Rei s'interessava per la dita Confraria i per la honor de la Immaculada Concepció de María. Aprovà també tot quan havien disposat i ordenat en Felip de Ferrara i en Pere Pascual en virtut de la comissió a ells confiada; la qual aprovació la donà D. Joan des de València el dia 15 de Març de l'esmentat any 1393. (2)

En aqueixa mateixa època i en la pròpia ciutat de València, els poetes Lluís d'Aversó i Jaume March, protegits pel rei en Joan rodejat de joglars i rimaires, estableixen els millors Jocs Florals de Catalunya, a imitació de les famoses Corts d'amor que celebraven a Tolosa els trobadors provensals. D'aquí que al rei Joan se l'hagi anomenat l'*Aimador de la gentilesa*.

Amb motiu de lo succeït a Lleida, els Consellers de Barcelona adreçaren a l'Aymerich una severíssima carta, datada del 19 de Març de 1393, en la qual l'increpen duríssimament perquè persegueix sens fonament al Rector de Sant Pere de la Seu de Lleida i a l'honrat ciutadà Felip de Ferrara, assabentant-lo entre altres coses, de que semblava portar el

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1964, fol. 49.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1902, fol. 188 v.

propòsit de molestar continuadament aquestes ciutats i a llurs ciutadans, no content encara de les difamacions, malvestats i grans traicions que de sa verinosa, falsa i endemoniada boca sortiren en altre temps contra Barcelona; i li prometen que'l perseguiran amb tot llur esforç de paraula i de fet, perquè definitivament sia fortament castigat tal com mereixen sos crims. *Per que a major malesa vostra e pus clara escusació nostra vos requerim ab les presents de part de nostre senyor Jesuchrist que es escrutador de vostre coratge e per deute de justicia que encontinent la dita vostra letra que va a diffamacio e no a justicia deiats per altra vostra letra fer revocar en la dita seu de lleyda publicament e en tot altre loch en aquella sia estada publicada. En altra manera prometem e nostre senyor deus eus certificam que nosaltres farem fort tal castich de vos que tots temps ne será memoria eus darem a conexer clarament que gran audacia sera estada vostra e presumpcio de sperit diabolical ço que havets assajar e assajats contra deu e justicia sobre esta Ciutat e sos singulars eus desenganam que aquesta letra e altras provisions les quals contra la vostra iniqa persona son estades actitades solemnament e madura en gran e digest consell de la dita Ciutat...* (1)

(1) Arxiu municipal de Barcelona.—Lletres closes, 1383-1393.

Tossut l'Aymerich, continuava exercint l'ofici d'inquisidor pegant fort a sos enemics, sens immutar-lo les terribles amenaces de les Autoritats. Fins això li calgué al rei D. Joan perquè li caigués la vena dels ulls; així és que ara ja greument contrariat escriu al Papa des de València, el dia 8 d'Abril de 1393, queixant-se dels procediments i males arts de l'Aymerich, al qui tracta de *dampnatum* i *iniquitatis alumpnum.* (1)

Al dia següent dictava el Rei l'ordre de desterro a causa de *culpis gravibus... comissis per illum neque hominem diabolicum fratrem Nicolaum Eimerici*; i retraient-li el mal exemple que fa temps ve donant als pobles amb llurs excessos i injustícies, i havent despreciat els requiriments i amonestacions que se li han fet i no confiant pas amb l'esmena, el declara enemic de sa reial persona i de sos vassalls, manant-li per lo tant que dintre el termini de deu dies hagi sortit de sos dominis, prohibint-li rigurosament la tornada sens una especial llicència, la qual difícilment li serà concedida, perquè dubta que'l puga perdonar. (2)

A pesar de la energia amb que fou donada aquesta ordre, diu el P. Gazulla, que'l Rei retardà alguns mesos sa execució, confiant potser encara amb alguna esmena. Mes a la

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1884, fol. 14 v.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1884, fol. 16.

fi, des de Tortosa i als dotze dies del mes d'Octubre d'aquell mateix any, es decideix el Rei donar a la publicitat el decret d'exili contra Nicolau Aymerich, comunicant-ho a sos oficials i lloctinents, bisbes i demés persones d'autoritat eclesiàstica, comtes i altres persones nobles i en general a tots aquells qui tinguessen jurisdicció perquè donguessen cumpliment a dita ordre, i procedissen amb tot rigor contra els qui no els auxiliessen degudament per lo més exacte cumpliment de la mateixa. Al cap de quatre dies insisteix altra volta, disposant que per a que vinga a coneixement de tothom i a fi de que ningú puga excusar-se per ignorància, sia llegit el dit decret de desterro cada any, en totes les ciutats i viles reials a l'ésser rellevats els jurats llurs. (1)

Entre tant el Rei, entusiasta per la ciència i la persona d'en Llull, faculta al prevere Naximeno Thomàs per establir escola luliana a Barcelona, cedint generosament per tal objecte algunes habitacions de son palau major o menor a voluntat. Desde Tortosa, doncs, el dia 15 d'Octubre d'aquell any de 1393, escriu a son majordom en Francesch Pereta manant-li que triés *aquelles cambres o cases del nostre palau menor de barchinona qui son sobre la casa ab les finestres rexades de*

(1) Arxiu de la Corona d'Arago; reg. 1927, fols. 97 i 98.

ferre qui baden sobre Cort en les quals puaham per l'escala de pedra qui es en la dita casa o si a vos sera vist esser pus convenient triats altres cambres en lo dit palau o encara si mester sera en lo palau maior de la dita Ciutat e aquelles assignats e consentits de nostra part a lamat nostra Neximeno Thomas prevere e a aquelles que ell hi volra acullir. Car nos li havem atorgat e volem que nos absents de la dita Ciutat ells estien e habiten en un dels dits palaus on puxen estudiar e legir la art e doctrina filosofica del doctor e gran filosof Cathala en Ramon lull. Exceptat pero la art que feu sobre theologia la qual no volem que si puxa legir. (1)

És ben manifest el canvi del Rei respecte les qüestions lulianes i de l'Aymerich; qui hagi tinguda paciència per seguir el fil d'aquesta història, l'haurà pogut notar i convence's ensems de lo que diguèrem de bon principi, això és de que al pujar els graons del trono desconeixia complertament les lluites de les escoles i de que amb l'Aymerich l'unia una ferma amistat que la realitat viscuda anà refredant insensiblement fins a fer-se-li odiós. Ademés devem tenir present que, estant les qüestions teològiques tan enverinades, cregué oportú en aquelles circumstàncies no permetre la ensenyansa de la teologia luliana, no volguent arrambar més llenya al foc

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1927, fol. 49 v.

que prou abrandat estava, esperant dies més favorables.

En tant l'Aymerich, malgrat els innombrables perills que l'envoltaven, s'amagà a la Seu d'Urgell, des de on, aquell mateix any, segons en Grahit, publica tranquilament una obra teològica titulada : *Elucidarius Elucidari* per combatre els errors d'un tractat anomenat *Elucidarius*, que passava com escrit per Sant Anselm. A l'enterar-se el rei D. Joan de que així tan cínicament burlava l'Aymerich ses disposicions, escriu des de Tortosa el dia 22 d'Octubre de l'esmentat any 1393, una molt enèrgica carta al Bisbe d'Urgell manant-li que immediatament el llencés dels dominis de sa jurisdicció si no volia caure en sa desgràcia, Així comença la carta: *Honrat pare, si los pastors de la esgleya de Deu solten les ovelles als lops e de lurs cabanes fan cavernes e receptacles de ladres ab quanta audacia les altres besties de rapinya se esforçaran no solament maxinosament mas atrevit gosar a pendre e devorar aquelles tot hom ab sana pensa pot veure clarament que sen deu rahonablement sperar...* I continúa : *Com donchs novellament haviam entés que aquell endiablat inveterat de mals dies e publich enemich de la sancta fe Catholica e de nos frare Nicolau eymerich quis fa intitular inquisidor dels heretges habita e recepta en los lochs de la vostra esgleya que es casa de oració e en la qual*

son indignes de habitar homens perversos e untats de verí de infedilitat de que porien pendre lum e eximpli altres dels quals vos sots spill e creem be que aço ignorats. Pregam vos affectuosament quel dit malvat hom en los vostres lochs dessus dits no sostengats nel favoreriets en res, ans aquell axi a enemich nostre publich ne foragitets, o si voliets que mes vos ho grahissem prengats, en persona e aquell ab bones guardes nos remetats per tal que li puxam fer portar la pena que sa follia e pertinacia mereix. (1)

Tots aquestos documents i d'altres que encara veurem, són fortament denigrants i vergonyosos per l'Aymerich, i és per ço que en Grahit es queixa de llur llenguatge i de les formes poc cancilleresques i fins faltades de cortesia; i com un plany afegeix: «¡Cuan mortificada debía verse la altivez del hombre que tanto poder había ejercido! Víctima fué en su ancianidad del mismo procedimiento que había empleado. Si se había distinguido por la constancia en perseguir a sus contrarios, el rey de Aragón desplegaba igual constancia para perseguirle a él.» (2)

L'Aymerich, vell de 73 anys, no tingué altre remei que passar la frontera fugint dels oficials del Rei i refugiar-se a Avinyó de

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1297, fol. 99.
(2) Grahit.—«El inquisidor fray Nicolás Eymerich».

França, residència de la Cort Papal. I que aquest fou un colp terrible a l'orgull d'aquell home, res ho demostra tant com el continuat record del temps que portà de desterro, car fins en les seves obres hi feia constar els anys, mesos i dies que durava son exili, assegurant que ho estava per son amor a la fe i a l'extinció de la heretgia. Una de les obres més remarcables que produí en aqueixa època, fou la que rotulà : *Epistola ad cardinales Anagniæ agentes*; notable per explicar-s'hi la veritat històrica de l'origen i desenrotllament del cisme d'occident, de quals actes ne sigué testimoni i potser actor.

X

EDICTE DEL REI D. JOAN I, MANANT CELEBRAR LA FESTA DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA EN TOTS SOS DOMINIS.—FACULTA A SOS SÚBDITS PER PROCEDIR CONTRA L'AYMERICH.—APARICIÓ DEL LLIBRE *DE CONCEPTU BEATÆ VIRGINIS MARIÆ A PECCATO ORIGINALE IMMUNI*, I ES PROBA COM NO ÉS DEL BEAT RAMON LLULL.—MORT DE CLIMENT VII I ELECCIÓ DE BENET XIII.—L'AYMERICH ÉS ACUSAT DAVANT L'INQUISIDOR D'AVINYÓ.—SARCÀSTICA RESPOSTA D'AQUELL.—QUERELLA DELS LULIANS DEMANANT SIA BUSCADA LA BUTLLA CONDEMNATÒRIA, LA QUAL NO ÉS TROBADA EN ELS REGISTRES CORRESPONENTS.—INSISTEIX EL REI PERQUÈ SIA CELEBRADA AMB TOTA POMPA LA FESTA DE LA IMMACULADA EN SOS REIALMES.—ENCARA L'AYMERICH PUBLICA ALGUNES OBRES DEFENSANT LA DOCTRINA CONTRÀRIA.—MOR EL REI

D. JOAN, SUCCEINT-LO SON GERMÀ D. MARTÍ. — A L'AYMERICH LI ÉS AIXECAT EL DESTERRO I MOR PLÀCIDAMENT A GERONA. — EL REI MARTÍ RENOVA ELS EDICTES DE SON ANTECESSOR RESPECTE DE LA IMMACULADA I DE LA ESCOLA LULIANA

La protecció que'l Rei i la ciutat de Barcelona dispensaven a la secular creència de la immaculada concepció de María, era un tràgala constant contra els seguidors de la contrària doctrina, que's defensaven heròicament acapdillats pel braó enèrgic de l'Inquisidor; més un colp aquest desterrat per les finors i sagacitats dels lulians, com tàcitament ho confessa Diago, quan escriu que marxà al desterro pel poder d'aquells, la energia que fins aleshores havien desplegat els contraris de la Immaculada minva sensiblement, acabant per esverar-los aquell famós i primer edicte que coneixem sobres aqueix assumpte, publicat des de València pel rei D. Joan, el dia 14 de Març de 1394.

En aquest document, després de fer-se una calurosa defensa del misteri de la concepció immaculada de la Verge María, s'hi mana que la festa de dita Immaculada Concepció sia celebrada cada any perpetualment amb gran solemnitat i respecte per tot son reialme, qual diada deuran guardar tots els fiels cristians axís religiosos i eclesiàstics com els

seglars de tota classe i condició. I prohibeix d'aleshores en avant a tots els predicadors i demés qui donen lliçons públiques sobre el text evangèlic, el sostenir i defensar la opinió contrària, car no serà permés cosa alguna, per lleu que sia, que puga perjudicar o ofendre la puresa i santetat de la immaculada concepció de nostra dona Santa María. (1)

Al cap de pocs dies, o sia el 23 del mateix Març, escrivia encara el Rei, parlant d'aquell diabòlic i depravat home fra Nicolau Aymerich; qui emparat per son ofici d'inquisidor perseguia sa reial persona i als seus súbdits, i com ja l'ha declarat públic enemic, per la present faculta no solament a les entitats, sinó també a les privades persones, per procedir contra aquell en la forma i manera que millor els semblarà. (2)

La disposició reial sobres la festa de la Immaculada vingué a ésser la concreció d'una refinada pietat que progressivament havia estés reguera de llum espiritual, i deguda sens dubte a n'aquella inspiració que el poble sap inocular en tots els seus actes; per això els intel·lectuals, la classe selectíssima que bebia en les corrents populars i democràtiques, la escola francescana, en una paraula, i d'aquesta, els defensors més decidits

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1883, fol. 62 v.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1883, fol. 73 v.

de tan gran misteri com eran els lulians, fan aparèixer el meravellós llibre, primer monument científic aixecat en pro de la immaculada concepció de María, arsenal abundós d'arguments d'on han tret llurs raons, tots els qui han defensat més tard aqueixa creència que avui és dogma de fe. Sí, el llibre : *De conceptu Beatæ Virginis Mariæ a peccato originale immuni*, diu un modern autor, «es todo él oro de muy buenos quilates por la materia que contiene, y por la subidísima y peregrina doctrina teológica que á trechos vierte á manos llenas.» (1)

Una tradició ja secular, atribueix aquesta obra al propi Beat Ramon Llull; d'aquí és que, consta en molts dels catàlecs i llistes que dels llibres d'aquest savi polígraf mallorquí s'han fet des de l'any 1423, però ja probarem com no és d'ell.

La primera edició fou feta a Sevilla l'any 1491 per en Pau de Colonia i a despeses de fra Martí de Almodovar, de la ordre de Calatrava, amb aquest títol : *Magistri Raymundi Lulli Doctoris illuminati. Liber de conceptu intemeratæ Virginis Mariæ ab omni labe originali immuni*, formant un volum en quart.

La segona edició és feta a València l'any 1518 per Joan Vinyau i a despeses de D. Ra-

(1) Fra Ruperto M.ª de Manresa.—Libro de la Concepción Virginal. Advertencia preliminar.

fel Berald de Tarragona. En aquesta s'atribueix també al Beat Ramon Llull.

És la tercera edició feta a Brusel·les en casa de Baltasar Vivien, l'any 1664. A n'el text llatí s'hi acompanya la traducció castellana feta per el tinent de Mestre de camp general D. Alfons de Zepeda, governador del fort de Tholhuys. Forma un volum en octau de 281 planes; al començament n'hi han setze sens foliar que contenen una carta dedicatòria al Sr. Marqués de Caracena, un Pròleg, l'aprovació del censor, el Privilegi reial a favor de la Immaculada Concepció i una estampa amb aquesta imatge.

Des de l'Octubre de 1901 fins al Gener de 1904, es publicà com a folletí de la desapareguda *Revista Luliana* una extensa *Nota preliminar* escrita per Mossèn Salvador Bové i el text llatí de dita obra, formant en junt un volum en quart de 140 planes, mancant-hi la traducció catalana que a n'aqueix fi teníem enllestida i que no ha vist la llum pública a causa d'haver quedat suspesa la publicació de l'esmentat folletí.

Per últim, sota el títol: *Libro de la Concepció Virginal*, la impremta Subirana, de Barcelona, reproduí en 1906 la traducció castellana d'en Zepeda, esmenada i llargament anotada pel P. fra Rupert M.ª de Manresa, caputxí, formant un volum en octau de 217 planes.

La erudició imparcial i la crítica serena

afirman avui, que aquesta obra no és del Beat Ramon Llull, encara que sia filla llegítima de la Escola luliana.

El primer qui'ns dóna notícia del manuscrit d'aquest llibre, és el P. Alva en sa obra *Militia pro Immaculata Conceptione*, dient-nos que'l vegé en la Biblioteca de l'Escorial amb eixa signatura : *11 lit. G. núm. 6*, i que al final del mateix s'hi llegeix que fou acabat a Avinyó de França un mes abans de l'any 1305. Si aquesta data fos certa, indubtablement el *Llibre de la Immaculada* fora del Beat Ramon Llull; més és evident que el zero té d'ésser un nou, i que la data és 1395.

El mateix P. Alva ja notà la errada, fentnos present que en el Pròleg del llibre en qüestió s'hi esmenta l'edicte reial de la Casa d'Aragó en pro de la concepció immaculada, edicte que es suposa allí també promulgat en el mateix any al menys d'haver sigut escrit el llibre; i el primer edicte de tal naturalesa de que es té coneixement és el donat per D. Joan I d'Aragó en 1394. El P. Pascual en ses *Vindicies Lulianes* prou s'esforça en imaginar la existència d'un edicte semblant publicat pel rei D. Jaume II el 14 de Març de 1304, però jamai ningú ha pogut reproduir aquest edicte. Escoltem a l'infatigable escorcollador d'arxius P. Gazulla : «He buscado cuanto me ha sido posible el tan renombrado edicto de Jaime II sobre la Concepción, pero inutilmente, ni los que tanto se interesan

por él dan noticias concretas del mismo, ni hallo razón de peso que afianze tal opinión.» (1)

Ademés, llegint en el manuscrit que el llibre fou acabat un mes abans de l'any 1395, concorda perfectament amb el que diu el Pròleg, això és que la disputa del seglar i del jacobita tingué lloc el mes de Desembre; mentres que si la data fos de 1305, com que aleshores encara es comptava per anys de la Encarnació, el mes abans de l'any 1305 fora el mes de Febrer; és evident, doncs, que el zero en la data del manuscrit té d'ésser un nou.

Per últim, com a raons intrínseques per demostrar que el llibre no és del Beat Ramon Llull, reproduirem lo que'n diu en sa Advertència preliminar el P. Rupert M.ª de Manresa : «Hay en la obra, a vueltas de principios y máximas de pura cepa luliana, una síntesis y resumen maravilloso de las más elevadas razones y de los más sólidos argumentos con que la orden franciscana defendía el misterio de la Concepción Inmaculada de María; con fórmulas i procedimientos de escuela, con la severa precisión en algunos, quizás contados, casos propia de un magistral tratado teològico, atesora cuantas verdades, sublimes y admirables, ha de aprovechar y divulgar

(1) «Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de la Virgen María».

más tarde la devoción y el apostolado popular de este misterio; y cuanto la fé y la piedad descubren para enaltecimiento y gloria de la Augusta Madre del Verbo en el origen purísimo, inmaculado, de su existencia, de dignación, de poder y de amor en el Altísimo, moviéndose por fines y órdenes sublimes a eximirla del pecado original, está contenido en las escasas páginas de este libro, con frecuencia ricas de soberana ciencia teológica, y siempre ardientes de suavísimo y vivo afecto por Nuestra Señora.»

. ˙ .

El dia 16 de Setembre de l'any 1394, morí de feridura el papa Climent VII. Per més que es feren moltes tentatives per resoldre el cisme, aprofitant aquella ocasió, no pogueren els qui més interessats hi estaven, evitar el nomenament del cardenal d'Aragó D. Pere Martínez de Luna, que fou consagrat immediatament prenent el nom de Benet XIII.

Un concili reunit a París l'any 1395, intentà també solucionar el conflicte que feia ja massa temps durava; mes ni Benet XIII, ni Bonifaci IX volgueren cedir. I aixís continuaren aquell governant part dels fidels des de Avinyó de França, mentres l'altre meitat del remat de Christ seguí obeint al Papa de Roma.

Així que aquestos reialmes de la Confederació catalana aragonesa hagueren recone-

gut l'autoritat de Benet XIII, a l'instant els defensors de la Immaculada Concepció de María intentaren neutralizar qualsevol esforç que l'Aymerich pogués fer per obtenir la protecció del nou Papa; doncs ja que l'havien acorralat i atuït, no era pas del cas que tornessen a reviure ses enèrgiques ires emparades per la immunitat. A tal objecte, en Ramon de Cortillis, canonge d'Elna (Perpinyà), acusa, davant l'inquisidor d'Avinyó fra Joan Ansurre, a fra Nicolau Aymerich d'haver predicat ésser herètica la sentència que sostenia la immaculada concepció de María, i d'haver atacat altres punts de la fe catòlica, manifestant ensems que ja altres vegades havia feta la acusació sens obtenir solució alguna, per lo tant ara demana que l'Aymerich sia empresonat i judicat segons justícia. L'Inquisidor respongué que, si bé l'Aymerich estava llegítimament convençut dels punts oposats, i així s'havia acordat en una junta de teòlegs i canonistes, tenia ara lligades les mans per haver-lo novament inhibit Benet, i haver comissionat dos cardenals. (1)

(1) De tota aquesta qüestió n'hi ha un instrument original del 12 de Juny de 1395 i una còpia treta de la Vegueria de Barcelona del 11 de Maig de 1607. Es troba aquest document en la plana 18 de la *Cronografia* del P. Moragues, i autèntic en l'Arxiu de la ciutat de Palma de Mallorca, segons afirmació del P. Custurer en ses *Disertaciones históricas*, dist. II, cap. 3.

La primera proposició contra la Concepció de María,

L'astúcia maquiavèlica de l'Aymerich els havia guanyat per mà; i com resultava un bon puntal per la Seu d'Avinyó, el papa Luna li dispensà tot seguit sa confiança, confiant amb el caràcter ferm i enèrgic d'aquell home batallador, qui treballà desesperadament a canvi de la protecció papal, per estendre i enfortir el partit de Benet XIII. (2)

A sos acusadors contestà amb sornaguera flema l'Aymerich, publicant el *Tractatus contra calumniantes præeminentiam Christi et Virginis matris ejus*, que dedicà al papa Benet XIII.

No s'adormiren tampoc els lulians, car no havent pogut aclarir durant el Pontificat anterior la qüestió de la butlla i condemna de les obres d'en Ramon Llull, a l'instant entaularen també recurs davant el tribunal del nou Papa, qui nomená jutge especial d'aquesta causa al Cardenal Lleonart del títol de Sant

és: *Omnis dicens et credens pertinaciter Beatam Mariam non contraxisse peccatum originale est hæriticus in se.* L'afirmació que posà en el sermó de Dominica IV d'Advent, parlant de la Verge María, és: *quidam ergo morentur tantum quedam pia devotione, prætendentes quod præservationem nec Angelus in cælis, nec homo in terris inferius, nec diabolus in infernis profundius docuit nec docebit. Dico iterum et iterum et iterum et iterum nec docebit, nam catholica veritas a primo fidei articulo ac generali Nicæno concilio contradicit.*

(2) Diago. — Historia de la provincia de Aragón, cap. 27.

Sixte; mes com l'Aymerich lluità sempre sostingut per poderoses influències, el procés es perdé prompte en vagues nevulositats altra volta, mentres ell sarcàsticament llensava a la publicitat sa obra *Fascinatio Lullistarum*, dedicada com l'anterior al papa Benet XIII. Nos diu en Grahit, que aquestes dues obres existien en la Biblioteca Colbert : la primera en el codis núm. 2647, fols. del 1 al 12; i la segona en el codis núm. 2846, fols. del 96 al 100. Ara aquestos manuscrits deuen cercar-se en la Biblioteca Nacional de París, on anà a parar tota la col·lecció Colbert, tan rica en codis que sols la superaven la del Vaticà i la del Rei de França.

Per fi, en aquell mateix any de 1395, la Universitat de Lleida, el centre intel·lectual més autoritzat i famós dels dominis del rei d'Aragó, decidí desemmascarar a l'Aymerich, nomenant un comissionat, essent elegit el valencià Antoni Riera, batxiller en arts, qui es presentà al Cardenal Lleonart amb una còpia de la butlla condemnatòria, demanantli que com agent de la causa que es seguia contra l'Aymerich, ordenés amb autoritat Apostòlica a ne'ls registradors de les butlles pontifícies, que a gastos moderats del propi Riera, cerquessen la esmentada butlla. El Cardenal envià aleshores son Nunci jurat als registradors, manant-los-hi busquessen detingudament en els registres de l'any sisé del pontificat de Gregori XI la dita butlla, la

qual no fou pas trobada després de fetes minucioses diligències; amb la particularitat que, un dels registradors anomenat Joan de Bonis, donà fe davant del Cardenal, Notari i testimonis, de que havent buscada una i moltes vegades l'esmentada butlla no s'havia trobat registrada en son propi Registre, i l'altre registrador junt amb un notari de la Cambra Apostòlica, donaren també testimoni en el dors de la còpia presentada per en Riera, de que no es trobava en els registres. De tot lo qual se'n aixecà un Aute notarial en la mateixa ciutat d'Avinyó, el dia 10 de Juliol de 1395 davant del Cardenal i testimonis. (1)

Devem fer remarcar que en aquelles atestacions dels registradors, no's diu que hi manquessen fulls en dits registres; sinó que un d'ells fin assegura que, no sols no's trobava la tal butlla en el registre, sinó que ni senyals d'haver-hi estat registrada.

Què feu l'Aymerich davant d'aquest fracàs?..., per de prompte callar, no li calia altra cosa un temperament tossut com ell; mes després ja veurem fins on arribà sa desapren-

(1) Vide P. Custurer. -- «Disertaciones históricas»; dist. II, cap. 2. Totes aqueixes notícies les devem a la diligència de l'erudit Francisco Pérez Bayer en les notes que posa a la Bibl. Vet. de D. Nicolau Antonio en el tomo II, pl. 124, col. 2 dient que en la Biblioteca Regis Galiarum, t. III, pl 381, codis 3171, hi està notat l'aute notarial entre els escrits d'en Nicolau Aymerich *Incantatio*, etc.

sió. Aquest silenci immediat, és a dir, el no sortir instantàniament en sa pròpia defensa, trobant-se en la mateixa ciutat d'Avinyó quan això succeïa, el condemna palesament. (1)

Entre tant un dominic a Girona fent el panegíric de son Sant fundador, atacà la concepció immaculada de María, parlant molt despectivament de l'edicte donat pel rei don Joan. Els Consellers de Barcelona tan bon punt tingueren notícia d'aquest fet, ho escrigueren al Rei que es trobava a Mallorca; (2) i aquest amb data 27 d'Agost de 1395 i des de aquella ciutat, escrigué a Bernat Viladamany, veguer de Girona, manant-li pendre informes de lo succeït i detènir al predicador si resultava realment culpable. (3)

«Con todo, diu el P. Gazulla, la nueva opinión tuvo muy pocos secuaces, y éstos eran mirados con prevención en todo el Reino, que unánime se levantó para dar testimonio de sus antiguas creencias. Barcelona, Valencia y otras capitales organizaron fiestas en honor de la Inmaculada, y noticioso el Rey de que en Gerona había encontrado alguna oposi-

---

(1) Que l'Aymerich en aquella època era a Avinyó de França, entre altres ho confirma també Diago en sa Hist. de la Prov. de Aragón, llib. I, cap. 27.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1967, fol. 49 v. —Apud. Gazulla.

(3) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1967, fol. 50 —Apud. Gazulla.

ción, desde Valldoncella, con fecha 5 de diciembre 1395, escribió al Veguer, Baile, Jurados, Conselleres y Prohombres de la misma, haciéndoles saber como en todo el Reino se hacían grandes preparativos para celebrar solemnemente la fiesta de la Inmaculada Concepcion, y que él mismo en Corte la festejaría de un modo inusitado; por lo cual mandaba y rogaba afectuosamente hiciesen ellos lo mismo, honrando a la Madre de Dios no sólo con oficios divinos en los templos, sino tambien con procesiones, músicas y otras manifestaciones de honesta alegría, ya que en Francia e Inglaterra habían acogido su edicto con respeto.» (1) En aquest mateix document explicat pel P. Gazulla, s'hi nota el greu enemic del Rei contra els enemics de la immaculada concepció, ja que afegeix : i si el mestre fra Miquel Despuig de la ordre de frares predicadors o qualsevol altre s'atrevís a impugnar aquella doctrina, que se'l fassa callar immediatament, i en cas de no obeir, els imposa el manament, sots pena de mort, de que sien desterrats de la ciutat. (2)

L'odi que covava encara dintre el cor de l'agressiu Aymerich, s'expansionà publicant a principis de l'any 1396 el llibre *De admiran-*

(1) P. Faustí D. Gazulla.—«Los reyes de Aragón...» fol. 28.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 19:8, fol. 67. —Apud. Gazulla.

da sanctificatione Dei et Hominis Genitricis, dedicat segons afirma en Diago, al rei Joan I, i en el qual impugna altra volta la concepció immaculada de María.

Una altra obra publica dedicada a Benet XIII, titulada: *Confessio fidei christianæ*, que segons en Grahit també es conservava manuscrita en la Biblioteca Colbert, codis núm. 2847, fols. del 12 al 26.

Entre tant el Rei des de Perpinyà i en carta del 16 de Gener de 1396 escriu al Papa, recomanant-li la causa molt temps hà encallada, referent a alguns assumptes de la fe catòlica, entre l'Aymerich i Pere Çaplana, rector de Cilla, diòcessis de València. En la mateixa data escriu també al Cardenal delegat, perquè activi aquella causa i resolgui segons justícia. (1)

Incansable l'Aymerich en sa dèria de soterrar sos enemics, pel mes d'Abril de 1396, publica una obra dedicada als professors i alumnes de la Universitat de Lleida, amb aquest rètol : *Incantamentum universitatis Illerdensis super viginti articulis quos ibi publicaverat Antonius Riera studens*, que és una refinada ironia contra els lulians, afirmant que la cèlebre Universitat de Lleida no's pogué sostraure de la corrent, havent esdevingut luliana per art d'encantament.

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1889, folis 133 v. i 134.—Apud. Gazulla.

I com que l'Antoni Riera en l'article XII defensa la proposició : *quod in doctrina Raymundi Lull non continebantur nisi bonum*, l'Aymerich hi oposa per contestar-ho la butlla condemnatòria, de la qual, diu, se'n enviaren còpies als arquebisbes i sufraganis de Saragoça, Tortosa i Narbona. Per lo que's veu, ni'l pudor d'haver quedat en evidència enrogeig les galtes de l'Aymerich, sinó que terc i temerari insisteix insolentment donant la butlla condemnatòria per autèntica. Aqueixa obra també es conservava manuscrita en la Biblioteca Colbert, segons en Grahit, codis números 2847, fols. de 120 v. al 127 v., que com totes les demés deuen avui cercar-se en la Biblioteca Nacional de París.

El rei Joan I, morí en una cacera, allà en els boscos de l'Empordà, el dia 19 de Maig de 1396, essent proclamat immediatament successor de la corona, son germà Martí que era a Sicília, festejant tot seguit com a reina a sa esposa Na María de Lluna, qui s'havia quedat a n'aquestos regnes, mentres ell pacificava la illa de sa nora la jova reina María, i de la qual no'n vingué fins a l'any següent.

Abans d'entrar en sos dominis, passà el rei Martí per Avinyó, on tingué llarga i detinguda conferència amb son cunyat el papa Benet XIII, i des d'allí vingué a Catalunya, fent sa entrada solemnial el dia 27 de Maig de 1397, desembarcant en el port de Barcelona.

De la entrevista entre el Rei i el Papa és molt probable ne sorgís el perdó per l'Aymerich i en conseqüència l'aixecament de son desterro, car és lo cert, com assegura Diago, que a principis de l'any 1398 era a Girona, sa ciutat natal, on acabà placèvolament els dies de sa agitada vida, morint el dia 4 de Gener de 1399, quan tenia prop de vuitanta anys.

No minvà per això la lluita, puix l'Aymerich deixà aprofitats deixebles, i l'Escola dominicana s'encarregà de mantenir el caliu sempre espurnejant, essent les trones i les càtedres el camp de batalla des d'on planava la fatídica amenaça sobre la multitud piadosa.

El rei Martí, essent a Saragoça i amb data del 17 de Gener de 1398, donà providència contra els impugnadors de la concepció immaculada de María, i renovà l edicte de son germà D. Joan I, protestant que s'afermava a la piadosa creència; (1) i que a n'aquesta determinació no sols l'hi inclinà la seva natural devoció a la Verge Santíssima, sinó també sa cunyada Na Violant, vídua de Don Joan I i els Consellers de Barcelona. (2)

Assumptes de govern retingueren D. Martí a Saragoça, i no poguent ésser a Barcelona

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2190, folis 109 v. i 112. Apud. Gazulla.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2051, fol. 97. Apud. Gazulla.

el dia de la festa de la Concepció de María, escriu ja abans, o sia el dia 25 de Novembre de 1399, o son capellà major Bernat Dalmau, donant-li instruccions pel Capítol Catedral i Majorals de la Confraria. (1)

En el mateix dia confirma els privilegis referents a la Escola luliana, donats també per sos antecessors. (2)

I per últim, el 3 de Desembre del propi any, envià còpia d'aquelles disposicions als franciscans d'Osca, manant als Jurats d'eixa ciutat que fessen publicar l'edicte sobres la festa de la Immaculada Concepció i que ajudessen als esmentats religiosos, perquè fos exactament observada en totes ses parts. (3)

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2243, fol. 32 v. Apud. Gazulla.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2194, fol. 77 v. Apud. Gazulla.

(3) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2243, fol. 35 v. Apud. Gazulla.

XI

RETRAIMENT DEL BISBE I DEL CAPÍTOL CATEDRAL DE BARCELONA A LA FESTA QUE DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA DE MARÍA CELEBRA QUISCUN ANY LA CONFRARIA DE LA CASA REIAL. — DESENTENENT-SE DE LLURS EXCUSES ELS HI PREGA REPETIDES VOLTES EL REI DON MARTÍ, QUE HI PRENGAN PART. — PROCEDEIX EL REI CONTRA FRA MIQUEL DESPUIG PER HAVER PREDICAT CONTRA LA CONCEPCIÓ IMMACULADA. — CONTINUA ENCESA I ENVERINADA AQUESTA LLUITA. — MALESTAR QUE EN ELS ESPERITS PORTA EL CISME. — ENFADAT EL REI MARTÍ PER HAVER ELS MAJORALS DE LA CONFRARIA DECIDIT TRASLLADAR LA FESTA DE LA IMMACULADA A LA CATEDRAL, ES FA BORRAR D'AQUÈLLA.—EL REI DEFENSA A FRA JOAN ROCA QUE ÉS PERSEQUIT PEL PODER INQUISITORIAL. — PRAGMÀTICA DE DON MARTÍ, CASTIGANT FINS AMB LA PENA DE MORT

ALS IMPUGNADORS DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA, SI NO FUGEN DE SOS DOMINIS. — DESITJANT ACABAR AMB EL CISME SE CELEBRA EL CONCILI DE PISA D'ON NE SURT UN TERCER PAPA. — MOR EL REI MARTÍ I DEL COMPROMIS DE CASP NE SURT EN FERRÀN D'ANTEQUERA, REI DE LA CONFEDERACIÓ CATALANA-ARAGONESA. — EL PAPA JOAN XXIII CRIDA UN NOU CONCILI.

Des de 1398 era bisbe de Barcelona fra Joan d'Armengol, de la ordre de predicadors i per lo mateix amb poc afecte per la immaculada concepció de María, ajuntem-hi a n'això algunes faltes d'atenció que en 1401, els Majorals de la Confraria de la Casa Reial cometeren envers aquell i son Capítol Catedral, i tindrem explicat el per qué, aquestos no assistiren a la festa que la dita Confraria celebrava quiscun any el dia 8 de Desembre, a pesar del molt interès que en l'esmentat any demostrà D. Martí per què no hi manquessen, a fi de donar més relleu i mayor lluïment a n'aquella festivitat.

L'any següent, des de València i amb data del 10 d'Octubre, escriu el Rei al Bisbe i Capítol de Barcelona, queixant-se de la llur conducta de l'any passat, *de la qual cosa,* afegeix, *havém haut e havem maior desplaer que nous poriem fer saber per letra,*

pregant-los-hi novament que aquest any vulgan honorar la festa amb llur presència, i que per evitar qualsevol altre mancament o descuit, poden anotar en la *consueta* de la Seu, la costum d'assistir-hi. (1)

No havent obtinguda contesta, escriu altra volta insistint en lo mateix, el dia 14 de Novembre del propi any de 1402; (2) i per major seguretat escriu també als Majorals de la Confraria, manifestant-los-hi el prec que havia fet al Bisbe i Capítol Catedral perquè assistissen a la festa de la immaculada concepció de María, i per lo tant els hi manava que ells no fossen impediment o destorb amb llurs desacerts. *E per maior honor de la festivitat*, afegeix, *trametem vos per mossen Gabriel gombau capella de la nostra Capella la veronica de la dita sacrada verge.* (3)

Per fi, sembla que'l Capítol contestà excusant-se, perquè el primer dia del mes de Desembre respon el Rei que havent-se enterat de la carta i *no curant respondre a les raons escusatories en aquella contengudes vos pregam que aquesta vegada vullats esser a la dita festa en e segons la forma contenguda en nostres letres demun dites*

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 47 v. Apud. Gazulla.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 57 v. Apud. Gazulla.

(3) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 57 v. Apud. Gazulla.

per ço que on nostra absencia per vosaltres sia supplit en ennoblir la dita festa. (1)

Per aquest temps, aquell fra Miquel Dezpuig, religiós dominic que a Girona havia feta oposició a la concepció immaculada de María en vida del rei en Joan I, sigué nomenat ara de poc, Lector de la Seu de Barcelona, i des d'aquí ataca altra volta públicament la piadosa creència. Sabut pel Rei, des de València i amb data 13 de Desembre de 1402, escriu al Veguer, al Bisbe i al Capítol : al primer perquè immediatament prenga les degudes informacions i detinga al culpable; (2) i als altres, perquè incontinent el priven de son ofici. (3)

El Veguer prengué la informació que se li manava, però havent descuidat alguns requisits legals, el Rei no pogué procedir en forma de dret contra el culpable i per ço li adverteix sa deficiència en carta dels 12 de Gener de 1403. (4)

En quant a que'l Bisbe i Capítol, el destituissen de son ofici, no és fàcil que ho conseguís el Rei, ja que en aquell mateix dia mana

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 62 v. Apud. Gazulla.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 67 v. Apud Gazulla.

(3) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 57 v. Apud Gazulla.

(4) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 81 v. Apud Gazulla.

als Majorals de la Confraria que posin tot l'interès possible per obtenir la deposició de l'esmentat Lector. (1)

A 13 de Febrer, i posada ja sens dubte la qüestió en forma legal, el Rei mana al Veguer, que sia activat el procés contra fra Miquel Dezpuig, i que ell amb son notari, prescindint del de la Cúria Eclessiàstica, presenciés la deposició, juntament amb D. Ramon Çavall, Berenguer Dezcortey, Joan Dezvall i algunes altres persones notables de la Confraria, *per ço que la dita enquesta se faça ab aquella solemnitat que pertany.* (2)

Arriba el mes de Novembre, i trobant-se encara D. Martí a València, el dia 21 escriu al Bisbe de Barcelona, recordant-li que s'acosta la festa de la immaculada concepció, la solemnitat amb que es celebra en son palau major, i que en ella segons costum, hi intervenen els Consellers de la ciutat i els confrares de la *nostra Confraria*, i com que ell no podrà assistir-hi personalment *pregam vos tan affectuosament com podem e de cor que vos ab los canonges e Capitol de la vostra Esgleya vullats entrevenir e esser en la processo e offici de la solemnitat damunt dita en lo dit nostre palau segons e encara molt mils si millorar si pot que fes en lany passat.*

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2245, fol. 81 v.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg 2245, fol. 96. Apud Gazulla.

I més avall afegeix: *E per tal que pus honorable ne sie la dita solempnitat nos hi trametem la veronique de la humil verge dessus dita.* (1)

Altra volta torna escriure al Bisbe i al Capítol el dia 27 del mateix mes: *Jasia per altres nostres letres vos haviam scrit pregant-vos et encarregant que ab aquella maior reverencie que a nosaltres fos possible entenessets en la processo et offici de la solemnitat de la festa de la sagrada concepcio de nostra dona Sancta Maria la qual se acostume celebrar en lo nostre palau major daqueixa ciutat. Empero car veem esser molt propi per decorar et ennoblir la festa et solemnitat damunt dita que la veronica de la dia gloriosa verge la qual nos havem açí sia aqui lo dia et festa de la dita solemnitat tramenem aqui aquella per lamat capella de la nostra Capella mossen P. Banyut al qual havem comanades algunes paraules queus dira de nostra part sobre la dita solemnitat faedora. Per queus pregam tan affectuosament com podem que donau fe et creença a tot ço quel dit mossen P. vos dira de nostra part sobre los affers damunt dits entenats en fer la dita solemnitat segons be havets acostumat tro açi et millor si millorar hi podets. Certificant-vosque daçoultra quen*

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2247, fol. 15 v. Apud. Gazulla.

retrets vostre deute a la dita gloriosa Verge ne farets a nos plaer et servey molt grans. (1)

N'hi ha prou amb lo transcrit, per comprovar la intensitat de la lluita que continuava encara al començar el segle XV, contra la concepció immaculada de la Verge María.

Minat el poder dels Papas i amb la màgica i la superstició a l'ordre del dia, la fe i la pietat havien rebuda una forta sotregada. L'Església corcada per la simonia i la sensualitat, era regida per Papas cavallerescs i poc religiosos que rebien reprimendes de Santa Brígida i de Santa Catarina de Siena; mentres el cèlebre anglès Guillem d'Occam i altres piadosos doctors, considerant l' autoritat reial devallada directament de Déu, s'esforçaven en exaltar la superioritat de l'Imperi. Així havia vingut el cisme, i l'Església horriblement destroçada no trobava remei a tanta desventura.

Quan al primer dia del mes d'Octubre de 1404 morí el papa Bonifaci IX, sos partidaris s'afanyaren en nomenar un successor, així és que el 17 d'aquell mes elegeixen al cardenal i arquebisbe de Ràvena, Cosma de Miglio-

(1) Arxiu de la Catedral de Barcelona; Cartes Reials de 1376 a 1464, n.º 47.—A l'ésser publicat aquest document per mossèn Josep Mas i Domenech, oficial-arxiver, oferint el trasllat de l'original diu que'n dit arxiu s'hi conserva també la sagrada imatge de María, que's creu ésser la verònica de la que tan repetides voltes parla el rei D. Martí en ses cartes.

rati, natural de Sulmona en els Abrusos, qui pren el nom de Inocenci VII, i és coronat el dia 11 de Novembre del propi any.

Començaven les nacions a cansar-se d'aquell estat anormal de l'Església, i ara una, ara altre, se sotsmeteren quasi totes al Papa de Roma, mentres Benet XIII és perseguit i sitiat en son propi palau d'Avinyó per les tropes del Rei de França, defensant-lo les companyies catalanes, aragoneses i valencianes, gràcies a les quals logra a la fi refugiarse a Nissa, on el trobem l'any 1405.

El dia 2 de Desembre del dit any de 1405, reunits els Majorals de la Confraria per tractar de la festa que tots els anys dedicaven a la Puríssima Concepció de María el dia 8, i revisats els quantiosos gastos que resultava guarnir el Palau Reial, judicaren fora més econòmic celebrar aquella festa en la Església Catedral.

El capellà del Rei, Bernat Tarragona, escrigué a D. Martí, qui era a Perpinyà, notificant-li la decissió dels confrares, manifestant-li ensems que, al pendre tal acord, per res havien fet esment d'aquell capítol dels Estatuts, que expressament mana que la festa sia celebrada en la Capella Reial. Això, i l'haver prescindit en aquesta qüestió de la voluntat de D. Martí com a cap i part principal que era de la Confraria, ferí vivament els religiosos sentiments del piadós Monarca, qui no volgué resignar-se a deixar de solem-

nitzar la festa de la Immaculada Concepció en sa pròpia casa, segons ho havien establert sos predecessors. Per lo tant escriu immediatament a la Reina: «He sabut que 'ls Majorals de la Confraria de la Verge María han determinat celebrar la festa de sa pura Concepció a la Catedral, la qual segons costúm se celebrava en el nostre Palau major de la ciutat. Açó nos ha causat gran sorpresa, car ho han fet sens nostre consentiment a pesar d'esser dels confrares i part principal de la Confraria. Axís doncs escribim també als dits Majorals perque no se servescan ja més dels nostres blandons, ni del de nostre volgut primogenit el Rey de Sicilia, ni de la imatge de la Mare de Déu. Pregant-vos molt afectuosament, que de portar-se a cap tal determinació, feu vos celebrar la festa en nostre Palau amb la major solemnitat possible».

Al mateix dia escriu també als Majorals reconvenint-los fortament, i acaba dient-los: *E rahets nos del llibre de la confraria car non volem esser confrare daquella.* (1)

Poc mes de dos anys feia que havia sigut elegit Inocenci VII, quan morí a Roma el dia 6 de Novembre de 1406 a l'edat de 68 anys. El dia 1.er de Desembre pròxim, catorze cardenals elegeixen el ja octogenari bisbe de Chaleis de la illa de Negropont, Angel Corra-

(1) Faustí D. Gazulla.—Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima.

ro, natural de Venècia, qui ademés de Cardenal del títol de Sant Marc era patriarca titular de Constantinoble. Aquest prengué el nom de Gregori XII.

A Catalunya continuava encesa la guerra contra l'Immaculada Concepció. El P. fra Joan Roca, lector francescà, predicà el dia de la Concepció del any 1407 a la Catedral de Girona, defensant la puresa original de la Verge Santíssima, lo qual li valgué que fós perseguit per l'Inquisidor General d'Aragó i pel delegat d'aquella diócessis. Sabut això pel Rei Martí, cita als dos contrincants per que a Barcelona, públicament i amb tota solemnitat, cada u exposés sa doctrina amb les raons que tingués per defensar-la. Per més que'l P. Roca sortí victoriós de la lluita, amb tot el Rei tingué de demanar al Vicari General de Girona que sigués reparada degudament la fama d'aquell religiós, molt mal parada per la citació pública i sorollós procés que l'hi havia seguit l'Inquisidor. (1)

Encara que no tenim datos ni notícies de la Escola luliana d'aquesta època, no obstant no creiem anar pas del tot desacertats, si suposem que'ls lulians foren els herois d'aquella creuada contra els enemics de la concepció immaculada de María.

Lo cert és que ells i solament ells, excitats

(1) P. Faustí D. Gazulla.—Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima.

per les propagandes dels frares predicadors i pels abusos del poder inquisitorial, inclinaren l'ànim del rei Martí, qui per altra part era devot de María, perquè dongués aquella pragmàtica tan favorable a la Concepció Immaculada, publicada el dia 26 d'Abril de 1408, i en la qual renova les disposicions anteriors, afegint-hi que des d'aleshores es considerarien reus de lesa magestat tots els qui es revelessen contra lo disposat, amenaçant fins amb la pena de mort, si desprès d'haver caigut en sa indignació no abandonaven dintre el terme de deu dies la ciutat, vila o lloc on haguessen comés el delicte, i dintre els trenta següents si no fugien de dins els dominis de la corona. I per evitar excessos i escàndols, priva als dominics del poder inquisitorial en tota qüestió que es relacioni amb aquest assumpte, car és contrari a la raó i a la moral discutir davant un jutge sospitós. (1)

Els prínceps, les Universitats, els juristes i els teòlegs tractaven entre tant, dels mitjans per restablir l'unitat de l'Església. Lo més oportú, hauria estat reunir un Concili general, però com que feia segles que'l dret de convocar-lo era considerat com una atribució exclussiva dels Papas, aixís és que's presentava, sempre que ho intentaven, el difícil problema de a quin dels dos Papas pertanyia aquell dret?...

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2183, fol. 54.

Per últim, els Cardenals dels dos bàndols determinaren reunir-se en Concili a Pisa, invitant als dos Papas i amenaçant-los que procedirien contra el qui hi manqués. Cap dels dos hi comparegué; Gregori XII declarà apòstates i blasfems als Cardenals i convocà el Sínodo de Udina, mentres Benet XIII n'obrí un'altre a Perpinyà, aleshores sa residència.

El dia 25 de Març de 1409, s'obra el Concili de Pisa amb l'assistència de vintidós Cardenals pertanyents als dos partits; ademés hi foren els patriarques d'Alexandria, Antioquia i Jerusalem, cent vuitanta Bisbes, doscents vuitanta doctors, trescents prelats regulars i els ambaixadors dels reis de França, Anglaterra, Portugal, Polònia, Xipre i Bohèmia. El rei de Germània, que també hi havia enviat representant, el retirà perquè no quedà convençut de la llegitimitat del Concili.

Presidí el Cardenal de Pavia, com a degà d'ambdós col·legis.

En la dècima quinta sessió celebrada el 5 de Juny, el Concili deposa als dos Papas; i a 26 d'aquest mes i en la sessió dinou, fou elegit el frare francescà Pere Philarque, natural de Candia, qui prengué el nom de Alexandre V.

El Concili es tancà el dia 7 d'Agost del mateix any, després d'haver celebrat vint-i-tres sessions.

Als altres dos Papas, encara que perseguits, els restaren fidels, no obstant bona part de llurs partidaris; així Benet XIII, per més que entre sos parcials s'hi comptaven : el popular Vicens Ferrer, que avui venerem en els altars i les dues grans antorxes de la Universitat de París, l'eloqüent Nicolau de Clemengis i el canciller Pere d'Ailly, tingué de refugiar se a Barcelona, emparat per catalans i aragonesos.

Encara no feia l'any que'l Concili de Pisa havia elegit el nou Papa, quan aquest morí a Bolònia el dia 4 de Març de 1910, essent nomenat immediatament per succeir-lo Baltassar Coscia, natural de Nàpols, qui prengué el nom de Joan XXIII.

En aquest mateix any i el dia 31 de Maig, mor també D. Martí, l'últim rei de la dinastia catalana, la qual queda sense successor directe, ja que son fill el rei de Sicília i hereu de la corona de la Confederació catalana-aragonesa, havia mort abans que ell.

Donant una prova d'alta cultura cívica i del seny que distingeix als catalans, aquests s'imposaren de moment per a que quiscun dels reialmes que composaven la Confederació, nomenés llurs compromissaris per elegir el nou Rei. Després de sèries i llargues discussions, el dia 25 de Juny de 1412, declaren aquèlls el fallo, pel qual deien que's devia prestar fidelitat i tenir com a rei i senyor l'infant de Castella D. Ferràn, dit el d'Ante-

quera; i el dia 28 a la plaça de Casp, davant de l'església parroquial, es feu la solemne proclamació.

Entre tant dintre el món catòlic, no s'havia pas assolit la pau i la tranquilitat dels esperits, puix continuaven els escàndols i les excomunions entre els tres Papas.

A fi, doncs, de solucionar el conflicte, ja que tothom estava cansat i desitjava la pau de l'Església, Joan XXIII convoca un concili a Roma, que no's pot reunir a causa d'haverse apoderat del patrimoni de Sant Pere, el rei de Nàpols, Ladislao; davant de tal obstacle, l'emperador Segimon instà aleshores i quasi forçà perquè es reunís a Constansa, ciutat imperial.

XII

CONCILI DE CONSTANSA.—DEPOSICIÓ DELS TRES PAPAS. — MOR EL REI FERRAN D'ANTEQUERA SUCCEINT-LO ALFONS V, QUI ACCEDEIX A QUE LA CONFRARIA DE LA CASA REIAL CELEBRÉS LA FESTA DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ A LA SEU DE BARCELONA.—LA CONFRARIA ENVIA ALGUNES CARTES A L'EMPERADOR SEGIMON PER INTERESSAR-LO EN FAVOR DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA DE MARÍA. — ELECCIÓ DEL PAPA MARTÍ V I CLAUSURA DEL CONCILI.—DEMANEN ELS LULIANS AL NOU PAPA QUE SE'LS FASSA JUSTÍCIA EN LES GREUS QÜESTIONS QUE ENCARA VENIEN SOSTENINT CONTRA LLURS ENEMICS. — ÉS DELEGAT EL CARDENAL ALEMANUS I SUBDELEGAT EL BISBE DE LA CIUTAT DEL CASTELL PER FALLAR AQUELL ASSUMPTE. — ANTECEDENTS I PROVES. — SENTÈNCIA DEFINITIVA. — ARGUMENTS CONTRA ELS QUI ENCARA SOSTENEN LA AUTENTICITAT

DE LA BUTLLA CONDEMNATÒRIA. — PARAULES DEL CANCELLER GERSÓ.

L'emperador Segimon, molts prínceps i demés nobles senyors assistiren al Concili de Constansa, que s'obrí el dia 5 de Novembre de l'any 1414, sota la presidència del papa Joan XXIII. També hi concorregueren vintinou Cardenals, quatre Patriarques, tres cents Bisbes, dos cents doctors, divuit mil eclesiàstics i una multitud immensa d'estrangers que invadí la ciutat. Aquesta notable assemblea durà quatre anys, celebrant quaranta cinc sesions. Les dues primeres foren presidides pel Papa Joan; la tercera per Pere d'Ailly, Cardenal de Cambrai; la quarta i la quinta per Jordà Orsini, Cardenal de Albano, després, fins a la quaranta una inclussiu foren presidides per Joan de Brogni, Cardenal de Viviers i bisbe d'Ostia; i des d'aquella fins que s'acabà el Concili pel Papa Martí V.

Joan XXIII acceptà de bell principi amb aparenta serenitat la proposició d'abdicar; més al poc temps se negà a cumplir la promesa que havia feta d'un modo solemne i amb jurament. Davant d'eixa contrarietat, els ànims defalliren i tothom s'inquietà corrent arreu la desanimació per creure ja inútil tot intent d'arreglo; aleshores fent un esforç suprem, el célebre doctor Joan Charlier de Gersó, canceller de la Universitat de París, home de caràcter ferm i enèrgic, de santa vida i allu-

nyat de les preocupacions de la època, declara el Concili Ecumenic superior als Papas, atenent que son poder provenia directament de Déu. A l'instant entra la reacció, i a pesar de la protesta dels italians, la votació fou guanyada per una grossa majoria. L'atrevit canceller sostingué l'Església, quan amenaçava enfondir-se més la esberla que temps hà la trontollava. (1)

El Concili continuà, doncs, la seva tasca unificadora, i cità a Joan XXIII a que es presentés per disculpar sa conducta i defensarse de les acusacions que se li fessen; mes no havent comparegut, fou destituït, perseguit i empresonat; i després d'haver passat mil contrarietats, en 1419 demanà perdó al qui aleshores era el Papa Martí V, i morí rehabilitat, el dia 22 de Desembre d'aquell mateix any.

Encara que Gregori XII desitjava vivament la pau de l'Església, amb tot com es considerava llegítim Papa li recava despendre's de tal dignitat; més a la fi i a voltes d'alguns incidents declarà per medi de son plenipotenciari Carles Malatesta, en la sessió dècima quarta del Concili haguda el dia 4 de Juliol

---

(1) S'ha d'advertir, i el mateix Gersó ho diu en ses obres, que aqueixa opinió hauria sigut herètica abans d'aquell moment, i que no fou adoptada sinó en consideració als desordres i confusió que el Cisme produïa.

Tota aquesta relació històrica la traiem de la Història de la Església de l'Amat i de'n Montor.

de 1415, que renunciava formalment la Seu Apostòlica, qual renúncia ratificà ell mateix a Rimini davant del Consistori. En premi d'aquest acte de submissió i humilitat, el Concili el nomenà bisbe de Porto i degà del Sagrat Col·legi de Cardenals, morint al 4 de Juliol de 1417.

El dia 26 de Juny d'aquell mateix any de 1415, havia també el Concili deposat a Benet XIII, qui no volgué acatar de cap de les maneres aital decisió. Amb tal motiu vingueren ambaixades de l'Emperador i del Rei de França per conferenciar amb el Rei de la Confederació catalana-aragonesa, que era l'únic monarca que li restava fidel. Les qüestions es complicaren i Ferràn d'Antequera i Pere de Luna no tingueren més remei que comparèixer a una entrevista proposada per l'emperador Segimón, qui feia el sacrifici de venir fins a Perpinyà on hi entrà el dia 19 de Setembre de 1415. Vista la intransigència i tossuderia de l'aragonés, al rei Ferràn no li restà altra solució honrosa que substreure's amb son poble de la obediència de Benet XIII, qual acte portà a cap davant del propi Emperador i en la ciutat de Narbona, el dia 13 de Desembre del mateix any. El Concili declarà a Benet XIII en rebeldia i l'excomunicà, mentres ell abandonat de tothom, quasi sol, llençava sos anatemes, als Pares del Concili de Constansa, des del castell de Penyiscola, on es feia fort.

Amb ocasió d'ésser l'emperador Segimon per aquestes terres, els de la Confraria de la Casa Reial de Barcelona, de la qual, sens dubte n'eren confrares alguns lulians, li dirigiren una carta, datada el dia 7 de Novembre de 1415, demanant-li i animant-lo ensems perquè defensés la puresa original de María, a qual fi li enviaren juntament un breu tractat sobres la concepció immaculada de la Verge Santíssima. (1)

El rei Ferràn d'Antequera morí a Igualada el dia 2 d'Abril de 1416, succeint-lo son fill Alfons V, anomenat el Magnànim. Aquest torna el vigor i l'esplendidesa a la Confraria de la Casa Reial, un bon xic descuidada per son pare; i per una carta, datada en la vila de Sant Boi del Llobregat, de 10 d'Octubre de 1416, concedeix als Majorals celebrar la festa de la Immaculada Concepció de María en la Catedral de Barcelona. (2)

A 16 de Desembre del propi any, escriuen altra volta els de la Confraria al Emperador, recordant-li quant li havien dit l'any anterior, i per desvanèixer alguns dubtes que hagués pogut tenir sobres la concepció immaculada de María, li envien un tractat *De concordia opinatæ contradictionis in dictis beati Thomæ.* Encara el 18 de Març de 1417 li escriuen

---

(1) i (2) P. Faustí D. Gazulla. — «Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de la Virgen Santísima». — Barcelona, 1905.

altra carta que comença amb la sentència de la Sagrada Escriptura : *funiculus triplex difficile rumpitur*, donant-li a compendre que essent ja tres vegades les que havien escrit sobres el mateix assumpte, difícilment ho olvidaria, ans al contrari, era d'esperar que valguent-se de sa influència i alt poder treballaria insistentment perquè aquella piadosa creència tingués universal veneració. (1)

El dia 11 de Novembre de 1417 el Concili de Constansa elegeix papa a Othó Colonna, cardenal del títol de Sant Jordi, qui prengué el nom de Martí V, quedant aixís resolt el Cisme; i acabades llurs tasques, es tancà el Concili el dia 23 d'Abril de 1418.

Tant bon punt la unitat i la pau foren retornades a l'Església, a l'instant acudiren els lulians al nou Papa Martí V, exposant-li detalladament les lluites sostingudes contra l'Aymerich, les diatribes i impugnacions de que foren objecte, mostrant-li ensems la butlla que a nom de Gregori XI havia escampat aquell Inquisidor contra les doctrines i la persona d'en Ramon Llull, i en conseqüència demanaven ara que se'ls fes justícia. El Papa, que abans de pujar a tan alta dignitat havia ja parat esment en aquelles lluites d'escola, cridant-li fortament l'atenció la furiosa cam-

(1) P. Faustí D. Gazulla. — «Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de la Virgen Santísima». — Barcelona, 1905.

panya de l'Aymerich prometé complaure'ls, a qual fi nomenà al cardenal Alemanus, son llegat especial al regne d'Aragó, per a que acabés definitivament amb les disputes i desordres que encara duraven. (1)

Com no coneixia prou l'assumpte el dit Cardenal, subdelegà al bisbe de la ciutat del Castell (Nàpols?), qui després d'un entretingut examen estèn el document justificatiu, començant per manifestar que l'autoritat amb la que procedia com a Comissari Apostòlic, l'havia rebuda en virtut d'unes lletres despatxades per Alemanus, cardenal del títol de Sant Eusebi i llegat de la Seu Apostolical en els reialmes d'Aragó, València, Navarra, Catalunya i Mallorca, (2) en les quals lletres autèntiques deia el dit Cardenal, que requerit pels parents i amics del mestre Ramon

---

(1) Vide : Alfons de Proaza, en la petició al oficial eclesiàstic de València perquè en sa Cúria s'hi guardés aquest instrument de la Sentència definitiva, i que més tard s'imprimí en alguns llibres del propi Beat Ramon Llull.—1510.

— Jaume Faber, en el llibre del Beat *Arbor philosophiæ amoris* que feu imprimir a París.—1516.

— Arnau Alberti, bisbe de Pati, en el llibre *Repetitio nova sive commentaria rubricæ* i en el cap. I *De hæreticis*. — València, 1534.

(2) En la *Revista Luliana*, núms. 37 i 38, corresponents als mesos d'Octubre-Novembre de 1904, s'hi llegeix que'l P. Faustí D. Gazulla ha trobat en la Biblioteca Arxiu del Marqués de la Manresana a Barcelona, el document original i autèntic en el qual el cardenal Alamanus delega al Bisbe Bernat del Castell per examinar si és verdadera o falsa la expressada butlla del Papa Gregori XI.

Llull perquè amb autoritat apostòlica anullés lo que amb ocasió d'una fingida butlla, havia atemptat fra Nicolau Aymerich contra la doctrina i art luliana, encomanava i manava a l'esmentat Bisbe, que amb autoritat apostòlica retornés les coses a son primitiu estat declarant nuls tots els atemptats que l'Aymerich hagués comés en eixa qüestió.

Acceptada la comissió, es presentaren els lulians i manifestaren en primer lloc, que la esmentada butlla se excedia del dret i estil de Cúria Romana, perquè no s'anomenaven ni'ls vint llibres que prohibia, ni tampoc els dos cents articles o proposicions, sinó que únicament a bulto i en general es declaraven herètics uns i altres. Efectivament, la pràctica constant de l'Església al condemnar els errors, els especifica i concreta de tal modo, que ningú puga emparar-se en la ignorància; i fins així i tot, algunes vegades ha succeït que's trasmuda el sentir o intenció de l'autor, per lo qual és menester aleshores nova butlla aclaratòria.

En segon lloc, i en prova de que no era conforme a l'estil de la Cúria Romana, es feu notar un greu defecte de llatinitat, car s'hi llegeix : *Et vehements suspicio est habenda, quod in aliis editis a Raymundo similes, vel alii, ut praefertur, continentes errores.* Aquest solecisme apareix corretgit, no obstant en les edicions que del Directori feu l'auditor Penya.

Tercer : Manifestaren així mateix els lulians, que la tal butlla condemnatòria no's trobava pas en els registres del Papa Gregori XI, exhibint com a prova l'instrument autèntic datat en Avinyó de França el dia 10 de Juliol de 1395, del qual ja hem donat compte; i en el que s'hi fa constar el testimoni dels registradors de butlles pontifícies, confirmant el no haver-la trobada a pesar d'haver sigut buscada detingudament a gastos moderats del batxiller Antoni Riera, agent de la causa contra fra Nicolau Aymerich, que havia presentat una còpia de dita butlla, en la demanda que feu al cardenal Lleonart, jutge i comissari especial deputat per la Seu Apostòlica.

Quart : Donada la existència de la tal butlla, no pot excusar-se d'haver sigut obtinguda subrepticiament, perquè els articles que en conjunt i sens especificació es mostren com erronis i herètics, no's troben pas en les obres den Ramon Llull. I això ho dedueixen de cent articles que en altre lloc havia publicat l'Aymerich afirmant que eren d'en Llull i que després ajuntà amb els que condemnava la butlla; mes havent comprovat els originals del mestre Ramon Llull, resultaren aquells notablement canviats per addicions, o per sustraccions; ja per transformar l'intenció de l'autor, ja per falsa interpretació del text, ja en fi per truncament de paraules i transposició de signes ortogràfics.

Com comprovant presentaren aquell instrument del 19 de Maig de 1386, en el que consta la reunió en el convent de Sant Francesc de Barcelona, davant de notari i testimonis, del P. Bernat Armengol i d'altres religiosos tots ells mestres teòlegs, qui examinaren aquelles tres proposicions que's deia eren del llibre *Filosofía d'amor*, d'en Llull, i decretaren que si bé les proposicions tal com venien redactades per l'Aymerich eren errònies i herètiques, n'obstant, no's trobaren, al menys en aquell sentit, en l'esmentada obra del mestre Ramon.

Quint : Per provar la falsetat del trasllat o interpretació en la part que l'Aymerich assegura que en Llull vol provar els articles de la fe i altres veritats que per la fe es deuen creure, per medi de raons necessàries, demostrant així la evidència llur, hi oposaren una escriptura de textes originals del propi Llull, la qual es comprovà amb sos llibres, resultant que la doctrina sostinguda pel dit Mestre Ramon també era en aquells punts recta i catòlica; i acabava la dita escriptura amb una d'aquelles càlides protestes d'amor i subjecció a l'Església que's llegeixen en moltes de ses obres. I per últim, presentaren també altre escrit provant el sentit catòlic de certes locucions i giros un poc estranys del léxic d'en Ramon Llull, el qual termenava amb altra protesta del propi autor.

Diu aleshores el Comissari Apostòlic que,

havent llegit amb tota cura i atenció els documents aportats a la causa; considerant-ho i consultant-ho ademés amb persones expertes i perites, resultava dels instruments presentats que, la butlla condemnatòria atesa sa forma i altres indicis, al menys era evidentment sospitosa de falsetat. I en força de la mateixa documentació presentada per provar la *obrepció* i *subrepció* de aquèlla, era evident, que àdhuc no essent falsa, no's podia excusar d'haver-se obtingut subrepticiament, ja que tota la força de la obtenció se basava en que en els llibres d'en Llull hi havien proposicions o articles hereticals, quan dels dits llibres autènticament presentats se'n manifestava palesament que aquelles proposicions eran degudes a canvis de paraules i falses interpretacions del sentit sempre catòlic que els hi donà son autor, com evidentment se descubreix amb sols llegir el final de moltes de ses obres, on expressament subjecta sos escrits i paraules a la correcció de la Santa Església.

De tot lo qual se'n dedueix, continua el Bisbe del Castell, que sos escrits no s'aparten de la veritat catòlica, descubrint-se pel contrari la sinistre intenció amb que havien sigut perseguits. Essent constant, doncs, que els qui amb frau o malícia obtenen lletres pontifícies, callant o suprimint la veritat o donant falsos informes, en pena de llur perversitat, no poden aquèlles donar cap fruit ni produir

efecte, ni conseguir autoritat o jurisdicció alguna, ja que d'haver sigut el Papa ben informat, no hauria donades tals lletres. I si encara s'hi volgués veure alguna autoritat, queda aquèsta sense força en la causa, i tot lo que diuen i ordenen dites lletres és de cap valor per estar destituïdes de fonament llegítim.

Per lo tant, (acaba el Comissari Apostòlic), Nos Bernat, bisbe i comissari sobre dit, amb la autoritat Apostòlica que en aqueix assumpte se'ns ha delegat, diem, volem, determinem, resolem i pronunciem que tot el que es troba, de qualsevol modo que sia, originat, manat, comminat, procedit, fet en ocasió, autoritat o raó de la dita subreptícia butlla, molt sospitosa de falsetat evidenta, es tinga per inútil, romput i anul·lat i que tothom ho consideri desfet com nos amb la potestat que sobres aquest assumpte se'ns ha donat de la qual pel nostre noble ofici usem i volem usar, atenent tot lo dit, ho desfem, anul·lem i rompem reduint-ho al no res i restituint al Doctor Ramon Llull i a sos escrits i obres i a totes les altres coses a son primitiu i anterior estat com si res s'hagués dit ni escrit en contra, reservant a la Seu Apostòlica la correcció o autorització de la esmentada doctrina.

Aquesta *Sentència definitiva*, donada a Barcelona el dia 24 de Març de l'any 1419 i que es pot llegir tota sencera amb els considerandos i documents aportats, en la edició

de Mogúncia, en el «Liber Apologeticus Artis Magnæ B. Raymundi Lulli» del P. Bartomeu Fornés; dist. II, cap. I i en moltes altres obres, cau com pesanta llosa tancant hermèticament el sepulcre de l'Aymerich, del qui ja mai més n'hauríem hagut de sentir ses enverinades sagetes, que en mal hora han desenterrat algunes voltes sos partidaris.

Al Sr. Grahit, modern apologista de l'Aymerich, no li fa'l pes aquesta sentència, i volguent defensar la autenticitat de la butlla condemnatòria, diu, que sempre que's declara que una butlla ha sigut obtinguda subreptíciament, la tal declaració importa necessàriament l'existència de la mateixa, o sia que's parteix de la base de que ha sigut donada pel Papa, i per lo tant no és falsa. (1)

Això és veritat, però volguer-ho aplicar a la butlla condemnatòria, demostra que el senyor Grahit no ha llegit prou bé els antecedents que precedeixen la Sentència definitiva, car en ella no s'hi declara pas d'un modo absolut que la dita butlla sia subreptícia. «Los considerandos que preceden a la sentencia, diu el P. Gazulla (2) tienen dos partes en las que conviene fijarse bien. En la primera dice: *Habita siquidem per nos deliberatione na-*

---

(1) «El inquisidor fray Nicolás Eymerich.» — Gerona, 1878.

(2) «Historia de la falsa bula a nombre del papa Gregorio XI ..» — Palma, 1910.

tura, et digesto Consilio cum expertis in similibus et peritis; cum per posita et producta superius coram nobis et alias, clarissime constet nobis, quod dicta Bulla, attenta ejus forma et alliis judiciis perspicuis superius tractis, estevidentissime, saltem de falsitate suspecta. Y en la segunda: *Item, quod per allegata et producta, ad ostendendum seu probandum Obreptionem aut Subreptionem dictæ Bullæ demonstratur evidenter, quod posito, quod ipsa non fuerit Subreptitie impetrata; cum per tenorem dictæ Bullæ videatur*... etc. De manera que, según esto, el juez tuvo razones poderosísimas para sospechar que era falsa, y si esto no, en manera alguna podía excusarse de haber sido impetrada subrepticiamente. No negó que fuera falsa, antes bien dice: *evidentissime, saltem de falsitate suspecta,* y al afirmar que no podía eximirse de haber sido alcanzada subrepticiamente, lo hizo *sub conditione,* esto es: *posito quod ipsa non fuerit falsa.* Esta condición destruye el argumento del señor Grahit. Su razonamiento tendría fuerza si el Subdelegado hubiera emitido su juicio de un modo absoluto, porque entonces, afirmando absolutamente que la bula era subrepticia, negaba su falsedad, así como poniendo la condición, deja siempre campo abierto para sospechar que es *evidentíssime saltem de falsitate suspecta.* Con poco se contentan los defensores de Aymerich. En último término

venimos a parar, que ellos mismos tienen la bula de 1376 por subrepticia o nula, y la tienen por subrepticia o nula para demostrar que no es falsa. Pueden gloriarse del resultado que les dá su argumentación.»

Alguns s'han volgut aprofitar de l'autoritat del canceller Joan Cherlier Gersó, un dels homes superior de la seva època, contemporani de l'Aymerich i de les disputes amb els lulians, ja que nat en 1363 no morí fins al 1429.

Diu doncs, aquest cèlebre doctor en ses obres que, les doctrines lulianes foren desterrades i prohibides en la Sorbona de París; i donant una interpretació amb evidenta mala fe a n'aquestes paraules, els contraris n'han deduit i pretingut demostrar la condemnació de les tals doctrines.

Lo que diu en Gersó és que, la Facultat de teologia de París prohibí la doctrina luliana per un lèxic un xic estrany i desusat en les escoles, la qual doctrina per altra part té coses molt bones. Heus-aquí ses paraules: *Sic nuper actum est Parisiis per sacram Theologiæ Facultatem adversus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lullii conabantur inducere, quæ licet in multis altissima et verissima, quia tamen in aliis discrepat a modo loquendi Doctorum sacrorum, et a regulis doctrinalis suæ traditionis, et usitatæ in scholis, ipsa edicto publico repudiata, prohibitaque. Dicam id quod sentio, si tales locutionum modos publi-*

cari perciperem apud almam Universitatem Parisiensem, vel per sermones, vel per scholas deducerem protinus ex officio, cui indignus deservio ad censuram Theologiæ Facultatis, ut examinaretur, et examinatæ suum quale mereretur iudicium fortiretur.

Ponitur ad præsens exemplum de doctrina Raimundi Lulli quæ quidem alta, et vera, et copiosa multa continet, non tamen in multis absque ponibili calumnia de quibus nihil ad præsens. Hoc unum placet inserere: temporibus nostris in sacra Theologiæ Facultate Parisiis institutum. Habet ipse Lulli modum traditionis specialem sub magnis voluminibus ad certa nomina, ac caracteres et figuras. Sensit eadem facultas nonnullos de suis suppositis, ut proni sumus ad novitates, velle traditionem huiusmodi multiplicare per studium. Nam et in Aragonia dicitur edoceri. Constituit protinus statutum, quod Patribus Carthusiensis prope Parisios significavit per litteram. Habent enim copiam librorum dicti Lulli, quo statuto prohibebatur omnibus suppositis suis, ne derelinquentes modum doctrinalem Sanctorum Doctorum per Eclessiam approbatorum, et qui tentus est hactenus in sacra Theologiæ facultate, transirent ad novam hanc fantasiandi curiositatem. (1)

(1) «In Epistola ad Bartholomœum Carthusiensem», tom. I ejus operum, alphabeto 16, litterâ D.

No'ns diu pas, doncs, el Canceller que aquella doctrina sia condemnada. A més de que, en una Universitat tan famosa com ho era la Sorbona, podem suposar que no haguessen tinguda notícia de la condemnació d'aquelles doctrines? I d'haver-la tinguda, com fa notar el P. Jaume Custurer, (1) o no s'hauria judicat necessari prohibir el que ja ho estava pel Papa, o s'hauria fonamentat la tal prohibició en la butlla condemnatòria. L'autoritat, doncs, d'en Gersó nos diu palesament que no's donava cap valor a la tal butlla, quan ni esment es fa d'ella per desterrar de les aules de la Sorbona la doctrina luliana, confirmant de passada lo estesa que era i la influència que exercia aquesta Escola.

(1) «Disertaciones históricas del Beato Raymundo Lulio».—Mallorca, 1700. Dist. II, cap. 7.

XIII

CONCILI DE PAVIA TRASLLADAT A SIENA. — CARTES DELS TEÒLEGS CATALANS ENVIADES A L'EMPERADOR PERQUÈ AFAVORÍS LA PIA CREÈNCIA DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA. — CONCILI DE BASILEA. — DESAVINENCES. — ELS ENEMICS DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA TREBALLEN DE FERM EN EL CONCILI I A CATALUNYA. — INTERVÉ LA REINA MARÍA, REGENTA DE LA CONFEDERACIÓ CATALANA-ARAGONESA, CONTRA ELS D'AQUÍ. — HAVENT CONTINUAT PER ALGUN TEMPS EL CONCILI LLURS TASQUES PACÍFICAMENT, ALTRA VOLTA TORNEN LES DESAVINENCES QUAN EL PAPA TRACTA DE TRASLLADAR-LO A FERRARA. — EL CONCILI DEPOSA EL PAPA I ELEGEIX UN ANTIPAPA. — DEFINICIÓ DOGMÀTICA DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA FETA PEL CONCILI DE BASILEA QUAN JA HAVIA DEGENERAT EN CONCILIABUL. — ES PROVA COM AQUESTA VICTÒRIA

FOU DEGUDA ALS TEÒLEGS LULIANS. — CONTINUA EL CONCILI A FERRARA I A FLORÈNCIA. — RESTABLIMENT DE LA PAU EN LA ESGLÉSIA CATÓLICA

Era una exigència de l'emperador Segimón, el que abans de la elecció del nou Papa, procedís el Concili de Constansa a la reforma de l'Església, de lo que n'hi havia una verdadera necessitat a causa dels molts abusos introduïts especialment durant el Cisme. Mes s'hi oposaren els italians, dient que la més greu deformitat és un cos sense cap, per lo qual se passà a la immediata elecció de Martí V, decretant-se no obstant, en la penúltima sessió la celebració d'altre Concili genèral.

Efectivament, aquest fou convocat a Pavia i inaugurat el dia 22 de Juny de 1423, sota la presidència de tres llegats del Papa. Al poc temps es declarà la peste en aquella ciutat, i el Concili fou traslladat a Siena, començant les sessions el 21 d'Agost. Encara que fou escassa l'assistència, amb tot es confirmà la condemna dels *wiclefitas* i *husitas*; la deposició de Pere de Luna, qui tossut sostenia contra tothom els drets de llegítim Papa; i es tractà per últim de la unió dels grecs. Al iniciar-se la discussió de la reforma tan cobejada pel món cristià, el Papa Martí V es vegé precisat, a causa de la guerra que impedia als bisbes passar la Itàlia i a fi de no

promoure nous desordres, tancar el Concili de Siena i convocar-ne un altre pel cap de set anys a Basilea. Era el 26 de Febrer de 1424 quan això tingué lloc.

. ˙ .

El rei de la Confederació catalana-aragonesa Alfons V, tornava triomfant després d'haver assegurada la conquesta de Nàpols; i per un document datat a Barcelona el 22 de Maig de 1424, manifesta la gran estimació i fervor que sentia per la Confraria de la Casa Reial protegint-la decididament i afavorint sa prosperitat. (1)

Era aquest mateix any i el dia 29 de Novembre quan morí l'anti-papa Benet XIII, qui en son llit de mort havia fet jurar a dos falsos cardenals per ell elegits que li donarien un successor; així ho feren aquèstos nomenant al canonge de la Seu barcelonina, Sánchez Gil Muñoz, qui prengué el nom de Climent VIII; mes no trobant ambient favorable no li quedà altre recurs que renunciar solemnement al cap de quatre anys, això és el dia 20 de Juliol de 1429, i aleshores fou nomenat bisbe de Mallorca.

«Al saber los cofrades—diu el P. Gazulla—(2) que se trataba de celebrar un Concilio

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2473, fol. 120. —Apud. Gazulla.

(2) «Los Reyes de Aragón.....»

general, volvieron a escribir al Emperador con fecha 16 de Mayo de 1425, recordándole las cartas ya mencionadas, y al mismo tiempo excitaban su devoción, para que con santa y vigilante diligencia alcanzara de la futura asamblea un decreto mandando celebrar en todo el orbe católico la fiesta de la Inmaculada Concepción de María. Tomando por base las palabras de la Salutación Angélica: *Ave Maria gratia plena*, alargaron la carta explanando la doctrina que sostiene la pureza original de la Virgen Santísima, y no satisfechos aún, le mandaron un tratadito *De posibilitate ac congrua necesitate Purisimæ Conceptionis, Virginis Matris Dei.*»

El Papa Martí V no pogué pas obrir el Concili de Basilea, car morí d'un atac de feridura la nit del 19 de Febrer de 1431, quan comptava 63 anys d'edat. El dia 3 de Març següent fou elegit en son lloc el cardenal Gabriel Condulmieri, natural de Venècia, qui prengué el nom d'Eugeni IV. Un dels primers actes que feu el nou Papa, sigué renovar la convocatòria del Concili confirmant ensems al llegat cardenal Juli Cesarini, designat ja per Martí V.

Els teòlegs catalans d'aleshores juntament amb la célebre Universitat de Lleida i protegits per la Casa Reial, molt influiren en l'ànim de l'emperador Segimon i en el dels Pares del Concili en pro de la Concepció Immaculada, i ho prova el P. Gazulla quan

diu : (1) «En Julio de 1431 le volvieron a escribir instando sobre lo mismo, y fundándose en algunas conclusiones del Angélico Doctor Santo Tomás, robustecidas con la autoridad del gran Padre San Agustín, respecto a la gracia original de los ángeles y de nuestros primeros padres, le hacían ver cuán absurdo era pensar que la destinada para ser Madre de Dios y quebrantar la cabeza de la serpiente les era inferior en el orden de la gracia, quedando sujeta a la culpa original, hija de ira y enemiga del Altísimo, la que *ab æterno* fué el objeto de sus complacencias. Ya se había reunido el Concilio de Basilea, cuando los cofrades de Barcelona escribieron al emperador Segismundo la última carta inserta en el Libro de la Cofradía. Ella tuvo por objeto hacerle saber como la defensa que hacían en la comunicación anterior, fundándose en los principios de Santo Tomás, había sido combatida, si bien los argumentos que se oponían carecían de fundamendo, según ell·os lo demostraron a renglón seguido tomando por arma aquel pasaje del Génesis : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.*»

Se celebrà la primera sessió del Concili el dia 7 de Desembre de 1431 amb l'assistència de molts pocs bisbes. Per la nostra part, el rei Alfons escriu a Basilea, excusant el

(1) Op. cit.

que tardés en arribar-hi D. Dalmau de Mur, arquebisbe de Saragoça, ocupat en alguns quefers de les Corts, obertes de poc a Barcelona; entre tant ell s'entornava a Itàlia, quals assumptes exigien sa presència. Mes abans de marxar i en 1432, escriu altra volta al Concili, excusant a D. Alfons de Borja, bisbe de València (qui després sigué el Papa Calixte III), ocupat en certs tractats de pau amb el rei de Castella.

Es declarà de bell entuvi, que l'objecte principal era l'extinció de les heretgies, alesshores en voga, establir una pau perpètua i durable entre les nacions cristianes, acabar amb el cisme dels grecs i portar a cap la reforma de la Església. Començaren els Pares amb tal empenta i braó la tasca, que'l Papa espantat, sospengué el Concili convocant-ne un altre a Bolònia per al cap d'un any, fonamentant sa resolució en que hi havien comparegut massa pocs bisbes; mes l'Emperador i el Cardenal llegat li feren veure que obrant d'aquest modo s'exposava a produir un nou cisme, però no s donà pas per convençut el Papa.

Realment, la cruesa de la estació i les contínues guerres, no deixaven pas esperar una gran assistència, ademés de que els grecs no volien passar tampoc d'Itàlia.

Aquestes eren les raons que es donaren, i per cert bastant fonamentades en atenció als greus assumptes de tan gran interès com en

el Concili s'havien de tractar; mes el verdader mòvil del Papa al sospendre l'assemblea, sigué el veure que ja en la primera sessió li minvaven poder i autoritat. En và els assistents li desvaneixen algunes de ses preocupacions, pregant-li ensems que esperés acabar la tasca per la qual s'havien reunit, i fins li proposaren que deixarien la qüestió dels grecs pel Concili de Bolònia, però ni així el pogueren convèncer sinó amb molta dificultat.

A 21 de Gener de 1432, publica el Concili una circular per desfer els rumors que ja corrien sobres llur disolució; i el 15 de Febrer celebra la sessió segona, en la que confirma els decrets del Concili de Constansa respecte la autoritat del Concili general, declarant ademés que'l Papa no podria disoldre ni traslladar a altre lloc el present Concili, sens llur consentiment.

A 29 d'Abril següent, es celebra la tercera sessió en la qual s'amonesta i es demana a Eugeni IV, que deixi ses pretencions de disoldre el Concili, revocant a n'aquest fi les butlles que a tal objecte havia ja publicades.

Fins al 19 de Febrer de 1433, porta el Concili celebrades deu sessions, havent pres vàries providències perquè el Papa revoqués el breu de trasllació o suspensió, lo qual no conseguiren fins a la sessió décima sexta, celebrada el 5 de Febrer de 1434, donant-se el Concili per satisfet per haver publicat Euge-

ni IV la butlla : *Dudum sacrum generale Basileense concilium*, on hi declarà que'l Concili estava llegítimament constituit i que per lo tant podia continuar funcionant com si res s'hagués atemptat contra d'ell.

Diu el P. Gazulla : (1) «Los enemigos de la pía creencia, mientras unos se dirigían hacia Basilea para levantar su voz en el Concilio é impedir que se decretara algo favorable a la Inmaculada Concepcion, otros se esforzaban en propalar su doctrina, pensando tal vez que la Regente no tendría el cuidado de llamarlos al orden, ni de confirmar las medidas que sobre el particular habían tomado ya sus antecesores; pero sucedió muy al contrario. D.ª María no ignoraba cuanto sucedía, y por fin, el encuentro nada edificante de Fr. Agustin Jordani, franciscano, con el dominico Fr. Andrés Stephani la hicieron mediar también en la cuestión. Habiendo predicado Fr. Agustín el día de la Concepción (1435) en la iglesia de Puigcerdá, siguiendo la costumbre general de su Orden defendió la Concepción Inmaculadada de la Santísima Virgen. Al bajar del púlpito, el dominico, que pensaba de muy diferente manera, le dirigió algunas palabras, dándole a entender que no era cierto cuanto había dicho sobre la pureza original de la Madre de Dios, originándose de ahí entre ambos una reyerta que es-

(1) Op. cit.

candalizó mucho a los fieles. Los cónsules de esa villa en vez de cumplir las órdenes y oponerse sin contemplaciones de ningún género a los que de alguna manera defendían la opinión contraria, con menoscabo de la autoridad y escándalo de las almas piadosas, tuvieron el mal acierto de resolver el conflicto deliberando, para en adelante, que el sermón de la Inmaculada se predicara por los frailes dominicos y franciscanos, alternando cada año. Cuando este acuerdo llegó a oídos de la Reina, les escribió desde Barcelona, con fecha 31 de enero (1437), manifestándoles su desagrado, *porque bien sabéis*, les decía, *que la Orden de Predicadores es la única en el orbe que mantiene tan falsísima opinión, por lo que es de presumir dirá la Virgen María a su hijo Nuestro Señor Jesucristo*: *Confundantur qui me persequntur et operiantur confusione*. También despachó letras para los oficiales reales de esa villa confirmando lo dispuesto por sus mayores, imponiéndoles la multa de diez mil florines de oro si eran remisos en cumplirlo, y deseando tener noticias fidedignas de lo ocurrido entre Fr. Agustín y Fr. Andrés, les mandó tomar declaraciones, y escritas enviarlas a Barcelona, para con acierto resolver lo que mas conviniera. Tambien en Gerona hubo necesidad de imponer silencio a los enemigos de la pia creencia, y el día 3 de diciembre (1438) escribió al Brazo Real de

esa ciudad, para que de nuevo publicaran los edictos y cuidaran de su puntual observancia.»

El Concili continúa pacíficament fins la sessió XXXV celebrada el dia 7 de Maig de 1437, en la qual s'inicia la divisió amb motiu de senyalar la ciutat on deuria reunir-se per tractar amb els grecs : els llegats del Papa i la major part dels bisbes volien fós Florència o altre ciutat còmoda tant pels grecs com pel Papa; mentres que'l Cardenal d'Arlés, qui reuní major nombre de vots, quasi tots ells del clero de segona fila, a qui'l Concili concedí eixa gràcia per ésser pocs els bisbes assistents, exigí que fós Avinyó de França, o sinó la Saboya.

A principis d'Octubre d'aquell mateix any, el Papa porta el concili a Ferrara, permetent no obstant i amb certes condicions continuessen els Pares de Basilea fins enllestir la causa dels *husitas* sobres la comunió en ambdues espècies. La tempestat s'anava agombolant contra Eugeni IV, de tal modo que fins se li formà procés i es declarà veritat de fe la superioritat del Concili sobre el Papa.

Degut a n'aquestes circumstàncies, en el sermó d'un dels diumenges del més de Juny de 1438, es publicà en la Catedral de Barcelona, *que no fossen en alguna forma obeydes algunes letres o provisions del papa Eugeni qui huy es; mes que fossen obeydes totes e qualsevol provisions feedores per lo sant*

Concili qui huy se celebre a Bala (Basilea). I el dia 25 d'aquell mateix mes i any fou publicada aquesta ordre en els llocs acostumats de la ciutat de Barcelona amb veu de crida.(1)

A 26 de Juny de 1439, el Concili deposava al papa Eugeni per heretge i cismàtic, i alguns mesos més tard elegia per succehir-lo a Amadeu, duc de Saboya, qui prengué el nom de Fèlix V. Aquesta elecció d'un anti papa acabà de desacreditar als Pares de Basilea, de qual assemblea s'anaven retirant les persones més prestigioses i els ambaixadors dels principals estats.

El dia 18 d'Octubre de 1439 i en la sessió XXXVI, després d'haver escoltat els arguments de la part contrària, distingint se per sa tossuda oposició el P. Fra. Joan de Montenegre, el Concili, aleshores ja conciliàbul de Basilea, proclamà dogma de fe la doctrina que diu ésser la Verge María concebuda sens màcula de pecat original.

El rei Alfons, encara que ocupat en els afers d'Itàlia, dóna no obstant un decret el primer dia del mes de Desembre d'aquell any, manant publicar la decisió del Concili de Basilea, ordenant ensems que's celebrés la festa de la Concepció Immaculada de María com un diumenge, castigant als infractors; a conseqüència de lo qual, la Reina

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; Dietari de la Diputació.

publica un edicte perquè fos complert el decret de son marit. (1)

El text de la declaració conciliar és com segueix : Sacrosanta generalis synodus Basileensis, in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam. — Elucidantibus divinæ gratiæ mysteria mercedem gloriosam repromisit æterna Dei Patris Sapientia, dum ait : Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Quod etiam de gloriosa Virgine, quæ ipsam Patris Sapientiam, Dei Filium æternum, in utero pertulit, ac mundo peperit, sacrosancta legit ecclesia. Nam quidquid de dignitate et sublimitate Virginis matris educitur in lucem, hoc non dubium est ad laudem et honorem Filii sui pertinere. Et qui honorificant gratiam et sanctitatem Matris, honorificant et elucidant gloriosum nomen Filii ejus, qui ipsam sanctificavit et replevit gratia. Unde si in ceteris rebus elucidatio veritatis, quæ a Domino Deo est, præclara merita parturit; in ea re specialiter fructus uberrimos affere speranda est, quæ sanctificationem et dedicationem templi illius concernit, in quo

(1) Alguns autors ne fan esment i les Corts Catalanes de 1456, diuen d'aquell edicte : «*...conformantnos encara a la preconització feta de manament de la dita Senyora Reina huy beneventuradament regnant sobre la dita altercatió, la cual preconització dependeix de certa declaracio per aço feta en lo consili de Basilea.*»

ante sæcula, antequam fieret terra, et ab æterno mansionem sibi ordinavit prima at æterna Veritas. Id quoque maxime congruit ut pax habeatur in quæstionibus concernentibus sanctitatem illius, per quam pax diffusa est in terris.

Hactenus vero difficilis quæstio in diversis partibus et coram hac sancta synodo super conceptione ipsius gloriosæ virginis Mariæ matris Dei et exordio sanctificationis ejus facta est : quibusdam dicentibus, ipsam virginem et ejus animam per aliquod tempus aut instans temporis subjacuisse actualiter originali culpæ; aliis autem e converso dicentibus, a principio creationis suæ Deum, ipsam diligendo, gratiam eidem contulisse, per quam a macula originali illam beatissimam personam liberans et præservans, sublimiori sanctificationis genere redemit, quum fundaret eam ipse Altissimus, et ipsam fabricaret Filius Dei Patris, et esset mater ejus in terris.

Nos vero, diligenter inspectis auctoritatibus et rationibus, quæ jam a pluribus annis in publicis relationibus ex parte utriusque doctrinæ coram hac sancta synodo allegatæ sunt, aliisque etiam plurimis super hac re visis, et matura consideratione pensatis, doctrinam illam disserentem gloriosam Dei genitricem virginem Mariam, præveniente et operante divini numinis gratia singulari, numquam actualiter subjacuisse originali

peccato; sed immunem semper fuisse ab omni actuali et originali culpa, sanctamque, immaculatamque; tanquam piam et consonam cultui ecclesiastico, fidei catholicæ, rectæ rationi et sacræ scripturæ, ab omnibus catholicis approbandam fore, tenendam et amplectendam diffinimus et declaramus, nullique de cetero licitum esse in contrarium prædicare seu docere. Renovantes præterea institutionem de celebranda sancta ejus Conceptione, quæ, tam per Romanam quam per alias ecclesias, sexto Idus Decembris antiqua et laudabili consuetudine celebretur; statuimus et ordinamus eamdem celebritatem præfata die in omnibus ecclesiis, monasteriis et conventibus Christianæ religionis, sub nomine Conceptionis festivis laudibus colendam esse; cunctisque fidelibus vere pænitentibus et confessis, ea die Missarum solemniis centum, primis, autem vel secundis vesperis totidem, sermoni vero verbi divini de ea festivitate interessentibus centum quinquaginta dies, concessione perpetuis temporibus duratura, de injunctis sibi pœnitentiis haec sancta synodus elargitur.

Datum Basileæ in sesione nostra publica, in ecclesia majori Basileensi solemniter celebrata, decimoquinto Kalendas Octobris, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo trigesimo nono.

«Y ningún dubte—diu mossèn Bové—que la Definició Conciliar de Basilea se degués en

gran part als Bisbes y Teólecs de la Nació catalana—y per lo tant al Lulisme—jatsia que hi han datos de gran força en corroboració de nostra tessis, y entre ells no es petit el fet de que'l clero y'l Monarca de la Confederació Catalana-Aragonesa foren los més grans defensors de la llegitimitat del Concili entre els pochs que'l defensaven contra la butlla *Doctor Gentium* del Papa convocant lo Concili de Ferrara.

»Algú podría dir que'n aquella época, la escola escotista tenía adeptes a Catalunya, y que'ls seus teólechs influirían també sens dubte (al menys per parts iguals ab els de la escola luliana) en la dessició dels Pares referits.»

El modern renovador i divulgador de les doctrines lulianes, mossèn Bové, no passa per semblant cosa; quins són els arguments en què s'apoia? Primer : perquè el tecnicisme teològic empleat en els tractats que escrigueren els teòlegs catalans per ésser enviats al Concili, no és de l'Escot, sinó que és el tecnicisme verament lulià. Segon : perquè els arguments de dits tractats, són arguments de l'*Ars Magna* luliana. Tercer : perquè en ells s'hi defensa la Concepció Immaculada de María, no en el sentit que la defensava l'Escot, sinó en el sentit del Doctor Arcangèlic, això és, que María fou immaculada, no sols en la *concepció passiva*, sinó també en la *concepció activa*.

Canten papers i menten barbes, diu amb son estil pintoresc, el fogós *leader* de la causa luliana.

Ad primum. — És cosa sabuda que les paraules *necessitat, congrua necessitat, raons necessàries* i altres semblantes, aplicades als silogismes formats amb l'auxili de l'*Ars Magna,* constitueixen una part capitalíssima del tecnicisme lulià; que elles són d'us peculiar i exclusiu de la Escola luliana, i tant, que per elles aquesta ha sigut devegades motejada d'herètica per alguns frares dominicants mal informats.

Acte seguit, del tractat que'n 1425 s'envià a l'emperador Segimón, rotulat : *De possibilitate et congrua necessitate Purisimæ Conceptionis Virginis Matris Dei*, ne fa notar el *congrua necessitate* del títol, retreient-ne ademés varis fragments on en abundor s'hi troben els esmentats termes.

Ad secundum.—L'*Ars Magna* procedeix a l'exàmen de les coses per medi de dues classes de Principis : absoluts i relatius. Els principis absoluts són les perfeccions o atributs —el Beat Ramon Llull els hi diu *dignitats*— de Déu Nostre Senyor : bondat, grandesa, poder, eternitat, virtut, veritat, etc. Els relatius són quinze : diferència, concordància, contrarietat, principi, medi, fi, majoritat, igualtat, minoritat; Déu, creatura, operació; afirmació, dubte i negació.

Comencem ara a llegir el tractat «*De pos-*

sibilitate et congrua necessitate Purissimæ Conceptionis Virginis Matris Dei» i veurem desseguida que son autor ens diu que ell va a procedir en sos arguments prenent per base els atributs de la Divinitat—*per suas verissimas dignitates*; agafant el mateix mot de l'Arcangèlic—això és, pels Principis lulians. I argumenta continuament fent aplicació dels principis : infinitat, eternitat, virtut i veritat.

En canvi, en altre tractat enviat també al propi emperador Segimon l'any 1431, s'hi usen els principis relatius : Principi, Medi i Fi.

Ad tertium.—Sant Tomàs d'Aquino fa *immaculat* el naixement de María; Escot fa *immaculat* el naixement i *immaculada* també la concepció passiva de María; el Beat Ramon Llull declara *immaculada* a María en son naixement, en sa concepció passiva i en sa concepció activa.

És de saber, que'l pecat original està en l'ànima, no en el cós de la criatura; més, com que'l pecat original arriba a l'ànima per medi de la naturalesa corporal, en el cós de la criatura doncs hi ha una disposició causal per medi de la qual, al infundir-se l'ànima en el cós, aquesta es troba amb el pecat original a sobre. Llavors, qui ensenya la doctrina que preserva l'ànima del pecat original en l'acte de possessionar-se l'ànima del cós, es diu que fa *immaculada* la persona en sa *concepció passiva*; però qui ensenya la doctrina que

preserva no solament l'ànima sinó fins el cós d'*aquella mala disposició*, es diu que fa *immaculada* la persona en sa *concepció activa*. Escot ensenyà lo primer; el Beat Ramon ensenyà ambdues doctrines, i'ls dits teòlegs de Barcelona també.

I després de copiar algun troç dels esmentats tractats en confirmació de lo que acaba de dir, conclou el fervent lulià mossèn Salvador Bové, que eren lulians i no escotistes, els autors d'aquells tractats teològics enviats a l'emperador Segimon. (1)

En resum : les doctrines de l'Arcangèlic triomfaren en la declaració dogmàtica de la Immaculada, que formulà i publicà el Concili de Basilea el dia 17 de Setembre de 1439; si bé que aquesta glòria i triomf no fou complert, puix a causa de les dissencions entre el papa Eugeni IV i'ls Pares del Concili, sols han sigut reconegudes per l'Església, les vint-i-tres primeres sessions, i aquella en que es definí i proclamà el Dogma de la Immaculada fou la sessió trenta sis, quan el Concili havia ja degenerat en Conciliàbul, continuant fins al Juny de 1443 que sospengué les sessions per decret de l'anti-papa Félix V.

El 8 d'Octubre de 1438, el papa Eugeni IV havia obert el Concili de Ferrara, i celebra-

(1) Vide Nota preliminar al *Liber de immaculata beatissimæ Virginis Conceptione*, publicada com a folletí de la *Revista Luliana*.

des setze sessions, el traslladà a la ciutat de Florència per haver-se declarat la pesta en aquella.

En aquesta nova assemblea el Papa excomunicà el Conciliàbul de Basilea, i després de moltes discussions amb el Patriarca de Constantinopla, declarà la unió de l'Església d'Orient amb l'Església Llatina, que per desgràcia fou de molt poca durada, car aixís que els grecs retornaren a la pàtria llur, altra volta els convencé el Bisbe d'Efesso, qui ja s'havia negat a firmar el decret, rebrotant el Cisme que encara avui perdura.

El nou emperador Frederic III, que havia tractat de conciliar les opinions cercant un adob, envià son secretari particular Eneas Silvio Piccolomini de Siena al Papa perquè cridés un altre concili a Alemanya, (1422). Després de llargues i treballoses negociacions hi accedí el Papa, quan ja estava las i abatut en son llit de mort. Morí als pocs dies, 23 de Febrer de 1447.

Nicolau V que'l succeí, confirmà un concordat amb Alemanya i es mostrà favorable a un arreglo.

El Conciliàbul de Basilea ja no's reuní més. L'anti-papa Felix V abdicà solemnement el dia 9 d'Abril de 1449; i la pau fou restablerta en l'Església Catòlica.

XIV

TESTIMONIS I PROVES DEL CULTE SAGRAT I PÚBLIC QUE DURANT EL SEGLE XV ES DONÀ EN MALLORCA AL BEAT RAMON LLULL.

La piadosa i senzilla fe d'aquells temps venerava no solament les relíquies del Beat Ramon Llull, sinó també els llocs que vivint havia consagrats amb sa presència, especialment Miramar i Randa, com ho confirmen alguns testimonis antiquíssims i autèntics; sobre tot en aquesta última muntanya, on la cel·la per ell mateix construïda com a lloc de recés i contemplació fou convertida en capella durant aquella centúria.

Segons el malaguanyat Dr. Mateu Gelabert, es conserven encara dues pintures representant la imatge del Beat adornada amb corona de raigs, que daten de l'any 1411.

També la cambra o aposento, on segons la tradició, se li aparegué Crist clavat en creu obrant el miracle de sa conversió, fou transformat igualment en oratori encara que sens facultat de celebrar-hi la santa Missa, qual

gràcia no s'obtingué fins en 1609. Allí s'hi col·locà una imatge del Beat amb corona de raigs i demés atributs de la santedat, que pel dictamen dels pèrits, sabem correspòn a l'any 1431. Altre semblant pintura es venerava en l'església parroquial de Santa Eulària de Mallorca i en l'altar de Santa Catarina, màrtir; i altre en la capella de la Puritat o Puríssima de la església de Sant Francesc, que és allí on es construí el sepulcre del nostre Màrtir i Arcangèlic Doctor. Ambdues pintures, segons els pèrits, corresponen a l'any 1451.

D'altre imatge d'aqueixa època dóna compte el Dr. Gelabert (1) en sa *Iconografia Luliana de Catalunya,* existent en un dels altars del Reial Monestir de Poblet. «L'imatge susdita representa al Beat vestit ab hábit de regular : una saya color de castanya y a demunt ella un escapulari casi negre, cubert ab una capa y son cap ab una capulla color blau fosch; du ab la ma esquerra un bacle y ab la dreta un llibre ubert y vora el peu dret té una figura geométrica, anomenada la roda luliana, ab diferents cercles y lletres de caracte monacal. La testa está iluminada per vint y sis raigs deurats que son de la matexa antigüedat y ma que tota la imatje y que les restants figures del retaule, les quals per la qualitat del deurat y per son dibuix y pintura

(1) Revista Luliana, núm. 33. — Juny de 1904.

aparexen ser sens dubte del sigle xv. Demunt l'imatje del Beat hi ha una inscripció tan antiga com la pintura que diu *Raimundus Lull,* si be es probable que li precedís una B. o S. que no se pot llegir per tenir corcada la fusta y haverne saltat ja dues pulgadas.»

Per espai de més de dos segles permanesqué en dita capella la veneranda imatge, fins que per allà l'últim terç del segle xvii canviaren l'altar, i aleshores aquell retaule fou traslladat a l'oratori de Sant Esteve, construït dins el mur del Monestir, que era la capella reial dels Senyors Reis d'Aragó.

. ˙ .

Som la diada de Sant Pere i Sant Pau de l'any 1448, i per lo tant cent trenta tres anys després del gloriós martiri que allà Bugia sofrí per son Amat el Beat Ramon Llull. En aqueix dia, es traslladà aquell sagrat cós des de sota la trona de l'església de Sant Francesch de Mallorca, on l'havien deixat després d'haver-se salvat miraculosament del foc, com havem vist, a la nova capella que a posta sigué construïda en la pròpia església dels frares francescans. Amb assistència del Lloc-tinent General, dels Jurats i gros concurs de poble es celebrà solemníssima festa amb tal motiu; mes l'admiració de tothom fou gran, quan havent sigut exposat aquell cós sant en mig del temple, vegeren astorats que encara restava sencer. Durant tot el dia fou

objecte de la pública veneració dels fidels, qui acudien devots pregant pel goriment de llurs enfermetats; i Déu, sempre misericordiós per mitjà del seu sirvent, obrà grans mercés, car recobraren la salut tots els malalts que conseguiren arribar a n'aquella sagrada relíquia.

Heus aquí el document que d'aquest fet s'aportà al Procés de l'any 1612, extret d'uns papers que's trobaren en l'arxiu de la ciutat de Mallorca; diu aixís : *Memoria. Disapte ques contave 29 de juny de 1448 lo qual die era festa de S. Pera e S. Pau fonch acabada la capella nova en lo Monestir de Frares Menors de Mallorques e en la dita capella fonch mes lo cos del Rt. Mestre Ramón Lul ab gran honor, e foren y present lo Magnifich Miser Rodrigo Falcó Lloctinent General del Sr. Rey en Mallorca, e los honorables Jurats del present Regne ab gran multitut de gent, qui ab gran devocio miraven lo cos de dit Mestre Ramon Lull, lo qual fonch agude per tots gran admiracio, attes que ha 133 anys ques passat desta vida.*

Lo narrat en aquesta escriptura, ho testifica amb jurament Francisco Montaner en l'esmentat Procés de 1612, fol. 351, el qual diu saber-ho per haver-ho llegit *en un llibre vellissim de los que los Magnifichs Jurats tenen guardats, en lo Archiu de la Sala y casa de la Universitat de Mallorca, los quals libres son de la admirable doctrina, alta*

sciencia y art del glorićs Martir Mestre Ramon Lull Doctor Illuminatissim, del qual yo dit testimoni ne prengue un traslat que tinc en mon poder.

D. Pere Núñez Berard, Procurador Reial del Regne de Mallorca, en dit Procés i en el fol. 32, diu : *Lo Regne de Mallorca consertá y tractá lo dia de S. Pera y S. Pau una solemníssima festa en lo dit Monestir de S. Francesch lo any 1448... lo qual dix saber per averho entes de aquexa manera de los major, y esser aquexa la publica veu y fama.*

D. Melchior Sans Maior, Notari, d'edat 90 anys, en dit Procés i en el fol. 137, diu : *En temps, que en aquest Convent de Sant Francesch eran los Frares Claustrals un frare antich de dita Religio, que es deya Fr. Girard me mostra un libre que ells tenian, en lo qual tenian registrades moltas clausulas de testament dels llegats fets a dit Convent per diversas personas en lo qual dia estava continuat lo dia en que lo dit cos del Doctor Ramon Lull fonch tresledat del lloch ahont primerament estave sepellat, lo qual dia se feu Offici aniversari y Sermo segons deya dicta lectura. Y que molts malalts de diversas malaltias acudiren a tocar lo cos de dit Martir Ramon Lull, qui estava en mix de la Iglesia, paraque lo avian de posar en el lloch ahont vuy está, y dits malalts en tocar lo dit cos cobraren salud mi-*

raculosament. La qual escritura estave sote escrita, y firmade de diversos Notaris, qui es trobaven presents en dit miracle, los quals feyen fe com axi passave en veritat, y dita escritura com de sobra tinch dit he yo vista, y legida ab las firmas de dits Notaris quis trobaren presents, los noms dels quals ya nols tinc en memoria, y asso haura ya mes de quarante anys.

Altres molts testimonis en dit Procés, confirmen la curació miraculosa dels malalts que en aquella ocasió pogueren tocar les venerables relíquies del Beat Ramon Lull, lo qual ens demostra clarament la santedat del màrtir de Bugia, manifestada per la bondat de Déu a llurs conciutadans, i la veneració i culte que aquestos ja li donaven; celebrant així mateix amb tal motiu, ofici aniversari, que no vol pas dir això que sia ofici de difunts, encara que no destruiria el tal culte, si així fos.

Altre confirmació d'aquest culte i veneració el trobem en el *testament* dels Jurats de Mallorca de l'any 1481. *Testament* dels Jurats eren les instruccions que als successors deixaven els Jurats al cessar en el càrrec llur. En el llibre, doncs, que comprèn els testaments dels any 1479 a 1497, en el capítol V del dit testament que és en el foli 293, s'hi llegeix : *En quanta veneracio se deu tenir lo cors de aquell gran Mallorqui Mestre Ramon Lull, a cascu es assay manifest, e*

per ço meritament en los anys molt ha passats (fà referència a l'esmentada traslláció de 1448) *los Magnifics Jurats qui llevors eran. determinaren lo dit cors qui estave sots la trone de la Esglesia de Sant Francesch fos tret, e mes en altre lloc molt mes honoros que aquell ahont estave, e axi una jornade fet solenne offici ab molta ceremonia, e honor lo dit cors fonch treslatat, e mes en una capella prop lo altar maior, en una caxa dins una tomba e en un gran armari a la paret, de totes las quals cosas tenen recort algunes personas, que vuy viuen e la qual tomba cobriren de un drap vermell, ab las armas de la Ciutat, e tancaren de tres claus, la una de les quals tenia lo Reverent Mestre Joan Lobet, la altre lo honor. en Gaspar Martí Ciutada, e la altre en Francesc Prats, e asso feran perque lo dit cors estigués guardat.*

Aqueixa capellla on hi posaren el cos del Beat Ramon Llull, és la que ja aleshores anomenaven de la Verge de la Puritat o de la Concepció. En la paret lateral de la part de la epístola de dita capella, s'hi construí doncs, un magnífic sepulcre de pedra picada a despeses, segons se judica del fervorós lulià Mestre Joan Lobet o Llobet, car ho fa creure la còpia d'una carta del Dr. Gabriel Desclapés, inserta en la *Chronographia de la defensa de Lullio* del P. Andreu Moragues, on en la plana 78 s'hi llegeix : *Totes ses obres*

dirigia a fi de aumentar y honrar la Doctrina del Benaventurat Ramon Lull, com a fael dexeble seu..... I continua el Dr. Desclapés parlant del Mestre Joan Llobet. *Edificá acabadament aquella magnífica capella, en la qual pogués estar transferit lo Reverenciable cos del ya dit felicissimo Mestre Ramon Lull, y tenia pensat, y trasat, un singular, y bell ordre, per exornar la sepultura, representant memoria suficient, del contingut en aquella com se veu en los principis allí collocats.*

No estava encara del tot acabada la fàbrica en 1448, i vàries vicissituds passà aquell venerable cos, gràcies a un fanatisme indiscret, abans que definitivament pogués enterrar-s'hi. Així el *testament* dels Jurats a dalt esmentat, segueix dient : *E pochs dias ha vingut a sabude de nosaltres, que lo dit cors estave en molt perill per alguns devots qui tenian voluntat de haver alguna particula del dit cors, y encare quel havien tret del lloch hont estave. Delliberam nosaltres ensemps ab lo spectable Llochtinent General enar a la dita Esglesia de Frares Menors, e ab mossen Francesch Prats, que tenia duas de les dites claus, com la tercera tingués Mestre Risso, e demanant lo Guardia, e altres Mestres en Theologia, als quals lo dit Llochtinent General, mana que obrissen lo lloch ahont estave lo dit cors e aqui cascun se mes entorn, per quant lon havian tret,*

volguem saber ahont era, el trobam, quel tenian en la Sacristia, en una caxa; estigueremne no poch merevellats de tant atraviment havian agut, e axi rederguintlos de paraula no hagueren altre resposta, sino quel havien tret per dupte nol furtassen : mirau bona resposta, si valia la raho que los Magnifichs Jurats hi fossen demenats. Per lo dit Magnifich Llochtinent General, e per nosaltres los fonch dit lo quens parech esser necessari per raparació de tal, e de tant gran desordes, e perço aparech a tots nosaltres, per aquella hora tornar lo dit cors dins una gran caxa, qui es en la Sacrastia, dins la qual estan las Reliquias, e aquella tencam, e ab nostre sagell, la fem segellar, la clau te mossen Brossa, la qual donará a vostres Magnificencias, a las quals prengan los placie voler pensar lo cors aquest quant deu esser guardat, que sens dupta, si nosaltres no ho vehem los nostros ho veuran, que sera canonizat, y axi placieus donar fomne lo dit cors estiga en lloch segur, e ab aquella honor, e reverencia ques partany, que certament fan molta honor las obras de aquest, a tot aquest Regne.

En el *testament* dels Jurats de l'any següent, o sia de 1482, que's troba en el mateix llibre, foli 311, s'hi llegeix : *Nosaltres havem volgut veure lo cors del Reverent Mestre Ramón Lull, lo qual havem trobat era en una gran caxa de la Sequestria de S. Fran-*

cesch, ahont estan las Reliquias; e per quant los Frares havian menester en la dita caxa lo traguem de alli e fou posat en una altre caxa de la Sequestria, tencade ab tres claus las quals mossen Lodra te, e les quals vos dara tota hora que per vosaltres sera request, e no res menys son segellats los panys del segell del dit mossen Lodra. Certament lo dit cors esta a gran confusio, y vergonye del present Regne, en la forma que vuy esta; perque suplicam vostres Magnificencies vullen llegir lo capitol del testament de nostres immediats antecessors, que es en cartes 294 e vullen fer lo que en aquell es contingut, puis fins assi nosaltres per altres ocupacions no ho havem pogut fer.

En l'any 1484 encara era a la sagristia de la església de Sant Francesc el cos del Beat, encarregant els jurats que acabaven a llurs successors, vigilessin aquelles sagrades relíquies pel perill que hi havia de que fossen robades; així es llegeix, doncs, en el mateix llibre : *Placies de enari, que esta en la Sacristia : los Frares, porien sil volen furtar, o donar aquell : es veu que lo Hermitá Veneciá noy venc per altre.* Aquest ermità venecià, afegeix el P. Custurer de qui són les presents cites, estigué molts anys a Mallorca i es mostrà sempre molt aficionat a les coses del Beat. *Mossen Matheu Roig ne te una clau, si fos un cors de qualque home estranger, ya fore posat en lo lloch dedicat per tal, o*

fore canonizat... perque placiey fer lo degut. Aquella interinitat de tenir el cos del Doctor Arcangélic en la sagristia s'anava allargant amb greu perill d'ésser substituïda tan preuada relíquia, i quasi es pot assegurar que a pesar de les precaucions que's prenien, no's pogué evitar el que fossen substretes algunes parts d'aquella, per lo que en 1487 els Jurats decidiren acabar definitivament el sepulcre de la capella de la Puritat que havia començat el Mestre Joan Llobet; així llegim en el mateix llibre una clàusula corresponent al testament dels Jurats d'aquell any que diu: *Per fer la honor, ques partany, al cors de aquell venerable e de santa vida Mestre Ramon Lull, havem deliberat se fasse una tomba de alebaustro a la Esglesia de Sant Francesch, ont estiga aquella reverent ossa, la qual tomba, o sepulcre deu laborar mossen Francesch Sagrera Prevere, havemly ofertes per sos treballs, e quant la fasse segons la mostre, que ha feta, quarante sis lliures, segons poran veure vostres Magnificèncias en la capitulació entre aquell, y nosaltres fermade. Ha esser acabade la obra dins sis mesos primer vinents; axi placie a las Magnificencies vostres voler fer tenir a prop al dit Mossen Segrera, que en lo temps, que ha promes, e abans si fer se pora sia acabada la obra. Ha rebut per mans de Mossen Compaño nou lliures, e deu sous; are esta la dita ossa dins una caxa, que havem compra-*

de, ab dues claus, les quals son estades lliurades, e encomenades al Jurat Ciutada mes antich, de la qual obra te carrech per nosaltros lo honor: en Juan Vicens, qui te la trasse, axi demanarlin, que el vos ne donara rao.

En el llibre extraordinari del Arxiu de la ciutat de Mallorca, desde l'any 1487 al 1489 s'hi troba l'acte de contracte fet entre'ls Jurats i l'oficial que havia de fer l'obra; diu aixís: *Die Martis xxiij mensis Octob. anno prædicto (a Nati. Dñi.)* MCCCCLXXXVII. *Los dia y any demunt dits foren fermats per los Magnifichs Jurats del present Regne de la part una, y lo discret Mosson Francesch Segrera Prevere de part altre, los Capitols del tenor siguent. Capitols fets e fermats, entre los Magnifichs Jurats de una part, e lo discret Mosson Francesc Segrera Prevere de la part altre, sobre una tomba, que lo dit Mosson Segrera ha a fer de alabaustre per metre lo cors del Reverent Mestre Ramon Lull, en la Esglesia de S. Francesch. E primerament los Magnifichs Jurats han e donar al demunt Mosson Segrera lo alabaustre per fer la dita tomba, lo qual han e fer portar en casa sua a cost dels Magnifichs Jurats, e per quant se ha dupte quel alabaustre bast per la tombe, e las armas que si han afer, que si sera menester una pessa de Senteni per fer las armas quels Magnifichs Jurats han e pagar aquella... etc.*

No se sap si la dita tomba o sepulcre fou acabat en el temps senyalat, mes consta no obstant que en 1492 s'hi havia ja traslladat els restes del venerable Màrtir de Bugía, allunyant d'aquest modo el perill de que fos robat tenint-lo en lloc segur, car així ho diuen els Jurats en les instruccions que en dit any donen a llurs successors, afegint que la obra no era per això acabada del tot, i si bé en 1499 s'intentà acabar-la, segons consta en proposta del gran i general Consell de 9 de Gener, no s'acabà pas, com actualment encara tampoc ho és, puix manquen alguns detalls decoratius.

Tenim altre mostra — continua el P. Custurer — d'haver sigut fabricada l'urna a principis de l'any 1492, perquè en les armes reials que en son sòcol hi són gravades, sols s'hi veuen les de Castella, Lleó, Aragó i Sicília, repetides del modo com les usava el rei Don Ferràn el Catòlic, mes no hi són les de Granada que afegí S. M. en son escut després de la conquesta d'aquell reialme, realitzada en el predit any de 1492.

De quan els restes del Beat foren col·locats en l'esmentada urna, no's té altre notícia que la que dóna Gabriel Lull en la Memòria que escrigué en 1641, extreta d'un vell manuscrit, que diu : *E a VIIIJ del mes de Setembre de MCCCCLXXXXII se tresleda lo cors del Reverent, e digne de gran memoria mestre Ramon Lull ab gran solemnitat, regint lo*

governador Misser Hieroni Albanell de Barcelona en la Esglesia de S. Francesch. (1)

Resta, doncs, confirmat el culte i veneració amb que'ls fidels honoraren les relíquies del Beat Ramon Llull durant tot el segle xv; i demostrada ensems la confiança que tenien, donant per segur que tard o dejorn seria canonitzat per l'Església Romana.

Com a comprovació final, copiarem dues composicions de dos poetes mallorquins de la primera meitat d'aquell segle, les quals poden ésser considerades com els documents més antics que'ns donen testimoni de la vida, santedat i martiri del Beat Ramon Llull.

L'un és el Dr. Francisco Ximenez, canonge de la Seu de Mallorca i Vicari General del bisbe Dr. Gil Sanchez Muñoz. Cultivà la poesia llatina i les tres úniques produccions que d'ell es conserven, existeixen gravades en màrmol, com atinadament fa observar el senyor Joaquim M. Bover, car totes tres són epitafis. La que fa pel nostre cas, és l'epitafi que en lletres gòtiques hi ha en el sepulcre del Beat, i diu axís :

Hic nitidum tumulus retinens est corpus ad intra,
Raymundi magni fulgentis nomine Lulli,
Moribus insignis sunt nuntia climata mundi,
Et sua scripta ferunt, fuerit quis clarior illo?
Maioricis ortique domus testantur, et omnes,
Urbs fuit, et domina Balearum Regia magna.

(1) P. Custurer.—Disertaciones históricas; dist. I, cap. 3.

Hunc tres ætates, primæ tenuere lascivum;
Verum postremæ perfectum constituerunt;
Cum Christus lectum cunctis patefacerat illum.
A vanis mundi convertens ad sua sancta.
Atque docens prompte natura, quod exigit omnis.
Et quæ secreto naturaque mira creavit,
Hic bonus electus Christum ferventer amando,
Barbarus ex illo tactus pergendo popellus,
Demonstransque Deum, Christumque virumque fuisse
Atque Redemptorem, lapsi primique, parentis
Barbarus obaudit, insultans surgit in illum,
Et feriunt lapide, sit vitæ terminus illi,
Cernite Raymundum, Patres, hunc recolite vestrum;
Vestrum concivem, decus, et prænobile vestrum.

FRANCISCUS XIMINUS, *Canonicus Moioricen.*

L'altre és d'Antoni Geraldinus. El senyor Joaquim M. Bover en sa *Biblioteca de escritores baleares* diu que'l P. Villanueva en son *Viatge literari* a l'església de Girona, trobà un còdex manuscrit del cronista Pere Miquel Carbonell, el qual contenia vàries poesies d'en Geraldinus. És seva també la que existeix en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, registre original del rey D. Alfons *Diversorum I*, fol. 169, que copia el dit senyor Bover per ésser el document més antic que parla de la vida i martiri del Beat Ramon Llull. Diu axís :

ACCIPE HOS VERSUS IN LAUDEM DIVI RAYMUNDI LULLII BALEARICI, QUOS ANTONIUS GERALDINUS POETA EGREGIUS EDIDIT

Clauditur hac Lulli Raymundi corpus in arca
Egregia quem stirpe tulit Gymnecia tellus.

Mollis amator erat primaevo in flore juventæ
Mortali implicitur cura: mox pectora mutans
In cœlum tollensque oculos, peritura reliquit
Inventa est sordes; lateque est divinitus illi
Infusum ingenium, naturæ arcana resolvens;
Per que omnes errans artes, cœlique recessus
Edidit in toto celebranda volumina mundo.
Ipse quoque inmenso solers erravit in orbe,
Ut Christi leges alio sub sole locatos
Funderet in populos, paganaque pectora nostræ
Verteret ad cultum fidei, Christumque doceret
Esse Deum atque hominem genitrice e virgine natum
Quapropter quando divis gens hunc barbara saxis
Agressa est, cessit Libitis detrussus ab oris,
Dumque solum natale petit, Balearica Regna,
In patria senior prospectu fessus obivit.

XV

FAVORABLES DECRETS EN PRO DE LA DOCTRINA LULIANA DONATS PEL REI ALFONS EL MAGNÀNIM.—ALGUNS RENOMBRATS LULIANS DEL SEGLE XV.—EN SIBIUDE NO ÉS LULIÀ.—ALTRES CÉLEBRES DOCTORS ESTRANGERS CONREADORS DE LES DOCTRINES LULIANES.—ELS IMPUGNADORS DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA DE MARIA SÓN FAVORESCUTS PER LA REGENTA, A QUI HAN SAPIGUT ATRAURE'S.—ACABEN AQUELLS SON PODER AMB LA VINGUDA DEL NOU REGENT, QUI AL CAP DE QUATRE ANYS ÉS NOMENAT REI DE LA CONFEDERACIÓ CATALANA-ARAGONESA PER HAVER MORT SON GERMÀ EL MAGNÀNIM.—EL REI DON JOAN PROTEGEIX LA ESCOLA LULIANA I PERSEGUEIX ALS ENEMICS DE LA CONCEPCIÓ IMMACULADA.—EL SUCCEEIX SON FILL DON FERRÁN, ANOMENAT

EL CATÒLIC.—SE CONSOLIDA LA UNIÓ PERSONAL DE CASTELLA I ARAGÓ.—ATESTACIÓ DE MOLTS DOCUMENTS EN DEFENSA DEL BEAT RAMON LLULL QUE'S GUARDEN EN L'ARXIU DE BARCELONA.—ÈPOCA EN LA QUAL ALGUNES UNIVERSITATS OBLIGAREN A LLURS DOCTORS AMB JURAMENT DEFENSAR LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE MARÍA.

A mida que se intensificava el culte sagrat i públic que la religiositat d'aquell temps rendia al Beat Ramon Llull, s'estenia i propagava cada dia més la llur doctrina, sembrada arreu per fervents apòstols i protegida per decrets reials. Ja havem vist com el rei Don Joan cedí part del seu Palau de Barcelona per hostatjar hi la Escola Luliana, la qual ara escampava també ses ensenyances per València, mentres que a Mallorca s'hi sostenia el caliu que allí havia encés el propi Mestre, quan amb l'intent de fundar una institució que les hi donés consistència i durada aixecà el Monestir de Miramar.

Aquell fou el bressol de la gloriosa Escola Luliana; i malgrat l'haver fracassat la iniciativa del fundador, no's donà pas aquest per vençut, car aprofità totes les ocasions favorables per restaurar la llur ensenyança i mantenir el foc sagrat que després espavilaren els seus deixebles.

A 15 de Gener de 1425 i des de Saragossa, dóna el rei Alfons el Magnànim un honrós privilegi en pro de la doctrina luliana, la qual diu, és útil, necessària i verdadera, *et pro tali* continua el dret reial, *in Generali Parisiensi Studis, ut per legitima documenta nonovimus, fuit a Parisiensi Cancellario, et a Juratis dicti Studii in præsentia quadraginta Magistrorum seu Doctorum, qui sufficientes erant ad examen Artis liberalis cujuslibet approbata*;... i autoritza al reverend Antoni Sadesser, prevere, i a Joan Llancer, per ensenyar la doctrina del Mestre Llull en tots els llocs de llur reialme, manant als oficials i demés empleiats que no posin cap impediment, sinó que afavoreixin llur ensenyança. (1)

Altre privilegi del mateix rei Don Alfons trobem datat a Castellnou de Nàpols el dia 7 de Gener de 1446, en pro del frare britànic Landolf de Columba, religiós carmelità, perquè també ell pública i privadament puga ensenyar la doctrina i art del Mestre Ramon Llull. (2)

Altre importantíssim document del propi D. Alfons, és el que amb data 26 de Gener de 1449, donà des d'aquella mateixa ciutat a favor de Joan Llobet, qui entusiasta i fervorós devot del Doctor Arcangèlic, propagava

(1) Arxiu de la ciutat de Mallorca.—Apud. Custurer.
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 2615, fol. 58.

per la illa de Mallorca els estudis lulians, ensems que aixecava sumptuosa sepultura per guardar-hi aquell venerable cos. Aquest amplíssim i honrós privilegi l'expedí el rei a instàncies del propi Llobet, qui dedicat a ensenyar la doctrina luliana fou objecte de contradiccions i persecucions; per aquesta causa assesorat D. Alfons de les anteriors aprovacions, les fa constar confirmant així la autenticitat d'aquells antics instruments. Diu el Rei que, informat expressament s'ha pogut convèncer de que en les doctrines del Mestre Ramon Llull res hi ha contra la fe i bones costums; que ha vist l'aprovació de la Universitat de París amb l'informe dels quaranta Doctors; la carta del rei Felip de França del 2 d'Agost de 1310; altra aprovació del Canceller de París; el parer de dotze teòlecs de les ordres de Sant Domingo i de Sant Francesc (que és la declaració de l'inquisidor Armengol, i encara que solament foren vuit els reunits, aquí es diu dotze per equivocació); la sentència del Bisbe de la ciutat del Castell, comissari apostòlic en la qüestió de la 'butlla condemnatòria; i per últim, tenint present que ja s'ensenyava aquella doctrina en temps dels seus predecessors, els qui així mateix havien concedit privilegis especials en llur favor, per aquesta causa ell aprovà ja en 1425 la ensenyança de la doctrina luliana, i ara concedeix al mestre Llobet i a llurs successors, facultat i autoritat per ensenyar

en tots els seus regnes i dominis les Arts i Ciències del Beat Ramón Llull. (1)

Poca cosa se sap de l'esmentat mestre Pere Joan Llobet; sols que era ciutadà de Barcelona, i que quan el Doctor Gabriel Desclapés escrigué la carta, a la qual hem fet referència en el capítol anterior, enviada des de Girona a Mallorca amb data 24 de Maig de 1460, aquell ja era mort com consta en la mateixa i en l'epitafi de son sepulcre conservat en la Seu de Palma de Mallorca; diu axís :

«Terrea Johannis tenec hic lapis ossa Lupeti
Arte nova Lulli nodosa ænigmata solvit
Hac eadem, monstrante Polo, Christumque Deumque,
Atque docens conceptam ulle sine crimine Matrem
Ivit ad extremum solvens quodcumque tributum,
Quem nos, o superi, nil iam cœlestibus ullis
Debentem scimus. Tua numina sancta præcamur,
O Pater omnipotens cum sanctis vivat, amen.
MCCCCLX.»

Aquella carta d'en Gabriel Desclapés, és un curiós discurs on s'hi fa l'elogi fúnebre parlant de les virtuts, sabiduria i preciosa mort del famós lulià Pere Joan Llobet, i dels molts serveis que aquest prestà a la causa del Beat. Aquest és l'únic document que'ns resta del dit Desclapés, gràcies haver-la copiada literalment el P. Andreu Moragues en son *Regestum o Chronografia de la defensa de Lulio*.

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó; reg. 1932, fol. 45 — Arxiu de la ciutat de Mallorca.

Alguns asseguren, parlant-ne amb elogi, que aquest Doctor Gabriel Desclapés fou el successor d'en Llobet en la càtedra luliana de Mallorca; així com també ensenyà en la Escola luliana de Barcelona, essent canonge d'aquesta Seu, i conseller del rei Joan II d'Aragó. No's té notícia de cap més escrit d'ell, segons assegura D. Joaquim M. Bover. D'un altre Desclapés del mateix segle xv, dóna notícia aquest autor, del qual diu, fou monjo de la Reial Cartoxa de Jesús Nazaré de Valldemosa, el primer prior mallorquí que aqueixa tingué, servint aital càrrec des de 1476 fins a 1492, morint santament tres anys més tard. Mut, en la edició mihi, plana 693, elogia sa virtut i vida exemplar; i el P. Lluís de Villafranca, religiós caputxí i gran investigador de nostres antiguitats, continua dient el Sr. Bover, en el tomo XII de ses *Misceláneas históricas* que posseeix un amic nostre, assegura que escrigué obres sobres Ramon Llull i sa ciència, mes no apunta ni'l títol d'elles, ni on es troben. Notable seria el poguer descubrir algun escrit d'aquest Miquel Desclapés, que'ns confirmés sa derivació luliana.

Encara d'altres tres lulians del segle xv que no tenen relació amb els fets que després historiarem, ens dóna compte el Sr. Bover en sa *Biblioteca de escritores baleares* :

Francisco Gili, religiós mercedari, home de gran virtut i lletres, i molt docte en la

ciència luliana. L'any 1410 era comendador del convent de Mallorca i definidor general de la ordre.

Bernat Gaví, qui per allà l'any 1430, havent trobat l'original català *Artis memorativæ librum* d'en Ramon Llull, ne feu una traducció llatina, acompanyada d'explicacions i comentaris. Se conserva en la Biblioteca de Turin entre els còdics llatins : Cod. MLXV, tomo II, pl. 350, col. 1.

I Mateu Malferit, natural de Inca, cavaller de la noblesa qui estigué al servei del rei don Alfons el Magnànim, desempenya per ordre expressa del monarca vàries ambaixades d'importància a Itàlia, quedant de regent a Nàpols, quan aquesta ciutat fou reconquerida en 1442; i es creu que allí morí per allà l'any 1460.

Se cita com original d'en Malferit, *Additiuncula ad Matthæum Palmerium florentinum. De temporibus*. D'ella en parlen el P. Custurer, en Barberi i el P. Pascual, la qual quedà manuscrita i s'estèn en grans lloances al Mestre Ramon Llull, de tal manera que fou consultada en el Procés instruït en 1612 per comprovar la virtut del Màrtir de Bugia.

L'historiador Mut, assegura que en Malferit escrigué també uns Comentaris a l'art magna.

D'un altre lulià, envolcallat en la llegenda, ens parla l'Iltre. Dr. Torras i Bages en sa *Tradició Catalana*; és aquest el celebrat

Joan de Peratallada (Rupescisa), personatge misteriós i perseguit a causa de la doctrina física o alquímica que tan en boga estava en aquella època, encara que no era superticiós ni un alquimista vulgar, sinó pel contrari era home d'alts coneixements i de força activitat. Alguns l'han suposat heterodoxe, més en Salzinger el defensa. Fou en Peratallada frare francescà i catedràtic a Tolosa, son llibre *De famulatu philosophiæ* l'escrigué amb el noble fi d'estendre el coneixement experimental de la matèria, essent un comentari o glosa de la doctrina física que ensenyà el Mestre Ramón Llull.

Aquí ens sembla oportú fer constar, que el filosop barceloní Ramón Sibiude, que tothom considera deixeble del Beat Ramón Llull, fou en realitat un gran contemplador de la naturalesa, i que de son estudi seriós i reflexiu, ne brollà el *Llibre de les creatures*, conegut de tot el món intel·lectual.

En Sibiude, de família humil i desconeguda, nasqué per allà la segona meitat del segle XIV en la ciutat de Barcelona. Amb gran afició per l'estudi cursà medicina, filosofia i teologia; mostrà tan extensos coneixements i agut ingeni, que prompte els seus contemporanis el consideraren un home superior; per aquesta causa se li oferí una càtedra de la Universitat de París; però a l'arribar a Tolosa, quan ja l'anava a regentar, llurs amics i admiradors, vulgues que no, el feren que-

dar, i allí consolidà sa reputació de Mestre en Sagrada Teologia, boi explicant-la en les aules d'aquella Universitat.

A Tolosa doncs, probablement deuria rebre les Ordres Sagrades, car unànimament afirmen els autors que fins els últims anys de la seva vida no s'ordenà de sacerdot. I quasi res més pot dir sa biografia, fóra de que en la Universitat Tolosana escrigué sa famosa i única obra, anomenada : *Theologia Naturalis seu Liber Creaturarum*, començada l'any 1434 i acabada el mes de Febrer de 1436. Al cap de dos mesos morí son autor, segons consta en les notes d'un còdex que de dita obra es conserva a Tolosa, la qual és còpia fidel de l'original, feta en 1437 per dos notaris d'aquella ciutat.

Per assesorar-nos sobres la filiació luliana d'aquest filosop, consultàrem l'autoritzada opinió de mossèn Salvador Bové qui té un *Assaig sobres el filosoph Ramon Sibiude*, publicat a Barcelona l'any 1896, on hi fa un estudi detingut d'aquella ferma personalitat, provant que és un verdader deixeble del Beat Ramón Llull. Després de catorze anys d'haver donat a llum aquella obra i més penetrat de la substància dels llibres del Doctor Arcangèlic, ens digué mossèn Bové, aquestes textuals paraules : «Respecte si en Sibiude és lulià o no, diré abans de tot que, per filosop lulià entenc el qui amb coneixement de la filosofia del Beat, o millor de son sistema

científic, la aplicació del mateix en les obres que escriu. En Sibiude no és un home així. En Sibiude estudia els misteris de la Religió Catòlica a la llum de la raó humana sense negar emprò el valor de les raons basades en el sobrenaturalisme, i per una coincidència, sovint es pot observar que molts dels arguments d'en Sibiude s'identifiquen amb l'aplicació de les *Definicions, Condicions i Regles* de la baixada de l'enteniment segons el Sistema Científic Lulià. Aquest és tot el lulisme de'n Sibiude, per si algú encara vol parlar-ne. Per mi, raonant amb propietat, aquest lulisme és igual a zero.»

Passant a l'estranger veiem com continua també el conreu de la doctrina luliana des que el Mestre personalment l'havia ensenyada a Montpeller, París, Nàpols i cent altres bandes; i si ara, segons ens diu Gersó, s'havien barrat les portes de la Sorbona a n'aquest sistema científic, era perquè s'anava desterrant de les aules el barbre tecnicisme de la decadenta Escolàstica, afinat el gust pel ressorgiment clàssic allà en la aurora del Renaixement. No obstant els lulians s'eren escampats arreu de la Europa sàvia, i llurs ensenyances acceptades pels grans teòlecs i cultivades en diferentes Universitats o Estudis Generals.

Per demostrar el que diem, citarem tres de les figures capdals, estrelles de primera magnitud dintre el món científic, que simpatitza-

ren amb les doctrines lulianes i fins ne restaren empeltades llurs grans obres.

Sia el primer aquell cèlebre cardenal grec Joan Bessarion, bisbe de Nicea, (1395-1472) qui prengué una part molt activa en el Concili de Florència per a lograr la unió de l'Església oriental amb la llatina. El fervorós lulià alemany Ibo Salzinger, ens diu que aquest savi doctor professà les doctrines del Beat Ramon Llull, de tal modo que a n'ell li serví de guia per sos estudis; i afegeix que, el dit cardenal Bessarion, esmenta sis utilitats i parts en que l'*Ars Magna* es divideix : Per la primera part, sap l'home la manera de trobar i demostrar totes i quiscuna de les veritats, per tots els arguments demostrables; la segona part, s'ocupa de l'art en general, i en especial de la invenció del medi de qualsevol demostració; la tercera part, explica l'art per medi del qual es troben totes les qüestions que poden establir-se sobres un determinat assumpte; la quarta part, es proposa trobar en les ciències tot lo que en elles hi ha per considerar, tant de les coses complexes com de les incomplexes; la quinta, exposa concretament de quin modo es busquen les conclusions que poden trobar-se en qualsevol qüestió i son nombre exacte en quiscuna d'elles; i la sexta, declara el modo de trobar en cada ciència, així els principis complexes com els incomplexes.

Un estudi acurat de les obres d'aquest gran

filosop, aportaria sens dubte riquesa imponderable en el camp lulià; mes és aquesta qüestió de temps i medis dels que ara com ara no podem disposar. Basta lo dit, per deixar consignat el nom del cardenal Bessarion en els anals de la Història del lulisme.

Altre lulià notable és en Nicolau de Cusa o Kuss, petita població de prop del Mossela (Alemanya), que nasqué en 1401 i sigué més tard degà de Coblentz, després bisbe de Brixen i per últim Cardenal. Es distingí junt amb Gersó, per portar a cap la reforma del clero i del poble, essent un dels Pares que més sobresortiren en el Concili de Basilea. Morí en 1464, i és considerat com un dels precursors del Renaixement.

Ses teories i mètodes d'investigació filosòfica s'aparten considerablement de la Escolàstica, ja aleshores agonitzanta, i en sos tractats : *De venatione sapientiæ, De conjecturis* i *De docta ignorantia*, dintre un fons d'idees místiques físiques-matemàtiques més o menys originals, resplandeix clarament la tendència luliana amb reminicències platòniques.

Per últim, al final del segle xv, brilla aquell prematur talent d'en Joan Pico de la Miràndula, Senyor de la Concòrdia, qui meravellà la Itàlia amb son saber, oferint-se a sostenir davant del Papa i de tota la Cort Pontifícia, noucentes proposicions *de omni re scibili*, acatant no obstant la autoritat de l'Església

Catòlica. Ell estava convençut de que l'Aristòtil i Plató no eran antagònics, com ho havia afirmat sempre la Escola, sinó que al contrari, mutuament es completaven, com ho assegura i prova el sistema lulià. Ell treballà constant i valentment en aquest sentit seguint les petjades del Beat, mes no pogué assolir com aquest, l'armònica unió d'ambdós sistemes formats per la pujada i la baixada de l'enteniment humà, car tant llegítim és l'un procediment com l'altre per atrapar la veritat. Potser si hagués viscut més anys, puix morí quan sols ne tenia trenta un, hauria perfeccionat la obra.

. ˙ .

La confederació catalana-aragonesa, i quasi millor podríem dir Catalunya, fou la única nacionalitat que acatà les decissions del Concili de Basilea sostenint-les per sobre la autoritat del Papa, quan aquest havia ja retirat d'ell sos llegats i anatematitzat aquella assemblea. Sabent els enemics de la immaculada concepció de María que'l decret de Basilea no tindria valor algun, apretaren de ferm tractant de guanyar-se la voluntat de la reina D.ª María, la qual com a suprema autoritat era el més fort baluart de la piadosa creència. Mes tal fou la manya dels frares predicadors, que en quatre anys canviaren completament a n'aquella reina. Hi hagueren queixes i recriminacions entre la Regenta i'ls Concellers de Barcelona, excitacions d'un

i altre bàndol, tumultes populars, i la lluita s'enverinà més encara quan pel Setembre del 1452 públicament es mostrà D.ª María partidària dels frares dominics, fins al punt de que pel Desembre d'aquell mateix any, donà un decret revocant totes les disposicions favorables a la concepció immaculada de María. Els Concellers de Barcelona havien escrit al rei D. Alfons que era a Nàpols, al Papa i al Bisbe de la pròpia ciutat; mes el foc s'abrandava i la situació es feia cada dia més violenta, acabant d'encoratjar als enemics aquest decret de la Reina Regenta. Mes, tan bon punt aquesta cessà d'aquell càrrec per l'Agost de 1454, acabaren també aquells llur poder i influència, perquè havent vingut l'infant D. Joan, rei de Navarra, com a lloctinent general de son germà el Magnànim, retornaren les coses a son lloc, donant vigor altra volta als edictes favorables a la concepció immaculada de María. I passà més endavant l'infant Joan, perquè a n'aquesta opinió hi volgué donar un caràcter permanent acceptant la petició que en nom de tot el Principat de Catalunya li feu el bisbe d'Elena D. Joan Margarit, en les Corts celebrades (1454-1458) en la Seu de Barcelona; això és, que fós prohibit severament el predicar i sostenir que la Verge María hagués sigut concebuda en pecat original, lo qual votat per les Corts i sancionat pel Monarca, tingué força de llei estable i definitiva.

Quan a 27 d'Agost de 1458 morí el rei don Alfons el Magnànim en el plé de sa glòria militar, el succeí en el trono de la Confederació son germà Joan, qui ja era rei de Navarra per sa esposa D.ª Blanca, i feia quatre anys que regentava el govern de Catalunya.

Encara no atuïts del tot els enemics de la concepció immaculada, el rei D. Joan II es vegé precisat a imposar-los silenci en les Corts de 1461, confirmant de passada la protecció que sos antecessors havien dispensat a la Escola luliana; mes no's donaren pas per entesos, seguint la propaganda fins que'n 1474 D. Joan publica severíssimes ordres perquè fós exactament observada la constitució de 1456, evitant per aquest medi molts escàndols i deturant en llurs excessos però sens convénce'ls, als tossuts impugnadors de la Concepció Immaculada de María. (1)

El rei D. Joan II morí en la ciutat de Barcelona el dia 10 de Gener de 1479, a la edat de 81 anys, havent ocupat el trono de la Confederació catalana-aragonesa uns dinou anys. El succeí son fill D. Ferràn, anomenat el Catòlic, qui era casat amb D.ª Isabel reina de Castella.

«En 1446, les corporacions populars havien obtingut del Papa que's constituís a Barcelo-

---

(1) Vide extensament en el folletó «Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima», del P. Fr. Faustino D. Gazulla.—Barcelona, 1905.

na un tribunal religiós independent, y tots se felicitaven d'aquesta alta inspecció, quan el rey Ferràn II el Catòlic, resolt treure d'Espanya els musulmans que encara ocupaven una part de les Andalusies, i va ordenar fos suprimida la Inquisició barcelonina posant-hi en son lloc el Sant Ofici de Castella. Des de 1482 la unificació estava acordada i el 17 de Octubre de 1483, Fr. Tomás de Torquemada era nomenat inquisidor general del reialme d'Aragó, de Castella i del principat de Catalunya. Després d'una lluita de cinc anys entre el poder reial i les corporacions representatives del poble, tingué lloc la sumissió definitiva de Barcelona l'any 1487, consolidant així la unió personal de Castella i els regnes d'Aragó.» (1)

D'aquesta època és una atestació de la qual ne donà còpia Antoni Viladamor, arxiver de Barcelona, i es titula : *Relatio authentica multorum monumentorum in archivo Regio Barcinonensi servatorum in defensionem Divi Doctoris Magistri Raymundi Lullii, facta per Petrum Michælem et Franciscum Carbonellum Archivarios die 3 Septembris 1486*. El P. Custurer diu que l'ha vist impresa. En aquesta col·lecció diplomàtica s'hi

---

(1) Francesch Carreras i Candi. — «La Inquisició barcelonina, substituïda per la Inquisició castellana» (1446-1487). Monografia publicada en el Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, anys 1909-1910.

troben aplegats la major part de documents i en especial tota la sèrie de decrets donats pels Reis, enaltint i honorant la doctrina del Beat Ramon Llull.

. ˙ .

El papa Sixte IV en la extravagant *Grave nimis, de Rel. et Ven. SS.* publicada en 1480, imposà pena d'excomunió reservada *ipso facto* contra tot el qui condemnés d'heretgia o pecat mortal, el sostenir qualsevol de les dues opinions, que afirma la una ésser concebuda María sens màcula original i negant-ho l'altra; i també contra aquell qui tingués per verídics o llegís com a tals els llibres que asseguren haver estat la Verge María concebuda en pecat. I ademés mana també que en la festa de la Concepció de María es resés l'ofici de sa Nativitat, substituint aquesta paraula per la de Concepció.

La Sorbona de París a l'any 1497 i en ocasió d'haver-se predicat contra el misteri de la Immaculada Concepció en un lloc de la diòcesis de Rouan, s'obligà amb jurament a defensar-lo, i es prohibí la entrada al Claustre de sos doctors a n'aquells qui no juressen aquest misteri abans de rebre el grau. Adoptà dos anys més tard aquest jurament la Universitat de Colònia, i al cap d'altres dos anys la de Magúncia. (1)

---

(1) Orti i Figuerola.—«Memorias histor... etc.» Madrid, 1730; cap. IX, pl 96.

Amb el mateix jurament de la de París, deliberà també la Universitat de València l'any 1530, en ocasió d'haver-se predicat en aquella Catedral contra la concepció immaculada; i fou la primera d'Espanya que prengué tal acord. (1)

Finalment, en l'arxiu general històric del regne de Mallorca s'hi troba un opúscol, titolat : *Chara et autentica satisfactio Virginis Mariæ*, seguint d'una còpia del jurament prestat per la Universitat de Mallorca en 1451, de defensar la Concepció Immaculada de María que sembla es trobava en una taula, i acaba : *Hoc opus fuit editum Arte divinitus collata a Reverendo Raymundo Llull, de Majoricis.*

(1) Spondanus ad ann. 1497, núm. 8.

XVI

LA ESCOLA LULIANA DE BARCELONA EN EL SEGLE XV. - ESCOLES LULIANES A RANDA I A MIRAMAR.

D. Francisco de Bofarull i Sans publicà en 1896, un substanciós opúscol rotulat : *El testamento de Ramón Llull y la escuela luliana en Barcelona*. Per donar compte, doncs, de la Escola luliana de Barcelona, ens valdrem de ses mateixes paraules. Diu aixís:

«El ejemplo de los Reyes de la Corona aragonesa fué imitado por los particulares, y merece consignarse en primer término la ilustre dama barcelonesa que dió el primer edificio para establecer la Escuela, Juana Margarita Safont de Pere fué la fundadora, hija del Notario de Barcelona Jaime Safont y esposa de Juan Pere, hermano de aquel famoso jurisconsulto Bonanat Pere, embajador y consejero predilecto de Alfonso V de Aragón.

»Juana Margarita, viuda de Pere, hace testamento en Barcelona el dia 4 de Agosto de 1431 en poder de Gabriel Canyellas y nom-

bra albaceas testamentarios á Felipe de Fereras, Juan Llull y Bonanat Pere su cuñado y también á Mestre Antonio Sedacer, cura de Solsona, lector ó profesor en aquel entonces de la Escuela de la ciencia ó arte del Maestro Ramón Llull, en Barcelona, expresa que en caso de muerte le suceda en el cargo de albacea el que entonces ocupare el de lector de la Escuela, y si los albaceas no pudieran ó no quisieran cumplir su voluntad, ordena que el que pueda la cumpla. Elige para su sepultura la Iglesia ó capilla de Santa Margarita de esta ciudad, en el sitio donde descansan los cuerpos de las hermanas reclusas de dicha capilla, y manda que la sepultura se construya en la forma y manera que se acostumbran hacer las sepulturas de las reclusas. Lega por sufragios de su alma y para la sepultura 110 sueldos barceloneses. Lega á las escuelas mencionadas del Maestro Ramón Lull todos los libros que de la ciencia del Maestro tenia, y que le había donado el presbítero Antonio Sedacer ante el mencionado Canyellas; dispone que los expresados libros fueran destinados exclusivamente para uso y servicio de dicha Escuela y no pudieran ser vendidos, prestados, enajenados ni transportados fuera del local de aquella. Respecto á las obras escritas en romance, ordena se entreguen á Sor Brígida, reclusa de Santa Margarita, para durante su vida, y luego pasen á las escuelas.

»Nombra heredero universal en beneficio de Dios y de su alma, a las escuelas de la ciencia o arte de dicho Maestro Ramón Lull, para cuyo sostén lega toda aquella casa con huerto que había comprado el honorable Gabriel Ballester, ciudadano de Barcelona, por el precio de 165 libras barcelonesas, que se tenía por el hospital de Santa Cruz de esta ciudad, bajo su señorío a censo de 4 maravedices anuales pagaderos en la fiesta de la virgen de Agosto.

»De las demás rentas, hállase consignado en un documento del mencionado Archivo del Sr. Marqués de Barbará, que en 20 de Agosto de 1473 se giró a los administradores de la Escuela de Ramón Llull la cantidad de cuarenta y nueve libras por la redención de un censal, y que había sido aprobado el acto por los albaceas de la herencia de Martín Calsina. Añade que dicho censal fué depositado en la casa del Notario de Barcelona Antonio Johan el día 20 de Abril de 1471, siendo administradores de la Escuela Mosén Juan Lull, Felipe de Ferreras, Mestre Gabriel Desclapés beneficiado del Pino y Micer Lull, jurista.

»Con las rentas de la casa y censales de Margarita Pere y la buena dirección de los Lull y del Maestro Sedacer, la Escuela fué prosperando durante el siglo XV. La parte administrativa de la Biblioteca de la Escuela corría a cargo de los profesores de aquella,

y los libros se facilitaban a los lectores mediante ciertas formalidades. En los años de 1460 a 77, los libros se prestaban a los lectores quienes debían dejar un recibo en el que constaba el título de la obra, un extracto del libro y el número correspondiente al catálogo. (1)

»Establecida la Escuela Luliana, réstanos describir el local de aquélla, la forma de enseñanza y las materias ú obras de texto que se daban á los discípulos; afortunadamente

---

(1) Jo frare Benet Carbonell atorc haver rebut dos llibres de la escola del Reverent doctor mestre Ramon Lul pera legir en la dita Scola en la seconte la Philosofia desiderata e la logica de alguatçel e lo libre de natura et lo libre de. . . . . e lo de jure e es de forma de vuyt cartes lo full ab cubertes verdes de engrut e cuyro de sobre, e lo compte de sobre lo titoll es aquest [146] sens guafets e laltra un poc mes petit e es la taula general ab cubertes de fust de sobre cuyro vermel ab dos guafets e lo compte de baix lo titoll es aquest 93. los quals libres he rebuts de vos micer Lull los quals me son stats emprestats scrit de ma propia a XXI de octubre any mil CCCC.LXXVII.

Item mes a XXVI de noembre any present mil CCCCLXXVII jo dit frare Carbonell confes a vos dit misser Lull quem aveu prestats dels libres de les Scoles de mestre Ramón Lull ço es un libre de pergamí de forma mitjana ab pots ab dos guafets e tanquados entitulat *art demostrativa cum aliquibus definitionibus*, e signat de nombre de clj.

Item un altre libre de pergamí cubert de pergamí de forma mitjana entitulat *liber particularium et proposicionis demostracionum* magistri Raimundi Lull et . . . . stilus demostracione signat 112.

hállanse en el Archivo del Sr. Marqués de Barbará varios manuscritos y notas que nos han de facilitar la historia de la Escuela de Lull a Barcelona, datos que si bien parecen pueriles, marcan sin embargo el movimiento científico de aquella época y demuestran la fama de las doctrinas del gran Maestro Ramón Lull.

»La Escuela Luliana en Barcelona se hallaba situada frente á la iglesia del Carmen, sus paredes estaban pintadas de blanco, un gran portalón servía de entrada al edificio. Este constaba de dos pisos, en el primero y á la izquierda de la puerta se hallaba una gran sala, cubiertas las paredes con esterillas y en el centro las mesas colocadas por el siguiente orden : la primera se titulaba *Dictat dels infants*; la segunda, *Taula del Art*; la tercera, de *General artifici del art de Gramática*; la cuarta, de *Lógica*, y la quinta, de *Aritmética.* No había adorno alguno en la sala, y solo al extremo, sobre la puerta del fondo, se hallaban las imágenes de Nuestra Señora y de Jesús crucificado. Los muebles, a más de las mesas con sus correspondientes bancos consistían en una mesa central de gran tamaño y un púlpito con un banquillo más bajo, en donde se colocaba el discípulo al recitar la lección. Las habitaciones del piso segundo no son de importancia para nuestro objeto, y solo mencionaremos la existencia de un oratorio de la Virgen,

un armario con antiguos pergaminos y libros de gramática, una *tabla del Art*, un cuadro de la Virgen y varias estanterías con libros. En este piso estaban las habitaciones del Director y la Biblioteca; no había en toda ella otro adorno que un gran árbol construído a mano y que representaba el árbol de la Ciencia, y cuyo atributo se ostentaba sobre una gran mesa central cubierta por un tapete.

»Sigue el inventario de las demás habitaciones y objetos, y por último el catálogo de los libros. Fué autorizado el acto de inventario por el notario de Barcelona Gabriel Canyellas.

»Por los documentos examinados, se deduce que la Dirección de la Escuela á cargo del Maestro Sedacer cesó á causa de su fallecimiento á mediados del siglo xv, y nos lo hace presumir el no hallar su nombre en el acta del inventario que en 1466 hizo el Notario de Barcelona Juan Sellent de los bienes que fueron del honorable Pedro Lull, ciudadano de Barcelona, y en cuyo documento no consta el nombre del profesor de la Escuela, á pesar de expresar que Pedro Lull tenía en su despacho varios libros de la Biblioteca. Debemos recordar también que en 1471 fueron administradores de la Escuela, Micer Juan Lull, Felipe de Ferreras y Maestre Gabriel Desclapés y Micer Lull, cuyo dato confirma la muerte o ausencia de Maestro

Sedacer, á quien substituyó sin duda Gabriel Desclapés.

»En 1488 con motivo del nombramiento de lector de la Escuela á favor del venerable Maestro Juan Comte, se procedió á la formación del otro inventario (1) tomando posesión de la Escuela dicho Maestre Comte el día 12 del mes de Junio de aquel año con autorización de los protectores de aquella, Romeu Lull, Felipe de Ferreras y Romeu Juan Lull. La reglamentación de la Escuela luliana comprendía la parte Literaria confiada exclusivamente al Director ó Lector, y la Administrativa á los protectores, entre los cuales figuraba siempre un representante de la familia Lull.

»El servicio de la Biblioteca corría también á cargo de los protectores, quienes autorizaban el préstamo de libros, facilitándolos fuera del local, pero dejando el correspondiente recibo.

»Del examen de los inventarios, y especialmente del Catálogo de los libros, sacamos algunas curiosas noticias que son dignas de estudio. Entre los manuscritos que menciona el inventario citado y con el número 157, se halla el siguiente epígrafe : *e mes un altre cartapas de la vida de mestre Ramon Lull,*

---

(1) No copiem aquí els documents a que's fa referència per trobar-se ja publicats en el folletó del Sr. Bofarull.

y en otro se lee : *e mes devant lo llit ha un archibanch ab libres de nombre comenzant a 13 fins a 162 axi com esta en lo inventari empero, mancan Lo gentil, quel mestre sen a portat ço es fra Johan Ros, de nombre 56, e mes hi manca un libre apellat Lectura artis brevis, 158 de nombre.* De estos dos artículos del inventario resulta que entonces ya se tenía en estima la relación auténtica de la vida de Ramón Lull, y que otro de los profesores que había tenido la dirección de la Escuela se llamaba Juan Ros.

»Este mismo inventario, bajo el número de orden en su margen, nos demuestra también que los diversos tratados escritos por Lull estaban copiados repetidas veces en varios manuscritos, cuyo número de copias repetidas parecen indicarnos el número de los discípulos de que constaba, entre los cuales se iban repartiendo las diversas copias que figuran en el catálogo del modo siguiente : *Primo una compendiosa minor en forma de breviari n.º 1, altre compendiosa n.º 2, compendiosa maior - 3, aliter compendiosa 4, aliter compendiosa 5, aliter 6, aliter 7, aliter 8, aliter 9, lectura compendiosa, 10, carta compendiose 11.* El tratado de Demostrativa, á semejanza del anterior, comprendía varios ejemplares manuscritos, y están reseñados en esta forma : *dos de Lectura demostrativa, uno de Commentarium artis demostrativæ, dos de Compendium artis*

demostrativæ, uno de Liber propositionum artis demostrativæ, y tres de Quæstiones demostrativæ. Las obras que no servían de texto, constan con el número al margen, pero en su mayor parte comprenden un solo ejemplar; así consta la notable novela filosófica titulada *Blanquerna,* el *Gentilis,* el *Liber sermonum* y los demás que se hallan en el inventario que publicamos copiado fielmente.

»Del examen de este inventario se deduce que los libros y manuscritos que comprende fueron exclusivamente reservados para los alumnos de la Escuela, y que el otro comprendía los libros del servicio general de la Biblioteca.

»Este inventario ó catálogo general se formó de nuevo al tomar posesión de la dirección de la Escuela el día 22 de Junio de 1488 el presbítero Mossen Juan Comte. Son sus artículos más razonados que el anterior, y á más de copiar en él las primeras y últimas palabras de los libros, consta también la clase de encuadernación y otros pormenores extrínsecos. Hállase también consignado en este catálogo un manuscrito referente á la biografía de Lull, cuyo artículo expresa: *Vita Magistri Raimundi, en pergamí a manera de cartapas*, así como en el anterior y primer inventario dice: *E mes un altre cartapas de la vida de mestre Ramon Lull ab nombre 157.*

»La fecha del primer inventario, sólo podemos sacarla por conjeturas, puesto que carece de ella. Si nos fijamos en la marca de fábrica del papel en que fué escrito, remonta a unos veinte años de anterioridad al otro, puesto que el papel empleado estuvo en uso por los años de 1460 a 67, y en particular de 1466 a 67, en cuyos años fué más general el papel de la marca de las dos flechas cruzadas dentro una circunferencia que es la variante que consta en el manuscrito. Esta fecha precisamente nos lleva á la época en que se procedió al inventario de los bienes que fueron del venerable Pedro Lull en 1466, en cuyo año no se menciona ya ni el Notario Canyellas, que fué el del testamento de Margarita de Pere, ni al maestro Sedacer, y como en él se lee que era entonces Lector de la Escuela Juan Ros, y al final del mismo cita á Gabriel Desclapés, nos determina el orden cronológico de los Directores de la Escuela según este orden : de 1430 á 60, Antonio Sedacer, Presbítero de Solsona; de 1460 á 88, primero Juan Ros y luego Gabriel Desclapés, y por último el Presbítero Mossen Juan Comte, que figura en el segundo inventario mencionado de 1488.» (1)

(1) Vide «El testamento de Ramón Lull y la escuela luliana en Barcelona». Memòria llegida per son propi autor D. Francisco de Bofarull i Sans en la sessió ordinària que en el dia 15 de Gener de 1894 celebrà la Reial Acadèmia de Bones Lletres, de Barcelona.

Protegides per altre noble dama, ascendenta de la casa Sarriera de Barcelona, escampà les doctrines lulianes per la illa de Mallorca l'italià fra Marius de Passa. Aqueixa senyora fou D.ª Beatriu de Pinós, casada amb son cosí D. Francisco Galcerán de Pinós. Els pares d'ella foren : D. Ramon Galcerán de Pinós i de Melany, senyor de les baronies de Melany, Vallgornera i la Portella, i D.ª Isabel de Ballester. Els pares d'ell foren : D. Bernat Galcerán de Pinós i de Fonollet, vescomte de Illa i de Canet, i D.ª Aldonsa de Mur. (1)

D.ª Beatriu de Pinós a 23 de Setembre de 1478, feu donació de tots els seus béns a la universitat, o municipi que'n diríem avui, de la ciutat de Mallorca, pel sosteniment d'una escola en la muntanya de Randa, on s'hi ensenyés la doctrina de Sant Ramon Llull. Així amb aquest qualificatiu i en document públic s'anomenava per aquells temps al Doctor Arcangèlic, car en una de les clàusules traduïda del llatí, s'hi llegeix : «Atenent que jo per ma enfermetat no vaig fer la sobredita donació (fa referència a altre feta el final del any anterior) en el modo y forma que expressaré després, y com era útil no sols per mi, sino també per vosaltres y pels que estudien l'Art y la Ciencia d'aquell *Sant* Mestre Mallorquí Ramon Lull.....»; i més avall continua : «..... per lo tant a honra y gloria de

(1) D. Francisco de Bofarull i Sans.—Op. cit.

Déu y de la gloriosa sempre Verge María sa mare y del dit *Sant* Ramon Lull, obrant en això amb autoritat y decret del Ilustríssim Senyor Rey d'Aragó.....». I al final de la dita donació hi ha el decret del rei D. Joan II, datat a primer d'Octubre d'aquell mateix any de 1478, confirmant i aprovant aital desprendiment que a favor de la ciutat de Mallorca i pel sosteniment de les escoles lulianes feia la noble senyora D.ª Beatriu de Pinós. (1) El notari que autoritzà aquesta donació, fou en Pere Miquel Carbonell, arxiver de Barcelona.

Succeí després que s'originà un plet entre el Pàrroco de Muró i l'Abat de Santa María de Fiter, D. Gonzalo d'Esplugas, qui reclamava el Priorat de Miramar, eregit en 1479 en virtut de Lletres Apostòliques; i aquell pretenia la expressada propietat per haverla agregada a sa Rectoria el senyor Rei d'Aragó per Reial Privilegi de 6 de Maig del propi any de 1479; essent adjudicat finalment al patrimoni del Rei, qui per privilegi de 6 de Setembre de 1492, feu donació de la capella de Miramar i ses terres, als reverends Bartomeu Caldentey i Francisco Prats, preveres i doctors teòlegs, els quals feia ja alguns anys hi vivien dedicats a la ensenyança de les doctrines lulianes i en altres útils ocupacions. (2)

(1) P. Jaume Custurer. — «Disertaciones historicas.....»; dist. I, cap. 4.

(2) P. Jaume Custurer. - Op. cit. — Joaquim M. Bover. - «Biblioteca de escritores baleares».

Del primer ne parlen amb gran elogi per son mèrit i sabiduria l'Arnau Descós i el P. Pascual; del segon, se sap era un erudit i virtuós sacerdot; i ambdós establiren a Miramar la primera impremta que ha tingut Mallorca regentada per impressors de la terra, quan encara per tot arreu d'Espanya, si exceptuem el català Pere Posa, de Barcelona, ho eran per estrangers.

En Francisco Prats era també poeta; la única obra que d'ell se conserva és una titulada : *Devota contemplació y meditacions de la via sacra.* Forma un volum en quart de lletra gòtica, consta de 64 folis, essent una rara preciositat bibliogràfica que juntament amb l'opúscul del mestre Joan Gersó que publicà son company el Rvnd. Caldentey, són les dues úniques obres que resten d'aquella primitiva impremta de Mallorca, segons assegura D. Joaquim M. Bover en sa «Biblioteca de escritores baleares».

El cronista Vicens Mut, edició mihi, plana 453, afirma que'n Francisco Prats escrigué una obra anomenada *Visió delectable.* I el P. Pascual en sa «Aguja náutica», plana 252, afegeix que a més de la obra citada per Mut, composà el dit Prats, un poema a llaor del Beat Ramon Llull que's donà a la estampa. De la una i de la altra se ignora la actual existència.

Deixebles d'en Bartomeu Caldentey, foren en Joan Valero i en Jaume Oleza.

En Valero fou un home respectable per sos brillants serveis en pro dels Reis d'Aragó: sigué conseller i secretari del rei Alfons V i de son successor Joan II, intervingué en les guerres de Nàpols, renuncià un comtat amb sos estats que se li donava en aquella terra i per últim es retirà a Mallorca sa pàtria. Com a lulià, sols se li cita una obra: *Commentaria super artem Raymundi Lullii*, segons afirmació dels cronistes D. Vicens Mut i Bonaventura Serra, afegint aquest últim que vegé el còdex manuscrit.

D'en Jaume Oleza i Zanglada, natural de Mallorca i doctor en jurisprudència, ne feu grossos i merescuts elogis l'esmentat erudit Joan Valero en sa obra: *Summæ veritatis Rosarium*, la qual li entregà per a que l'examinés i l'Oleza la sotsmeté a son mestre doctor Caldentey, tornant la després a n'en Valero amb una poesia llatina, a modo de diàlec que va al final del llibre. També posà uns versos al final de l'opuscle d'en Gersó publicat per son mestre. Ademés de poeta estava molt bregat en les Sagrades Lletres.

Entre les vàries obres que composà, el cronista D. Vicens Mut en la edició mihi, plana 454, cita com impresos uns *Commentaria* sobres l'art d'en Ramon Llull.

En son poema de versos llatins anomenat: *Liber de lege Christiana et de ejus excellentia: una cum quatuor mysticis lamentationibus de quadruplici peste mundi*, la quar-

ta lamentació—de 466 versos—està destinada a combatre els filosops averroistas, essent digne de nota que citant a n'en Llull, li dóna també el títol de *Sant*.

«*Aut per Aristotelis summas ascende reales*
Aut Divi Lulli dogmata sancta lege.»

És també d'aquest filosop lulià, una obra *Contra errores Martini Luteri*, enviada per son propi autor al papa Lleó X, qui la rebé de mans del canonge Nicolau Montanyans, i a Sa Santedat li semblà tan notable, que ordenà al Cardenal de Santa Creu, Patriarca de Jerusalem, escrigués a l'Aulesa (Oleza), manifestant-li que'l Papa desitjava coneixe'l personalment, i que son llibre contra Luther era lo millor que sobres la matèria s'havia escrit. Dues són les cartes del Cardenal escrites en nom del Papa : la una datada a Roma el 4 de Febrer de 1521 i l'altra el 12 de Febrer de l'any següent.

De erroribus philosophorum és altre dels llibres sortits de la fecunda ploma d'en Jaume Oleza, a més de varis poemes catalans i llatins sobres matèries teològiques. A pesar d'ésser un ferm lulià, combaté l'Oleza insidiosamente al mestre Pere Daguí, anomenant-lo fals lulià, escrivint contra d'ell una obra, de lo qual en parlarem més endavant.

XVII

FUNDACIÓ D'UN BENIFET PER DONYA AGNÉS DE QUINT, AMB LA OBLIGACIÓ D'ENSENYAR LA DOCTRINA LULIANA. — INAUGURACIÓ D'AQUESTA CÀTEDRA PEL MESTRE PERE DAGUÍ. — PUBLICACIÓ DE LA SEVA OBRA *JANUA ARTIS*. — ÉS ACUSAT DAVANT DEL PAPA PER L'INQUISIDOR CASELLAS.— EL REI FERRÀN EL CATÒLIC CONCEDEIX EL PRIVILEGI D'ESTABLIR A MALLORCA UN ESTUDI GENERAL O UNIVERSITARI. — UNA COMISSIÓ DE TEÒLEGS EXAMINA EL LLIBRE *JANUA ARTIS* I DÓNA DICTAMEN FAVORABLE. — INSISTEIX EL P. CASELLAS CONTRA EL MESTRE DAGUÍ, QUI OBTÉ ALTRE VICTÒRIA. — DIFERENTES OBRES DE PERE DAGUÍ. — ÉS AQUEST NOMENAT CAPELLÀ D'HONOR DELS REIS CATÒLICS.—SA MORT.

Moguda de fervorós zel per la propagació de les doctrines lulianes, en la ciutat de Mallorca fundà un benifet en 1481, la piadosa

dama D.ª Agnés Pax de Quint, de cent lliures de sou anyal, amb la obligació d'ensenyar aquelles doctrines, qual primer obtentor per expressa voluntat de la fundadora, fou el prevere Dr. Pere Daguí, qui començà a donar la primera lliçó el mateix any. (1)

Se celebrà la obertura de la Càtedra com si's tractés d'una festa popular, car s'aplegaren a la Casa comunal : el Lloc-tinent General del Rei, el Bisbe, els Jurats i una grossa gentada, i tots junts amb gran pompa i solemnitat anaren a cercar en la pròpia casa el mestre lulià per acompanyar-lo triomfalment a la Catedral, on des de la trona, lloc destinat per la predicació de la paraula divina, donà el cèlebre Dr. Daguí sa primera lliçó de les doctrines del Dr. Arcangèlic. Així ho expliquen els Jurats de Mallorca en llur *Testament* o *Instruccions* de l'any 1481.

«La Ciencia del nostro gran mallorquí Mestre Ramón Lull, quant es per lo mon enomenada e ab quanta reputació e veneració tinguda a cascu es assay notori; e ab quanta obligació era vinguda aprés la mort d'aquell reverent Mestre Joan Llobet cascun ho veu:(2) e per quant Nostre Senyor Deu no vol, que

(1) Consta la donació i assignació de D.ª Agnés Pax de Quint feta el 30 d'Agost de 1481 en poder del notari D. Pere Litrà, en el Procés de l'any 1612, fol. 500.

(2) El fervorós lulià i jesuita P. Custurer en ses *Disertaciones históricas*, diu : «Este olvido se ha de entender respeto de la ciudad, o de mayor concurso, porque en el monte de Randa avía escuela desta doctrina

en aquest Regne sia passat per oblivió, ha moguda a devoció la Magnifica Dona Agnés de Quint, la qual per sa virtut ha feta donació de cent lliures de renda cascun any al qui llegirá de la dita Ciencia, aturant-se ella llibertat de elegir lo mestre, e no se quina altra ordinació que hi vol fer; e de present ordena Mossen Pere Daguí, prevere, al qual nosaltres lo jorn que feu lo principi fem molta honor, aplegantnos nosaltres a la Sala ab lo Lloctinent, e molta gent honorada; e acompanyantlo a la Seu, ahont llegí a la trona. Aquest benefici quant es util a tot lo Regne Vostres Magnificencies ho poden veure.»

L'any següent, el mestre Daguí donà a la estampa en Barcelona, un llibre que feia nou anys havia compost essent en aquella capital, i es titulava : *Janua artis Excellentissimi Magistri Raymundi Lulli. — Barcinone, anno 1482.* Al final de la obra s'hi llegeix : *Factus fuit in nobili Civitate Barcinone in Hospitali Generali Sanctæ Crucis anno Incarnationis Domini MCCCCLXXIII.*

Per aquestos temps, era inquisidor de Mallorca, el doctor fra Guillem Casellas, de la ordre dels Predicadors i natural de Felanitx;

---

tres años antes, fabricadas de tiempo muy antiguo, como indica la donación de Doña Beatriz de Pinós hecha el año 1478, a favor de essas escuelas, la qual está en el folio 459 del Processo del año 1612; y D. Vicente Mut, lib. II, cap. 10, trahe los sucessores del Maestro Llobet en la Cátedra Lullista desde su muerte hasta los tiempos del maestro Daguí.» (Dist. II, cap. 4).

quan alguns mal aconsellats volgueren donar una falsa interpretació a n'aquestos versos llatins:

Non abhorres peccatores,
Sine quibus numquam fores,
Tanto, digna, filio,

que estaven escrits al peu d'una imatge de la Verge Santíssima col·locada en la església de Sant Domingo de la ciutat de Mallorca, a pesar de que la natural i pròpia interpretació està apoiada en la doctrina de Sant Tomàs d'Aquino.

Marxa el P. Casellas cap a Roma, i consulta al Papa Sixte IV, a qui exposa lluminoses raons. Escolta aquest el parer de quatre Cardenals i d'alguns cèlebres teòlegs, els quals declaren que els esmentats versos, segons la opinió sostinguda per molts autors catòlics, no s'oposen en res a la fe ortodoxa ni degraden a la Verge Santíssima, i no contenint error algun, s'han de tenir per temeraris i dignes de càstig els intèrprets i propagadors de tan inexacta com iníqua versió. Davant d'aquesta informació, el Papa mana al Bisbe de Mallorca que juntament amb el P. Casellas, procedeixin contra els qui volguessen oposar-se a n'aquella doctrina. (1)

(1) Vide Butllari dominicá, tomo III, pl. 621.-Breu Pontifici donat a Roma el dia 11 de Setembre de 1483. Diago.-«Historia de la Provincia de Aragón»; llibre I., capítol 33.

La guerra sorda que encara durava, i que tradicionalment venien sostenint dominics i lulians amb motiu de la concepció de María, treia de tant en tant roentes espurnes. En aqueixa ocasió doncs, i per desacreditar l'entusiasme d'un ressorgiment lulià, es llençaren els enemics d'aquella piadosa creència que feia immaculada la concepció de la Verge, contra el llibre del Dr. Daguí, i enllotaren ensems amb grolleres calúmnies la personalitat del Mestre.

Fou acusat d'heretge per sos enemics, els quals presentaren les tres proposicions següents com extretes de son llibre :

1.ª La distinció és *plurificable*, segons els modos dels *conceptes*, car un és el concepte de raó, un altre el de la naturalesa de la cosa; l'un formal, l'altre reial; l'un subjectiu, l'altre objectiu.

2.ª La bondat és un *número* i la magnitud *un altre* : per lo tant es distingeixen essencialment. Una *formalitat* no's pot distingir en número, sens que's distingeixi en essència.

3.ª Tot lo que distingeix essencialment, distingeix reialment, i tot lo que distingeix reialment, distingeix formalment amb propietat i amb impropietat.

La segona i tercera d'aquestes proposicions són força relliscoses, per quant si s'apliquen als atributs de Déu, importarien *distinció* d'essències.

Tement fonamentadament el mestre Daguí,

que'l principal mòbil que portà l'inquisidor de Mallorca a Roma era el delatar la seva obra, immediatament i acompanyat d'altres capellans, que amb orgull s'anomenaven *dagins*—i axís per tothom eren coneguts—es presentà també a la Cort Romana, trobant-hi a son adversari el P. Casellas. I mentres el Doctor Pere Daguí davant la Santedat de Sixte IV donava raó de sa doctrina, els lulians de Mallorca i els Jurats de dita ciutat enviaven a Francesc Axartell per a que dongués al Rei compte detallat de la oposició que's feia al mestre Daguí, a qui s'atribuïen falsament certes proposicions herètiques, demanant-li ensems el llur valiosíssim concurs pel bon èxit de la qüestió. (1)

El rei Ferràn el Catòlic aculli favorablement la comissió, i com a penyora de sa benevolença i protecció, estengué tot seguit des de Córdoba on es trobava, i amb data 30 d'Agost de 1483, un privilegi per establir en la ciutat de Mallorca una Universitat o Estudi General, concedint-li tots els honors i excel·lències de que gosava la cèlebre Universitat de Lleida i nomenant patrons de la mateixa els Jurats de la ciutat amb facultat per establir-hi càtedres de Teologia, Filosofia, Dret civil i canònic i Medicina, i donar els graus corresponents. (2) En virtut, doncs,

(1) P. Andreu Moragues. —Chronografia histórica...
(2) Arxiu de la Corona d'Aragó i en les Constitucions d'aquesta Universitat, impreses en 1698.

de la dita facultat, els Jurats immediatament d'establerta la Universitat literària o Estudi General hi posaren per mestres als qui professaven i ensenyaven la doctrina del Doctor Arcangèlic, essent coneguda i celebrada des de aleshores per Universitat Luliana. (1)

El Papa Sixte IV nomenà una Junta composta de dos bisbes i quatre teòlegs, que foren : Antoni, bisbe Fanense; Noyano, bisbe Xefalense; Ferràn de Córdoba, sotsdiaca de S. S.; Joan, abat de Sant Bernat de València; Jaume Conill i Guillem Bonodit, per que escoltessin al mestre Pere Daguí i examinessin sa obra.

Aquesta Junta de sis teòlegs qualificats, entre els quals hi havia el famosíssim Ferràn de Córdoba, una de les majors glòries científiques de la Península Ibérica, després d'estudiat detingudament el llibre *Janua artis...* del mestre Daguí i d'haver conferenciat llargament amb ell i imposats en el significat de la terminologia luliana, donaren unànimament la següent sentència :

Beatissime Pater post pedum oscula Beatorum.

Sæpe fuimus cum Magistro Petro Daguí ut videremus intellectum quem dat tractatui editio in doctrinam Raymundi Lull, et signanter particulis in eodem tractatu, in

(1) P. Jaume Custurer.—«Disertaciones históricas», dist. II, cap. 4. § VII.

quibus videtur oriri prima facie suspicio propter inusitatum modum loquendi et accipiendi terminos sicut in doctrina ejusdem Raimundi. Ita ut ignorantibus materiam subjectam magis videatur quædam obrumbatio intellectus quam cognitio alicujus Artis. Dimissis quæ in Logica, Physica, etc., dicuntur solum ad tria aspeximus quæ in fide possunt generare suspicionem, quæ etiam secundum intelligere Magistri Petri et aliquorum Doctorum non malè sonare videntur... etc.

Primum est..... (Aquí hi posen les tres proposicions esmentades, declaren el llur sentit, el defensen amb doctrines de Sants Pares i Doctors, i per últim acaben dient :) *talis est sententia Magistri Petri Daguí, quam nos uniformiter laudamus. Antonius, Episcopus Fanensis.— Ferdinandus Cordubensis, Subdiaconus Domini Nostri.—Jacobus Conill.—Noyamus, Episcopus Nefalensis.—Joannes, Abbas Sancti Bernardi Valentini. — Guillelmus Bonodit.*

Daguí i els seus companys tornaren a Mallorca rublerts de satisfacció per la victòria obtinguda.

Havent mort el Papa Sixte IV l'any 1484, fou son successor Innocenci VIII, i així que aquest sigué consagrat torna aquell frare inquisidor de Mallorca cap a Roma, i allí altra volta delata el llibre d'en Daguí, instant per a que fos anul·lada la sentència donada

pels sis teòlegs referits. Però altra vegada sortí triomfant la causa luliana, ja que's presentà també en Daguí a la Cort Papal, es tornà a examinar el llibre *Janua artis...*, el tribunal ratificà unànimament la sentència donada, i aleshores torna victoriós son autor, havent fet estampar sa discutida obra en la mateixa ciutat de Roma amb l'aprovació dels teòlegs al davant.

El títol d'aquesta segona edició és : *Janua Artis Magistri Raymundi Lulli, edita a Domino Petro Daguí, typis data Romæ anno MCCCCLXXXV cum approbatione sex deputatorum a Summo Pontifice.* I en la capçalera de l'aprovació s'hi llegeix : *Approbatio libelli Romæ per iudices infra a Beatissimo Sixto assignatos.*

D'aquesta aprovació pontifícia de la Doctrina del Beat Ramon Lull—car la obra d'en Daguí no és més que un comentari d'ella—se'n feu ressó el Rei Catòlic en un diploma datat a Sevilla el 27 de Gener de 1500. (1)

Heus aquí ses mateixes paraules : *Quæ quidem ars el scientia ut per acta publica et authentica dicitur apparere, est approbata per Francorum Regem, per Cancellarium Universitatis studii Parisiensis, et per Legatum Summi Pontificis, et Pontificem Innocentium.*

(1) Arxiu reial de València. — Digest. Valent. 9, fol. 79; publicat pel P. Custurer en ses *Disertaciones.*

Igualment ho retregué el teòleg i doctor de París, Jaume Fabre Estapulensis, en carta adreçada a D. Alfons d'Aragó, arquebisbe de Saragoça i València, l'any 1516, manifestant-li saber que Roma, amb autoritat pontifícia, havia defensades, aprovades i confirmades les doctrines lulianes contra malèvols calumniadors. I com no aprovarem —afegeix—els doctors de París, lo que sabem és aprovat pel Cap de la Fe? (1)

Aquestos dos sorollosos triomfs obtinguts en poc temps pel mestre Pere Daguí, aixecà un fort entusiasme entre els lulians de Catalunya; i fins per que res hi manqués a tan ressonada victòria, volgué el cel que l'any següent, o sia en el de 1486, fos despullat de son càrrec d'inquisidor l'adversari del Doctor Arcangèlic fra Guillem Casellas, per mitjà d'un Breu del Papa, executat per l'Inquisidor general d'Espanya fra Tomás de Torquemada, qui havia assumit aquest càrrec tres anys abans, a l'ésser suprimida la Inquisició barcelonina i substituïda pel Sant Ofici de Castella. (2)

No per això el Mestre s'ajegué sobre els llorers, sinó que continuà treballant, fent-se cada dia més mereixedor d'ells amb la publi-

---

(1) Carta impresa al principio de l'*Ars brevis*, publicada a Barcelona l'any 1565. — Vide també en el P. Custurer. — Op. cit.; dist. II, cap. 7, n.º 14.

(2) P. Pascual : «Examen de la crisis.....» tomo I, pl. 129. — P. Andreu Moragues : «Cronografía».

cació de noves obres. A l'any 1489 publicà a Barcelona dos opuscles de comentaris a l'*Ars Magna*; l'un : *Incipit opus divinum...* · *videlicet, metaphisicam, phisicam, logicam, etc.... distinctionem, editum per magistrum Petrum Dagui, presbyterum et cathalanum villæ Montis Albi, sequentem veritatem artis magistri Raymundi Lulli.* I l'altre : *Incipit tractatus formalitatum brevis editus a magistro Petro Daguí in artem magistri Ruymundi Lull.* A mes de que, l'any anterior havia publicat també a Barcelona la tercera edició de la seva obra tan discutida sots l'epígraf : *Incipit liber qui vocatur Janua artis Magistri Raymundi Lulli editus a Domino Petro Dagui villæ Montis Albi presbitero. — Barchinone, impressus per Petrum Posa. Anno MCCCCLXXXVIII.*

Al Doctor Daguí no l'atacaren solament els enemics tradicionals del lulisme, sinó també fins algun deixeble del mateix Arcangèlic, com fou l'esmentat Jaume d'Aulesa, qui considerava a l'autor de *Janua artis* com un fals lulià. A l'efecte escrigué contra el Doctor Daguí un volum que duu per títol: *Fornax Jacobi Olesie, civis Balearici, constructa in examinationem non omnium, sed aliquorum eorum Petri Daguini, pseudo-Lulliste.*

Diu la «Biblioteca de Escritores Baleares» del Sr. Joaquim M. Bover, d'on treiem algunes d'aquestes notícies, que'l *Fornax* de l'Au-

lesa, no arribà estampar se, existint encara manuscrit en la Biblioteca dels Pares Jesuites de Mont-sió, de Palma de Mallorca. Examinà el Sr. Bover el llibre i no pogué trobar l'any en que fou escrit, mes es veu pels versos que van al davant, que son autor l'envià al Papa, després de l'any 1492.

Els versos al·ludits són els següents:

JACOBUS OLESIE AD LIBELLUM SUUM QUEM ROMÆ MISIT

I liber haud timeas latios spectare triumphos;
Veste licet vili pœneque nudus eas.
Nam tibi verborum cultus si et comptio desit:
Tu tamen interius quod verentur habes.
Sint igitur Romæ censores: sintque severi,
Te tamen, ex illis qui teneatur erit.
Nam si poma placent vario depicta colore?
Cortice deposito: quod sapis intus habent.
Et si turba omnis te contra in prelia surgat?
Non ideo trepidus conde per antra caput
Sed mediis populis clamato: et dicito nudus
Non timeo dentes, turba proterva tuos.
Dummodo sit dexter Petri qui in sede beatus
Magnus Alexander sextus in Urbe sedet
Collata est mundi merito cui tota potestas
Imperiumque simul urbis et orbis habet,
Quisque tenet claves terra coeloque potentes,
Et tenet imperium de Phegetonte simul.

Quan el mestre Pere Daguí marxà a Sevilla, llavors residència habitual dels reis catòlics D. Ferràn i D.ª Isabel, deixà a n'en Caldentey regentant la Càtedra luliana de l'Estudi General de Mallorca, que al poc

temps la ocupà en propietat, per haver sigut nomenat aquéll, capellà d'honor del Palau Reial. (1)

A Sevilla reimprimí en Daguí un dels seus opuscles rotulat : *Libellus formalitatum per reverendu magistru Petru Degui presbyterum in arte reverendissimi ac clarissimi virim agistri Raymundi Lulli peritissimu sacræ Theologiæ professorem editum feliciter incipit.* I al acabament diu : *Absolutæ distinctiones per dominum fratrem Martinum almodovar ordinis militiæ de calatrava traditæ impressoribus : et per eos impressæ hispali prima die Martii, Anno ab incarnatione domini 1491.*

Passa després a Jaen, on hi escrigué el tractat de *Differentia* que junt amb la *Metaphisica* que havia acabat a Randa l'any 1485, sortiren de les premses de Sevilla en 1500. Els títols d'aquestes dues obres són : *De differentia, prout est principium Artis Divi Magistri Raymundi Lulli.* I en el colofó s'hi llegeix : *Finitur hic liber De Differentia, editus a Magistro Petro Degui in urbe Giennensi anno a Nativitate Domini millessimo quingentessimo.*

L'altre és : *Metaphisica magistri Petri Degui*, qual acabament diu : *Absolutum opus de formalitatibus cum quibusdam præambubulis introductivis ipsarum, vulgo nomina-*

(1) P. Andreu Moragues.—Op. cit.

tum Metaphisica : impressum Hispali, opera et diligentia Stanislai Poloni, impensis vero Domini Johannis Montisserrati in Artibus Magistri. Die 22 mensis Junii, anno domini 1500.

El doctor Pere Daguí, natural de Montblanc, arquebisbat de Tarragona, morí l'any 1500 en la ciutat de Jaen, on havia anat per obrir-hi una càtedra luliana. Lo més notable d'aquest cèlebre lulià és que, no coneixent més que les primeres lletres, *nihil nisi maternas habens litteras*, segons explica ell mateix en sa *Metaphisica*, s'aplicà a estudiar les doctrines lulianes quan ja tenia 37 anys.

Una quarta edició es feu encara de la *Janua artis*, en aquell mateix any de 1500 a Sevilla, en la qual hi va estampada l'aprovació dels sis comissionats pel papa Sixte IV.

Aquesta mateixa obra fou impresa més tard a Colònia l'any 1516, amb el títol : *Introductorium admodum breve et succintum ad omnes sciencias*; i comença : *In nomine Jesu, in quo omne genu cœlestim, terrestrium et infernorum flectatur.....*

Serà potser una traducció francesa de la mateixa, un llibre que corre imprès sens lloc ni data, però que evidentment és del segle XVII, rotulat : *L'Introductoire au grand art general du très reverend Docteur Illuminè Raymond Lulle très util et profitable a toutes sciences?*

XVIII

ARNAU DEZCÓS.—FRA JAUME JANER. — APROVACIÓ DEL SEU LLIBRE *ARS METAPHISICALIS*. — COMMÜTACIÓ DELS RÈDITS PEL SOSTENIMENT DE LA CÀTEDRA LULIANA FUNDADA PER D.ª AGNÉS DE QUINT EN UN ARDIACONAT.—PLET A QUE DONÀ ORIGEN AQUESTA QÜESTIÓ. — SOBRESSEIMENT DE LA CAUSA. — EPITAFI DEL SEPULCRE DE D.ª BEATRIU DE PINÓS

En Caldentey, que succeí a n'en Pere Daguí en la càtedra luliana de Mallorca, com havem vist, morí als 12 d'Octubre de 1500, i aleshores els Jurats d'aquella ciutat la donaren al seglar Arnau Dezcós, deixeble d'en Daguí i que estava relacionat amb tots els sabis de la època, particularment amb l'ermità Bernat Boil, delegat apostòlic en la expedició de Colom a Amèrica, com se demostra per sa col·lecció d'epístoles llatines.

Era en Dezcós un elegant poeta llatí i català i fervent propagador de l'estudi de la ciència entre la joventut mallorquina.

Refutà en una llarga *Epístola apologètica* els desprecis que un tal Pompili feu de l'afirmació luliana sobres l'*affatu* o potència locutiva com a sisè sentit afegit a n'els cinc comunament coneguts.

Saluda al dit Pompili amb els versos següents :

Quid tibi sevitiæ est? an te unquam læserit ille,
In quem tam falsas objicis ipse notas?
Non ex Pegaseo gustavit fonte liquores,
Sed Christi lateris jam satiatur aquis.
Mortales numquam visum est habuisse magistros:
Hunc Deus edocuit solus in orbe virum.
Hinc statuere nefas tam sacrum carpere vatem
Quem docuit tanta nunc pietate coli.
Inter Doctores divina claruit Arte,
Qua cœli nobis edidit ipse viam.
Maurorum intrepidos cunctos qui respuit enses,
Ut culicis morsus despicit ipse tuos.

En 1487 es celebrà un Certamen poètic a València, en el qual s'oferia premi al qui millor cantés la concepció immaculada de la Verge María; i invitat pel Dr. Ferràn Diez, prevere valencià, envià l'Arnau Dezcós vàries poesies llatines i catalanes; no sabem el resultat que obtingueren.

El Rvnd. P. Antoni Ramon Pascual, diu que vegé d'en Dezcós les obres manuscrites següents que també les cita en Torres Amat.

I.—*Epistolæ ad amicos, un tomo in folio.*
II.—*Opusculum de Conceptione Virginis.*

III.—*De triumphis in laudem B. Virginis Mariæ, latino versu et patria lingua.*
IV.—*Defensorium doctrinæ B. Raymundi Lulli.*
V.—*De contemplatione, libri duo.*
VI.—*R. Lulli.—Liber de Benedicta tu*; és una traducció en vers llatí.

Altre deixeble del mestre Daguí i famós lulià fou el P. Jaume Janer, natural de Santes Creus (arquebisbat de Tarragona), de qual monestir cisterienc sigué més tard monjo profés. Ensenyà la ciència i doctrina del Beat Ramon Llull a Lleida, Barcelona, València i Sevilla.

Que fou deixeble del mestre Daguí, ens ho diu ell mateix al final del *Tractatus formalitatum* del propi Daguí, que ell feu estampar, puix s'hi llegeixen les següents paraules: *Ad Dei laudem, per reverendum fratrem Jacobum Gener magistri Degui discipulum correctum, et per Petrum Posa, impressum Barchinone.*

En Nicolau Antonio, creu que el P. Janer composà un llibre rotulat: *Ingressus rerum intelligibilium R. Lulli,* imprès en foli l'any 1490 sens lloc d'estampa, i dedicat a fra Diego de Mendoza, abat del Monestir de Santes Creus. (1)

(1) Nicolás Antonio.—Bibliotheca vetus, pl. 95,

En Torres Amat creu que escrigué un Comentari a l'art d'en Llull, i ademés el *Tractatus de ordine naturæ vel naturalis ordinis cujuslibet rei inteligibilis Arboris naturæ ad intelligendos omnes libros artesque illuminati Doctoris Raymundi Lulli ac etiam cæterorum omnium, per Reverendum Doctorem et præclarissimum Magistrum Jacobum Januarium, Monachum Tarraconensem, apud Leonardum Butz. 1506 Valentiæ.* Aquesta obra que és en octau, havia ja sigut impresa a Barcelona per en Pere Posa, l'any 1491.

Mossen Salvador Bové assegura que, tan aquesta obra com la citada per en Nicolau Antonio, són la mateixa que l'*Art Metaphisicalis*, únic llibre indubtable d'en Jaume Janer.

L'exemplar que's troba en la Biblioteca de la Universitat de Barcelona porta aquest títol: *Ars Metaphisicalis naturalis ordinis cujuslibet rei intelligibilis Arboris Naturæ pro senioribus junioribusque, qui in antiquis Codicibus proficere minimè valuerunt, vel nequaquam inceperunt; ad intelligendum facillimè primum Subjectum primæ Philosophiæ et Objectum primæ scientiæ, aliarumque Subjecta Scientiarum ipsâ posteriorum, et sciendum Objectum formale primumque scibile aliaque objecta scibilia ipso posteriora; ratione cujus absque Præceptore ipsâ mediante omnes utique Libros*

scientificos Artesque artificiosas illuminati Doctoris magistri Raymundi Lulli, ac etiam cœterorum Doctorum præclarissimorum dissertissimorumque omnes Libros per se conspicere, scire atque intelligere.

El P. Pascual assegura haver vist un altre llibre del P. Janer, titolat : *Ordo superioris et inferioris*, en el que explica la ordenació natural des de l'*ens* fins als individus, declaració en la qual s'hi detingueren tots els lulians per manifestar com l'enteniment en l'art del Beat ha de baixar per mitjà de la contracció des dels principis universals fins als individus, tal com ho practica la naturalesa. (1)

L'*Ars Metaphisicalis*, de fra Jaume Janer, aixecà grossa polvoreda entre els constants enemics del lulisme, i no conformant-se aquestos amb les doctrines allí exposades, s'oposaren a la llur publicació. Aleshores el P. Janer desprès de vèncer no poques dificultats, obté un honrós privilegi del rei Don Ferràn el Catòlic, datat a Sevilla el dia 27 de Gener de 1500, en el que se'l faculta per ensenyar la doctrina luliana arreu dels seus dominis i especialment a València, que és allà on se li feia més ferma oposició; i el Rei mana als Jurats i altres Ministres, al Rector de l'Estudi fundat i a sos Doctors, que no

(1) «Examen de la crisis.....», tomo I, pl. 129

posin obstacle de cap mena a fra Jaume Janer, i que li fassan justícia respecte dels rèdits procedents d'una casa per sostenir una càtedra luliana, sots pena de caure en sa reial indignació i multa de mil florins d'or. (1)

També obtingué l'aprovació de dos insignes Vicaris Generals del propi bisbat de València, essent ademés un d'ells Rector d'aquella Universitat literària; i aquest dictamen aprovant la doctrina exposada en el llibre *Ars Metaphisicalis* fou donat juntament amb el de dos catedràtics de la mateixa Universitat i estampat davant la edició que en 1507 s'imprimi a València.

La concepció científica de l'*Art Metafisical* és grandiosa i atrevida, quasi es podria creure tota ella pura doctrina monista, si no estèssim segurs del catolicisme del P. Jaume Janer.

En aquesta obra usa quasi sempre son autor l'art del Beat Ramon Llull, i és de doldre que'ns manquin altres dues obres seves, que cita amb molta freqüència, i a les quals sempre s'hi refereix com a tractats en els que més extensament explica moltes utilíssimes matèries que en l'*Art Metafisical* sols les toca de passada. Aqueixes dues obres són : un Comentari sobre l'art d'en Llull, que serà

---

(1) Arxiu general de València; Digest. Valent. 9, fol. 79; publicat pel P. Jaume Custurer en ses «Disertaciones históricas», dist. II, cap. 5. núm. 14.

sens dubte a la que fà referència en Torres Amat, i una *Metaphisica maior*.

. ˙ .

Poc després de la mort del mestre Pere Daguí, dos subgectes que fruïen de grossa influència en la Cort Romana, a causa de l'amistat que'ls ajuntava amb el Papa Alexandre VI, la qual procedia de quan encara aquest era D. Roderic de Borja, bisbe portuense, cardenal de la Santa Església i perpetu Administrador i Comandatari del bisbat de Mallorca, obtingueren d'ell una butlla en la que commutava els rèdits de la càtedra luliana fundada per D.ª Agnés de Quint, junt amb altres emoluments, que formaven un benifet, que per sosteniment d'aquella, havia deixat també en son testament D.ª Beatriu de Pinós l'any 1484, (1) en un Ardiaconat a la Catedral de Mallorca, sota la invocació de l'Assumpció de la Verge Santíssima, proveint-lo immediatament Sa Santedat en un dels dos subjectes esmentats, guardant per l'altre el dret de patronat d'aquella nova prevenda.

Així que a Mallorca es tingué notícia de lo que a Roma es tractava, en Miquel de Pax, germà de la fundadora de la càtedra i'l canonge de la Seu mallorquina Doctor Esparandeus Espanyol, nebot de la mateixa i ambdós

(1) Autoritzat pel notari Miquel Litrá a 11 de Novembre de 1484. Vide : Arxiu de Mallorca.

amb el dret de provisió d'aquella,(1) acudiren al gran i general Consell de la ciutat i regne de Mallorca, que's reuní per tractar d'aquest assumpte el dia 11 de Març de 1502. *E com Senyors de gran providencia se vulla dir publicament, e per letra de Roma se aferma ab certitud, que la Santedat de nostre Sant Pare a instancia, e importunació de alguns emulos a la dita Ciencia, e per conseqüent al be de aquest Regne volria comutar la dita renda, e ferne de aquella certa dignitat eclesiástica.....* Per lo vist, els enemics es valien de totes les armes per més innobles que fossen, per combatre la puixança cada dia creixent del lulisme; mes aquest sempre protegit pels més alts poders de l'Estat, sortia vencedor a cada nou entrebanc, perquè la veritat i la justícia poden ésser combatudes però jamai abatudes. Així, doncs, el General Consell amb data 17 de Març del propi any, elegeix per síndic i procurador del Regne de Mallor-

(1) «Eligo Magnifidum et honorabilem Dominum Michælem de Pax Maioricarum domicellum fratrem meum, et Dominum Sperandeum Español Canonicum Maioricarum nepotem meum, seu nebot qui vigore huius meæ electionis et potestatis, quam quantum de iure mihi permittitur eis tribus post cessum et seu decessum venerabilis Petri Dagui Magistri in præsentiarum ipsarum scholarum Magistri Raymundi Lulli possint, et valeant eligere alium Magistrum dictarum scholarum.» (Codicil de D.ª Agnés de Quint, fet a 10 de març de 1485.—Vide : Procés de 1612, fol. 516.)

ca al Doctor Esperandeus Espanyol, qui ja residia a Roma, per a que s'oposés a lo que allí es tramava. Mes quan aquesta procura arribar a Roma, les butlles de l'Ardiaconat ja havien sigut despatxades i remeses a Mallorca. Aleshores acudiren al propi Bisbe de la diòcesi i en sa presència es discutí la qüestió, obtenint-se la informació del Prelat perquè la causa retornés a la Cúria Romana, com es comprova per les Lletres citatòries i inhibitòries, on s'hi llegeix : *Et cum pro prædictarum litterarum exequutione coram officiali Maioricen, diceptaretur Communitati præfatæ pro suo et publico interesse eisdem litteris tamquam tanta..... impetratis, se opponentibus, dictus officialis copnitionem causæ et litterarum huiusmodi ad sedem Apostolicam remissit.*

Es donà també coneixement al Rei de ço que passava, i Sa Magestat en carta datada a Barcelona el dia 10 de Maig de 1503 mana a son Procurador de Mallorca, que'ls catedràtics sien conservats en llurs respectius llocs fins i a tant que'l Papa haja resolt la qüestió; i en aquest mateix sentit escrigué a Roma, perquè en son reial nom es demanés la conservació de la Càtedra objecte del litigi.

Heusaquí les paraules del Rei, qui després de manifestar que per les doctrines del Beat Ramon Llull la santa Fe és reforçada com ho demostra la experiència, afegeix : *E perquens par cose justa, que los Catedratics sien*

conservats, en aquella possessió, que de dita renda tenen; perque no cesse lo dit exercici. Per tant vos diem, e encarregam, e manam, que conserven los dits Catedratics en aquella possessió, que son de rebre la dita renda, fins tant que sa Santedat hi haya altrement provehit; e si sobre esso será fet algun contrari, que milita en tal cas dexareu de pagar los uns, e los altres, fins tant que per nostre Sant Pare sia degudament provehit a cerca de las ditas cosas; si empero per justicia no eren compellits altrement ferho no fasseu lo contrari, com per los dits respectas aquesta sia nostre determinade voluntat.

Continúa el P. Custurer (1) de qui treiem tots els presents datos : «Instóse con esso el negocio en nombre de su Magestad, y de este Reyno : representóse a su Santidad, que eran falsos los motivos, que se avian alegado para la comutacion de la Catedra en el Arcedianato; aunque en ellos se individuava, que quiça la Sede Apostólica, la hubiesse aprobado. Alegóse tambien que el Rey D. Fernando avia *concedido que por utilidad pública de esta Ciudad se leyessen publicamente en ella los libros, y Doctrina de Raymundo, y que para esso se deputasen casas, y escuelas públicas : que los predecessores de su Magestad la avian hecho examinar en las Universidades de Montpeller, y Paris, las*

(1) Disertaciones históricas; dist. II, cap. 4.

quales la avian aprovado : y en conseqüencia dello se avia leido, y lehia publicamente. Que se hazia grande aprecio della en esta ciudad; porque con ella no solo aprovechavan muchos en essa Ciencia, sino tambien se hazian habiles para las otras : y que si faltasse, se podria originar un grande escándalo; porque era la conservacion de la Republica. Motivos con que se suplicava, con expressiones de grande confianza, se mantuviesse perpetuante la Catedra, y exercicio de la misma Doctrina.»

Vistes i considerades totes aquestes raons pel Papa, encomenà la causa al auditor Doctor Marian Bartomeu de Pecusia, Capellà i Camarlenc del Palau Pontifici, qui a 31 de Maig de 1503, despatxà lletres citatòries i inhibitòries enviant-les a Mallorca, perquè comparaguessen davant d'ell els qui pretenien la fundació de l'Ardiaconat, avisant ensems a l'Ordinari d'aqueixa ciutat i a altres personatges que no canviessen res de lo referent a la càtedra, ni molestessen als interessats.

I acaba dient el P. Custurer : «Estas letras juntamente con la justicia de la causa hizieron tal efecto, que se retiró la parte que se oponía a la perpetuidad de la Cátedra, pues en el Consejo General de 9 de Enero de 1504 se supuso estava en buen estado la causa a favor del Reyno; y es constante, que no permaneció, ni permanece el Arcedianato, que

se avia fundado, y proveido : como al contrario se ha leido desde su fundacion, y se lee hasta el dia de oy (1) la Catedra, que pretendieron extinguir, que es la de prima, y mas privilegiada de esta Universidad Luliana.»

Vegis la proposta i determinació del Gran i General Consell del Regne de Mallorca celebrat el 9 de Gener de 1504; doncs en la tercera proposta s'hi llegeix : «Axi matex donam noticia a la saviesa de vosaltres la gran necessitat, que concorre en conservacio del Estudi general de aquest Regne, lo qual es estat per alguns cortesans de Roma perturbat, impetrant lo dot de aquell per fer Ardiaconat, lo que ab suma diligencia per los antecessors nostres es estat obviar ab Sindicat, qui fonc fet al Canonge Español, é altres, los quals ab molta diligencia han feta la defensio, qui al present Regne tocava, de manera, que si a vostres Magnificencias apparrá, nosaltres persevererém en dita defensio, ab lo adiutori divinal se espera repós perpetual en gran aument de aquest Regne, e Doctrina del Illuminat Ciutada nostre y general Mestre Ramon Lull.»

En la quarta proposta s'hi parla del plet que se sostenia sobre els béns que D.ª Beatriu de Pinós deixà també pels estudis de la doctrina luliana, qual resolució diu aixís :

(1) S'ha d'entendre del temps del P. Custurer quan escribia sa obra, que era en 1700.

«Sobre la tercera, quarta y sisena proposicions fonc conclus, definit y determinat, *nemine discrepante*, que sia remés als Magnífics Jurats, los quals hajan llur consell, iuxta lo qual hi proveiescan com los aparrá, donantlos potestat, etc., etc.» Aquesta noble senyora era tant devota del Beat Ramon Llull, que no sols tingué per ell aquest generós desprendiment que havem notat, sinó que fins per satisfer sa pietat anà a Mallorca per visitar en fervorós romiatge els llocs santificats amb la presència de l'ínclit màrtir de Bugia. I essent tan honorífic l'epitafi que gravat en marbre es llegeix dessota la urna o sepulcre de dita noble Senyora, que's troba en una capella de la Catedral de Mallorca, no podem passar sense copiar-lo. Diu així:

Dum colit æthereas sedes Pinosa Beatrix.
Hoc habet in tumulo, membra soluta brevi.
Francisco, teneris, Pinoso nupserat, annis :
Debet uterque uni, nobile nomen avo.
Ille ubi decessit; sacris pia pectora votis
Hace dicat, atque animum conciliare Deo.
Foverat inque artem Lulli studiosa Raymundi,
Casta voluptatum dum fugit omne genus.
Iam gravis huc patriis tandem concesit ab oris :
Nec mora : supremos explicuitque dies.
Pars una ex opibus nostros respexit egentes,
Et cessit Lulliis altera pars studiis :
Si meruit Cœlos æquum quid laudibus addo,
Pyramide, et longo carmine digna fuit.

XIX

CERTAMEN POÈTIC CELEBRAT EN 1502 EN L'ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC DE PALMA DE MALLORCA EN HONOR DEL BEAT RAMON LLULL.

Les victòries de la doctrina luliana, la notorietat i prestigi del mestre Pere Deguí i el Reial Privilegi de fundar una Universitat literària luliana, augmentaren l'entusiasme del poble mallorquí, i per honorar llur compatrici, es determinà celebrar grosses festes populars, convocant ademés un Certamen poètic a llaor del Beat Ramon Llull.

Aquestos Jocs Florals, doncs, tingueren lloc en l'església del convent de Sant Francesc de la ciutat de Palma, el dia 15 de Maig, segon diumenge de mes, de l'any 1502.

L'ànima de la festa literària i ofertor de la *joya en or engastada e molt pura*, fou el poeta mallorquí Antoni Masot.

Els jutges sigueren el mestre Parera, *doctor famosíssim en theologia*, i Gaspar Calaf, patrici noble i Conseller del Regne per l'estament de mercaders en 1500.

Els poetes que tiraren a la *joya* foren tres: Joan Ot Menorca, Jordi Miquel Alber i Gaspar Verí.

El Cartell de convocatòria sigué obra de l'esmentat Masot, qui'l composà en vers, i dèia:

La ressonant fama, del compatriota
Ramon Lull egregi, veig que's passa muda
assi hon arbitren, esser coneguda:
assi's preterida, e quasi ignota.
Per ço jo suplique, los trobadors dignes,
no sols balearichs, mes de hon se vulla,
al mallorquí nostre, cascu per si culla
llaors adequades, als actes insignes.

. . .

Y perque mes pugan, donar a ell gloria
ab tal compás donques, llurs obres componguen
e faran nou cobles, per ço que responguen
tots temps ab sententia, laudificatoria.
Al qui milloria, haurá obtinguda
respecte dels altres, en lo mes alt gremi
un jachsi finissim, obtendrá en premi,
gran merit e honra, per ell merescuda.

. . .

Aprés, dites vespres, será l'auditori
jorn de cincogesma, al solemne temple
del Francesch Seraphich, puis tant fonch exemple
dexant ell riqueses e mon transitori.
Doctor famosissim en theologia
lo mestre Parera, per jutge us asigne,
y aquell gran patrici, persona tant digne,
Mossén Gaspar altre, Calaf qui tots guia.

En una altre octava ofereix la joia, per ell promesa, a l'autor de la millor poesia; diu així:

Per llevar un dupte lo qual vuy atura
algu de vosaltres volent qu'eu expressa,
dich vos que la joya per mi es promesa :
en or engastada, será, é molt pura.
Ni vullau entendre tingué fantasia
tirar a la mostra lo jorn de la festa,
ans en la demanda, la qual es prou lesta,
se veu no's aquexa la intencio mia.

Arribat que fou el diumenge dia 15 de Maig, s'obrí el Certament en dita església de Sant Francesc, assistint-hi lo bo i millor de la ciutat en mig de gran festa i alegria. Diu el P. Custurer : «Estos felices sucesos (les victòries del Mestre Deguí) produxeron dos efectos, el uno fué hazerse alegrias y fiestas en Mallorca, especialmente en la Iglesia de San Francisco, donde se hizo Certamen Poético en honra del Beato Raymundo, con asistencia del Lugarteniente o Virrey, Obispo Titular, Ciudad, Magistrados, Cabildo, Inquisidores y gran concurso : el otro.....» (1)

Els Certamens d'aleshores no's celebraven pas com els d'avui dia i del modo que tothom sap, sinó que s'obrien sempre en alguna església o convent, es presentaven els poetes amb llurs composicions, les llegien ells mateixos o delegaven a altres per a que les llegissen davant del Jurat i públic, i després que tots els pretendents havien donat a conèixer llurs respectives composicions, el Jurat, haguda delliberació, dictava sentència

(1) Disertaciones históricas.

o fallo, entregant-se a continuació la joia al poeta vencedor. Moltes vegades, sobre tot si el Certamen s'obria el matí i en una església, després de llegides les composicions, un membre del Jurat—en tots els quals no hi mancava mai algun sacerdot—celebrava la Santa Missa, en ella hi rebien els demés membres la sagrada Comunió, i en havent demanades així les llums del Cel per a dictar un fallo imparcial, s'adjudicava el premi a la millor composició. A voltes algun poeta es crèia desairat i protestava del fallo, determinant-se pel Jurat en tal cas aplaçar el fallo per a un altre dia, el diumenge següent per exemple, donador en el mateix lloc on s'havia obert la festa, com va succeir en el Certamen de que ara parlem.

A més de les poesies tirant a la joia se'n llegien d'altres igualment, sia pels membres del Jurat, sia per alguna autoritat eclesiàstica o civil, o bé per algú altre que per algun motiu tenia part principalíssima en la poètica festa; això ho feien naturalment per lluir-se, advertint emperò de bon principi que ells no tiraven a la joia.

El Certamen lulià l'obrí l'ofertor del premi llegint una *Exortació a la Immaculada Verge María feta per lo dit Antoni Masot postrats los jonolls en terra, dressats los ulls al cel.*

O tu Verge santa, sias favorable
a ma débil llengua, perque placent sia
lo meu dir en rima en aquest sant dia,

e gran consistori, ab veu molt afable.
Car sense l'auxili de tu, vera mina,
defallme l'entendre e caume la força;
siesme reguarde no vaja a l'orça,
mostrantme la via que no descamina.

. ˙ .

Aumentem la força, que facilment puga
dir laor dels actes del nostre Beato,
car sens adjuctori del teu dret gayato
fer jo tal empresa, me sembla no puga.
I per ço't reclama, Verge intemerada,
refulgent stela, de Déu genitora,
que'm sias adarga, excellent senyora,
cobrint ab ton mante, qualsevol errada.

. ˙ .

Ordena, tu, verge, y jo sols escrigue;
compon tu la obra sia jo'l ministre
per narrar tals actes, siesme registre;
socorre excelsa, prontament sens trigue.
Siesme tu guia, mostrantme la porta
de la gran doctrina; siesme llanterna
en tant que dir puga d'aquella caverna
do'n tant be emana, perque no rest morta.

Després va dirigir una salutació a cada una de les Autoritats que assistien a l'acte; als Jutges del Certamen, als poetes que s'havien presentat i a tots els restants de l'auditori.

LAORS ADRESSADES AL SENYOR VIRREY

Al molt spectacle, qui á tots nos guia,
Virrey de Mallorques, perdó jo demane,
si anaquest'hora de tante hufane
laors grans no conte de su senyoria.
Visque per molts dies ab se presidencia
en lo present Regne, puys tans bens procura
prestli Deu la filla, e neta ab cura,
que molt nos decora la sua presencia.

LAORS ALS MAGNIFICS JURATS

Protectors del Regne dignament admesos
a tan gran offici, Jesus vos trameta
aquella coloma, y us do llum perfeta,
que a sos dexebles tremes indefesos.
Gran mercé m'an feta ses magnificencias
venir a la festa, per mes ferl' honrada,
usant de aquella virtud usitada
per fills de la Patria fer moltes presencias.

AL MAGNIFIC REGENT

Doctor molt egregi, ple de eloquencia,
Regent famosíssim la cancellaría,
archiu y registre hon se trobaría,
si perduda era, qualsevol sciencia.
Infinides gracies de vostre vinguda,
puys tant magnífica aquest consistori,
sieus favorable lo gran adjutori
de Nostra Señora, qui per res nos muda.

ALS REVERENDISSIMS PARE INQUISIDOR É BISBE DE GRATIA

Perdo jo demana á la gran prestancia
del Reverend Pare Inquisidor nostre
y al sacre Bisbe, spil hon se mostre
la contemplativa, ab tanta constancia.
Per semblant als mestres en theologia
de cualsevol orde, y Doctors legistas,
é als homens d'honra, y devots Lulistas,
si dels no recite lo que dir poria.

ALS MAGNIFICS BALLA, VEGUER, MOSTAÇAF, PROCURADOR REAL, CONSOLS, É ALTRES OFICIALS REALS

En lo mateix modo la venia suplica
als Magnifichs Balla, y Veguer insigne,

y a Don Burgués noble, é Mostaçaf digne,
si actes notables de ells no explica.
Als magnifichs Consols no res menys proclama.
y'ls compatriotas exercint officis,
y á tots los altres qui fan beneficis
als Balears Regnes, mercé jo'ls reclama.

A TOTS LOS RESTANTS DEL AUDITORI

Als restants per orde segons que merite
cascu, y demane lo valer y vida
ab aquella forma qu'es Deu me convida
exposar mes forces si bé necessita.
Las quals si defallen per esser diformes
mirar á qui's dressan y qui fa l'oferta
refusar no's deven, puys es cosa certa
que voluntat causa los imparts conformes.

ALS VENERABLES JUTGES

Venerables Jutges, experts y provectes,
de gran honor dignes, y mes de aquesta
per venir al meta sols pregar vos resta
ab amor sencera cabran los defectes.
Tota mala volensa del tot apartada
favor, ó quesvulla, que moureus poria,
donareu la joya é la milloria
á qui millor obra haurá compilada.

A TOTS ELS DITORS

Venint al effecte del congregat nostre
Trobadors doctíssims, humil vos exhorte
á plaça tan alta feu que no rest morte
la obre qu'ha feta l'enginy subtil vostre.
Sia publicada devant tant conspecte
segons la offerta de bon grat promesa;
diré jo la mia : seguiu sens feresa,
car fent bones obres ningú nos dejecte.

COMENSA LA OBRA FETA PER LO DIT ANTONI MASOT EN LAORS DEL REVEREND MESTRE RAMON LULL, PER LA QUAL NO ENTEN ESSER GUANYADOR

Los actes famosos qui dir los poria
de vos tant egregi e mallorqui nostre,
los quals vos obraveu en juvintut vostre
exercint offici de cavalleria.
Pero no'm curave de cosas mundanas,
mes del gran misteri de Jesús benigne,
clavat en lo cedre, de veurel fos digne,
per lo qual dexareu les obres profanas.

. . .

Proseguint bons actes, dins vos concloguereu
tres obres molt santas, mestre en effecte
posar vostra vida per lo gran concepte;
é de fer molts llibres los quals es cert fereu.
Y es la tercera, monastirs insignes
ahont totas llenguas se estudiassen,
per ço que sens força dignament sobrassen
als increhents falsos de la fé indignes.

. . .

Ab devota pensa lo immens pregareu
al vostre proposit, humil reduisseu
per tal que en effecte aquell dirigisseu,
muller e riqueses apart ho dexareu.
Del Francesch insigne, quant vench un sant dia
la forma é modo de la vida sua,
dita per un Bisba ab pensa molt nua,
volgues, en aquella, possar vostra vida.

. . .

La pobra cetleta del gran puig de Randa
fonch ahont serviau Deu ab reverencia;
alli us fonch tremessa infusa sciencia
per punt instantaneu, ó cosa miranda.

Allí ordenareu ab gran sabiesa
part de vostres llibres, passant vida pobre
segons vostre viure nos diu, e descobre
anant per montanyas sens haver feresa.

. ˙ .

A n'el sant Sepulcre fereu romiatje;
també arribareu á la gran Gallicia,
obrant bones obres, dexada nequicia,
vestit d'honest habit, fent vida salvatje.
L'arabica lengua volguereu apendre,
qu'els infaels priscassen la nostra fe Santa;
tant be la parlaveu, qu'el moro's spanta
quant per ningun modo nous pogue rependre.

. ˙ .

Tot lo mon sercareu dant bona doctrina,
y menyspreat foreu ab falsos judicis :
la fi traballosa de vostros servicis
era coneguessen la Bondat divina.
La vostra *Art* santa fonch ben aprovada
en los grans studis diversas vegadas,
y per no trobari ningunas erradas
per ço es estada tan magnificada.

. ˙ .

Foreu moltas voltas en la cort Romana
per ço que impetrasseu el que desitjaveu :
res no obtinguereu; per ço no cessaveu
donar a Deu gracias, d'hon tot bé emana.
Haveu fet molts llibres de totas sciencias
tractant grans materias de sutil entendre,
e per ço molts fragils, no podent compendre
los obscurs dirs vostres, nous fan reverencias.

. ˙ .

En los grans capitols d'aquells menors frares
foren tres vegadas a despesas vostres,
é tots vos digueren alguns germans nostres
son ja en tal via per semblant repares.

E vos no curareu haver companyia;
en la Barbaria tot sol arribareu:
allá l'evangeli ab sfors pricareu,
dihent que Mahoma deya gran falsia.

. . .

Mirant que aumentaven las rahons tant bones
que vos proposaveu cuantre lo morisme,
molts d'ells se giraven demanant baptisme,
seguint vostres vias, dexant las errones.
Los altres qui veyan cuant era sollida
per vos la fe sancta, tant pres vos lligaren,
bufets e puntades, pedres vos tiraren,
ab cruel martyri finís vostre vida.

Els poetes que's presentaren per a guanyar el *pris* foren tres com ja havem dit, i llurs composicions són les següents :

En Joan Ot Menorca, abans de llegir sa poesia tirant a la joia, saludà la concurrència amb aquestes dues *cobles sparçes* :

Obtesa licencia | del reverent para
inquisidor nostre | tant virtuosíssim,
apres del collegi | de si ornatíssim
hont virtut habita | e fama tant clara;
a be sia ruda | e del tot inhabil
en dir jo m'esforça | a cosa tant alta,
e si'n la mia obra | atrobaran falta
no es maravella | puy so home fragil.

. . .

Per veure los jutges | de equidat vera
ab tanta justicia, | l'animo es conforta,
puys ab lo theolech | l'enginy se deporta
y del gran patrici | raho no despera.
Entrem en la lissa | sense haver temensa,
puys ab eguals armas | farem la batalla;

la sagrada verge | d'on tot be devalla
per ço jo invoca | me sia defensa.

Diu D. Joaquim M. Bover en sa obra «Biblioteca de Escritores Baleares», que després en una altre cobla sparsa, dirigí una fervent a oració a la Verge María, i per últim començà sa

OBRE EN LAOR DEL ILLUMINAT Y PATRIOTA NOSTRE RAMON LULL, FETA PER JOANOT MENORCHA, MINIM DELS QUI DESITJAN SEGUIR LA PROFESSIÓ Y DOCTRINA D'AQUELL. TIRANT A LA JOYA.

Jesús, Déu e home, | o Ramon Lull nostre,
vehent deviáveu | dels seus perfects passos
per recuperarvos | ab estesos brassos
clavat en lo cedre | acios se demostre.
E per cinch vegadas | fonch reiterada
la visio tanta | e no reunida
per ço com votareu | expossar la vida
en tot sacrifici | per la fé sagrada.
La rutilant verge | de Deu mare Santa
posat en la falda | son fill vos aporta
y'ls seus peus besareu | é posaus en l'horta
dels doctors egregis | per singular planta.
E fonch transformada | é tant convertida
la voluntat vostre | ab la qui's immensa
que ja mes pecareu | de mortal ofensa
puis de Christ la forma | hagués intuida.
Dexás violaris | muller y riqueses
peculis y rendas | per lo amat vostre
per ço lo diable | tingués de tot postre
puis Deu alargia | a vos ses boneses.
Lo gran puyg de Randa | fonch lo academi
ahon obtinguereu | infusa doctrina;
lo preceptor vostre | natura divina
quis fa ser un Fenix | posant en alt gremi.

Ab devuit principis | feu ser continguda
solució vera | per tota demanda;
provau la fe nostre | o cosa admiranda
puys per lo entendre | tal fe no's perduda.
Al espherich cercle | donau quadratura
la qual Aristotil | tingué per innota;
an'el Jocobita | mostrau com remota
es la mare Verge | de tota fretura.
Tingues per dexetble | lo princep theolech
portau á las timbries | lo natural fisich
calla Avicena | vos ver metaphisich
y ferm arismetich | é segur astrolech.
L'angelich subgecte | qual sols pot apendre
de nostres potencias | la intellitiva
dix vostre art Sancta | esser ostensiva
y medi vivissim | a tot ver entendre.
Per ço com instaveu | cobrassem la terra
Hierusalem Sancta | qu'el infiel domina
decretá lo Papa | la gran clementina
de Magistris prima | y medi en tal guerra.
Vist no perfician | en la cort Romana
los sants desitgs vostres | e devot proposit
transfretar volguereu | no tement opposit
en las cruels plaças | de gent mauritana.
Fent á Tunis junta | prengués amicicia
ab los mahometichs | d'ingeni mes ágils
de llur prava secta | los manaments frágils
mostrant esser falsos | é plens de porcicia.
Los qual conexieu | estar en gran erra;
e cinch d'ells vingueren | al sacre Baptisme :
mirada la causa | lo tumult morisme
maná qu'eus llensasen | bannit de llur terra.
Aprés de tants actes | venint a Bugia
é junt a la plaça | hon era lo poble
digués ab veu alta | e ab cor immoble
la ley de Mahoma | esser tot falsia.
Aprés ab empentes | colps e bufadades
posat en lo cartse | per vos dolsa tenda

maná lo concili | sens haver enmenda
prenguesseu suplici | ferit ab pedrades.
  Salut de tals vincles | tos temps erudiau
aquells qu'ius portaren | ab presa e cuyta
estavau alegre | puys veheu la fruyta
del hort, vostre vida | á Deu offeriau.
Portat á la cepta | com una ovella
per ço qu'eus senyassen | de nova tintura
e fonch vostra marcha | del cap la fractura
qu'ius fa morir martyr | per gran maravella.

Segueix ara la composició de Jordi Miquel Alber, notari i advocat de Mallorca i conreador de la poesia catalana. Diu D. Joaquim M. Bover : «Tal vez á su calidad de poeta debió el honroso título de *Comes palatinus*, que usó en una escritura de 9 de Enero de 1527, recibida por Juan Marcer notario, con la que, en virtud de privilegio apostólico, legitimó á su hijo natural Tomás, habido en *la viuda Beatriu de Mallorca.*»

La obre en llaor del doctor illuminat mestre Ramon Lull mallorqui, és un cant de nou estrofes d'art major, precedit de dues cobles sparces que formen l'Exordi i la Invocació.

EXORDI

  Ab metos condignes | per fama vulgada
Laors grans per correr | del compatriota
Ma llengua tituba | y la pensa tota
De be dir lo modo | ignora turbada.
Es donchs necessari | invocar la musa
De Apollo mare | y verge doncella
Que obre mos llabis | donantme d'aquella
Del mallorqui nostre | sciencia infusa.

INVOCACIÓ

Trasparent aurora | luna vertadera
Tramuntana ferma | dels naufragants guia
Guiaume la plome | mostraume la via
Obriu vostres cofres | mayor thresorera.
De nova materia | donaume la renda
Perque manifeste | los actes insignes
D'aquest novell martyr | de memorar dignes
Y als devots sia | devota legenda.

COMENSA LA OBRA

Dels passats proavis | de la casa antigua
Dels actes y armes | la fama florida
De vos cantar hymnes | cada hú convida
Puys que per los vostres | tenen major ligua.
Raig de llum preclara | al mon luminosa
Aquest mon clarissim | *Ramon* te senyala
Lo cognom que resta | es *Lull* qui eguala
Ab la mort la vida | venint gloriosa.
Del fill de la Venus | la flexa rompuda.
Del tot apagada | la sua gran falla
La creu la Ballesta | Jesús fonch l'astalla
Quius nafrá la pensa | molt torbada y muda.
De hon invocareu | en vos forças tantas
Que lo mon vençereu | la carn y diable
Guanyant diadema | de goig perdurable
Obrant nova regla | de obras molt santas.
Menyspreant los trajos | y vestits enormes
Burell elegireu | per rica divisa
Vermell en lo dintre | fins en la camisa
Per tenir los habits | al viure conformes.
Del Seraphich Pare | la senda estreta
Imitar alegre | ab la hu mostraveu
Inflamat ab l'altre | charitat obraveu
De vera substancia | almoyna secreta.
La ciutat fugireu | dels mundanals lassos
En lo puig de Randa | fereu edifici

A hont meritareu | cubert de silici
Veure lo Mesias | ab estesos brassos.
La sua vinguda | en vos feu tal obre
Que nova sciencia | d'aquell percebereu
De la qual doctissims | volums scriguereu
Usant ell de mestre | y vos de manobre.
Aquesta doctrina | ó quant nos sublima
Puys totas las altras | ab ella s'entenen
Aquesta doctrina | aquells qui comprenen
Del general Arbre | entenyen la cima.
Aquesta doctrina | fonch be aprovada
De Paris la noble | en lo auditori
Aquesta doctrina | dins lo consistori
De la cort Romana | per vos disputada.
De arts y sciencias | tractats copiosos
Scrigués diversos | en prosa latina
Y altres en cobles | a la limosina
Mirant que serien | a molts profitosos.
Y tant desitjaveu | la fé christiana
Çelós de aquella | augmentar tot dia
Del sant romiatje | complida la via
Que passar volguereu | en terra pagana.
Dels infaels barbaros | la llengua entesa
En la Barbaria | salvo arribareu
Als quals la lley santa | de Christ predicareu
Y molts convertireu | seguint vostre empresa.
Assó fonch la causa | que patís presuras
Y obtingués en premi | doblada aureola
De confesor martyr | en semps ab la stola
Rebut lo martyri | de pedras tan duras.
Circa de Mallorca | per gran excellencia
Satisfent lo deuta | del mortal lluisma
L'esperit retereu | en mans del Altisma
Regnant en lo Polo | fruynt de essencia.
La nau que portava | lo cos insensible
Per molta tempesta | de gran vent contrari
Darlo a la patria | fonch be necessari
Perque tal miracle | restás indelible,

Molts altres se ligen | en la sua historia
En aquest temps nostre | alguns ne seguexen
Y tots recitarlos | contraris nom dexen
Majorment ja sian | de tots en memoria.
Donchs compatriotas | fessem vuy gran festa
Puys d'aquest la fama | per tot lo mon sona
Tan gran y tan alta | a tots se entona
Sols canonizarlo | altre ja no resta.

Per últim segueix l'hermosa composió mètrica que recità en Gaspar de Verí:

PER INTRODUCCIÓ DE LA OBRA
Á HONOR DEL IRREFRAGABLE DOCTOR
MESTRE RAMÓN AB SET COBLES SPARÇES
RECITA LA VISIÓ SEQUENT:

Meditant jo | del gran Ramon escriure
Quant digne es vui | d'esser laudificat,
Cent parts de mil | no trobi la mitat
En dir bastants | d'aquell l'excellent viure.
D'hon se causá | en mi un flac concepte
Que desisti | de mes specular
Vist qu'hem sentí | del tot afreturar
D'els documents | qui l'han fet tan accepte.
Mes contemplant | anit l'humil figura
Del qui per nos | pres mort y passió
Estant retret | viu una vissió
Qui'm feu senyal | d'humanal statura.
Lo seu vestit | era de porpre blanca,
Y devant mi | fau lo posentement,
Vociferant | qui'm dix mol suaument:
—«Fill, no t'espants | mirem ab cara franca.
»Jo som Lobet | nodrit de la doctrina
»Del malorqui | tan poch que venerau,
»Vingut assi | ahon vos oblidau
»Ab metres dir | la sua disciplina.

»Es dels prudents | aquest la gran lacuna
»Y de virtuts | un pou molt abundós,
»Es dels infels | stat perniciós
»Y defensor | de nostra ley comuna.
»*Ram on* se cull | de flors molta natura,
»*L'ull* qui preveu | en evitar lo mal,
»Segura mar | qui en lo temporal
»Lo navegant | eximeix de presura.
»Rosa suau | als doctes qui refrega
»Pom redolent | de un saber infús,
»Capsa d'unguents | on no ha res confús,
»Aygua de font | qui los provectes réga.
»Es ell dels cegs | lo ferm bastó qui'ls guia,
»Es ell or fi | d'aquell molt apurat,
»Es ell camí | del regne per optat,
»Es ell... y pas | de la perfecta via.
»En ell se veu | deliten les nou muses,
»En ell las arts | han fet impressió,
»En ell los flanchs | reben sa curació,
»En ell ha mel : | gústala, nou recuses.
»Scriu d'aquest | ingentos astrolech,
»Gran philosoph | y aprovat doctor;
»No rest demá | per tu ferli honor
»Ell ho mereix | molt excellent theolech.
»No't faltará | materia perque digues,
»Per totas parts | loar poras aquell,
»Sols pren de mi | aquest petit cartell
»Del qual treurás | per molt que tu scrigues.» —
Labors sobrat | y la rahó m'acusa
Sens resistir | la brevitat del temps,
Fuy convidat | de fer tots los extrems
En compilar | un'obra molt difusa.
De mitje nit | casi fins a l'aurora
Per extirpar | tota vocació,
He laborat | no sens attenció
En cabar vuy | ja corrent una hora.

TORNADA

Lo Rey dels Reys | y dels cels la Senyora
Deman prostat | en ma protecció
Y lo Ramon | qu'em sia vuy patró
Y guiador | en dir lo que ignora.

ENDRESSA

Jutges prudents | mon dir si gens honora
Dareu laor | per retribució
Al dit Lobet | de qui's la invenció
Y lo de falt | á mi si mal llevora.

JESÚS. OBRA AD PRÆMIUM EN LAORS DE MESTRE RAMÓN FETA PER GASPAR DE VERÍ

Dels actes la fama | Ramon Lull qui resta
De vos las condignes | virtuts notifica,
Qui'ns mostren lo terme | d'hon se magnifica
La genealogia | qui de vos attesta.
Fruit sou fertilissim | fill d'excellent pare
Produit de planta | molt fructiferosa,
Per qui's decorada | y feu tant famosa
La balear illa | de vos digna mare.
A vos si decorren | los rius de policia
Qui ereu de trobe | la mina profunda,
Are sou l'escola | qui'ls doctes infunda
Dels prudents exemple | y spil de milicia.
De vos lo Cupido | si rebé lo premi
Qu'els subdits li presten | en la vida activa,
També'us feu cadira | la contemplativa
Mes nobilitada | pus alt en lo gremi.
Volent declinasseu | de la nau mundana,
Perfet en lo regne | mitjá'us feu l'altisme
D'aquella molt casta | per qui vos prohisme
Lo temps despenieu | en cosa tan vana.
Ell fonch'aramida | qui'us maná retraure,
Tocat en lo centre | d'amor infallible,
Y vos preposareu | al mon fer vencible
Y'ls vicis enormes | qui'ns fan sovint caure.

Transferit dressareu | la proha segura
Vers la peroptada | Jerusalem Santa,
Y al puig de Randa | la Verge infanta
Portaus que fruysseu | la deitat pura.
Del qual rich immoble | restareu fet digne
Vaxell susceptible | de molta riquesa
Que totas sciencias | ab gran agudesa
Llavors componguereu | Doctor vos insigne
A molts admirable | de si fes conscriure
Diverses doctrines | y res no sinistre
L'Etern Deu obrave | vos erau ministre
Qui sobre natura | dictaveu desliure.
A vos influia | la Divina Essencia,
A vos per cinch voltas | en l'arbre feu mostre,
Ab ell confirmareu | la voluntat vostre
Quant d'ell vos nudria | la font de clemencia.
Vences la disputa | solemne ordenada
En molt decent plaçe | de París la noble,
Ahont fet monarcha | circuit del poble
La pensa tinguereu | en Deu elevada.
Grans doctors y mestres | vos argumentaren,
Per nombre quoranta | qui'us daven requesta,
L'Escot entre'ls altres | present en la festa
Qui tots vostres libres | y arts aprovaren.
Vinguda ja l'hora | de vostra batalla
Vos'novell apostol | posareu lo siti
A Tunis hon d'armes | fornit fereu quiti
Catholicas obres | per fer vos muralla.
Dejectant la secta | d'aquells pernicassos
Infels, predicaveu | la lley vertadera,
Prenint la defensa | del Deu qui'ns prospera,
Dels martyrs seguireu | los estrenus passos.
Aprés acceptareu | ab perseverança
Lapidat mertyri | per tant just contendre
E l'incomprensible | vos feu tot encendre
Que del ferm preposit | no fereu mudança.
Transfretaus el Regne | del Sants Tabernacles
Segons que'l Sepulcre | luminaus l'objecte

De hont semblants merits | attés, y l'effecte
No'us es cosa nova | si feu vuy miracles.

INVOCACIÓ Y ACABE

O Moysés altre | per qui devellava
L'immensa bonea | d'els cels en la terra
Jacob qui be feya | inspirat del erre
Sou vos, y la trompa | que Sant Pau sonava.
Sonau per nosaltres | captantnos victoria
La vera campana | dels pecadors guia
De la penitencia | qu'ens mostre la via
Fruhints assí gracia | y en l'altre mon gloria.

Declarada pels mantenedors del Certamen la paritat entre Joan Ot Menorca i Gaspar de Verí, aquest apel·là de la sentència.

APELLACIÓ PER GASPAR DE VERÍ EN CERTA PART INTERPOSADA DE LA SENTENCIA DE PRESENT PUBLICADA

No prengau a vici | si are m'apella,
Perque veig tot l'orde | qui va destorbat,
Car venint al corro | semblant novitat
Ha entre ohida | la mia orella.
Per ço jo provoca | de vostra sentencia
En quant lo Menorca | feu participar
En l'honor y premi | per no agraviar
Ell y sos secassos, | no sens complasencia.
¿En que tinch jo culpa | quant vos igualaren
En l'obre que fereu | de la vera creu?
Jo no'us he fet greuge | que'n mi'us avengueu
Clamaus vos dels jutjes | si mal judicaren.
Aquest perjudici | es vist prou notori,
Y soune la causa | vos mosson Calaff,
Be's pot dir sens dupte | jui de Mostasaff
Puis entr'els qui troben | es molt derrisori.

Jo no amologa | la part demunt dita
Empero accepta | lo que'm judicau,
Assó nous deroga | si be'u cogitau
Car será'us mes honra | si es sota escrita.
Demane'us donchs letres | ab veu geminada,
Liurantme'ls apostols | pero reverents,
Il pris qu'es deposa | sempre requirents
Tos temps appellant | si m'és denegada.

En Ramon Llull, notari mallorquí, natural de Manacor i descendent del Beat, actuava en aquest Certamen d'escribà, i havent-se aplaçat la sentència d'adjudicació de premis a causa de l'apel·lació d'en Gaspar de Verí, continuà en l'expedient aquesta diligència :

COBLA SPARÇA DESIGNATIVA DEL DIA DE LA PUBLICACIÓ DE LA SENTENCIA DEL PRESENT *PRIS*

Per poder ben judicar
Las obras vuy publicades
D'aques segon Pau preclar
Ramon Lull, tan singular,
Vol se sien mes mirades.
Qual de tots ha dit millor,
Segons lo cartell declare,
Diumenge, terç venidor,
Se judicará ab amor,
Aprés vespres, hont som are.

Un cop en Gaspar de Verí hagué interposat sa apel·lació recità la poesia següent :

GRACIAS FETAS
ALS REVERENTS JUTJES PER GASPAR VERÍ

SEGON EN ORDE

Levau forçes mies | é celebrau festa,
Recobrau ingeni, | la vostra esperansa,
Que vui es lo dia | d'ont pendran folgansa
Los sentiments vostres | puis fou vist la lesta.
Veniu á fer gracias | á mestre Perera
En Teologia | molt irrefragable,
Y feu aprés honra | al tant comendable
Mossen Calaff digne | que Deu lo prospera.
Cantau moltes himnes, | per tanta victoria
Pregau á las muses | ab tots que se entonen,
Feu grans alimares, | mirant que vuy sonen
Las veus concertades | per virtud notoria.
Decorau la fama | qui als dos sublima,
Lo hu molt alegre | fent justa sentencia
Segui d'ells la norma, | ab gran reverencia
Als quals no lisa | la subornant lima.
Si ningú s'apella | fará vilania,
Perque no te greuge | qui l'ey acompanya,
Consentiu qu'es vege | per tota l'Espanya
Y doblau lo premi | quant cars y loc sia.
Sper de Valencia | la judicatura
Aquell qui les obres | se diu ha tremeses,
Y teniu fiansa | que seran palesas
Les faltes ha fetes | puis ell so procura.

TORNADA

Qualsevol qui'n tenga | no es qui s'atura
En semblant judici | hon no son remeses
Les evidents culpas, | si donchs no son leses
Les preferents cobles | per frau ó rencura.

ENDRESSA

Excellent Theolech | no'us cal haver cura
Ni vos bon conjutje | de lurs endemeses,

Feu que les respostes | me sien remeses
Y jo pach si'ls mancha | res qui'ls ha fretura.

Seguidament per a que'l declaressen superior a Menorca llegí la següent composició :

SEGON EN ORDE VENTURÓS
OBRA A LAHOR DE MESTRE RAMON LULL

No'm basta l'ingeni | decauen les forçes
Per dir llahors dignes | de vos Lull patrici,
Mirant com transportes | lo mundá servici
En l'altre pus noble | ahont te reforçes.
O ginyos Dedalo | constant en bons actes,
Qui per salut propia | morir no duptares,
O Marts en batalla | qui supeditares
Los vicis enormes | fugint dels infractes.
O font d'on emana, | tan gran melodia,
Molt copiós libre | on les arts se ligen
Aquell infús saber | de hon se configen
Les coses supremes | en tu s'infundia.
O gran Mancinello | molt famós gramátich.
De tots los principis | obtingues l'entendre
Vexant la peresa | que vares offendre
Ab la vista nova | del Sanct aromatich.
O fruit sapidíssim | al qui mes lo gusten
D'insigne progenia | tenint descendencia
Tocat en l'intrinsech | a fer penitencia
Dexas los demerits | del mon qui'us angusten.
Tots los quals venceres | per fé y esperansa,
Despergint riqueses | muller y companya,
Elegint la cella | d'aquella montanya
Qui Randa es nomena | hon d'ells fes purgansa.
Sanares d'envege | la gran malaltia,
Tu altre Avicena | contemplant l'objecte
De que'l ver suposit | qui per tal respecte
En creu te feu mostre | segons qui solia.

Tu ets dels poetes | l'excellent Virgili
Per infinits actes | qui'ns mostren la senda
Per hon se camina | á fruir la renda
La qual nos envia | l'eternal ausili.
Per logicals termens | segons ta doctrina
Refreres la ira | molt perniciosa,
Y feres egregi | forment odiosa
La forsa d'aquella | qui tant abomina.
D'humilitat molta | portaves senyera
Qui't admonestava | de fer nova empressa,
Seguint dels apostols | l'amor tan encessa
Y la pobre vida | qui molt sancta era.
Supernal Minerva | ó gran Elicona
Caliope dolsa | concertada musa,
Totalment la gola | tu has veig confusa
Sonant ab la lira | qui'ls pecats afona.
O musica bella | dins Paris tinguda
En plaça tan docte | per tu desigjada,
Ab tenor y cuantra | tu has superada
D'aquells l'armonia | que lexes vensuda.
O Escot Teolech | per cert admirable
Qui les dures branches | rompés d'avaricia,
Tu de fer bons actes | hagueres cubdicia
Y contra'ls delictes | tos temps expugnable.
Liberalitares | tu en lo viatje
Quant als mafómetichs | offerís la vida,
Tu'ls persuadires | de lur greu fallida
Quant te preparaven | de mort lo dampnatje.
O gran arismetich | molt subtil Euclides
De virtuts les obres | qui be compesaves,
Tu de la Libido | los delits dexaves
Quant d'ell entengueres | les mortals ferides.
Compres de tempransa | virtut restrectiva
Per qui molt conforma | dresses lo exercit,
Als inimichs contre | hon se feu comercit
De l'amarga purga | de tu curativa.
Tu si tresendires | sobre les cometes
Segons los teus merits | designen la forma,

Ja sobrepujaves | dels estels la norma
Sabent gran astrolech | molt be les plenetes.
  Les coses sequibles | prudent previngueres
No sols en la vida | mes fora d'aquella,
Y volgues sepulcre, | no sens maravella
En aquest Sanct temple | del loc hon nasqueres.

Reformada la opinió dels Jutges, concediren el primer premi a dit Gaspar de Verí i el segon a Joan Ot Menorca.

XX

DIRECTORIUM INQUISITORUM DE FRA NICOLAU AYMERICH. — DESCRIPCIÓ D'UN EXEMPLAR D'AQUESTA OBRA, TROBAT PER EN MATEU OBRADOR.—PRIMERA EDICIÓ IMPRESA DEL *DIRECTORI.*—DESCRIPCIÓ COMENTADA DE LA OBRA SEGONS EN GRAHIT. —PRIVILEGI I FAVORABLE DECRET DEL REI FERRÁN EL CATÒLIC EN PRO DELS LULIANS. — EL P. GUILLEM CASELLAS MOR DESTERRAT. — PRIMERA IMPRESSIÓ DE LA SENTÈNCIA DEFINITIVA.

Haurà notat el curiós lector, que en la llarga i detallada història que havem feta de la lluita entre l'Aymerich i els lulians, no hem esmentat, ni tan solament fet al·lusió, a la obra capdal d'aquell frare inquisidor a la qual deu sa anomenada científica i que l'ha fet immortal, el *Directorium Inquisitorum.*

Expressament havem esperat la present ocasió per parlar-ne, o sia quan en l'any 1503 sortia a Barcelona aquell llibre, imprès per primera volta.

No sabem fixament el temps en que l'Aymerich escrigué son *Directorium Inquisitorum.* Hi ha qui assegura que sigué per allà l'any 1360; (1) no obstant, Diago en sa «Historia de la provincia de Aragón», llib. I, cap. 25, assegura que vegé l'original, i que son autor el donà a llum l'any 1376 a Avinyó de França.

Sia d'això lo que's vulga, és lo cert que aquest llibre corregué manuscrit per espai de més de 25 anys, i durant aquest llarg període de temps i amb la varietat de còpies, restà sensiblement alterat, ple d'errades i inexactituds, com ho provà més tard l'auditor Penya, en les seves ulteriors edicions.

Quasi ens inclinem a creure que l'Aymerich res o molt poca cosa hi posaria en aquella obra, contra els lulians, ja que aquestos jamai esmentaren el *Directori* en les fortes polèmiques que sostingueren contra l'Inquisidor, ni's troba citat en cap dels documents que'ns fan memòria d'aquelles lluites; lo qual ens dóna una probable certesa de que foren els enemics del Mestre Ramon Llull i sos deixebles, qui veient la reputació i autoritat que anava guanyant el *Directori*, i aprofitant

---

(1) Vide: Appendix deffensionis D. Raimundi eius doctrinæ et operum.—Barcinone, 1582.

Memorial dado á su Magestad en el año 1590 por D. Hugo Berard, procurador Real de Mallorca. (Arxiu de Mallorca).

tan apropiada ocasió i sota el prestigi de l'Aymerich, que per altra part fou el més decidit enemic del lulisme, que hi encabiren a cada nova còpia, lo que llur Mestre tenia escrit contra aquells en altres folletons, que insensiblement quedaven arreconats.

Heus aquí la descripció d'un exemplar que d'aquelles còpies ens fa en Mateu Obrador i Bennassar, trobat en la Biblioteca Ambrosiana de Milà, i que porta la signatura: *C. 28 inf.* Diu l'erudit escorcollador d'arxius: «Bell exemplar del sigle XV en pergamí d'uns 200 folis contanthi preliminars y índices, 24 x 18 cm. escrit de lletra rodona; inicials policromes. Enquadernació coetánea de cuiro ab relleus, reforsat posteriorment el llom. Al marge inferior del foli 3: *Est Officii Inquisitionis conventus Scti. Dominici Cremonensis*. En els folis 26 a 30 *nona questio—pars secunda* posa els cent errors, pero no la butlla condempnatoria.—A l'altre passatge, fol. 50, tampoch hi es. Fol. 50 v. *Tempore quondam domini Gregorii pape XI, predictus frater Nicolaus Eymerici presentavit eidem domino pape XX libros a quodam Raymundo Lull dudum defuncto cive maioricarum editos: qui dominus papa previa examinatione convenienti magistrorum 20 in theo*[a] *et ultra eos de fratrum suorum concilio (sic) quamplures ibi repertas hereses publice damnavit, ut hec omnia et errores ipsi plane patent in predictis parte 2.*[a]

q. 9 f. 27. Libri autem hereticales predicti sunt infrascripti : Liber intitulatus De Doctrina Puerili, et incipit Vol quens.—Liber intitulatus De Arte generali seu de 7 arboribus.—Lib. intit. de C. Dei nominibus.—Lib. intit. de Proverbiis ecclesiasticis.—Lib. intit. de Sancta Maria.—Lib. intit. de Benedicta tu.—Lib. intit. de Planctu Sancte Marie.—Lib. intit. de Arte amativa.—Lib. intit. de Amico et amato.—Liber qui intitulatur de evast e blaquens (sic).—Liber intitulatus de intentionibus.—Lib. intit. de Philosophia amoris.—Lib. intit. de Anima.—Lib. intit. Liber contemplationem.—Lib. intit. de Oratione.—Lib. intit. de contricione, conf^{e}, satis^{e}, et tempt^{e}, et or^{e}.—Lib. intit. Questiones sup. 4 libros sententiarum.—Lib. intit. Planctus Raymundi Lull.»

A l'intrigant dominic i anti-lulià furiós, fra Guillem Casellas, enemic personal del mestre Deguí, com afirmen varis autors, (1) es deu la primera edició del *Directorium Inquisitorum* de fra Nicolau Aymerich, imprès a Barcelona l'any 1503; i lo que en ella hi ha de remarcable, és que la qüestió novena de la segona part, s'hi llegeix el catàlec de les

---

(1) El R. P. Jaume Echard en la seva obra : *Scriptoris ordinis prædicatorum resensiti,* tomo II. pl. 9, posa una curta biografia del dit P. Casellas en la qual s'hi llegeix : «Primus prœlo dedit Directorium Eymerici. Barchinone 1503.»

cent proposicions condemnades i atribuïdes al Beat Ramon Llull, seguint al final la famosa butlla condemnatòria publicada a nom del Papa Gregori XI.

Aquesta primera edició porta el següent títol : *Directorium Inquisitorum. Sequntur decretales tituli de Summa Trinitate et fide catholica.* I acaba : *Explicit totum Directorium inquisitorum heretice pravitatis compilatum Avinione per Fratrum Nicholaum Eymerici ordinis fratrum prædicatorum sacræ theologiæ magistrorum ac Inquisitorem Aragonie heretice pravitatis. Impressum Barchinone per Johannem Juschuer Alemanum. Sub factis et expensis Reverendissimi Dni. Didaci de Deça Episcopi Palentini Comitis Pernie anno Dni. MDIII die XXVIII mensis Septembris.*

Diu l'incondicional apologista de l'Aymerich i celebrat historiaire de Girona D. Emili Grahit (1) que l'Inquisidor General d'Aragó en sa obra el *Directori*, anava a tractar una matèria nova que oferia sèries dificultats. Gracià amb sos decrets havia copat les Universitats, els tribunals i les biblioteques, per lo qual tota altre obra d'aital naturalesa amb dificultat podria arribar als honors d'un apèndix d'aquell, moltes voltes completament olvidat, ja que sols eren apreciades les gloses

(1) «El inquisidor fray Nicolás Eymerich».—Gerona, 1878.

que se'n havien fetes, i encara no tant per lo que en aquestes s'hi deia, com per la mateixa obra glosada del cèlebre monjo benedictí.

Era, doncs, quasi impossible l'obrir-se pas en mig d'aquestes corrents d'idees, i d'aquí que en el segle XIV sols pogués aparèixer entre els juristes una escola tan pobra com la dels Bartolistas, que no atrevint-se a crear cap cosa nova, es concretà en apilonar opinions de glosadors, i omplir llurs obres de *peros, distincions, divisions i subdivisions.*

L'Aymerich creà amb son *Directori* un mètode, una exposició i una subdivisió; sa obra és més perfecta que les de sa època i més acomodada a la raó natural. La dedicà als pares i germans de sa ordre i a llurs comissaris i vicaris de tots els dominis del Rei d'Aragó, segons es llegeix en una epístola que estampà al davant i en la que hi exposa el plan de la obra, dividint-la en tres parts.

En aquest llibre s'hi estudia el dogma, l'heretgia i la pràctica del procediment; lo que s'ha de creure, lo que és castigat i el modo de castigar. Heus aquí les tres parts de la obra, a les que subjecta les disposicions legals que examina.

Per fer-la més pràctica i convertir-la en un verdader manual d'inquisidors, divideix quiscuna part en dues seccions : una per exposar la doctrina i l'altre per resoldre casos pràctics, reials o fingits.

En la primera part exposa la Fe Católica,

ocupant-se teològica i canònicament de les veritats dogmàtiques i celebració de la Missa, notant de passada les proposicions condemnades en quiscuna de les matèries de fe. Fa ademés un examen històric de lo que'l Dret Romà, els Apòstols, els Sants Pares, els Concilis i els Papas han dit de cada una de les veritats contingudes en el Símbol Apostòlic.

Sa encertada i metòdica exposició pren més relleu, al topar-se amb el sentit pràctic que enclouen les vint qüestions o exemples que posa al final.

Així com en aquesta primera part s'hi tracta de lo *que devem creure,* en la segona se ocupa de lo *que no's pot creure,* és a dir, de la heretgia.

Forma la segona part un tractat de previsió i efectes dels delictes d'heretgia, això és, estudia la matèria i objecte dels processos inquisitorials. Defineix els infidels i heretges, explicant les conseqüències que'l ser-ho reportava a llurs persones tant si eren laiques com clergues, proletaris o constituïts en dignitat, com també llurs complis i encubridors.

Ens descubreixen el radicalisme violent i apassionat del frare dominic, les paraules amb que comenta son panegirista (1) la doctrina de la segona part del *Directori* : «Sostiene el principio de que debía ser excomulgado el Príncipe que no *jurara defender a*

(1) Op. cit.

la Iglesia contra los herejes, y puesto entredicho sobre sus dominios; que deben confiscarse los bienes de los herejes, y suspendidos y tenidos por infames los abogados, notarios, escribanos y demás que les defendieran; y otras doctrinas por el estilo. Es de notar el ardor con que Eymerich defiende los principios de su época y la unión y hasta supremacía avasalladora del derecho canónico sobre el civil, político, administrativo y penal, no sólo en el terreno de la ciencia, sí que también en el de la marcha de las naciones.»

«La aplicación estricta de las leyes de la Iglesia con un exagerado celo hacía mover al mismo tiempo el poder temporal llevando sus efectos á las personas, cosas y acciones; se sacaban de su centro las autoridades ejecutivas y llegando el poder inquisitorial hasta el último límite de su influencia, podía con el entredicho trastornar el orden y modo de vivir de la misma nación en cuyo seno funcionaba.»

Cinquanta vuit qüestions comprèn aquesta segona part, les quals donen molta llum per esbrinar la història del tribunal de la fe en els antics dominis del reialme d'Aragó. (1)

Parla dels errors d'Aristòtil, Averroes,

(1) Respecte d'aquest assumpte vegis la monografia d'en Francesc Carreras i Candi, titolada : «La Inquisició barcelonina, substituída pel Sant Ofici de Castella» (1446 87), publicada en el Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, any 1909-1910).

Avicena, Algacelis i Moysi; dels errors condemnats pel mateix Jesucrist, dels heretges condemnats pels Papas; entre els quals cita a n'en Ramon Llull, fent-se càrrec dels errors atribuïts als lulians.

«*Postea Dominus Papa Gregorius XI in Consistorio, etiam de Concilio Fratrum, interdixit et condemnavit Doctrinam ejusdem Raymundi Lulli, Catalani, Mercatoris, de Civitate Majoricarum oriundi, laici, phantastici, imperiti, qui quamplures Libros ediderat in vulgari Catalanico, quia totaliter Grammaticam ignorabat; quæ doctrina erat plurimùm divulgata, quam creditur habuisse a Diabolo, cum eam non habuerit ab homine, nec humano studio, nec a Deo, cum Deus non sit doctor hæresum nec errorum : licet ipse Raymundus asserat in Libris suis, quod eam habuit in quodam monte a Christo, qui sibi (ut dixit) apparuit crucifixus; qui putatur fuisse Diabolus, non Christus.*»

«*Iste Raymundus Lull multos sequaces habuit atque habet hodie, qui impudenter doctrinam suam, licet hæreticam et perversam, atque ab ecclesia reprobatam, totis viribus sustinent et defendunt et defendentes in errores varios incidunt : qui sequaces Lullistæ ab isto Raymundo Lull communiter appellantur.*

Hæreses autem, et errores istorum Lullistarum isti sunt :

Primus error : quod Raymundus Lull dogma suum non habuit per hominem, nec per studium, sed per revelationem Jesu Christi, qui in insula Maioricarum in quodam monte sibi apparuit crucifixus, qui dominus Jesus ibi, illi dogma contulit ante dictum.

Secundus error : quod doctrina Raymundi Lull excellit omnium aliorum doctrinam in bonitate et veritate, etiam Augustini.

Tertius error : quod theologi nostri temporis moderni nihil sciunt de vera theologia.

Quartus error : quod Deus veram theologiam et theologis moderno temporis propter peccata eorum abstulit, et eam Lullistis ipsis contulit.

Quintus error : quod omnes doctrinæ destruentur, nisi doctrina Raymundi Lull, quæ perpetus remanebit.

Sextus error : quod tempore Antichristi nos theologi apostatabimus a fide, et tunc Lullistæ ipsæ per doctrinam istius Raymundi reducent Ecclessiam ad fide catholicam.

Septimus error : quod doctrina veteris testamenti, attribuitur Deo patri, doctrina novi testamenti Deo filio; sed doctrina Raymundi Lull Deo Spiritui Sancto.

Octavus error : quod doctrina Raymundi Lull non potest haberi per studium, neque per hominem, sed tanto per Spiritus Sancti revelationem.

Nonus error : quod doctrina Raymundi

Lull sic ab eius sectatoribus per Spiritus Sancti revelationem tradetur, quod in triginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta horis habetur.

Decimus error : quod doctrinam ipsius Raymundi Lull nullus intelligit, nec intelligere possit nisi soli Lulliste ipsi.

Undecimus error : quod dominus Gregorius Papa XI qui doctrinam Raymundi Lull in viginti eius voluminibus contentam, ut hæreticalem in ducentis articulis Avinione in Consistorio condemnavit, totam quæ generaliter ut suspectam vehementer de hæresi cunctis fidelibus interdixit; sacrum collegium, quod consensit; Cardinalis Hostiensis, qui commissarius in illa causa fuit, Magistri in Theologia ultra viginti, qui ad condemnationem prædictam consilium præstiterunt isti doctrinam istam non intellexerunt, decepti sunt, et turpiter erraverunt.

Duodecimus error : quod Raymundus prædictus est in cælis beatus, et pro tali habendus a suis sectatoribus, et dominandus.

Continua parlant en aquesta segona part, dels heretges condemnats pels inquisidors d'Aragó amb manament del Papa o sense; citant entre ells a Arnau de Vilanova, Pere Oller, Durani de Baldach, Bonanat, Jaume Just, Berenguer monjo del Cistell, Nicolau de Calabria, Bartomeu Genovés i Arnau Montaner.

En les qüestions següents tracta dels he-

retges pseudo-apòstols de Lombardia, Manicheus, Valdenses, Begards, Beguins, d'Enric de Sena, dels grecs, tartres, turcs, serraïns i jueus.

S'ocupa després de les obres condemnades en el Decret de Gracià, Decretals, Estravagants, per diferents Papes, (entre aqueixes hi posa les del Beat Ramon Llull (1) i pels Inquisidors d'Aragó.

Segueix tractant dels heretges, dividint-los en manifestos, secrets, afirmatius i negatius en quan a la forma externa; mes en quan al fons, els classifica en heretges contra la fe, contra les Sagrades Lletres i contra les definicions dogmàtiques.

Examina finalment els heresiarques, heretges impenitents, blasfems, tiradors de cartes, endevinaires, invocadors del dimoni; parla dels apòstates, excomunicats i obstinats per més d'un any; estudia els complis i

(1) Post quem dominus Gregorius XI condemnavit XX volumina cuiusdam Raimundi Lulli, propter plures hæreses et errores, quæ recitantur supra quæst. 9. Libri autem condemnati et combusti per dominum Papam prædictum isti erant : Liber de philosophia amoris.—Liber de centum Dei nominibus.—Liber de contemplationum.—Liber de VII arboribus.—Liber de ecclessiasticis proberviis.—Liber de confessione, contritione, satisfactione et oratione.—Liber de orationibus.—Liber amati et amici.—Liber de benedicta tu.—Liber de Beata Maria.—Liber de artículis fidei.—Liber de doctrina puerili.—Liber de planctu Raymundi.—Liber de intentionibus.—Liber de arte amativa.—Liber de tentatione.—Liber de oratione; et est alius a predicto liber de anima.—Liber sententiarum.—Liber apostolicon. (Directorium Inquisitorium; p. II, q. 26.)

encobridors dels heretges, els qui posen obstacles a l'ofici d'inquisidor, els sospitosos i difamats d'heretgia i els relapses.

La tercera part del *Directori* és la més extensa i important, i demostra la sàvia erudició de l'Aymerich, no sols en la teoria del procediment, sinó també en sos detalls més insignificants, car al costat de l'explicació presenta un complet formulari per tots els casos pràctics.

Per lo fins aquí exposat, s'hi endavina l'ordre rigurosament científic que va seguint en totes les qüestions, i que segueixen avui encara els canonistes moderns.

La fama i prestigi que havia anat conquerint el *Directori*, com norma i regla de conducta en les cúries inquisitorials, es consolidà i estengué a l'aparèixer la primera edició impresa.

Al fer-se públic que s'estampava aquesta primera edició del *Directori* concedint bel·ligerància a la falsa butlla condemnatòria, que ja havia sigut enterrada, exasperà als lulians i a tota la ciutat de Mallorca, que al instant acudiren al Rei, elegint síndic de tal ambaixada al celebrat poeta Gaspar Calaf, qui desempenyà brillantment la seva missió, conseguint de Ferràn el Catòlic un reial privilegi datat a Saragossa el 21 de Febrer de 1503, en el que es retreuen les aprovacions anteriors, dóna al Doctor Arcangèlic el títol de *Sant* i concedeix al mestre Joan Cabaspre i

a tots els futurs mestres de l'Art i Ciència lulianes i a llurs deixebles que sien favorescuts i honorats de tothom, sens que persona alguna puga molestar-los en els exercicis llurs de l'Universitat. Confirma ademés els privilegis precedents i recomana la observància de tot lo disposat per la princesa D.ª Joana, sa filla, Arxiduquesa d'Austria, Governadora general i hereva del trono. (1)

El P. fra Guillem Casellas, desterrat de Mallorca, morí en un poble de Catalunya l'any 1516, segons escriu el P. Vicens Pons en sa Crònica, que's guarda manuscrita en el reial convent de Sant Domingo de Palma de Mallorca. (2)

A l'any 1510 i en la ciutat de València, sortí per primera vegada impresa i amb la aprovació i llicència de l'Ordinari d'aquell arquebisbat, la *Sentencia definitiva* amb tots els considerands i documents justificatius, tal com la redactà en 1395 el bisbe de la ciutat del Castell, delegat apostòlic, en virtut de la qual es declarava molt sospitosa de falsetat o al menys sobreptícia, la famosa butlla condemnatòria que s'havia publicat a nom del Papa Gregori XI.

---

(1) Arxiu municipal de Mallorca; publicat pel Pare Custurer en ses «Disertaciones históricas».

(2) Apud Joaquim M. Bover en sa «Biblioteca de escritores baleares».

XXI

CULTE SAGRAT I PÚBLIC QUE TINGUÉ EL BEAT RAMON LLULL DURANT EL SEGLE XVI. — EL PAPA LLEÓ X BEATIFICA A N'EN RAMON LLULL. — PRIVILEGI DEL OFICI DIVÍ I DE CELEBRAR MISSES EN HONOR DEL BEAT. — FESTES QUE EN HONRA I GLÒRIA D'EN LLULL CELEBRAVA LA CIUTAT DE MALLORCA. — PRIMERES VIDES D'EN LLULL IMPRESES I EN LES QUALS S'HI FA REMARCAR LES VIRTUTS DEL SANT.

El convent de Sant Francesc de la ciutat de Palma de Mallorca, ha sofert diferentes transformacions, ja que primerament eren religiosos claustrals els que l'habitaven i en 1494 passà als observants, després hi tornaren els claustrals, i en 1567 altra volta els observants. Això, junt amb les trasllacions que durant el segle xv es feren del cos del Beat Ramon Llull, ja explicades en el capítol XIV, sigué la causa de que's perdessen algunes escriptures i resulti un xic borrosa

la història de tals aconteixements, i dubtosa la autenticitat de les actuals relíquies del Beat.

No obstant, podem quasi assegurar amb el P. Custurer, que en qualque trasllació d'aquestes, se reservaren les barres del Doctor Arcangèlic per a col·locar-les en ric reliquiari de plata i guardar-les en la sagristia d'aquella església. Confirma semblant opinió lo que'l P. Aleix Cortada, deposà amb jurament en el Procés de 1612, fol, 64, on diu : «Quant se posá lo cors de dit gloriós Mártir Ramon Llull en lo sepulchre, ahont vuy esta foren reservades les barres a la Sacristia de S. Francesch, y les engastaren de plata, y les porten per los malalts, y obre Deu nostre Senyor per tal medi cada dia molts miracles.»

Altre testimoni de lo mateix i de la veneració en que era tinguda aquesta relíquia és el P. Francisco Prats, de la orde francescana, qui en el propi Procés, fol. 216, diu : «Las ditas barras y Reliquias de dit Doctor Mestre Ramon Llull reservades en la Sacristia de dit Monastir de Sant Francesch nostro Convent sempre son aportades, y vuy se aporten per tota la ciutat a los malalts qui les demanen.»

I en el fol. 120, hi ha la deposició del mercedari P. Andreu Barceló, que diu : «Sempre son estades ditas Reliquias del dit Martir Ramon Lull tingudes en grandissima veneració y devoció, aportantles continuament

de un malalt a altre, y molt ordinariament veyem Deu N. Señor es servit obrar maravellas y miracles curant los malalts en a qui les aporten, de malaltias, de que ya no se te ninguna esperança de salud per via de Metges, ni medicines, y desde miñone se, que yo no tenia mes de set anys me recorde, y tinc memoria (perque en dit temps habitave yo de ordinari en lo Monestir de S. Francesch) que sempre he vist y entés aporten las Reliquias de dit Doctor Ramon Lull en els devots y malalts qui les demanen, y en dita veneració y devoció les han tingudes y tenen los nostros passats y los que vuy son.»

Altre prodigi es compta d'aquesta relíquia: Hi hagué en 1507 una tan gran sequia a Mallorca, que obligà a implorar l'auxili del cel, fent-se vàries processons de rogatives. Mes continuant aquella calamitat pública sens poder alcançar el favor diví, el canonge Gregori Genovard amb alguns devots sacerdots i altres persones piadoses, sortiren de la ciutat amb un Crucifix, i cantant les lletanies es dirigiren cap a la muntanya de Randa, i en el lloc anomenat de les ermites trobaren les processons de Llucmajor, Algaida i Montouri, viles circumveïnes a la muntanya, formant en conjunt una grossa gentada. Allí el canonge predicà a la multitud i amb paraula roenta i fervorosa commogué el pietós auditori que refermà llurs súpliques fins obtenir en aquell mateix dia el

benefici de la pluja. De retorn s'aturaren a Algaida, i en la església parroquial s'improvitzà una funció d'acció de gràcies, i el mateix canonge mostrà després a tot el poble reunit les barres del Beat Ramon Llull que portava amagades per no estar encara canonitzat, i a qual intercessió ell atribuí la eficàcia de la petició. (1)

La capella que al cim d'aquella muntanya de Randa havia edificada el propi Llull, ja des d'un principi, com havem notat, fou objecte de veneració; i el Rector de la parròquia de Santa Creu, Dr. Magí Pou, en la deposició que feu en el Procés de 1612, fol. 188, diu : «...que desde que dit Sant feu penitencia en aquella montanya els Jurats de Mallorca tractaren de edificarhi una capella a honra de la Santíssima Verge María y del gloriós Martir Ramon Lull.»

Podrien multiplicar-se les cites de documents, pels qual es demostra palesament que a principis del segle XVI, la veneració i culte donats no solament a la persona del Beat Ramon Llull, sinó també a aquells objectes que d'aprop o de lluny amb ell es relacionen, era cosa comú en la illa de Mallorca, i fins aquesta mateixa veneració era intensament sentida arreu de Catalunya i en alguns pobles de Castella. I no manquen proves tampoc

(1) P. Jaume Custurer.—Disertaciones Históricas; dist. I, cap. 3, n. 62.

per a demostrar que algunes espurnes d'aquest culte s'eren escampades per Portugal, França, Itàlia, Alemanya i Estats de Flandes, com llarga i detalladament ho prova el P. Custurer en ses *Disertaciones históricas del culto immemorial del B. Raimundo Lulio*; ademés de consignar-s'hi que en aquella mateixa època era també molt estés el costum de donar el títol de *Sant* i de *Martre* al Beat Ramon Llull, i que la seva imatge se la veia constantment adornada amb raigs, i exposada a la pública veneració, segons el P. Pascual, en les esglésies de fra menors de Barcelona i Saragossa; en els claustres del collegi de Sant Francesc de Salamanca i a Sant Joan *de los Reyes* de Toledo i en moltes altres parts.

Tot lo fins aquí exposat, sembla confirmar la tradició, bastant fonamentada, de que en Ramon Llull fou *beatificat* pel Papa Lleó X, qui segué en la Cadira Apostolical, des dels començaments de l'any 1513 fins a últims del 1521 en que morí.

En el Procés de 1612, consta en el fol. 87, la deposició del P. fra Andreu Ballester, religiós de Sant Francesc i de 56 anys d'edat, qui digué que essent ell novici ajudà molt diverses misses que's celebraven del dit gloriós Màrtir Ramon Llull en l'altar i capella on està son cos sant; que era missa pròpia del dit Màrtir, en la qual la epístola era: *Optavi et datus est mihi sensus,* i l'evangeli:

Quomodo hic litteras scit cum non didiscerit, i les oracions pròpies que ha vistes impreses en València...; i afegeix que, essent vius fra Rafel Manera, fra Nicolau Llebrés i fra Guillem Beltrán, els ha oït dir afirmativament moltes i diverses vegades, que havien vist, llegit i tingut en les seves pròpies mans assí en Mallorca, la Beatificació autèntica per Lleó X, del dit gloriós Sant i màrtir Ramon Llull.

I en el fol. 67, fra Alex Cortada, assegura *que antigament en lo present Regne de Mallorca se feya festa y Offici de dit Mártir Ramon Lull, signanter en nostra casa, auctoritate Apostolica, lo que dix saber, per aver sentit a dir en el P. F. Guillem Beltran Religios de nostre Religio, home de 70 anys, de exemplar vida y famós Predicador, y que fonch dos vegades Provincial de Mallorca de dita Religió, que ell havia vist, llegit y tingut en son poder lo breu Apostolich autentich, y fe fahent, ab lo qual concedia lo Señor Papa en el Regne de Mallorca, que es digués oració y offici y se fes festa de dit Martir Ramon Lull, y també matex haura mes de 18 anys que sentí dir lo matex en el P. F. Nicolau Llebrés, predicador de nostre Religio, home de 90 anys, y de molt gran veritat y credit, ço es que havia vist dit breu Apostolich, in forma probante: y actualment tenim en la Sacristia, y de molt temps ença, que noy ha memoria de homens, la Antiphona,*

versos, responsori y oracio de dit Martir Ramon Lull, y lo matex se es trobat pochs anys fa, en la llibreria de Sant Domingo dels Pares Predicadors, estampat en un llibre, de lletra molt vella, la qual oracio, versos y Antiphona se diuen a los malalts, quan los porten las santas Reliquias. (1)

A lo qual afegeix mossen Salvador Bové: (2) «Mes aquesta Butlla de Beatificació s'ha perdut, o al menys nosaltres ignorém aont se troba. Y sobre axó que podría semblar molt estrany a alguns de nostres llegidors, nosaltres solsament dirém que no seria en tot cas la Butlla del Beat Ramón Llull la única d'haverse perduda, puix en la Historia Eclessiástica hi veyém moltes pérdues semblants. En el Butllari dels Pares Trinitaris s'hi nota y adverteix que Sant Joan de Mata y Sant Felix de Valois varen esser canonizats pel papa Urbá IV, pero que abdues Butlles de canonizació son perdudes.

»Un altre cas. Escriptors gravissims com

---

(1) P. Jaume Custurer.—«Disertaciones históricas» dist 1, cap. 4, §. XXI y XXII.

El llibre al qual se fa referència i s'hi troba l'ofici del Beat Ramon Llull, és : *Ars Methaphisicalis naturalis ordinis cujuslibet rei intelligibilis Arboris naturæ, Reverendi Doctoris præclarissimi Magistri Jacobi Januarii, Monachi, Tarraconensis Diœcessis, pro senioribus junioribusque, etc.*, estampat *in Inclyta Civitate Valentiæ, anno salutis Christianæ millessimo quingentessimo sexto, ultimo Kalendas Martii.*

(2) «Les doctrines lulianes en el Congrés Universitari Catalá».—Barcelona, 1904.

Albert Mireius, el francescá Pere Opmersensis y Miquel Malcorpi, y ab ells la tradició cristiana, afirmen que Sant Norbert fou canonizat pel papa Gregori XIII l'any 1582, mes tothom confessa igualment que la Butlla en lloc se troba.»

Per lo demés, persones autoritzadíssimes, i en actes importants sobre tota ponderació han suposada sempre la Beatificació del doctor i màrtir Ramon Llull, com se prova *á vista de lo que se dixo en la propuesta del Grande y General Consejo de este Reino, de 2 de Junio de 1610, el cual se tuvo para instar por la canonizacion de nuestro Inclito mártir: propúsose pues en esta junta, que avia personas fidedignas que se acordavan aver leido el auto de su Beatificación hecha por la Santa Sede Apostólica.* (1)

«A lo qual no conduce poco que en las cartas reales y de otros personajes—Cardenales, Frayles, Universidad Literaria de Alcalá de Henares, Embajadores del Rey Católico, etc. —en resoluciones del Consejo, en que se trata de esta materia, hasta el año 1635, jamás se habla de instar por la Beatificacion, sino por la Canonizacion, siendo de estilo que quando se tratan essos puntos en orden á los siervos de Dios, que no están Beatificados, se acostumbra hablar juntamente de la Beatificación

(1) P. Jaume Custurer.—«Disertaciones históricas», dist. I,, cap. 4.

y Canonización, que son indicios de que la Beatificación se suponia.»

En l'*Archielogi* de fra Bonaventura Armengual, publicat en 1643, s'hi llegeix : *Devotissimè in diversis anni diebus Lullo festa celebrantur et dicitur obtinuisse nostrates Bullam a Leone X ut in die eius gloriosi Martyris officium et missam propriam celebrare possent.*

El celebrat historiaire de Mallorca D. Vicens Mut, escrigué : «que en los tiempos passados se le celebrava oficio particular eclesiástico; dizen algunos, que el Papa Leon X concedió y permitió se rezase el Oficio comun de todos los Santos, con mucha celebridad con assistencia del Ordinario, del Cabildo, de los Jurados y de la devoción de toda la nobleza y pueblo.»

Lo mateix afirma el P. F. Damià Cornejo en sa *Crónica* de Sant Francesc : «Tienen tradicion los Mallorquines, de aver obtenido Bulla de Leon X para celebrar Oficio, y Missa propia en el dia de su Martyrio.» I fa memòria també del reso que hi ha en el llibre imprès a València l'any 1506, del qual ne parla així mateix el P. Joan M. de Vernon en la vida del Beat Ramon Llull que en francès escrigué l'any 1668.

L'abat Joan d'Aubry en la dedicatòria de son llibre *Le triomphe del Amour et l'eschelle de la Gloire.....* diu : «Le libre in folio de la Sainte Academie de perfeccion, imprimè a

Lyon, chez Laurens Arnaud, et Claude Rigaud rue Merciere en mil six cens cinquante sept, auquel est reportè la Bulle du Pape Leon X qui perment de faire votre office, et celebrer la messe.»

El P. Custurer (1) afegeix : que ell logrà veure i fullejar la esmentada obra *La Saincte Academie de perfeccion*, i tot lo que allí es llegeix respecte la Butlla de Lleó X, diu que's pot reduir a n'aquesta clàusula : «On tient, que le Pape Leon X très bien informè de sa Saincte vie, et de son Martyre ha permis de celebrer la saincte Messe el l'Office canonique o l'honeur d'iceluy sus le lie oû il repose», de la sec. IV, del cap. V, de la Part III.

Mossen Josep Palomer, Pvre., en la Plana literària dedicada al sisè centenari de la mort del Beat Ramon Llull, publicada en el diari tradicionalista de Barcelona, *El Correo Catalán*, del dia 2 de Setembre de 1915, ens diu : que després de molt furgar sols va inquirir la existència d'un Procés de Beatificació manat fer pel Pontífex Lleó X, i que atenent se a sos bons resultats, amb totes les cerimònies havia procedit a la beatificació del solitari de Randa, el propi Lleó X.

«També vaig fullejar—continua dient mossen Palomer—i traurer notes d'un llibre editat en l'any 1588, anomenat *Feyts de Llull*, in eix llibre se narrava la cerimonia i s'exci-

(1) Op. cit.; dist. II, cap. 6, núm. 162.

tava an els mallorquins per a que tramitessin la Canonisació del Beat.»

Finalment afegeix el docte sacerdot: «Vaig veurer novament, i fou la última vegada, a Mn. Bové, ja malalt, a mon retorn de la ciutat de Roma. Li portava una bona nova. En la Biblioteca Vaticana havia tingut a les mans un llibre voluminós intitolat *De Beatis*, i en ell constaven, amb multitut de notes biogràfiques els noms dels qui l'Iglesia havia enlairat an eixa categoría. Entre ells, vaig trovarhi el del Beat *Raymundus Lullius Majoricensis* pujat an els altars per el dit Pontífex Lleó X.»

Lo cert i positiu és que per allà els anys de 1562, el dia 30 de Juny, es cantava en la catedral de Mallorca la Missa de Màrtirs en honor del Beat Ramon Llull. I en un llibre que serveix de direcció per les distribucions del chor, rotulat: *Consueta de las distribucions del cor de la Seu*, hi ha la següent: «A xxx de Juny. Lo present día, que es lo día de la commemoració de S. Pau, se fará missa matinal *de festo omnium Martyrum*, que fonch lo día, en lo qual fo apedregat Mestre Ramon Lull Doctor Illuminat, ferse ha ab dos capas y sens orga; partirá lo procurador quatre diners, é a la epístola partirá arreu..... comensá dita missa en lo any MDLXII dit censal está continuat en lo capbreu, etc.»

I que hi havia costum a Mallorca de cele-

brar festes en honor i veneració del Beat Ramon Llull, consta en vàries determinacions del Gran i General Consell, en les quals s'hi veu clarament que aquell alt cos administratiu patrocinava i fins costejava les dites festes. Axís en el Consell celebrat el 26 de Juliol de 1623, s'hi llegeix : «Mes avant se diu, que ha acostumat sempre lo present Consell general donar las sinquanta lliuras, que permet la Real Pragmatica, per los gastos de la festa de nostre Beato Mártir Ramón Lull.» En el celebrat el 5 de Juliol de 1625, parlant d'aquesta festa dedicada al Beat, s'hi llegeix : «...que esta Universitat y Reyne, te la protecció y ha acostumat sempre celebrar, ab molt gran regocijo dita festa, la qual se fará molt prest, y perque se puga festejar de la manera que convé, suplicám á Vs. mercés se servescan manar designar la quantitat, que permet la real pragmatica..... etc.»

Acte seguit, va continuada la contesta a n'aquesta proposta, i és com segueix : «Sobre le qual peticio passaren y discorregueren los vots y parers de dits Consellers de un en altre, com es acostumat, y fonch conclus, definit y determinat per tot lo dit gran y general Consell, ningú discrepant, ab lo vot de lo Magnifich Pere Zanglada y Valentí, ques donen las cinquante lliuras, que permet la Real Pragmatica y que sempre se ha acostumat donar.»

Respecte al dia i forma amb que's celebra-

ven aquestes festes, han sofert algunes modificacions. Regularment la que costejava el Regne de Mallorca, se celebrava el 30 de Juny, dia de son martiri; la que's feia el dia 25 de Gener, commemorant la seva conversió, anava a càrrec de l'Escola Luliana, i més tard de tota la Universitat literària amb assistència dels quatre Claustres, de Doctors i Mestres lulians, tomistes, scotistes i suaristes lluint quiscun les insignies llurs. Aquesta festa es celebrava cad'any segons la constitució de Climent X i dels Reis Catòlics feta per l'arquebisbe D. Pere de Alagon, bisbe de Mallorca.

Abans de que per disposició del Consili Tridentí i mitjançant la butlla *Quod a nobis* donada pel Papa Pius V el 9 de Juliol de 1568, sortís reformat i unificat el Breviari Romà, cada diòcessis o comunitat tenia llur Breviari particular, lo qual donava més facilitat a introduir nous resos, ja per particulars disposicions de les mateixes diòcessis o comunitats religioses, ja per especials concessions de la Seu Apostòlica. Així, doncs, s'esplica l'ofici del Beat Ramon Llull que va imprès en aquell llibre que sortí a la llum pública a València a principis del segle XVI i en l'antic Breviari dels PP. Franciscans.

Ens apar oportú esmentar aquí, la primera vida que del Beat Ramon Llull sortí impresa, que fou l'any 1514, escrita per Carles Bouvelles, autor francés i canonge de Noyon, de

qui en l'adició al llibre *De Scriptoribus Eclesiasticis* de l'abat cisterienc Tritthemi, es diu: «que sembla que la Naturalesa 'l doná al mon perque escorcollés els secrets divins y les mes amagades essencies de les coses.»

Els Bolandistes el celebren aixís mateix com a un del homes més savis en les ciències teològiques, filosòfiques i matemàtiques i en altres branques del saber humà.

Escrigué, doncs, en Carles Bouvelles la vida del Beat Ramon Llull en llatí, la qual és en forma de carta enviada el 27 de Juny de 1511, des de París a un seu amic anomenat Ramon Boucherius, que vivia a Amiens. Aquesta carta comença: «Me demanares, estimat Ramon, en certa ocasió, si hi havia algun dels Benavirats que s'anomenés Ramón, aquí poguesses elegir per patró com a company del teu nom. Ja't vaig dir aleshores, que hi havia un tal Ramon Llull de nacionalitat espanyola, d'estat hermitá, qual vida m'explicá un espanyol amic. Per que'l prengas doncs, per patró y crexi en tu sa devoció, te faré memoria en aquesta carta de lo que allavores te vaig dir de paraula..... etc.» Al final hi posa un Catàlec de 199 llibres del Beat Ramon, fent constar que són dels que ha tingut notícia, però es diu, afegeix, que además de aquestos, n'escrigué molts altres en llengua llatina, catalana y aràbiga.

Aquesta *vida* escrita en 1511 no s'imprimí fins en 1514 a París sota el títol: *Epistola*

in vitam Ræmundi Lulli Eremitæ. Carolus Bouillus Samarobrinus studiosissimo viro Ræmundo Boucherio iurisperito S. P. D., insertada des del foli XXXIIII fins al XL B., de la obra *Comentarius in primordiale evangelium divi Joannis, et alia opuscula.* — Vænundantur, in ædibus Ascensionis, MCXIIII. Forma un tomo en quart.

Altra vida del Beat Ramon Llull, tan antiga i autoritzada com la precedent és la que es publicà a Alcalà d'Henares en 1519, escrita pel savi mallorquí i catedràtic d'aquella famosa Universitat D. Nicolau de Pax, de qui parlarem en el capítol següent.

El fonament d'aquestes dues vides primeres que del Beat Ramon Llull s'escrigueren, és un manuscrit dels principis del segle XIV, en el qual un autor anònim i contemporani d'en Llull, escrigué lo que aquest mateix li explicà; aquest manuscrit es guarda en el Col·legi de la Sapiencia de Mallorca i allí el vegé el P. Pascual, dient ésser dos els manuscrits, l'un escrit en català i l'altre en llatí. El primer qui'l publicà fou el P. Jaume Custurer en ses *Disertaciones históricas* l'any 1700; desprès els Bolandistes, després en Salzinger en el primer tomo de l'edició moguntina i per últim el P. Pascual.

El text català, fins l'any 1915 no sortí a llum, el qual reproduim en el primer capítol de la present obra, com haurà vist el curiós lector.

XXII

EL CARDENAL CISNEROS, MECENES I PROTECTOR DE LES DOCTRINES LULIANES. — ALFONSO DE PROAZA, CÈLEBRE LULIÀ QUI PROPAGÀ AQUELLES DOCTRINES PER VALÈNCIA, ON HI FUNDÀ UNA GLORIOSA ESCOLA. — EN NICOLAU DE PAX I LA UNIVERSITAT D'ALCALÀ D'HENARES. — EXTENSIÓ DE LES DOCTRINES LULIANES AL SEGLE XVI. — A LA SOBORNA DE PARÍS SÓN ENSENYADES PÚBLICAMENT I JUSTAMENT ELOGIADES PELS MESTRES I DOCTORS. — ELS LULIANS FABER STAPULENSIS I BERNAT DE LAVINHETA, ENSENYEN EN AQUELL PRIMER CENTRE INTEL·LECTUAL DEL MÓN.

El dia 28 de Febrer de 1498, el cèlebre fra Francisco Ximenez de Cisneros, Cardenal de la Santa Església Romana, Arquebisbe de Toledo, Inquisidor General d'Espanya i Governador regent de Castella, posa la primera pedra de la Universitat literària d'Alcalà

d'Henares, aixecada a ses despeses i sota la direcció del arquitecte Pere Gumiel; essent inaugurat dit edifici el 26 de Juliol de 1508 amb el títol de *Colegio Mayor de San Ildefonso.*

En Cisneros, home doctíssim i gran protector de les lletres, cercà per professors d'aquella Universitat els homes de més ciència i major cultura de son temps, un d'aquests sigué en Nicolau de Pax, noble mallorquí i famós lulià. També el Cardenal era admirador entusiasta de les doctrines lulianes; i sabem que d'elles i de la veneració i culte fervorós que's donava a la persona del Beat Ramon Llull i als llocs per sa presència santificats, n'hi parlen extensament els Jurats de la ciutat de Mallorca, en carta datada el 8 de Juliol de 1513, no ocultant-li els molts miracles que Déu obrava per llur mediació. (1)

El propi Cisneros contestà aquella epístola, apreciant les notícies que li donaven, oferint-se en tot i per tot, anomenant al mestre Ramon Llull, Doctor Il·luminat i afegint: «...porque de verdad yo tengo mucha afición a todas sus obras, porque son de mucha doctrina y provecho : y así crean, que en todo quanto yo pudiere las tengo de favorecer y trabajar, como se publique y se lea por todos los Estudios.» Axís escrivia aquell gran

(1) Vide en el Procés de 1612 fol. 563, extreta del Llibre de cartes missives de la ciutat de Mallorca.

home als Jurats de Mallorca des d'Alcalà el dia 8 d'Octubre de 1513. (1)

Parlant del Cardenal Cisneros i de la Universitat d'Alcalà d'Henares, no's pot prescindir d'altres dues personalitats afectes també a les doctrines lulianes, i són: D. Alfons de Proaza i el ja citat Nicolau de Pax, expressament cridat de Mallorca, per a que ensenyés la ciència del Beat Llull a n'aquell nou centre intel·lectual.

Alfons de Proaza, era asturià i fou qui promogué l'entusiasme lulià en la Universitat de València. Aquesta sigué erigida per butlla del Papa Alexandre VI, el 22 de Gener de 1500, seguida d'un Privilegi donat a Sevilla pel rei Ferràn el Catòlic el dia 16 de Febrer de 1502. Tres anys més tard hi trobem a n'en Proaza ensenyant Retòrica i defensant calurosament la doctrina del Beat Ramon Llull, fundant així una gloriosa Escola. Fou secretari també del bisbe de Tarragona D. Gisleni Ramon de Moncada, i després del Cardenal Cisneros.

Que la doctrina luliana per aquests temps s'ensenyava publicament en l'Universitat de València, on hi era instituïda una càtedra fundada per un devot del Beat, ens ho testifica l'historiaire Gaspar Escolano. (2) «Perse-

---

(1) Vide en el Procés de 1612 fol. 564, extreta del Llibre de cartes missives de la ciutat de Mallorca.
Apud Custurer.—Op. cit.; dist. II, cap. 6.

(2) Hist. de Valencia; part. I, lib. 3, cap. XIX.

veró muchos años esta enseñanza; y no solo permanecía en los tiempos de el mismo Escolano, que añade aver regentado esta Cátedra el Doctor Antonio Gallant, su antecesor en el Curato de la parroquial iglesia de San Esteban, sino que permanecía aun después a la mitad del siglo XVII como lo escrive el Regente D. Lorenzo Matheu y Sanz. (1)

«No sabemos el motivo con que se debió suspender, o el año en que cesó (aunque tan recientemente) la enseñanza de esta doctrina. En todo caso, el Maestro Proaza la promovió con el mayor esfuerzo, haciendo varias ediciones de muchas obras de Raymundo Lulio, entre las cuales imprimió la célebre disputa que este tuvo con Homerio Sarraceno, y en su conclusión añadió unas actas de el examen de la doctrina de Lulio. Hizo también el Catálogo de sus obras, de el cual y del que formó después el juiciosísimo escritor Lucas Wading, se valió D. Nicolás Antonio, añadiendo varias noticias que adquirió con su incansable estudio y aplicación. Diferentes de estas ediciones dedicó el Maestro Proaza al Venerable Arzobisps Cardenal Cisneros y la última que hallamos dirigida por su cuidado es el año 1519.» (2)

---

(1) Laur. Matt. et Sanz de Regim. Regni Val. tom. I, cap. IV, §. 3

(2) Francisco Orti i Figuerola.—Memorias hist. de la fundación y progresos de la Univer. de Valen.; cap. XI, 143 i 144.

Les obres del Beat Ramon Llull que en Proaza feu estampar a València foren en l'any 1515 l'«Art inventiva de la veritat» i la «Taula general», sota els títols: *Divi Raimundi Lullii Doctoris Illuminatissimi. Ars inventiva Veritatis. — Tabula Generalis, commentum in easdem ipsius Raimundi.* Al final d'aquest últim llibre hi afegeix els títols i privilegis a que fa referència el Cardenal Cisneros en la esmentada carta als Jurats de Mallorca, encapçalats amb aquest rètol: *Privilegia Catholicorum Aragoniæ Regum..... In favorem et gratiam scienciarum, studiorum, et sequatium, Divi Raymundi Lulli Doctoris Illuminati.*

Altre formant un volum apart és: *Ars expositiva, seu lectura super artem inventivam, et tabulam generalem.* Ambdues obres van dedicades al Cardenal i sortiren de les oficines de Diego Gumiel.

De la impremta d'en Gregori Costilla són: *Liber correlativorum innatorum*; l'any 1512. *Liber de ascensu et descensu intellectus* y *Logica nova*; l'any 1519.

Relligats en un sol volum, sortiren a la llum pública en 1510 i impresos per Joan Gadofred, els tres llibres següents: *Liber de demonstratione per æquiparantiam. — Disputatio Raymundi Lull et Homerii Sarraceni, primo habita inter eos in urbe Bugia sermone arabico, postea translata in latinum ab eodem Lullo Pisis in monasterio S. Dominici*

anno 1308. — Disputatio quinque hominum sapientum.

Encara en la mateixa casa i en el mateix any s'imprimí el *Liber de substantia et accidente, in quo probatur Trinitas.*

Tots aquestos llibres editats per en Proaza, els enriquí amb Pròlecs i Epístoles aclaratòries on barrejat amb els comentaris i gloses, hi van grosses lloances en elogi del Doctor Arcangèlic.

L'altre famós lulià que havem anomenat, D. Nicolau de Pax, fou natural de la ciutat de Mallorca, tingué per mestres, segons ho testimonià ell mateix, a Joan Cabaspre i Gregori Genovard, mestres en la ciència del Beat i professors de aquesta en l'Estudi General de Mallorca.

Inaugurada la Universitat d'Alcalà d'Henares, i quan ja el dit Nicolau, successor de sos mestres, ensenyava també la ciència luliana en sa pròpia ciutat natal, segons afirma el P. Pascual, sigué cridat pel Cardenal Cisneros, qui li confià una càtedra d'aquella doctrina en la nova Universitat Complutense, col·locant-lo entre els savis : Gonzalo Gil, Pere Ciruelo, Miquel Pardo, Antoni Morales, Alonso Ferrera, Demetri Creta i Pau Cornel, que començaren les tasques literàries d'aquell famós Centre Científic d'on han sortit tants homes il·lustres.

En Nicolau de Pax i Sureda no solament fou un insigne teòleg i gran filosop en la

ciència del Beat Ramon Llull, sinó també un agut i fogós apologista de la ortodòxia de son Mestre, esmicolant amb acert les injustes apreciacions que'ls antilulians escampaven.

Ses obres són : *Comentaria super artem divi Raimundi Lulli*. Són aquestos comentaris les explicacions donades als alumnes des de sa càtedra de Alcalà, i es creu que's conserven manuscrits juntament amb altres obres seves, en aquella biblioteca que ha passat a la avui Nacional de Madrid.

Desconsuelo muy piadoso del illuminado Doctor Raimundo Lulio mallorquin; autor del arte general nuevamente impreso. Aquesta obra és el *Desconort* del propi Beat, que'n Pax traduí literalment en prosa castellana. Sortí imprès aquest llibre el 23 d'Agost de 1540 en la ciutat de Mallorca i de la casa Hernan de Consoles, a despeses del Rvnd. Dr. Antoni Serra, mallorquí i mestre de l'Estudi General d'aquella ciutat. Aquesta edició és gòtica i forma un volum en octau, veient-se en la portada un gravat en fusta representant el Beat i l'Ermità. Diu D. Joaquim M. Bover : (1) «Este libro se ha hecho tan raro que no conocemos más ejemplares que uno en poder del Sr. Capdebou y otro que posee el Sr. Gayangos. Cítalo Brunet, alterando notablemente su portada y el pie, y calificándolo de muy raro. Dice el mismo biblió-

(1) «Biblioteca de escritores baleares».

grafo que este libro es tenido como la primera producción tipográfica de Mallorca, sin acordarse que nuestra isla en 1485 ya poseía una excelente imprenta dirigida por un hábil y entendido tipógrafo, natural del país, que no tuvo necesidad de socios estraños.» El manuscrit original de lletra del mateix Pax, diu l'esmentat autor, existeix en la Biblioteca Montsió de Palma de Mallorca.

Hi han dues edicions posteriors fetes també a Mallorca : l'una en la impremta de Gabriel Guasp, l'any 1606, i en octau; i l'altra en la impremta de F. Ramis, l'any 1852, i en quart. Aquesta última te la següent portada : *Desconsuelos del admirable doctor y mártir Raymundo Lulio, escrito en verso lemosin por el mismo y traducido al castellano por D. Nicolás de Pax.* Consta de 39 planes i al davant hi ha un pròleg de l'editor.

Aquesta mateixa traducció d'en Pax, bastant canviada i molt corretgida, la inclogué D. Geroni Rosselló en la seva col·lecció de «Obras rimadas de Ramon Lull». — Palma, imp. de Pere Josep Gelabert, 1859; un tomo en quart.

Altre obra de D. Nicolau de Pax és la *Vita divi Raimundi Lulli Doctoris Illuminati et Martiris*, que la publicà al davant de la edició que feu del llibre del Beat *De anima rationali*, formant en conjunt un volum en quart de lletra gòtica, i llegint-se al final : *Correctum est hoc opus de anima rationali*

cum duobus vetustissimis exemplaribus et impressum in celebri Universitate Complutensi industria Arnaldi Guillermi Brocarii Solertissimi Calchographi, anno salutis nostræ 1519. In vigilia assumptionis Dnae. nrae. beatæ Mariæ Virginis et Matris Dei.

Reimprimí aquesta vida del Beat Ramón Llull, el jesuïta P. Joan Solerius, encabint-la en sa *Acta B. Raymundi Lulli Majoricensis...* Antuerpiæ typis Viduæ Petri Jacobo, 1708; un volum in folio. En aquest mateix volum hi van impreses algunes poesies llatines d'en Nicolau de Pax.

Formant també un tomo en foli, és una altre obra d'en Pax, titolada : *Divi Raymundi Lulli Doctoris Illuminati ad Reverendissimum in xpo. patrem dominum D. Franciscum Ximenez Cardinalem Hispaniarum etc. Carmen*, que són quaranta exàmetres i pentàmetres que van davant del llibre del Beat, *Ars inventiva veritatis*, impresa a València per Diego Gumiel l'any 1515. En aquest mateix llibre i al peu d'una curiosa làmina que representa la muntanya de Randa amb una processó de rogatives que puja a n'aquell Santuari, s'hi llegeixen altres versos llatins d'en Pax, que'ls publicà en Dameto en sa Historia de Mallorca, edició mihi, pl. 33.

Ademés en Carles Bouvelles, en sa obra *Aetatibus mundi*, que sortí a la llum pública a París l'any 1521, hi posà una llarga epístola llatina que li dedicà en Pax des de Mallorca

amb data del 1.er de Maig de 1514, contenint nou qüestions que aquell devia resoldre, i que aixís ho feu a continuació sota el següent epígraf : *Responsiones ad novem quæsita Nicolai Paxii Balearici.*

Per últim, en la vida que del Beat escrigué el ja repetit D. Nicolau de Pax, s'hi llegeix moltes vegades el títol de *Sant* donat a n'en Ramon Llull. Aquest autor defensa sa doctrina no solament per lo que ell n'havia llegit, trobant-la en tot conforme a la nostra santa Fe Católica, sinó també retreient el judici que n'havien format homes doctíssims com el Cardenal Nicolau de Cusa, Joan Pico de la Mirándula i el Cardenal Cisneros. Explicà les aprovacions i privilegis reials que meresqué la doctrina luliana; la defensa de tot lo que contra d'ella i de son autor i seguidors digué i obrà l'Aymerich; retreu la reunió de teòlegs haguda en el convent de fra-menors de Barcelona sota la direcció del inquisidor fra Bernat Armengol; la declaració dels registradors de butlles pontifícies davant del Cardenal Lleonart i per fi la Sentència definitiva donada pel Bisbe de la ciutat del Castell.

El Cardenal Ximenez de Cisneros que havia costejat quasi totes les edicions de les obres lulianes publicades per en Nicolau de Pax i l'Alfons de Proaza, morí a 8 de Novembre de 1517 en la vila de Roa (Valladolid).

També la pròpia Universitat d'Alcalà de Henares contribuí a la glorificació del insig-

ne polígraf mallorquí ja que no sols ensenyà en ses aules la doctrina luliana, sinó que també ajudà a escampar-la, publicant diferentes obres del Doctor Arcangèlic; entre altres trobem la *Lógica parva*, impresa l'any 1518 en la casa de l'Arnau Guillem Brocar, i l'any següent el *Liber de anima rationali*.

Aquesta famosa Universitat Complutense, fou transportada a Madrid en 1836.

Diu en Marcelí Menendez i Pelayo, (1) parlant de les Escoles filosòfiques del segle XVI: «El lulismo, la más completa, armónica y pujante de todas ellas, conserva sus cátedras mallorquinas, penetra en Castilla amparado por el Cardenal Jiménez, recibe decidida protección del *sombrío déspota* Felipe II, y cuenta entre sus sectarios nada menos que á nuestro egregio conterráneo el arquitecto Juan de Herrera, y antes y después de él á Nicolas de Pax, á Pedro de Guevara, á Sanchez de Lizarazu, no sin que algunos fervorosos lulianos se arrojen á sospechar que el mismo fray Luis de Leon miraba con buenos ojos la doctrina armónica del solitario del monte Randa.»

La Universitat o Estudi General de Mallorca, que feia ja més de quaranta anys que s'havia establert, prosperava de tal manera, que totes les càtedres dels convents i col·legis de la illa estaven en relació amb aquell

(1) «La Ciencia Española», tomo I; Madrid, 1887.

únic centre oficial d'ensenyança. A requiriment de Pere Malferit, domicellus, alumne de la mateixa i doctor en quiscun dret, el rei Carles I, donà un especial decret des de Sevilla amb data 11 de Maig de 1526, en el qual ratificava la fundació feta per son avi, confirmant ensems els privilegis i prerrogatives que sos antecessors havien concedit a la doctrina luliana. (1)

I no sols eren ensenyades i admirades les doctrines lulianes en els grans Centres Universitaris espanyols, sinó també en els estrangers. I malgrat del que diu Gersó, de que en el seu temps havien sigut aquelles desterrades de la Sorbona per son barbre tecnicisme, no obstant a principis del segle XVI, altre volta tenen gros predicament en el primer Centre intel·lectual del món, com es comprova per una carta certificatòria expedida des de París el dia 11 d'Octubre de 1516, en la qual consta que en aquella data s'ensenyava la ciència del Beat Ramon Llull en la dita Universitat, i que tan allí com en el convent de la Cartoxa s'hi guardaven curosament molts llibres del insigne polígraf mallorquí, tinguts en tan alta estima com els dels demés autors. Després de citar alguns noms de Mestres i Doctors qui prestaren jurament davant de Notari públic, continua el docu-

(1) P. Jaume Custurer. — «Disertaciones históricas»; dist. II, cap. 5, núm. 18.

ment: «... *qui dixerunt, ac pro veritate attestati sunt, quod anno præsenti legebatur publicè Parissiis apud Matutinos Ars, et doctrina Magistri Raymundi per quemdam Albertum, et cum legeretur, nulla prorsus fiebat prohibitio dicto Doctori, et eius Auditoribus; eratque auditorium frequens, et hoc sciunt iidem attestantes, quod in Bibliotheca dicti Col·legii Sorbonæ, et apud Cartussienses iuxta Parisiis habentur quamplures libri dicti magistri Raymundi, in eodem honore sicut cœteri, qui permittuntur legi hominibus volentibus, quorum nonnulli sunt dati impressioni.* (1)

Després d'aquest document podem afegir l'autoritzat testimoni del célebre doctor de la mateixa Sorbona Jacobus Lefebre d'Etaples (Faber Stapulensis), de qui es diu fou en aquell segle l'únic esplendor de la França, qui havent fustigat dura i públicament les supersticions i els abusos, i condemnats la corrupció de la clerecia molt abans de que Luther escampés ses doctrines, n'obstant ell juntament amb tota la Universitat de París, declaren heretge al frare agustí.

Aquest gran filosop i no menys digne teòleg, cuidà l'impressió d'algunes obres del Beat Ramon Llull.

Editat per Guido Mercader sortí a París

(1) P. Jaume Custurer. — «Disertaciones históricas»; dist. II, cap. 7.

l'any 1499 i formant un volum imprès per Joan Parvus, el *Liber laudibus B. Virginis qui dicitur Ars intentionum* juntament amb els altres dos llibres *Clericus* i *Phantasticum*. En el proemi, doncs, que hi posà en Faber Stapulensis, confessa ingènuament haver-hi aprés molt en les obres del Beat Llull, i afegeix que, encara que aquest era un home sense estudis, es creu n'obstant que rebé la doctrina del Cel; però sia lo que's vulga, és lo cert i positiu que aquesta porta molta aventatge a la dels nostres savis. (1)

En 1516 i també a París, edità l'Stapulensis, el llibre de la *Philosophia amoris* i el dels *Provervis* en un sol volum, dedicat a D. Alfons d'Aragó, arquebisbe de Saragossa i València. En el Pròlec diu, que els Doctors i Mestres de la Sorbona admiren la doctrina del Beat Ramon Llull i alguns fins la tenen per inspirada del Cel, i és admesa i ensenyada públicament no sols en aquella Universitat de París, sinó també en les de Roma, Venècia, Alemanya i Espanya; i assegura que les biblioteques de la Sorbona i de la Cartoxa de París estan plenes de llibres del Beat. (2)

Sota la direcció i cuidado de l'Stapulensis, es publicà encara a París i en 1515, el llibre de la *Contemplació* juntament amb el *Blanquerna*. Allí ens explica el savi catedràtic de

---

(1) P. Jaume Custurer. — «Disertaciones históricas»; dist. II, cap. 6. núm. 18.

(2) P. Jaume Custurer. — Op. cit.; dist. II, cap. 7.

la Sorbona que havent vist aquell llibre a un amic seu, li prengué de les mans i de gran consolació fou per son esperit la seva lectura; i no dubto, continua dient, que hauria trobada l'única felicitat que podem fruir en aquesta miserable vida, si hagués posat en pràctica els saludables consells que allí s'hi ensenyen.

Si bé és veritat que en Jaume Faber Stapulensis caigué en els errors calvinistes i li foren condemnades algunes de ses obres, no obstant en cap d'aquestes parla del Beat Ramon Llull.

Ens testimonia ademés de que en Bernat de Lavinheta, savi francès, doctor en Ars i en Sagrada Teologia i religiós profés de la orde francescana, en aquella època, ensenyava en la Sorbona, la medicina segons la doctrina luliana, i que composà sobres dita matèria una voluminosa obra, impresa a Lió l'any 1523.

Altres obres escrigué en Lavinheta, citantse entre elles una interpretació de l'Ars Magna, impresa a Lió en 1517; el tractat *De incarnatione Verbi* pels deixebles que tenia a Salamanca, i el *De conceptione Beatæ Virginis Mariæ* on defensa la puresa immaculada de María, tan en sa concepció passiva com en l'activa, segons la doctrina del Beat Ramon Llull.

En Jodocus Badius Ascensius, que segons en Menendez i Pelayo: (1) «Se llamaba Josse

---

(1) Prólogo en la Propaladia de B. Torres Amat.

Bade, y añadió el calificativo de Ascensius, por ser natural de Asc o Ascen, en el territorio de Bruselas. Nació en 1462: murió en 1529. Fué profesor de lengua griega en Lyon y en París, y, como otros muchos sabios del Renacimiento, ennobleció la profesión de impresor, juntándola con el cultivo de las letras humanas.» Aquest home eruditíssim doncs, en una carta que al any 1516 escrigué a Bernat de Lavinheta, li deia: «Fas una gran obra Lavinheta, de recullir les espurnes de la llum del Cel y que d'allí ens portá, no la temeritat de Protomeus, sino la benéfica lliberalitat de la Divina Providencia, i fermarles amb la seguretat de l'imprempta, perque no s'escampin y es perdin les sobres de l'aliment que del Cel ens vingué. Fas ben fet doncs, cuidant de donar a la llum pública les admirables obres de Ramon Llull, qui en veritat pot dir: Deu es qui m'ha il·luminat y Ell es ma salut; ¿a qui temeré? Procurant escampar y propagar obres que enclouen tan pregona doctrina, demostres mes el teu talent y sabia discreció.» (1)

Per aquestes mostres aquí presentades, podem fer-nos càrrec de l'importància que anaven conquerint les doctrines lulianes dintre el món científic i intel·lectual, a pesar de les contradiccions i combats de que fou objecte.

(1) P. Custurer. — Op. cit.

XXIII

ALGUNS CÈLEBRES LULIANS DEL SEGLE XVI.—AFICIÓ DURANT AQUESTA ÈPOCA A LES CIÈNCIES OCULTES I A LA NIGROMÀNCIA.—ELS LLIBRES DE ALQUIMIA ATRIBUITS AL BEAT RAMON LLULL SÓN APÒCRIFS I PER LO TANT JAMAI DEUEN FIGURAR EN CAP CATÁLEC BIBLIOGRÁFIC LULIÀ.—PSEUDO LULIANS.—BREUS CONSIDERACIONS.

Citarem aquí alguns lulians, que no tenen cabuda entre els fets del segle XVI que anem historiant. Sia el primer, el noble cavaller mallorquí en Joan Cabaspre, del que's fa esment en un despatx del rei D. Ferran el Católic, com ja havem fet notar.

Diu D. Joaquim M. Bover (1) que en Cabaspre, fou un dels que més es distinguí en la defensa de les doctrines lulianes. Nomenat a 13 d'Octubre de 1503 catedràtic d'aquella ciència de l'Universitat o Estudi General de Mallorca, tingué entre altres deixebles al in-

(1) «Biblioteca de Escritores Baleares.»

signe Nicolau de Pax, qui fa grans elogis de son mestre. El cronista Vicens Mut, edició mihi, plana 455, el suposa autor d'uns comentaris impresos sobres l'art luliana. El P. Moragues i D. Bonaventura Serra vegeren una obreta del dit Cabaspre, manuscrita i formant un tomo en octau sota aquest títol: *De ordinatione superiori et inferiori*. El P. Pascual en sa «Disertación sobre el descubrimiento de la aguja náutica», plana 256, parla també en elogi d'en Cabaspre, retreu llurs comentaris sobres la ciència d'en Llull i diu que ha llegida l'altra obreta manuscrita. No se sabia la data en que morí aquest ferm lulià fins que la descobrí el senyor Bover; escoltem ses paraules: «Años ha que, deseosos de examinar de cerca un hermoso y bien labrado sepulcro de piedra, que existe en una de las paredes laterales de la capilla de San Onofre, en el convento de San Francisco de Asís, a bastante elevación del pavimento, sepulcro que muchos escritores, inclusos los observantes, aseguran ser el del V. Magnamara, pusimos una escalera y vimos que en su frente principal tiene un bajo relieve con la figura del difunto que encierra, adornada su cabeza con la borla de doctor, y entre las dos graciosas mensulas que lo sostienen, hay una pequeña lápida, de la que copiamos esta inscripción: *Hic jacet Johannes Cabasper vir patritius et intelligens qui sibi moriens vivit Deo annos IIII et LXX quorum VI et*

XX divi R. Lulli dogma substinuit et docuit: Obiit anno MDXXIX.»

Altre lulià és el P. Jaume Antoni Sancho. D'aquest religiós mercedari, ens diu el senyor Bover, que era natural d'Artà; sigué comendador del convent de Mallorca i per allà l'any 1503, nomenat Comissari general. Predicador eloqüentíssim, piadós i molt docte en la ciència del Beat Ramon Llull, com es prova pels tractats que escrigué sobres aquella matèria i que existien manuscrits en l'arxiu de son convent, segons el cronista del mateix.

Geroni Rossell, és citat per D. Vicens Mut en sa «Historia de Mallorca», edició mihi, plana 455, com autor d'uns Comentaris impresos sobres la ciencia del Beat Ramon Llull, obra que no ha sigut pas vista pel Sr. Bover, segons pròpia confessió.

Geroni Rosselló. Aquest el cita el P. Custurer en la plana 442 de ses «Disertaciones históricas», com autor d'una obra titulada: *De componendis versibus*, en la qual parla del Beat. Mut i altres escriptors lulians com Belver, Riera, Bennasser esmenten també la dita obra que segurament s'haurà perdut; no obstant llegim en la «Biblioteca de escritores baleares» que D. Cristòfol Cladera sembla la vegé quan la qualifica d'erudita, retreient ademés altres varis opuscles del propi autor.

Pere Serra, home de gran saber i doctrina, segons el cronista Mut. Fou religiós merce-

dari del convent de Mallorca, i la Crònica manuscrita de dit convent el qualifica d'home virtuós, gran predicador i célebre escriptor de la ciència del Beat Ramón Llull. S'ignora on paren les seves obres.

El Rvnd. Gregori Genovard, canonge de la Seu de Mallorca, fou catedràtic lulià de aquella Universitat i després Rector de la mateixa, morint, segons el Sr. Bover, el dia 15 de Desembre de 1533 amb fama de sant. Sota la seva protecció, el prevere valencià Joan Bonllabi publicà una traducció catalana, o millor dit valenciana del Blanquerna, la qual fou impresa a València per en Joan Jofré, l'any 1521.

Antoni Llull i Cases fou, segons el P. Moragues, el séptim net del Beat per línia masculina; graduat de doctor en Teologia i en quiscun dret entrà en l'estat eclesiàstic. En 1533 obtingué un benifet en la Seu de Mallorca; viatjà després per vàries capitals estrangeres i trobant-se a la Borgonya, la família Baune, senyors de Illems, comtes de Montis Riverdi, el cridà per preceptor de sos fills: Francisco i Claudi. Aquest últim sigué més tard arquebisbe de Besanzon, qui nomenà a son antic preceptor Vicari General. Encara que el Rvnd. Llull seguia l'Escola de son insigne progenitor i fins desempenyà una càtedra de teologia, n'obstant no se li coneix cap obra luliana. Morí en aquella ciutat francesa l'any 1582.

Miquel de Oleza, fill de Jaume Oleza i Zanglada i de Antònia de Sant Martí i Sureda, fou un dels més entusiastes defensors de la doctrina luliana. Morí a Palma de Mallorca el dia 28 de Maig de 1543, segons es llegeix, diu el Sr. Bover, en un llibre d'enterraments del Reial Convent de Sant Domingo. D. Antoni Belver en sa *Apologia*, D. Vicens Mut, D. Francisco Montaner i Gont i el P. Custurer citen com a obra d'aquest autor el llibre *De salutari contemptatione*, assegurant que en el capítol IX parla de la vida, virtut i santa mort del Beat Ramon Llull. A judicar per l'autoritat de l'esmentat Montaner, encara que l'obra de l'Oleza porta el títol en llatí, l'escrigué n'obstant en mallorquí, car en aquesta llengua posa els diferents troços que d'aquella copià per justificar el martiri del nostre Beat. En Mut li atribueix també, uns Comentaris sobres l'Art luliana.

Antoni Pont nasqué en la vila de Selva (Mallorca) l'any 1500, i en la ciutat de Mallorca vestí l'hàbit de trinitari el dia 6 de Gener de 1518, enviant-lo tot seguit al convent de Lleida per a que estudiés filosofia i teologia, essent després catedràtic d'arts en aquella famosa Universitat. Teòleg consultor del Bisbe de la mateixa diòcessis, rebé la borla de doctor en dret civil i canònic, llegí teologia escolàstica i expositiva i sigué un predicador de gran eloqüència. Després d'haver regentat diferentes càtedres en la Universitat de

Lleida per espai de 22 anys, fou nomenat ministre del convent de Trinitaris de Mallorca, i al cap de sis anys, o sia en 1559, passà de ministre al convent de Murviedre; assistí al Capítol General de Daroca, i aleshores se'l destinà amb el mateix càrrec al convent de Vinganya. Era ja definidor de l'ordre quan en 1567 se'l nomenà ministre del convent de Lleida, i en el Capítol de 1577 li donaren altra vegada el mateix càrrec del de Mallorca. Noticiós el rei Felip II, del talent, saviduria i virtut del P. Pont, a 16 de Gener de 1578, el nomenà canciller de competències en el reialme de Mallorca, i per aquests mateixos temps el Sant Pare l'elegí jutge conservador dels PP. Agustins de l'illa de Mallorca. I el P. Osorio en sos «Varones ilustres de la orden de la Santísima Trinidad» plana 255, diu que, havent sigut elegit arquebisbe de Oristany (Cerdenya) feu el P. Pont renúncia de tal prelatura.

La Crònica manuscrita dels Trinitaris de Mallorca assegura que'l P. Pont sigué un dels homes més eminents en lletres i que escrigué innombrables tractats de teologia, molts tomos de sermons i les obres que en cinc volums manuscrits es conserven en la Biblioteca del convent de Mallorca, segons afirmació de D. Joaquim M. Bover. El tercer d'aquests volums està rotulat : *Fragmenta de artibus et facultatibus compilata ex Arbore Sciencix B. M. Raymundi Lulli Majoricensis.*

Sabem que cultivà també la poesia llatina, i que morí en el convent de Mallorca el dia 17 de Gener de 1580.

* * *

Les escoles teosòfiques de la antiguitat pagana ressuscitaren, en la esplendorosa època del Renaixement, les idees orientals, i sota una forma més o menys científica es propagà la falsa creença del poder sobrehumà de l'home, qui subjectava a son albir les lleis naturals de la creació i fins de l'orde moral. Prompte la superstició degradà el sentiment de la fe i acurat l'home per un refinament sensual, volgué adquirir sens gran esforç els tres béns més apreciats en aquest món, com són : la salut, l'or i la veritat; d'aquí que alguns homes de ciència obsessionats per la quimèrica pruïja de poder transformar les substàncies s'endinsaren en pregons estudis i nasqué l'Alchimia precursora de la moderna Química.

L'afició a lo sobrenatural vulgaritzà aquelles temeritats donant orígen a la màgia, a l'astrologia, a la nigromància i demés ciències esotèriques, propagant d'aquest modo i escampant arreu les idees més estrafalàries de la pedra filosofal i demés bogeries que explotaren la credulitat d'aquells temps.

El segle de Lleó X que no produí ni una obra original que deixés solc en el camp de la intel·ligència, s'entregà en canvi als somnis

de la càbala, als oracles dels astròlegs i a la influència de bruixes i follets. Es feren cèlebres les infàmies de la Venozza i de Lucrècia Borgia, i l'assasinat i els emmetzinaments eren cosa corrent entre tota classe de persones. Per avalar tanta iniquitat i portant les ridiculeses de la quiromància en el terrer científic, aparegueren gran nombre de llibres amb nom d'autors respectables; de modo que no hi ha cap dels grans doctors de la època migeval que no li sien atribuïdes algunes de aquelles obres que tracten de les ciències ocultes. Si fins Sant Tomàs a pesar de ses rellevants virtuts, son madur judici i essent tan poc amic de novetats, no pogué escapar de que amb son nom es volgués autoritzar la doctrina cabalística que tan poèticament disposava aleshores del món; ¿què direm, doncs, del Beat Ramon Llull, tingut ja de bon hora per un innovador i il·luminat? Una trentena d'obres d'aqueixa mena corren impreses, i més de seixanta en resten encara inèdites en Arxius i Biblioteques que han passat com a filles llegítimes de la ploma del Doctor Arcangèlic. I lo més sensible és que deixebles insignes de l'Escola Luliana les hagin patrocinades com obres autèntiques del Beat. Però la crítica moderna després d'estudiades atentament, ha donat ja el seu fallo definitiu, declarant-les apòcrifes i manant-les arreconar per sempre més.

Parlant d'aquella època diu un modern au-

tor : «No hay necesidad de decir que había también hombres de buen sentido, que se atrevían de tiempo en tiempo a protestar contra la opinión común, haciendo frente a las persecuciones, y lo que aún es más sensible a los sarcasmos de los crédulos. Como del vulgo iliterato tomaron los sabios el fundamento de sus errores, el vulgo se apoyó en la opinión de los sabios para afirmarse en ellos, y de aquí nació aquella horrible dosis de locura pública, que llegó a presentar síntomas alarmantes.»

I precisament alguns d'aquests savis fanatitzats per la llegenda que ja embolcallava la colossal figura del Beat Ramon Llull, es feren de son bàndol i falsejaren de tal modo el títol d'Il·luminat que nosaltres li donem, sinònim d'una superior il·lustració del enteniment, que prompte el feren aparèixer com un dels més ferms doctors de la Kàbala. Aquests pseudo-lulians abunden durant el segle XVI, podent citar entre altres : Mariàn Accardus de Sicília, qui afirmava sèriament que'l Beat Ramon Llull escrigué amb llum del cel tres mil llibres, en els quals explica amb agudesa totes les Arts lliberals. I el seu homònim Mariàn Accardus Helimus, en el pròleg que escrigué al llibre en el qual el Beat parla de les qüestions dubitades sobre els quatre llibres del Mestre de les Sentències, fa desmesurats elogis de dits comentaris.

lu de París, religiós caputxí, en sa obra «Digesto de la Sabiduría», segons testimoni d'en Joan María de Vernon, emplea i facilita les màximes del Beat Llull i parla amb tanta veneració de l'admirable secret que descobrí per saber totes les ciències, que li reconeix com un especial dó de Déu, que trespassa tota intel·ligència i indústria humanes, lo qual sols s'aprèn en l'escola del Esperit Sant.

En Cristòfor de París, altre il·lustre filosop, escrigué quatre tractats, que segons en Salzinger, són de grossa utilitat i donen molta llum per entendre els llibres pràctics del Beat. És sensible que un home tan entés i entusiasta lulià com en Salzinger, prengués en sèrio la autenticitat d'aquella colla de llibres d'alquímia atribuïts al Doctor Arcangèlic i que ell anomena *pràctics.*

Aquestos són : *Liber de investigatione secreti oculti.—Practica Testamenti Raymundi.—De secretis naturæ sive quinta essentia.—Codicillus,* etc., etc., i que consten en son catálec de la edició Maguntina.

Examinem, doncs, sumàriament els tractats d'en Cristòfor de París. El primer es titula : *Apertori de l'Alfabet* i comença : *Mon restimat fill : en l'últim dia de juny vaig rebrer la teva carta.....*, i acaba : *dat a Paris el dia primer de septembre del any 1476.* Està dividit aquest llibre en 18 capítols, i és un manuscrit en foli escrit en italià que son autor dirigí en forma de carta a un seu deixe-

ble d'Itàlia. Aquest tractat sortí imprès amb el nom de *Tresor de la Filosofia* de Nicolau Flamelli, mes a primera vista ja's nota que és completament canviat i mutil·lat.

El segon tractat és el *Lucidarius* o sia la *Summa major*, que comença : *En el nom del Senyor etern.....*, i en el pròleg diu : *Cantaré les misericordies del Senyor.* Es divideix en tres parts : la primera és disputativa i es subdivideix en set capítols, en els quals s'hi exposa i refuta admirablement totes les dificultats que en aquell temps es posaven contra l'art d'en Llull. Es troba imprès truncat i falsejat en el volum sisè del «Teatre Químic».

El tercer és la *Summa minor*, en italià *Summetta.* En el Proemi explica la tristesa que l'aclaparà quan sa única filla es feu religiosa de Sant Francesc. Aquest llibre consta de dues parts, la una teòrica i l'altre pràctica. La primera conté 23 capítols en els quals s'hi manifesten els inconvenients de l'Art luliana; contesta i refuta aquestes objeccions i amb sòlids arguments demostra la possibilitat, certesa i veritat de la dita Art. La segona es subdivideix en altres cinc parts.

El tractat quart és la *Citara*, o sia la *Violeta.* Es divideix també en dues parts : la una teòrica i l'altre pràctica. La primera consta de vuit capítols, en els quals també es parla de l'Art d'en Llull. En el capítol sèptim, tira contra els sofistes i embaucadors, ensenyant el modo de conèixe'ls; i en el octau, avisa

que s'ha de fugir dels escrits d'alguns que, si bé són entesos en altres ciències, són no obstant molt ignorants en l'art luliana. La segona part o sia la part pràctica, la subdivideix en dues parts més que les titula : *Obra mineral* i *Obra vegetal*.

Aquestos quatre manuscrits fidelment copiats, es troben actualment a Roma, segons ens assegurà persona digna de crèdit.

Diu en Cristoforus de París en el llibre primer, sèptima part, capítol segon de sa obra *Lucidarius*, que escrigué aquells quatre tractats segons la *mens* del Beat Ramon Llull, i amb el major orde possible a fi de separar el gra de la palla.

En el proemi d'aquesta obra, després que ha explicat la infinita misericòrdia de Déu en la Encarnació, diu haver sigut voluntat del mateix Déu, el que no quedés ignorada i amagada la ciència i per això inspirà sa saviduria a alguns de sos fidels servidors, com són : Hortulanus, Arnau de Vilanova i el cèlebre Ramon Llull, qui il·luminat per l'Esperit Sant, donà a llum innombrables i excel·lents tractats per fer els homes prudents i discrets.

No participem nosaltres d'aquest fanatisme, ni considerem a n'en Cristoforus de París com un verdader lulià, car del Mestre sols conegué els llibres apòcrifs.

Altres fanàtics d'aquesta faisó tenim amb en Remigi Rufo Candidus Aquitanus, qui no dubta en atribuir al nostre Beat, passat de

quatre mil obres totes elles inspirades per Déu; i amb el escriptor francès Joan Belot, que pretèn parlar de tots els passatges de la Sagrada Escriptura sens cap mena de preparació, posseint solament l'admirable secret del Beat Ramón Llull, al qui anomena Príncep de la Ciència. Per apendre sa Art exigeix Belot nou dies de temps; mes per posseir-la bé, diu que són necessaris tres mesos.

Enric Corneli Agrippa, nat a Colònia l'any 1487, escrigué uns Comentaris a l'Art Breu d'en Ramon Llull, que foren desprès prohibits en 1640 per la Inquisició espanyola. Heus aquí altre dels més famosos cultivadors de les ciències ocultes i que d'en Llull sols conegué l'Art combinatòria. En Menèndez i Pelayo ens diu que en sa més celebrada obra *De incertitudine et vanitate scientiarum et artium, atque excellentia Verbi Dei declamatio*, composta segons sembla en 1526 i impresa en 1530, hi apareix un escepticisme superficial i empíric. (1) «A los que juzgan de los libros por sus títulos, les ha bastado el de este famoso volumen para dar a Agripa un puesto muy señalado entre los escepticos del Renacimiento. Pero a los ojos de quien estudia más atentamente esta singular compilación, que sólo en el método recuerda algo la de Sexto Empírico, no aparece Agripa como

(1) «De los orígenes del criticismo y del escepticismo, y especialmente de los precursores españoles de Kant.»

verdadero filósofo, sino como un impostor y charlatán de filosofía, como un aventurero científico sin pudor y sin conciencia; tal en suma, como nos le muestran todos los actos de su novelesca vida, explotando la rica vena de la credulidad de los poderosos con el cebo de las ciencias ocultas, y gustando de titularse a boca llena profesor de *magia natural,* de *magia celestial* y de *magia ceremonial.* Es posible y aun verosímil, que Agripa se riera de sí mismo y de los demás cuando llamaba a la teurgia: *hæc perfectissima summaque scientia, hæc altior sanctiorque philosophiæ absoluta consumatio;* pero aunque el escepticismo y la superstición se den a veces la mano harto más de lo que pudiera imaginarse, yo me inclino a creer que Agripa, en el fondo de su pensamiento, tenía mucho más de supersticioso que de escéptico. Se puede descartar la parte de histrionismo, que fué grandísima en todos los actos de su vida, no menos que en la de Paracelso; pero para mi el Agripa legítimo es el autor de los libros *De occulta philosophia,* el comentador de Hermes, Trismegistro, el cabalista, el alquimista, el pseudo-luliano, el autor del tratado *De Geometria*, el que se daba a sí propio los pomposos títulos de *segundo Fausto, fuente de la nigromancia, quiromántico, astrólogo y mago,* y que parece haber sido jefe de una sociedad secreta esparcida por varias partes de Europa, y dedicada a

perseguir las quimeras de la panacea y de la piedra filosofal. El ejercicio de las ciencias misteriosas y de las artes imaginarias no excluye cierta ironía trascendental, y aun es muy compatible con el menosprecio de la ciencia positiva; pero si puede ser escuela de libertinaje científico, nunca ha podido dar al espíritu la libertad racional, la emancipación viril que el problema crítico exige. Y en verdad que Agripa no llegó ni a sospecharle; no hay en su libro una sola página en que le presienta. Parece que los mismos escépticos de la antigüedad no le eran familiares, puesto que, a pesar de los formidables argumentos de Carneades y de Enesidemo, ni siquiera se le ocurre poner en tela de juicio que las cosas sean tales como se nos aparecen. Lo que hace Agripa es declamar sin freno, más que contra las ciencias mismas, contra el vicioso método de enseñarlas, y más especialmente contra la Escolástica, contra la Iglesia, y contra los frailes, manifestando extraordinaria inclinación a las doctrinas que comenzaban a divulgar los luteranos. Quizá esta fuera la principal, si bien oculta, intención de su libro, siendo la paradoja extravagante y ruidosa el medio que adoptó para hacerse leer, y para que, a la sombra de ella, pasasen sin grave censura las insinuaciones heréticas que cautelosamente iba sembrando por todo el discurso de la obra. ¿Quién iba a tomar por lo serio un libro de filosofía que

terminaba haciendo pomposamente el elogio del asno, y recordando entre sus títulos de gloria que el fundador de la escuela de Alejandría, Ammonio Sacas, había tenido un asno entre sus oyentes? Pero todas estas bufonadas no estaban allí puestas sino para encubrir el verdadero propósito del libro, que no es como vulgarmente se ha creído, un ataque contra la razón ni contra el principio de certidumbre, sino una sátira anti-teológica y anti-monacal, análoga a las *Epístolæ obscurorum virorum,* a los diálogos de Ubrico de Hutten, y aun a los *Coloquios* y al *Elogio de la locura* de Erasmo.»

Entre els pseudo-lulians, podem contar-hi també el teòleg alemany luterà Joan Enric Alstedius (1588-1638), qui escrigué uns comentaris sobres l'Art luliana rotulats *Clave Artis Lullianæ.*

En Valerius de Valerii, patrici venecià, qui compongué l'*Aureum opus in Arborem scientiarum, et in Artem generalem*, que s'imprimí per primera volta en Augusta l'any 1589 i després en 1609 en la edició d'Estrasburg.

I per últim, l'apòstata Giordano Bruno de Nola (1550-1600), quals obres més notables són : *De specierum scrutinio; De lampade combinatoria Lulliana;* y *De progressu et lampade venatoria logicorum*, impreses en la edició que de les Arts d'en Lull es feu a Strasburg l'any 1609 en casa Zetznerus.

Encara que tots aquests homes conegueren

algunes parts del grandiós sistema científic lulià, i en general el comentaren bé; no obstant no arribaren a compendre l'eix principal del sistema, com és l'ascens i el descens de l'enteniment, això és, l'armonització de l'Aristòtil i Plató; no enfocaren tota la obra del Beat, segurament per manca de llibres, i així restaren rerassagats en les apinyades rengles de l'exèrcit lulià; podríem dir que són els escolans del Lulisme.

Aquests falsos deixebles del Doctor Arcangèlic han fet més mal a la Causa luliana i a llur Mestre que'ls més declarats enemics, perquè ademes del mal gust que mostren en llurs inconsiderats i superlatius elogis, coneixent fragmentàriament les ensenyances del Beat i barrejant-les amb les estranyes idees de la quiromància, han compost una doctrina tan diferenta de la defensada i exposada pel Polígraf mallorquí, i han rodejat sa figura d'una aureola de nigromàntic i de fatu, que molts de bona fe, i amb refinada malícia altres, ho han propagat i escampat a la posteritat que ho ha acceptat a ulls clucs; i així repetint i augmentant la calúmnia en la roda del temps, hem arribat a la època actual amb un concepte falsíssim del Mestre Ramon Llull. Grat sia a Déu, la crítica seriosa comença a imposar-se i amb sa autoritzada veu va desfent errors, a pesar d'alguns tossuts que s'empenyen encara en rebaixar i desmerèixer la colossal figura del Beat Ramon Lull.

XXIV

EN BERNAT DE LUTZEMBURG ÉS QUI PRIMER TRACTA D'HERETGE AL BEAT RAMON LLULL. — QUEDA AQUESTA AFIRMACIÓ DESAUTORITZADA PER SON CONTEMPORANI ARNAU ALBERTI. — ALTRES AUTORS QUE HAN INCLÓS AL BEAT EN EL CATÀLEC DELS HERETGES, SENS QUE CAP D'ELLS HO HAJA FET PER COMISSIÓ ESPECIAL DE L' ESGLÉSIA.—INNOMBRABLES AUTORITATS D'AUTORS RESPECTABILÍSSIMS QUE DEFENSEN SA ORTODÒXIA.

Després de la publicació del *Directorium Inquisitorum* que en Casellas feu imprimir per primera volta a Barcelona l'any 1503, estampant-hi la butlla condemnatòria atribuïda al Papa Gregori XI, el qui primer s'atreví llensar públicament el denigrant mot d'*heretge* contra la persona d'en Ramon Lull, fou en Bernat de Lutzemburg que visqué per allà l'any 1530, i per lo tant més de dos cents anys de la mort del Beat.

En Lutzemburg, doncs, en son *Catalogus hæreticorum*, llibre tercer i en la paraula *Raymundus Lulli*, afirma que aquest autor fou heretge, i copiant tot lo que digué l'Aymerich contra d'ell, hi afegeix que escrigué un llibre sobre la invocació dels dimonis, cosa completament falsa.

No creiem que en Bernat de Lutzemburg tingués fonament algun per incloure el Beat Ramon Llull entre els heretges, i menys quan ni el mateix Aymerich, a pesar de tota sa bilis contra els lulians i sa punxanta acrimonia contra el Doctor Arcangèlic, s'atreví a fer-ho. Aquesta nota infamant llençada tan a la babalà amb l'agravant de fer-lo autor d'un llibre sobre la invocació dels dimonis, deguda a una llastimosa equivocació d'en Lutzemburg, donà origen i fonament que altres autors, fiats en sa autoritat contribuissen a escampar eixa especie calumniosa contra el nostre Mestre i Doctor. (1)

---

(1) Alguns respectables autors ja han advertit que alguna volta s'ha confós el Beat Ramon Llull amb en Ramon de Tàrraga, anoment el Neòfit, atribuint an aquell els errors d'aquest. Vegis lo que diu en Penya, Comment. 3 in quæstionem 27, partis II Directorii Inquisit. in clausulam : Editum per quemdam Raymundum Neophytum. «Hic Raymundus, sicut constat ex regesto D. Gregorii XI loco, quem mox adducemus, dicebatur Raymundus de Tarraga, qui cum prius esset hæbræus conversus ad Fidem Christi factus est Monachus Ordinis..... vixit autem hic Raymundus circa tempora Gregorii XI ad annum Domini 1372 extant-

Contemporani d'en Lutzemburg fou l'Arnau Alberti i Fortuny, un dels homes més savis de son temps, segons opinió de la gent docta. Nasqué en la vila de Muro (Mallorca), el dia 21 de Febrer de 1480. A la edat de 19 anys, passà a estudiar en la célebre Universitat de Lleida, i al cap de cinc anys ja hi ensenyava dret civil. En 1509 rebé la borla de Doctor en dret canònic a Pavia, continuant l'estudi de ciències i lletres. Als 19 d'Octubre de l'any següent, prengué possessió d'una canongia en la seu de Mallorca. Fou Vicari

---

que in unico volumine Regesti anni primi Gregorii XI fol. 225 Litteræ Papæ Gregorii ad Archiepiscopum Tarraconensem, et Nicolaum Eimericum Inquisitorem in Regno Aragonum, quibus accipitur, et inquirant et procedant contra Raymundum de Tarraga... tenentem quosdam hæreticales errores, et eum puniant. Rursus in secundo volumine Regesti anni secundi, fol. 191 rescriptum quoque habetur ejusdem Domini Gregorii XI incip. *Dudum ad audientiam*, per quod committitur Archiepiscopo Tarracon. et Nicolao Eimeric Inquisitori, ut omnes Libros hujus Raymundi sibi faciat exhiberi, atque comburi; jam hæc Raymundi opuscula quot, et quales errores continerent docet idem Eimericus supra in hac 2 parte, q. 10, n. 3. Illud observandum est diligenter, quod Author docet in hac quæstione, videlicet, Libellum de dœmonum invocatione editum fuisse per hunc Raymundum Neophytum, in quo plane decepti mihi videntur Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticarum lib. 3 verbo Raymundus Lulli, et Patreolus 16, c. 2 de vitis et sectis hæreticorum asserentes Libellum de dœmonum invocatione editum fuisse a Raymundo Lull, et sane suspicor hos Authores fuisse allucinatos in nominis similitudine.»

General d'aqueixa diòcesi en temps del bisbe D. Diego de Ribera. Després sigué nomenat Inquisidor General de Mallorca, i en 1527 de València. Per últim, a 11 d'Abril de 1534, fou elegit bisbe de Pati per l'emperador Carles V. Durant sa vida intervingué en diferents i difícils assumptes civils i eclesiàstics, recullint en tots ells l'auriola del triomfador.

Els historiaires D. Vicens Mut, D. Bonaventura Serra i D. Josep Barberi, citen com d'aquest autor, uns *Commentaria super artis Magistri Raymundi Lulli*, que segons en Mut foren impresos. Lo que si és cert i positiu, que s'imprimi en 1534 a València, un Catàlec d'heretges compost pel dit Arnau Alberti, rotulat : *Repetitio nova, sive commentaria rubricæ et C. I. De Hæreticis Li. VI. Clarissimi et perspicacissimi utriusque censuræ interpretis Dni. Arnaldi Albertini canonici et decani Majoricen. ac electi Episcopi Pactensis Inquisitorisque Apostolici adversus hæreticam et apostaticam pravitatem in Regno Valentiæ*. Aquesta obra forma un volum *in folio* de lletra gòtica a dues columnes; 161 fulles de foliació romana sens incloure-hi els preliminars i un llarg índex alfabètic.

En dita obra, justament celebrada per diferents autors, no hi figura pas el Beat Ramon Llull entre els heretges, sinó que pel contrari li endreça grans elogis.

«El ilustrísimo Señor Don Arnaldo Albertino Canónigo, e Inquisidor de Mallorca,

Valencia y Sicilia y Obispo de Pati, que fué uno de los más sabios varones de su edad, y como tal consultado en el punto gravísimo de la dispensación del matrimonio de la Reyna Doña Catalina y Enrique VIII, Rey de Inglaterra, por orden del Emperador Carlos V, sobrino de la Reyna, con tanto aprecio de su Magestad Cesárea, que después en su real carta, que le escribió desde Madrid, le dió las gracias del acierto con que por escrito había dado su parecer: y en otra materia también de grandísimo peso sobre ciertas proposiciones de Juan Doria, ó del Maestro Orla, como le nombran otros, fué llamado á Zaragoza por el Sumo Pontífice Adriano VI, en cuya presencia disputó con Doria u Orla, y dió su parecer entre los veinte y dos Theólogos, que de orden de su Santidad, se avian juntado para tomar la resolución. Este Varón, pues verdaderamente doctísimo, como publican sus obras, y muy favorecido del Reverendísimo Padre Fray García Joaysa, General de la Sagrada Orden de Predicadores, después Arzobispo de Sevilla y Cardenal de la Santa Iglesia Romana, en la quest. 13 del libro VI sobre la Rubrica, y cap. I *De Hæreticis* buscando que especies ha avido de hereges; aviéndose remitido al Derecho Canónico, al tratado de Torrecremata *De potestate Ecclessiæ*, y á los Opúsculos de Santo Thomás, añade, que se avia impresso un Catálogo de los hereges, cuyo Autor se le avia

adelantado en este asunto, con que indica era contemporáneo. Por donde juzgamos, que este es el Catálogo de los hereges, que sacó Bernardo Lutzemburg; pues según advierte Possevino en su *Aparato*, llega al año 1530, y Baltazar Uverlino en la addición á Trithemio, dize, que floreció esse Autor por los 1531, tiempo que concuerda muy bien con el año 1534, en que Albertino sacó su tomo; y assi pudo dezir que le avia precedido el Autor del Catálogo, que tan pocos años antes avia salido á luz. Con que nos parece, que no se habla ahí de Eymerych, que ni llamó herege á Raymundo, ni escrivió Catálogo de hereges, aunque habla de muchos en su Directorio; que aviendose dado á la prensa cerca de 30 años antes, y corrido manusscrito más de 100 años; no pudo decir Albertino, que su Autor le avia prevenido ó se le avia adelantado. Con que no aviendo otro Catálogo de hereges impresso ya el año 1534 en que se ponga Raymundo; no puede hablar este Ilustre Escritor de otro, sino del de Lutzemburg. De él pues, ó del que fuere, dize: Prevínome el Autor deste Catálogo... y assí le omito. Pero no assiento á lo que dixo quando puso entre los hereges al Maestro Raymundo Lullio de la Ciudad de Mallorca, Varon verdaderamente Católico, y exemplar, y espejo de una vida integérrima, cuia inclita doctrina, y santíssimas costumbres, son notorias á toda España y Francia, de suerte,

que juzgan es más digno de que se ponga en el Catálogo de los Santos. Pues viviendo ardió en fervoroso zelo de la Fé Católica, de que dan testimonio sus escritos, é ilustrado con luz del Cielo, aneló con grande ardor á la reformación de las costumbres, y propagación de la Fé, de suerte, que intrépido se entró por los Reinos de los Mahometanos para traerles á nuestra religión: y predicando publicamente, y con fervor la palabra Divina á los infieles, admirados estos del espíritu, que hablava en él, y no pudiendo resistir á su sabiduría, sepultándole de piedras, le coronaron con la aureola de Martir. Su cuerpo llevado á Mallorca, no sin gran milagro, y sepultado honoríficamente en una Capilla de la Iglesia de San Francisco, es ilustrado con milagros. Su doctrina, aprovada por los Doctores Parisienses, se lee publicamente en essa Ciudad, y en otras Escuelas de España, y quien la leyere formará juizio, de que no se ha alcançado por estudio, y trabajo humano, sino con ilustración del Cielo; porque á los que no halla virtuosos les alienta á la virtud. Impusiéronle falsamente ciertos artículos, que temerariamente le atribuyeron, pues nunca se han podido hallar en sus libros; aunque por orden de su Santidad, múchos Theologos, doctos y eruditos hizieron cuidadoso y diligente exámen, como consta de los instrumentos públicos, que he visto, y estan recondidos en el Archivo de Barce-

lona; lo cual dió ocasión á sus discípulos de quexarse delante del Sumo Pontífice, para que se quitase la ignominia dolorosamente impuesta á tan grande Varon, y se borrase de los libros en que calumniosamente se le impone el infame crimen de heregía. Porque, como dize el sapientísimo Rufino, es cosa gloriosa sufrir las injurias á exemplo de Christo, mas dissimular la nota de heregia no es de Christiano: y también San Gerónimo á voz en grito clamava: no quiero que nadie, calle, quando le achacan sospechas de heregía. Para que no parezca pues, que los discípulos reconocen crimen en su maestro, deven poner todo cuidado en deshazer esta acusación, y fuera mui conveniente, que si este negocio se propusiera delante de su Santidad se despachara presto; para que sepamos que es lo que devemos apreciar, y lo que devemos reprovar, y á cada uno le sigan sus obras.» (1)

D'aquestes últimes paraules de l'Arnau Albertí, citades pel P. Custurer, se'n desprèn clarament que la guerra, que abrandava altra volta als lulians i antilulians, llençava roentes espurnes per aquella època. Amb la publicació impresa del Directori on hi era estampada la butlla condemnatòria, tingueren els tradicionals enemics de la Escola Lu-

(1) P. Jaume Custurer; «Disertaciones históricas...» dist. II, cap. 6, §, II.

liana un punt ferm per apoiar-se; i en vigílies de reunir-se un magne Concili, que tothom demanava per portar a cap la reforma de l'Església, treballaren de ferm per soterrar el contrari, llargs anys combatut amb tota mena d'armes; d'aquí que en Lutzemburg s'adelanta posant, sens contemplació ni paliatius, en el Catàlec dels heretges, el Mestre Ramon Llull.

A pesar d'haver sigut defensades victoriosament les doctrines lulianes en el Concili Tridentí, com veurem més endavant, i de conseguir llurs partidaris la senyalada victòria d'ésser borrades les obres del Beat Ramon Llull de l'Índex de Llibres prohibits, on havien estat posades, seguiren, no obstant, alguns autors, ja per ignorància, ja per malícia, continuant el nom del Doctor Arcangèlic en la llista dels heretges.

Així Gabriel Patreolus en son llibre de les «Vides y sectes dels heretges», 16, cap. II, litt. R., que donà a llum l'any 1569; i el monjo benedictí francès Gilbert Genebrardus en sa «Cronología» publicada l'any 1580, col·loquen el Mestre Llull entre els heretges, sens més fonament i autoritat que l'haver trobat escrit son nom en el catàlec d'en Lutzemburg; amb sola la diferència de que en Genebrardus no li atribueix el llibre de la invocació dels dimonis, car sens dubte notà la dificultat de compaginar les dates de 1315, que és quan morí el nostre Beat, amb els anys 1371 i 1372,

en que foren despatxades les butlles del Papa Gregori XI contra en Ramon de Tàrraga, qui de jueu s'havia fet cristià, entrant més tard a la orde de frares predicadors, apostatant després i tornant altre cop al judaisme.

Dos altres autors enquibiren també el Doctor Arcangèlic entre els heretges : l'un que és en Dionís Blasco en sa «Theologia scholastica baconea», dist. 89 in indice hæresiarch, litt. C., hi posa també Sant Ciprià, bisbe de Cartago. I l'altre que és en Gualterus, en la segona edició del tomo II de sa «Cronología», se retracta de lo que havia escrit en la primera edició contra el Beat.

Encara que en alguns altres catàlecs figura entre els heretges el nostre Mestre Ramon Llull, com són el d'en Sanderus, el d'en Beyerlinck, el d'en Malvasia, etc., etc., no obstant és precís desenganyar als ignorants i fer-los-hi entendre que tots aqueixos catàlecs d'heretges sols tenen la autoritat pròpia i particular de llur respectiu autor, car cap d'aquells ha sigut publicat per expressa autorització de l'Església, ni per comissió especial d'algun tribunal eclesiàstic.

I si per autoritat o reputació d'autors ens guiem, podrem citar al Cardenal Torquemada, gran inquisidor general d'Espanya, qui en un voluminós catàlec dels heretges i dels errors condemnats pels diferents Papas, no hi inclogué pas el Mestre Ramon Llull ni ses

obres; com tampoc les hi posà el cardenal Belarminus, sinó que pel contrari, en son llibre d'escriptors eclesiàstics el col·locà en lloc preeminent fent-ne grans elogis.

Francisco Porter en son «Sistema de decrets dogmàtics pontificis el defensa calurosament. I tampoc figura en els catàlecs que dels heretges escrigueren Alonso de Castro, Favordenci, Revisi Textor, Claudi Clemente, Teòfil Raynaudus, Lluís Moreri, etc., etc.

Escoltem ara la veu de graves i reputats autors : En l'any 1596 es publicà a Roma, amb la recomanació especial del Papa Climent VIII, una exposició del Símbol dels Apòstols feta pel P. Fra Angel de Pas, qui en el llibre IX, art. VII, cap. 20, n. 238, diu : «Fra Bernat de Lutzemburg tingué per heretge á Ramon Llull, assegurant que l'Arquebisbe de Tarragona y fra Nicolau Aymerich trobaren més de cinc cents errors en ses obres; y continua afirmant que no rebé sa doctrina de Jesucrist com ell assegura, sino del dimoni. No hauría escrit axís en Lutzemburg, si hagués haguda noticia de sa mort, car entregá sa vida per Jesucrist, manifestantse amb fets miraculosos que aquell home no era un alucinat sino un sant. Els que estudien sa doctrina el defensen dels errors de que se l'acusa, y aquella s'ensenya publicament en la Universitat de Barcelona y en altres, car jo he vist que no solsament a Espanya, sinó també á Italia y França els homes

doctes y piadosos cercan amb afany ses obres; y en la Universitat d'Alcalá, vaig sentir fervorosos elogis de tota sa doctrina.»

En Josep Saenz de Aguirre, encara que en la primera edició del tomo II de la Teologia de Sant Anselm, parla en contra del Beat Ramon Llull, fonamentant-se en lo que havia llegit en el Directori de fra Nicolau Aymerich, no obstant nomenat més tard Cardenal passà a Roma, i allí s'enterà i pogué confirmar el culte amb que's venerava aquell Sant a Mallorca, reformant així son judici; de tal modo que en la segona edició que de l'esmentat volum feu a Roma l'any 1689, després de parlar de lo que havia vist en favor del Beat, afegeix: «Tant debó hagués llegit això abans de la primera impressió del present llibre, en el qual me vaig excedir en la censura de sa doctrina. Quedis doncs, per lo que a mi em pertany amb sa fama entera.»

També el P. fra Pacífic de Provins, religiós caputxí, en la segona edició de son Viatje de la Persia, feta l'any 1645, plana 396, citat per Joan Maria de Vernon en sa Vida del Beat Ramon Llull, cap. 31, §. II, es retracta del mal concepte que havia format d'en Llull, descrivint el culte que té a Mallorca, declarant el sentit catòlic de ses més difícils proposicions, donant li repetides voltes el títol de Sant, i dient finalment que amb lo que escriu n'hi haurà prou per fer mudar d'opinió als qui, com ell, havien format un

mal concepte d'aqueix Sant, a qui restitueix la fama.

Nicolau Antonio, canonge de Sevilla, home d'extensa erudició, qui composà una de les bibliografies generals de més amplitud i amb més diligència treballades en les dugues *Bibliothecas, Vetus et Nova,* donada a la llum pública aquesta última en 1672, i publicada a Roma l'any 1693 l'altre, gràcies a les generoses despeses del Cardenal Aguirre, ja citat, i als cuidados del degà Martí. Parlant doncs del segle XIV, diu en la *Bibliotheca Vetus Hispania,* que als principis d'aquest segle i finals del precedent, brillà per sa fama i sabiduria el mallorquí Ramon Llull, qui donà sa vida per la fe catòlica en terra de mahometans. Continua explicant els autors que han escrita sa vida, i donant-ne allí també un breu resum, parla del mal que ha fet a sa reputació i bona fama, lo que contra d'ell han escrit l'Aymerich, en Luzemburg, en Patreolus, en Genebrandus i Bzovius, estenent-se llargament en sa defensa i refutant de passada l'opinió d'aquests.

Citarem aquí també a fra Pau Fluxà, religiós dominic, que vestí l'hàbit en 1580, i en 1598 fou prior del convent d'Ibissa. Sigué el primer historiador dels dominics de Mallorca, i parlà molt favorablement d'en Llull, de tal modo que el Sr. Joaquim M. Bover, diu: «Con respecto á Llull, es raro que le sea favorable, perteneciendo á una órden que se le

declaró enemiga. Estas palabras del P. Fluxá apoyan nuestro aserto: Callo un Raymundo Llull, esclarecido en milagros y maravillas: fué iluminado y tuvo su doctrina por revelación de Cristo. El P. Custurer, que tanto investigó, no vió esta cita del P. Fluxá y por lo mismo no pudo aducirla en sus *Disertaciones*, contentándose con hacinar en ellas innumerables elogios de Llull prodigados por los mismos lulistas.» En això tampoc està en lo cert el Sr. Bover, perquè entre les autoritats favorables a n'en Llull retretes pel P. Custurer, n'hi han moltes que no són pas de lulians, com es pot comprovar repassant les pròpies *Disertaciones históricas*.

El célebre historiaire aragonés Geroni Zurita en el tomo II de sos «Anales de Aragón», llib. 8, cap. 50, imprès a Saragossa l'any 1562 i reimprès en 1668, també s'estèn en llargs elogis del Màrtir de Bugia, afegint que fou inventor d'un nou mètode d'ensenyar la filosofia, les arts lliberals i les lletres divines.

Vicens Mut i Armengol, natural de Palma de Mallorca (1614-1687), fou doctor en dret i seguí després la carrera militar. Coneixent els Jurats de la ciutat i del regne de Mallorca la variada erudició i capacitat d'en Mut, el nomenaren en 1641, cronista general del Regne, en qual càrrec es mostrà digne successor de Don Joan Dameto. La història que en Mut escrigué de Mallorca porta la nota de

Tomo II, perquè és continuació de la d'en Dameto, qui arribà fins als successos del regnat del rei D. Sanxo; i en Mut, a l'objecte de ampliar-los, reproduí alguns fets de Jaume II i del esmentat D. Sanxo, seguint desprès la cronologia fins a mitjans del segle XVII.

Aquest diligentíssim historiador, empleà tot el llibre segon de sa Història, en ressenyar la vida del Beat Ramon Llull, defensant-lo dels seus adversaris. Exposa les aprovacions, privilegis i declaracions favorables a sa doctrina, les autoritats de molts que les professen, els principis i progressos d'aquesta a Mallorca. Contesta satisfactòriament a lo que escrigué l'Aymerich copiant la cláusula de la Sentència definitiva; respon a lo que diu en Bzovius; explica el que passà en el Concili Tridentí i de la manera com foren tretes de l'Index de llibres prohibits les obres del Beat; defensant-lo últimament de la nota de nigromàntic i alquimista.

El P. Damià Cornejo, bisbe de Orense i historiador respectabilíssim de la Religió Seràfica, en la tercera part de la Crònica de Sant Francesc, editada a Madrid l'any 1686, en son llibre tercer i des del cap. 42, hi estampà la vida, martiri i miracles del Beat Ramon Llull; parla desprès del culte amb que se'l venera i fa una calurosa defensa de ses doctrines.

Antoni Daza, definidor de l'ordre de Sant Francesc i son cronista general, en la quarta part de sa Crònica, impresa a Valladolid

l'any 1611, explica la vida i miracles del Beat Ramon Llull, alaba sa doctrina i retreu les aprovacions i privilegis i demés autoritats a son favor.

En Gaspar Escolano en sa «Historia de Valencia», impresa en aquesta ciutat l'any 1610, en el tomo I, llibre tercer, capítol 19 i següents, explica també la vida, martiri i miracles del Beat; les gosadies de l'Aymerich; les aprovacions, declaracions favorables, sentència definitiva i privilegis concedits a sa doctrina; i per últim ens fa un xic d'història, manifestant que aleshores hi havia càtedra fundada de doctrina luliana en la Universitat de València.

Darmici Tadeu en sa «Nitela Franciscanæ Religionis», que imprimí a Lió de França l'any 1627, parlant de lo que Bzovius escriu en sos Anals, insisteix amb fermes raons defensant al Beat Ramon Llull.

Artur de Munster, li dóna un honorífic lloc en son Martirilogi francescà. L'Oderic Raymando el cita també en sos Anals; i en Lluís Moreri en son Diccionari històric, ne fa una ferventa apologia.

I aixís podríem multiplicar les cites i autoritats que han elogiat al nostre Beat Ramon Llull, fent-ne una inacabable llista en contraposició dels pocs que l'han motejat d'heretge.

XXV

EL CONCILI DE TRENTO I LES DOCTRINES LULIANES.—EL DR. LLUÍS JOAN VILETA.—GRÀCIES A LA CALUROSA I ENCERTADA DEFENSA QUE FEU DEL BEAT RAMON LLULL SÓN EXCLOSES SES OBRES DEL ÍNDEX DE LLIBRES PROHIBITS.—CORRECCIÓ DEL *DIRECTORI* DE L'AYMERICH PER L'AUDITOR FRANCISCO PENYA. — ACUDEIXEN ELS LULIANS I A PESAR DE LLURS RECLAMACIONS, EN PENYA NO TREU LA FALSA BUTLLA CONDEMNATÒRIA D'UNA ALTRA NOVA EDICIÓ QUE FA DE L'ESMENTAT DIRECTORI.

Després que Luther hagué llençat el guant contra Roma, prengué estat en la consciència de la gentada, que era precís la reunió d'un Concili per reformar la disciplina eclesiàstica un bon xic malparada i per a que aclarís al mateix temps les boires que enterbolien la fe.

Entre dificultats i aplaçaments s'ajornava aquella magna assemblea que'ls alemanys

allunyaven amb trabes i condicions, arribant l'emperador Carles V, que tan l'havia desitjada, a oposar-s'hi per temor de contrapuntar-se amb els reformats, minvant així els seus prestigis davant del Rei Francisco I de França, qui li disputava l'hegemonia dels monarques catòlics.

Mes a pesar de tots els entrebancs i obstacles, la ferma voluntat del Papa Paulus III, logrà reunir el Concili a Trento sota la presidència de sos tres llegats: Joan María del Monte, Marcel Cervini i Reginaldus Polo; els dos primers arribaren a la Seu Apostolical, i l'últim poc se n'hi mancà per arribar-hi.

El Concili general de Trento celebrà sa primera sessió el dia 13 de Desembre de 1545, amb assistència de 25 bisbes.

En la segona, haguda el 7 de Gener de l'any següent, es parlà llargament del cerimonial i es determinà que abans de cada sessió general, es reunissen els Pares del Concili en sessions secretes o congregacions particulars, a fi de preparar els capítols de reforma i demés matèries objecte de la sessió pública següent.

Després de la sessió quarta, foren un bon xic violentes les disputes en les congregacions o sessions privades, que generalment es departien en tres branques, presidida quiscuna d'elles per un dels tres delegats del Papa. Una de les causes d'aquelles dissencions, fou quan al tractar del pecat original,

es volgué concretar sobre la manera d'exceptuar la Mare de Déu: una part dels assistents i sobre tot els teòlegs catalans, quasi tots ells lulians, defensaren que fou exempta ja en sa mateixa concepció. Es discutí molt aquest punt sens arribar a un acord, declarant, n'obstant el Concili, que no intentava compendre en el decret del pecat original a la Verge María.

Aquest decret del pecat original es publicà en la sessió quinta, celebrada el 17 de Juny, imposant anatema al qui negués cinc proposicions allí exposades; i al final d'aquelles, sens altre comentari, es diu textualment: *Declarat tamen hæc ipsa sancta Synodus, non esse intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, Beatam, et Immaculatam Virginem Mariam, Dei genitricem: sed observandas esse constitutiones fœlicis recordationis Sixti Papæ IV, sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innovat.*

Alguns dies després de la quinta sessió es promulgà la guerra que l'emperador i el Papa emprengueren contra els Prínceps luterans, i al poc temps passà prop de Trento l'exèrcit pontifici que anava a unir se amb l'imperial. Aqueixa ostentació guerrera juntament amb les veus que corregueren de que'ls luterans havien reunides forces considerables, estemordiren alguns Pares del Concili, entre els quals començà parlar se de suspendre'l o

transportar-lo a altre ciutat més segura. Després de greus dissencions es logrà celebrar la sessió sexta el dia 13 de Gener de 1547, en la qual amb admirable unanimitat s'establí la doctrina catòlica sobre la justificació.

En la sessió sèptima, que tingué lloc el dia 3 de Març, entre altres assumptes es tractà dels Sagraments. Poc abans l'Emperador havia conseguit importants victòries contra els heretges, lo qual reanimà un xic l'esperit de l'Assemblea. Mes, de prompte es declarà una pesta en la ciutat de Trento, i degut an aquesta causa esdevé fonda divisió entre els Pares del Concili, car mentres els uns volien la suspensió, els altres bogaven per la trasllació; i amb aquestes dissencions encara celebraren la sessió octava.

Alguns dels Pares havien ja marxat sense llicència, i el cardenal espanyol Pacheco, que era dels més prestigiosos del Concili, opinà que devia consultar-se amb el Papa i amb l'Emperador. Com que lo més perentori era fugir de la pesta, el primer llegat pontifici Cardenal de Monte, transportà immediament el Concili a Bolonya, a pesar de les protestes d'en Pacheco, qui desafiant el perill amb alguns pocs que l'imitaren, es quedà a Trento, escampant per excusa el disgust que es donaria al Emperador, quan la verdadera causa, sembla sigué un exprés manament d'aquest a tots els bisbes espanyols. D'aquí s'originà una sèria discussió entre uns

i altres; però els de Bolonya celebraren entre tant dues sessions més. Aquesta divisió fou causa d'enemistar-se l'Emperador i el Papa; però aquest amb sa prudència i bon tacte evità un cisme i sospengué el Concili el 14 de Setembre de 1547.

Vell i xacrós el Papa Paulus III, i a causa dels forts disgustos que li ocasionaven contínuament les desavinences amb l'Emperador i altres gravíssims de família, morí el 10 de Novembre de 1549 a la edat de 81 anys.

El succeí Juli III, que era el Cardenal del Monte, qui fins aleshores havia presidit el Concili com a primer delegat. Lo primer que procurà el nou Papa, fou fer entendre a Carles V, que ell desitjava retornar el Concili a Trento, i treballà en aquest sentit resolguent algunes dificultats i conseguint publicar el dia primer de Desembre de 1550 la butlla per *resumir* el dit Concili, abstenint-se d'emplear la paraula *continuació* per no exasperar als luterans.

Sorgiren llavors altres dificultats per part del Rei de França, però a l'últim vençudes unes i altres, es celebrà a Trento la sessió XI el dia primer de Maig de 1551, en la qual es decretà primerament el restabliment del Concili, i després es prorrogà la sessió per al primer de Setembre.

S'eren ja celebrades cinc sessions més, quan l'elector de Saxonia coaligat amb varis prínceps protestants i amb el Rei de França

renovà la guerra contra l'Emperador; axís és que en la sessió dècima sexta haguda el 28 d'Abril de 1552, es decretà altra volta la suspensió del Concili. Aqueixa guerra fou favorable als protestants i motivà la pau de de les dietes de Pasau i Ausburg.

Morí el Papa Juli III el 23 de Març de 1555, essent elegit en son lloc Marcel II, abans Cardenal Cervino, qui també havia sigut llegat president del Concili. Intentà aquest restablir la pau entre l'Emperador i el Rei de França, però morí als vint-i-dos dies de sa elecció, sens lograr son objecte.

A 23 de Maig del mateix any fou nomenat per succeir-lo el degà del Sacre Col·legi, Cardenal Carafa, qui prengué el nom de Paulus IV. Per ésser aquest Papa afecte al Rei de França tingué greus desavinenses amb els espanyols, accedint per últim a la pau que tan desitjava Felip II, qui ja ocupava el trono d'Espanya per renúncia de son pare Carles V.

Molt i amb gran activitat treballà Paulus IV en la reforma dels costums i disciplina eclesiàstica, animat d'un zel més fervorós que prudent, poguent-se alabar de no haver passat ni un sol dia sens disposar alguna mida destinada a purificar l'Església.

Existia d'antic, el costum d'anotar els llibres condemnats per herètics; mes aquest Papa ho metoditzà manant formar un *Index* dividit en tres categories : en la primera que hi constessin els autors a qui se'ls eren

prohibides totes llurs obres; en la segona, aquells a qui solament se'ls n'era reprovada alguna; i en la tercera, els llibres d'autors anònims. (1) Els constants enemics del Mestre Ramon Lull, no deixaren perdre ocasió tan oportuna, i basats en la falsa butlla condemnatòria estampada en el *Directori* de l'Aymerich, conseguiren que les obres del nostre Polígraf mallorquí fossen incloses en aquell primer Índex de llibres prohibits que manà fer el Papa Paulus IV.

Obrim les «Disertaciones históricas» del

---

(1) «En 1520 y en muchos años después, todavía la Inquisición, por lo menos de un modo regular y sistemático, no intervenía en la censura de libros. Las primeras prohibiciones no se hacían en forma de Indice, sino por provisiones y cartas acordadas, de las cuales parece ser la más antigua la que el cardenal Adriano, siendo inquisidor general, dió en Tordesillas el 7 de Abril de 1521, prohibiendo la introducción de los libros de Lutero, que no habían penetrado aun en España, pero que habían sido condenados ya por un breve de León X, circulado a todas las iglesias de la cristiandad. Nada había aun que se pareciese a un sistema formal de Indices, hasta que asustado Carlos V por los estragos de la propaganda luterana, solicitó de los teólogos de la Universidad de Lovaina una lista ó catálogo de los libros heréticos que en Alemania se imprimían. Nuestra Inquisición hizo suyo este Catálogo, y le imprimió varias veces (Valladolid, 1551; Toledo, 1551) con algunas adiciones. Publicado el Indice romano de Paulo IV en 1559, nuestro inquisidor general D. Fernando de Valdés dió inmediatamente el suyo, que salió aquel mismo año de las prensas de Valladolid, y es como piedra angular de todos los restantes.» M. Menendez Pelayo.

P. Custurer, (1) i llegim : «Llegó pues ese Índice a Barcelona el año 1559 y luego dispuso el Obispo de aquella Ciudad, que se imprimiera. Estaba ya hecha la impresión, mas antes de que se publicasse, acudieron los Lulistas al Obispo y al Inquisidor, y les representaron las razones, que avia para suspender la publicación del Indice, tomadas de que el fundamento de aver puesto en él á Raymundo estribava unicamente en la Bula de Gregorio XI, que estava declarada por nula: á vista de lo cual se abstuvo el Obispo de la publicación, y mandaron los Inquisidores al Impressor no despachasse exemplar ninguno del Indice, hasta que se huviesse dado razón á la Inquisición General de España, como se hizo, y considerada en este justificado tribunal la materia, se formó Indice nuevo en que se dexaron immunes de censura y prohibición todas las obras de Lullio.»

A l'Agost de 1559 moría el Papa Paulus IV, i quatre mesos més tard fou elegit el Cardenal de Médicis, qui prengué el nom de Pius IV. Aquest nou Papa procurà continuar el Concili, i havent aplanat algunes dificultats de les que sempre s'hi oposaven, el dia 29 de Novembre de l'any següent, pogué publicar la butlla de convocatòria, indicant ja entre altres coses, la reforma de l'Índex dels llibres prohibits.

(1) Dist. II, cap. 4, §. VIII.

Com és de suposar, els lulians de Catalunya no s'acontentaren pas en haver deturat el que les obres de llur Mestre figuressin entre les prohibides per la Santa Església, sinó que per prevenir casos pitjors, una comissió marxà cap a Roma, entre ells el Dr. Lluís Joan Vileta, qui ja s'havia significat com a capdill de la host luliana. Ara doncs, acompanyant al bisbe de Barcelona Guillem Cassador, va al Concili, i arribats a Trento l'any 1561, a l'instant fa entrega el Dr. Vileta de son Memorial (1) demostrant palesament als Pares del Concili que l'autoritat de la butlla de Gregori XI sols consistia en ésser impresa en el *Directori* de l'Aymerich; i que ell en canvi portava documents autèntics no sols dels Reis d'Aragó, sinó també disposicions favorables al Mestre Ramon Llull i llurs doctrines, donades per la Santa Inquisició i per Llegats especials de la Seu Apostòlica; per lo tant suplicava a la Magna Assemblea fos aquesta causa examinada detingudament per reabilitar la fama del Mestre Ramon Llull, qui morí màrtir per la Fe Catòlica.

Encara que a Trento ja s'hi havien aplegat molts Prelats, n'obstant per esperar-ne d'altres, no's reuní el Concili fins el dia 18 de Gener de 1562.

---

(1) Vide aquest Memorial en la «Cronografia» del P. Moragues i en les «Disertaciones históricas» del P. Custurer. Dist. II, cap. 4, núm. 28.

Es tractà doncs de l'assumpte del Mestre Ramon Llull, no en ple Concili, sinó en una Congregació particular, en la qual hi intervingueren el Patriarca de Venècia, quatre Arquebisbes, quatre Bisbes, un Abat, dos Generals d'ordres religioses i quatre Doctors. S'examinà detallada i concretament tots els datos presentats pel Dr. Vileta; s'escrigué a la Inquisició espanyola i s'interrogà als qui ordenaren l'Índex de llibres prohibits ordenat per Paulus IV, els quals confessaren ingènuament que, si posaren en l'Índex les obres del Mestre Llull, fou única i exclusivament per haver vist la butllla de Gregori XI impresa en el *Directori,* sens entrar en ulteriors averiguacions, ni fer cap altra diligència. (1)

Dos anys emplearen els comissionats estudiant la qüestió i repassant els llibres del nostre Doctor i Mestre, essent del parer, el P. Diego Lainez, General de la Companyia de Jesús, un dels qui intervingué en tal negoci, de que les obres del Doctor Arcangèlic, no devien ésser prohibides, car eren perfectament catòliques. (2) I havent fet relació

(1) Tota aquesta relació consta en un aute fet a Barcelona pel notari Lluis Rufet el dia 17 de Maig de 1565, el qual es troba en el Procès de l'any 1612, segons afirma el P. Custurer en ses «Disertaciones históricas» dist. II, cap. 4, núm. 26.

(2) El P. Pere Gil, Rector del Col·legi de Montsió de la Companyia de Jesús a Mallorca, essent d'edat

de l'estat d'aqueixa causa l'Ilm. Dr. D. Antoni Agustín, bisbe de Lleida, el primer dia del mes de Setembre de 1563, es determinà que no fossin posades a l'Índex de llibres prohibits, les obres del Mestre Ramon Llull.

El determini que'ls venerables Pares del Concili prengueren de no posar les obres del Beat al *Index* fou amb ple coneixement de causa i després de madura deliberació... «præsertium cum illa ultima deliberatio facta a Rmis. Deputatis Sacri Concili ut Raymundus non poneretur inter prohibitos, fuerit facta cum matura deliberatione et causæ cognitione, ut dicitur constare inter acta secreta Concilii Tridentini die primâ Septem-

---

62 anys, declarà en el Procés de 1612, fol. 141: «...fui dexeble del Señor Canonge Luis Joan Vileta Doctor Theolech... mes entengui per boca de dit Doctor Vileta, lo qual avia acompanyat al Concili de Trento al molt Il·lustre y Reverendíssim Senyor Don Guillem Cassador Bisbe de Barcelona, y en lo Concili dit Doctor Vileta se era molt senyalat en varias disputas, y doctrinas, y deya dit Doctor Vileta, que dels llibres de Ramon Llull fonch tractat per los Pares del Concili, que terian cuidado de fer lo Indice dels llibres prohibits, sis prohibirian los llibres de Ramon Llull, y deya dit Doctor Vileta, ques determinaren de no prohibirlos, per aparexer vertedera, y catholica la sua doctrina... Que lo P. Lainez lo qual era General de la Companyia de Jesús, que estave en dit Concili, y era un Doctor dels més nomenats en dit Concili, que dit Pare General fonch del matex parer, que nos prohibissen dits llibres de Ramon Llull per ser catholichs.» Dist. hist. dist. II, cap. 4.

bris 1563. (Carta de Joan Arce d'Herrera al Cardenal Borromeo.—Cita d'en Menendez i Pelayo en la «Historia de los Heterodoxos Españoles», vol. 1, pl. 786.)

La sessió XXV i última del Concili Tridentí, tingué lloc el dia 3 de Desembre de 1563 i no s'acabà fins l'endemà. Aleshores presentaren l'Índex de llibres prohibits al Papa per l'aprovació, qui després d'algunes consultes, donà el *placeat* i manà sa publicació amb Breu Apostòlic del 24 de Març de 1564. En aquest Índex ja no hi constaven les obres del Mestre Ramon Llull.

De retorn el Dr. Lluís Joan Vileta, i en agraiment a lo molt que treballà en el Concili a favor de les doctrines del Doctor Arcangèlic, se'l recompensà donant-li la Càtedra luliana de Barcelona.

L'any següent, o sia el de 1565, publicà en aquesta mateixa ciutat i amb llicència de l'Ordinari l'*Art breu* del Beat Ramon Llull; estampant-hi al davant de dit llibre unes Prefacions, entre les quals hi posà un resum de la vida que del Beat havia escrita en Nicolau de Pax, i totes les aprovacions i privilegis que s'han concedit a la doctrina luliana. Explica ademés detalladament lo que passà en el Concili de Trento, i per últim copia alguns judicis d'homes doctes, fent esmert especial del de la Universitat de París, tots ells en favor i elogi del nostre Beat Ramon Llull, resultant aquesta obra de notable interès històric.

En l'Arxiu de la Catedral de Barcelona consta, que el dit Doctor Lluís Joan Vileta, prengué possessió de la Penitenciaria d'aquella Seu, el dia 2 d'Octubre de 1566 i que morí el mes de Novembre de 1583. Era aquest un home doctíssim, que anà al Concili de Trento com a teòleg-assessor del Bisbe Cassador, i allí parlà dues hores arreu sobre l'us del càlzer, i havent-se acabat el temps reglamentari, els Pares de dita Assemblea li pregaren continués el dia següent sa peroració.

El P. Pascual diu que del Doctor Vileta sols pogué veure un Comentari de la Filosofia d'Aristòtil, que havia compost essent encara jove i ensenyant en la Universitat de Barcelona. Quan més tard tractà de publicar-lo en aquesta mateixa ciutat—segueix dient el P. Pascual—el corretgí i revisà, fent notar aleshores l'excel·lència de l'Art i doctrina luliana, manifestant obertament que vàries sentències d'ella estaven en contraposició amb l'Aristòtil.

També resten alguns manuscrits d'altres obres que escrigué el Doctor Vileta, quals fragments ens donen a compendre llur suficiència en les doctrines lulianes.

* * *

A l'ésser imprès per primera vegada el *Directorium Inquisitorum* de fra Nicolau Aymerich, a Barcelona l'any 1503, adquirí més fixesa i relleu, puix amb la sèrie d'anys

que havia corregut manuscrit i amb la varietat de còpies que s'eren fetes, tots els exemplars restaren defectuosos i viciats, segons opinió de respectables i autoritzats autors (1) i per lo tant també aquella primera edició; però com que servia de Códex legal a totes les Inquisicions del món catòlic, es pensà en fer una edició acurada i bandejada de tots aquells defectes, a qual fi s'encomanà aquest treball de correcció i depuració al auditor-degà de la Rota, Francisco Penya.

«Francisco Peña, natural de Villaroya de los Pinares, en la diócesis de Zaragoza; fué uno de los grandes teólogos y jurisconsultos de la Universidad de Valencia. Felipe II le eligió para Auditor de la Sagrada Rota, en cuyo elevadísimo cargo consiguió la gracia de los Príncipes Eclesiásticos y Seglares. Renunció un canonicato en la Santa Iglesia de Zaragoza y el obispado de Albarracin á

(1) Ademés de les paraules que's llegeixen en l'«Apèndix deffensionis» del Dr. Vileta, s'hi poden afegir les del Dr. Huc Berard en son Memorial presentat al rei Felip II: «Un libro que el mesmo Eymemeric avia hecho antes que fuera Inquisidor, el qual presentó acabado a Inocencio VI el año 1360, muchos años antes, que Gregorio XI fuesse Papa; del qual libro, con no aver original cierto, sino traslados, llenos de mucha variedad, se han las impresiones estendido por toda la Christiandad muchas vezes de pocos años a esta parte, quedándose la verdad, satisfacción y honra de Raymundo llenas de polvo en los rincones auténticos de los Archivos.»

que le presentó el rey Felipe II. Todos los embajadores de España tenían instrucción de guiarse en todo por su consejo, tal era la opinión que se tenía de su prudencia, integridad y destreza en el manejo de los negocios. Murió en edad de 72 años por los de 1612.» (1)

Diu el mateix Penya, que gran part del *Directori* es troba paraula per paraula en un manuscrit antic del Vaticà, que's creu s'hi portà des de Avinyó de França. Heus aquí les paraules del Auditor en el Prefaci de la Obra : *Opem attulit vetustus quidam codex membraneus manuscriptus repertus in inferioribus Bibliotecæ Vaticanæ conclavibus, in quo plurima erant eorum temporum, quæ proxime Eymericum præcesserunt, plurima eodem fere ordine, et verborum serie conscripta, quibus Eymericus in Directorio fuerat usus, adeo, ut sæpe suspicati simus Eymericum eum ipsum librum in manibus quandoque habuisse, eoque usum fuisse : Nam et Bibliotecæ custos asserebat putare se eum librum Avinione Romam cum aliis multis fuisse delatum.* Lo mateix assegura en Possevinus en son «Aparato sacro», tomo II, paraula Nicolaus Eymerich.

Per retornar, doncs, en Penya tota la au-

(1) Francisco Ortí y Figuerola.—«Memorias históricas de la fundación y progresos de la insigne Universidad de Valencia.-Madrid, 1730.

tenticitat possible a l'obra de l'Aymerich, se valgué a mes de la edició de 1503, de tres manuscrits antiquíssims i els més autoritzats; en el de Bolonya i en el del que fou del Cardenal Sabelli, s'hi trobava la butlla condemnatòria al final de la segona part del llibre, amb la particularitat, que mentres en totes les còpies de la esmentada butlla eren dos cents els articles condemnats, en l'exemplar del Cardenal Sabelli eren ja més de quatre cents. En canvi, en l'altre exemplar que fou del Cardenal Joan Francisco de Gambara, Inquisidor General, no s'hi troba la tal butlla. Comprovats aquests tres textes manuscrits i la edició impresa a Barcelona; i corretgit no sols el sentit de les paraules, sinó també afegides moltes altres coses que mancaven, fent-se necessària la correcció en més de dos mil llocs, segons ens manifesta el mateix Penya en el Prefaci, es publicà per fi a Roma l'any 1578, corretgit, comentat i adicionat el *Directori* de l'Aymerich.

En aquesta nova edició, també en Penya hi estampà la butlla condemnatòria; però devem fer observar que, havent-se l'Auditor compromés en la Epístola-dedicatòria del tractat de les Butlles, notar en quiscuna d'elles l'original d'on les hagués tretes, senyalant per totes els diferents Arxius on consten autèntiques, quan és a la condemnatòria del Mestre Llull, sols retreu com a font autoritzada la quest. 26, de la part segona del propi *Direc-*

tori, lo qual és manifestar palesament que no té altre autoritat que aquesta.

També hi va impresa en la nova edició del *Directori*, una butlla de Gregori XIII, que era el Papa regnant quan es publicà, en la qual mana amb pena d'excomunió *latæ sententiæ*, que ningú s'atreveixi afegir o canviar i comentar aquella obra. Aquesta butlla del Papa, no fa pas infal·lible tot lo que resta imprès en aqueixa nova edició del *Directori*, com alguns han suposat, car la tal butlla no és pas un *motu propio* del mateix Papa, sinó que ell la donà a instàncies de la empresa, o casa editorial, com a una patent, perquè ningú més pogués imprimir aquella obra, i així reintegrar-se de les grosses despeses que la dita edició costà. Aquest motiu i el que amb el temps no tornés a quedar notablement alterada per la disciplina eclesiàstica, foren les causes perquè el Papa Gregori XIII prohibís la reimpressió del *Directori* de l'Aymerich corretgit i esmenat per en Penya. (1)

Però heus aquí que contenint aquesta nova i acurada edició del *Directori*, la cèlebre

(1) Aquest privilegi del Papa, no és més que un de tants diplomes de cancilleria que per aquells temps donava la Curia Romana. Un privilegi semblant amb excomunió major concedí el Papa Lleó X a les refinades sàtires del poeta Torres Naharro; també ho obtingué de Climent VII l'Ariosto per son *Orlando furioso;* i en Nicolau Maquiavelo per sos *discursos* i per son tractat *Del princep*, obras ciertamente no canonizables, com diu en Menendez y Pelayo.

butlla condemnatòria del Mestre Llull, sigué això un cop fatal per l'Escola Luliana, perquè donades les circumstàncies i miraments amb que s'editià la obra de l'Aymerich, prengué aquesta més relleu i autoritat. A l'instant el canonge Vileta, que tant brillantment havia defensades les doctrines i llibres del Beat Ramón Llull en el Concili Tridentí, publicà a Barcelona l'any 1582, un Apèndix a la defensa que del Beat havia feta i publicada juntament amb l'*Art breu*. Aquest és el títol de la obra : *Appendix defensionis divi Raymundi Lulli ac eius doctrinæ ac operum addita ad ea, quæ in hoc institutum fuerant iam præfata et præmissa Arti brevi eiusdem Raymundi Lullii impressæ Barcinone 1565 et in responsionem ad ea, quæ contra inseruntur Directorio Inquisitorum. Barcinone die XX Januarii 1582, apud Petrum Malo Typographum cum debitis facultatibus.*

En aquesta obra, respon el Dr. Vileta a lo que diu l'Aymerich en son *Directori* i an en Penya, en els escolis o comentaris que hi fa. Demostra que no sigué pas l'Aymerich qui posà en son llibre tot lo que s'hi llegeix contra el Doctor Arcangèlic, explicant detalladament l'agressivitat de l'Inquisidor en aquestes qüestions. I a l'autor dels comentaris, li fa notar que essent un home bregat en matèries del Sant Tribunal de la Inquisició deuria estar enterat de lo que l'Arnau Albertí digué del Mestre Llull, i aleshores segura-

ment no hauria fallat a favor de la autenticitat de la butlla condemnatòria, sense proves.

Mes els lulians no volien núvols que entelessin la honra i la fama de llur Mestre, aixís és que demanaren còpia de les actes de les sessions del Concili Tridentí, en les quals s'hi havia discutit i fallat el plet sobres la ortodòxia dels llibres d'en Llull per oposar-les en aquella fatídica butlla, en malhora llençada a la publicitat per l'Aymerich a nom del Papa Gregori XI. El Cardenal Gabriel Paleotus contestà al canonge Joan Seguí, que és el qui havia escrit fent la demanda, dientli en carta datada a Bolonya el 3 de Febrer de 1586, que si bé sabia s'era tractada la qüestió del Mestre Llull en Congregació especial, però que ignorava lo que respecte aquest assumpte s'havia resolt. (1) I afegeix el P. Custurer: «Hiziéronse después otras diligencias para sacar copia auténtica de esas actas, pero sin efecto: porque si bien es verdad, que la mayor parte de las escrituras tocantes al Concilio estan recondidas en el Archivo del Castillo de San Angel; las que pertenecían a la Inquisición y Congregación del Indice, como sea prohibiciones ó permissiones de libros, estan en los Archivos de estos Tribunales, en que no es estilo dar co-

(1) Andreu Moragues. - Cronologia, pl. 44.—Vicens Mut. Historia de Mallorca; tomo II, llibre 2, cap. 14.

pia de lo que allí se guarda, y quizá por esso el Cardenal Palavicino en su historia del Concilio, aunque refiere lo que en general se trató en él sobre la reformación del Indice de libros prohibidos, y los pareceres, que sobre esto huvo, no habla en particular de lo que passó en esta parte, en órden á ningún Autor ó libro.» (1)

N'obstant, la veritat de tot lo que succeí en el Concili ens ho expliquen ademés del Dr. Vileta principal actor en totes aquelles qüestions, autors respectabilíssims com són: Antoni Daza, Joan Seguí, Gaspar Escolano, Gabriel Vazquez, Sebastià Salelles, Pere Bennasser, Vicens Mut, etc. etc.

Passat algun temps i havent trobat altres deficiències en el *Directori,* que sens dubte havien escapat a la diligència d'en Penya, demanà aquest al Papa fer-ne una nova edició, lo qual li fou concedit.

Clar està que a l'enterar-se'n els lulians, immediatament feren veure a l'Auditor de la Rota, lo mal-parades i perjudicades que quedaven la persona i doctrines del Mestre Ramon Llull, si ell persistia en estampar en la nova edició del *Directori* la falsa butlla condemnatòria. Mes en Penya els hi respongué que la culpa era d'ells perquè no s'oposaren a que s'inclogués en la primera edició feta a

(1) Jaume Custurer. Disert. históricas; disert. 2, cap. 4, núm. 37; §. XIII.

Barcelona l'any 1503. Amb tot en parlà amb el Papa, i llavors Gregori XIII li manà registrar tots els papers que fessin relació an aqueix assumpte; per lo tant usant de l'Autoritat Pontifícia es pogué fer càrrec dels registres secrets de la Biblioteca Vaticana i en particular dels de Gregori XI, sens trobar la tal butlla condemnatòria. Escrigué també a Avinyó de França, des de on enviaren a Roma dos cossos amb els documents molt deteriorats per l'acció del temps i les arnes i en els quals hi mancaven alguns fulls. D'aquí en Penya en deduí, que podria molt ben ésser que, precisament en aquells folis, hi fos registrada la butlla que cercava,(1) i sens altra prova positiva, inclogué altra volta la butlla condemnatòria en la nova edició que del *Directori* de l'Aymerich, de bellnou reformat, publicà l'any 1587.

En Torres Amat cita una altra edició de aquesta obra, feta a Venècia l'any 1595; i en Joaquim M. Bover, altra també de Venècia *apud Marcum Antonium Zalterium* l'any 1607, existent en la Biblioteca de Palma de Mallorca. No havem pogut veure si en aquestes últimes edicions encara hi va impresa la butlla condemnatòria.

(1) Carta d'en Penya al Duc de Sessa; vide en l'Arxiu de Mallorca, apud Custurer, Op. cit.

XXVI

EL CANONGE JOAN SEGUÍ.—A INSTANCIES DEL REI FELIP II ESCRIU LA VIDA DEL BEAT RAMON LLUL. — PERE DE GUEVARA I SES OBRES LULIANES.—EL LULIÀ JOAN ARCE DE HERRERA.—EL REI FELIP II ENCARREGA AL CANONGE BELLVER QUE FACI UN CATÀLEC DE TOTES LES OBRES DEL BEAT. —ELS ANTI-LULIANS OBTENEN DELS JURATS DE VALÈNCIA QUE PROHIBEIXIN AL DR. DIMAS LA ENSENYANÇA DE LA DOCTRINA DEL BEAT LLULL.—ALTRES INFLUEIXEN PROP DEL PAPA SIXTE V PER A QUE SIEN INCLOSES LES OBRES D'EN LLULL EN EL NOU ÍNDEX QUE PREPARA, SENS CONSEGUIR LLUR OBJECTE. — DECIDIT EMPENYO DEL REI FELIP I DELS LULIANS EN DEFENSAR EL MESTRE LLULL.—DIFERENTS I NOTABLES TREBALLS EN PRO DE LA CAUSA LULIANA FETS PER DISTINGITS LULIANS. — ALTRA VOLTA ELS ENEMICS D'EN LLULL IN-

TENTEN SIEN POSADES SES OBRES EN EL NOU ÍNDEX QUE PREPARA CLIMENT VIII. — CARTA D'EN PENYA AL SECRETARI DE L'AMBAIXADOR DE FELIP II A ROMA. — DESPRÉS DE MOLTS TREBALLS EN PRO DE LA ORTODÒXIA DE LES DOCTRINES LULIANES, SURT EL NOU ÍNDEX DE LLIBRES PROHIBITS APROVAT PER CLIMENT VIII, SENS QUE HI CONSTÉS EL NOM D'EN LLULL. —ALGUNS AUTORITZATS TESTIMONIS EN PRO DEL DOCTOR ARCANGELIC.

L'insigne teòleg Joan Seguí, canonge penitencier de la Seu de Mallorca, sigué nomenat Procurador d'aquest Regne en la Cort Romana, on residia l'any 1586, per la defensa de la causa luliana, fent valuosos treballs per reintegrar la memòria del nostre màrtir Ramon Llull.

Explica el Dr. Seguí que en un viatge per Portugal, en el que acompanyava al Rei Felip II, manifestà aquest vius desigs d'enterar-se de la vida del Beat Ramon Llull, i que ell per complaure'l escrigué la *Vida y hechos del admirable Doctor y Mártir Ramón Lull vezino de Mallorca. Dirigida a la S. R. C. Majestad del Rei Felipe II deste nombre. Con un tratadillo llamado Desconsuelo compuesto por el mismo martyr, digno de ser leido y considerado.*

En la edició que d'aquesta obra d'en Seguí

feu l'impressor Gabriel Guasp de Mallorca l'any 1606, formant un volum en octau de XVI 96 42 planes, lo primer que s'hi troba és la censura del Dr. Pere Ensenat, canonge magistral, firmada del dia 7 de Febrer del propi any. Segueix després l'aprovació de D. Pere Onofre de Verí, doctor en quiscun dret, canonge de la Santa Església de Mallorca, Vicari General i Oficial del Ilm. i Rdm. Sr. D. Alonso Lano Ledeño, Arzobispo-Obispo de Mallorca, concedint a Daniel Guasp, impressor, la facultat d'imprimir la obra, datada el 10 d'Abril de 1606.

Després va estampada una carta adreçada als molt il·lustres senyors Prudentíssim Senat Geroni Pau Puigdorfila, Bassili Morell, Baltasar Constantí, Gabriel Lull, Antoni Cifre i Pere Fiol, Jurats de la ciutat i regne de Mallorca. En aquesta carta hi exposa el Dr. Seguí, la greu obligació que'l regne de Mallorca té de guardar com una preuada joia el sagrat cos i llibres de l'admirable Doctor i gloriós Màrtir Ramon Llull, no sols per ésser natural de dit regne, sinó també pel grau de virtut i ciència a que Déu volgué enlairar-lo, de lo qual ne té Mallorca un testimoni permanent en l'epitafi col·locat en una universal sala de ses Magnificències. Explica també la devoció que'l Rei Felip tenia al Beat Llull i a ses obres, car passava moltes nits abstret en la lectura, especialment del *Blanquerna*; i que si ell escriu la present

vida és sols per satisfer aquesta devoció del Monarca.

«Con la lectura de esta historia—continua el Dr. Seguí—fué tal la afición y el amor que cobró el Rey á las doctrinas del Maestro, que repetidas veces escribió al Sumo Pontífice que desvaneciese la mala opinión que contra sus escritos havía patrocinado el Inquisidor Eymeric..... Ha confirmado, todos los privilegios de sus predecesores, dejando finalmente dispuesto, si de parte del Reyno de Mallorca se ponen los medios necesarios, de enviar un Síndico á Roma que defienda la doctrina de Lulio.»

Així es feu, i per espai de més de cent anys, ha tingut en la Cort Romana, qui ha representat i defensat els interessos del Beat Ramon Llull.

Segueix després en l'obra, la dedicatòria al Rei Felip II, en la qual son autor, es confessa digne de reprensió per dos motius: primer, per la gosadia d'empendre una obra tan espinosa i superior a ses forces, com és l'escriure la vida d'un home tan eminent, quals fets, vida i gloriosa mort, sols correspondria escriure-la a un angèlic i sant cronista; segon, per l'indiscreció d'adreçar un escrit tan vulgar i rastrer a un tan gran Príncep i Monarca. «Merezco, no obstante—segueix dient—venia y perdón ya por no conocerse a Raimundo porque sus obras apenas son conocidas y su Arte general tenido en general

desprecio, ya también por la necesidad que tiene su doctrina del amparo y protección de Rey tan católico, poderoso y sabio.»

Segueix pas a pas tots els períodos de la vida d'en Llull, i des del capítol X fins al final del llibre, defensa el Mestre fonamentant-se en autors i documents; cita la sentència definitiva, els privilegis favorables, els acords del Concili Tridentí i per últim copia les cartes del Rei D. Joan I d'Aragó contra l'Aymerich.

D. Joaquim M. Bover parlant d'aquesta vida que del Beat Ramon escrigué el senyor Seguí, diu: «Entre los documentos que al parecer tuvo presentes, se cuenta una vida de Llull que supone escrita por él mismo á instancia de Felipe rey de Francia, de la que el P. Custurer ya no pudo encontrar ningún rastro.»

Al final de l'obra d'en Seguí, hi va la traducció castellana del poema *Desconort*, feta per D. Nicolau de Pax.

Contemporani d'en Seguí fou el reverend Pere de Guevara, natural de la vila de Belhorado, llicenciat en Teologia i capellà de contaduria de S. M. el Rei Felip II.

En Guevara deu ésser comptat entre els més aprofitats deixebles del lulisme espanyol.

Entre moltes altres obres escrigué una *Breve y sumaria declaración de la Arte General,* impresa a Madrid l'any 1586; i el *Arte General para todas las ciencias en los*

instrumentos, recopilada del Arte Magna y Arbor Scientiæ, impresa també a Madrid, l'any 1584, i en Menendez i Pelayo cita altra edició del 1593 amb el títol : *Escala del entendimiento, en la cual se declara el arte universal para todas las ciencias*. La primera edició d'aquesta Art General d'en Guevara fou impresa pels hereus d'Alfonso Gomez, i lo primer que s'hi troba és la *Tasa* que en Miquel de Ondeza, secretari del Rei Felip, senyalà per la venda, que eren quatre meravedissos per cada plec de paper, manant ensems que no s'imprimesca pas cap exemplar sens aital document.

Segueix l'aprovació de Fra Bartomeu de Hinojosa, donada per ordre del Reial Consell de sa Majestat, el dia 29 de Desembre de 1583.

Altra aprovació del Rei donant permís per publicar aquella obra per espai de deu anys senyalant un preu, i prohibint absolutament que durant aquell temps sia per ningú més publicada.

La dedicatòria al Rei Don Felip, comença així:

«A la S. C. R. M. del Rey don Felipe, nuestro Señor.

En los instrumentos que á V. M. los días pasados dediqué y ofrecí, declaré lo mejor que pude todo lo necesario á los preceptos de la Gramática y Retórica; en lo cual los pasados pusieron gran cuidado y diligencia,

amontonando gran número de reglas y preceptos con menos fruto de lo que convenía.

Pues siguiendo yo aquella forma que en los instrumentos pasados tuve, recogí de tan grandes prados y florestas, como aquel gran Doctor Raimundo en todas sus obras tuvo, lo que más convenía para la declaración de estos dos instrumentos, tomando lo más necesario del Arte grande y Arbol de la Sabiduría. Para que los aficionados á esta ciencia de Raimundo hallen por este camino alguna facilidad para entender aquella profundidad que en todas sus obras lleva...

Mayormente habiendo V. M. en sus felicísimos días hecho una merced tan señalada en establecer en esta su Corte una Academia donde se lean todas las matemáticas y Filosofía, poniendo para ello maestros tan eminentes y de tanta erudición y experiencia. Púselo en nuestra lengua castellana por ser la voluntad de V. M. que en vuestra Academia se lean todas las ciencias en esta lengua, para que tanto bien sea á todos más facilmente aprehendida y comunicada; y con el favor de Dios y de V. M. saldrá luego el de Latín, con otras cosas muy escogidas y de mucha erudición y doctrina.

Pues el que apartado de toda envidia y murmuración quisiere acomodar su entendimiento á estos dos instrumentos, hallará en ellos tan grandísima generalidad, que bien aprehendidos le darán camino y medios para

responder á cualquier cuestión que en todas las ciencias se propusiere.»

Per aquesta petita mostra, podem fer-nos càrrec de la orientació d'aquest notable comentador i expositor de l'Art General del Beat Ramon Llull.

Altre dels personatges que rodejaren a Felip II, fou el célebre jurista Joan Arce de Herrera, molt aficionat també a l'estudi dels llibres del Doctor Arcangèlic. Pel Gener de 1568 demanava des de Pisa a Antoni Palau, mestre en Arts de l'Estudi de Barcelona, el llibre de les *Maravelles*, l'*Ars divina* i l'*Astrología*; i també en altra carta, suplicava al canonge Vileta, li enviés un dels dos exemplars que ell posseïa, del llibre *De laudibus Virginis Mariæ*. (1)

De la *Astrología* del Beat, ne parla altre document. (2) És aquest una carta datada a València el 7 de Maig de 1585, en la qual un tal Geroni Esteve la demana a un seu amic que li faci copiar perquè la necessita.

A 9 de Març de 1578 el Rei Felip II encarregà al doctor teòleg Antoni Bellver, catedràtic lulià en la Universitat literària de Mallorca i canonge penitencier d'aquella Seu, formés un catàlec de les obres del Beat

(1) «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana». —Gener de 1903.

(2) «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana». —Gener de 1903.

Ramón Llull; treball que emprengué i acabà dit canonge a satisfacció del Monarca. Aquest per altra part, des del Pardo, mana al comte Chinchón escriga al Dr. Huc Berard, Procurador Reial de Mallorca, que reculli totes les obres que puga trobar del Doctor Arcangèlic i les hi fassa a mans. Cumplí el comte la comanda, i en carta datada el 2 de Març de 1583, diu al Rei : «.....y así manda S. M. que V. M. hable sobre ello de su parte a los Jurados, y les pida con mucho encarecimiento vengan en ello, pues está tan en su mano, asegurándoles del servicio grande que en ello le harán.» Segurament que'ls Jurats de Mallorca no tingueren inconvenient en servir al Rei, ja que'l Dr. Joan Seguí, en la carta que va al principi de la vida que del Beat escrigué, diu que en la Biblioteca de l'Escorial, s'hi troben moltes obres d'en Llull rubricades per la pròpia mà de Felip II, lo qual demostra palesament l'apreci i estima que aqueix poderós Monarca sentia pel Beat i sos llibres.

Amatents els antilulians i promptes sempre a la lluita, i apoiats ara de més a més en la autoritzada edició del *Directori*, adicionat i corretgit pel auditor Francisco Penya, renovaren amb sanya ses insídies, logrant dels Jurats de València, que prohibissen al doctor Dimas la ensenyança de la doctrina luliana, tant en l'Estudi General com en qualsevol altra part de dita ciutat, segons ho confirma

un document datat el dia 11 d'Abril de l'any 1586. (1)

Altres més atrevits, i despreciant la decisió dels Pares del Concili de Trento, que exclogueren de l'Índex de llibres prohibits les obres del Mestre Ramon Llull, influeixen ara prop del Papa Sixte V, per a que les posi en el nou Índex que prepara.

El Rei Felip II, entusiasta admirador i fervorós devot de les virtuts i ciència del Beat Ramon Llull, emprengué decididament sa defensa i rehabilitació, ajudant amb son poderós valiment la campanya que sostenien els lulians i en general tot el regne de Mallorca contra llurs seculars enemics. Tal manya es donaren que'l Papa es vegé obligat a cridar a l'auditor Penya, i aquest li manifestà clarament que la butlla condemnatòria del Mestre Llull que ell estampà en el *Directori* no tenia gaire fonament a causa de no haver-se trobada la original, essent del parer per lo tant de que les obres d'aqueix Doctor no figuressin en l'Índex de llibres prohibits. (2)

Aprofitant aquesta bona circumstància el Rei Felip interposà sa influència, i al poc temps des d'Aranjuez amb data 26 de Maig de 1590, escriu al duc de Cessa, son ambai-

(1) «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana». — Gener de 1903.

(2) P. Custurer.— Disert. histor. — Dist. II, cap. 3, núms. 58, 113 y 104.

xador a la Cort Romana : «Los Reynos de Mallorca y Cataluña tratan en essa Corte, como aveis entendido, de defender la causa de Raymundo Lullo, y Su Santidad ha nombrado Congregación para reverla, y porque por siniestras relaciones no padezca su opinion, vos aprobareis a Su Santidad en mi nombre lo que en esto ha ordenado, representándole las razones que ay, y porque se lleve adelante el poner en claro la verdad de lo que en esto se apure; y con los Cardenales de la Congregación de este negocio hareis tambien el oficio que conviniere para la prosecucion dél; que yo por la razon que ay para bolver por la verdad, y no dexarla en duda, me tendré por mui servido de lo que en esto hizieredes». (1)

S'imprimí l'Índex, doncs, format per manament del Papa Sixte V, en el qual no hi constaren les obres d'En Llull; mes no arribà publicarse a causa d'haver mort el dit Papa el 27 d'Agost de 1590. Tres altres Papas el seguiren de curt pontificat, fins que el 15 de Gener de 1592 fou elegit Climent VIII.

Durant aquest temps en Joan Arce de Herrera escrivia en estil i mètode lulià el Discurs de la figura cúbica, que en nom del Rei presentà a la Sagrada Congregació de l'Índex, mentres inspirava a Felip II la idea de la canonització del Beat Ramon Llull.

(1) Arxiu de la ciutat de Mallorca. — Cartes del Rei, fol. 42.

El Dr. Huc Berard, ministre del Tribunal de la Rota, consultor del Sant Ofici, Auditor de la Audiència de Mallorca i Procurador Reial d'aquest Regne, com ja havem dit, al morir pel Maig de 1594, i quan sols tenia 39 anys, deixava escrit un llarg *Informe* en favor de la causa luliana que fou justament elogiat per diferents autors, i el cronista Alemany assegura que fou imprès aquell mateix any. (1)

El Dr. Antoni Bellver, també treballà en aquella ocasió en prò i defensa del Doctor Arcangèlic, escribint un tomo en foli, rotulat: *Apologia lullianæ doctrinæ, adversus Nicholai Eymerici, calumnias, ad S. D. N. Sixtum V divina providentia Papam et Philippum II, Hispaniarum et novi orbis Monarcham.* D'aquesta obra — diu D. Joaquim M. Bover — s'en conserva el manuscrit original en la Biblioteca de Montsió de Palma de Mallorca amb la corresponent llicència per publicar-la, firmada l'any 1605. En 1611 s'imprimia a Madrid, segons el P. Andreu Moragues, sota la cura de l'Ilm. P. Francisco de Sosa, bisbe de Canàrias, quan la Inquisició s'hi oposà, manant suspendre la impressió, i per més que's feren moltes diligències per continuar-la, no's conseguí.

Altres obres escrigué el canonge Bellver,

(1) Joaquim M. Bover.—Biblioteca de escritores baleares.

com són : *Comentaria in logica B. R. Lulli*, que forma un tomo en quart, manuscrit i que's conservava en la Cartoxa de Valldemosa, segons el Sr. Bover; i *D. Raymundi Lulli logicæ compendiolum*, que és un tomo en octau de 266 planes, imprès a Mallorca per en Gabriel Guasp, l'any 1584.

Com que'l Papa Climent VIII manà compondre altre Índex de llibres prohibits, els constants enemics d'En Llull, amb una gosadia i tenacitat dignes de millor causa, intentaren altra volta fer presió, la qual cosa desbarataren els lulians. Entre tant en Francisco Penya, en carta datada el 13 d'Abril de 1592, donava compte a D. Pere Ximénez Morillo, secretari del Duc de Sessa, ambaixador del Rei Felip a Roma, de l'estat de la qüestió. (1) Diu aixís el Comentador del *Directori* : «No se tratava de verificar, si era buena o mala la doctrina de Lullio, sino solamente de imprimir el Directorio conforme se hallava ya antiguamente publicado e impresso en Barcelona, que en esto acá no se hizo novedad alguna; y si perjuizio se le ha echo a Raymundo Lullio desta impression, de la que salió de Barcelona antiguamente le viene, a donde entonces sus parientes y fautores devieran de advertir, que no se imprimiera lo que tocava a dicho Raymundo.

(1) P. Custurer. — Disert. histor; dist II, cap. 3, números 58, 104, 113.

»Entonces me mandó Gregorio XIII que yo viese todos estos papeles y le hiciese relacion de todo lo que se hallaba para descubrir esta verdad, y así con su pontificia autoridad se me dejaron ver los registros secretos de la libreria Vaticana y en particular los de Gregorio XI que son muchos cuerpos, á donde se hallaron dos constituciones que hablan desta materia, la una es del año dos de su pontificado, la otra del año cuarto que yo las he puesto á la fin del Directorio. La del año sexto que se pretende ser falsa, no se halló en estos registros, pero habiendo entendido su Santidad por una conjetura que yo hize que faltaban libros de dicho registro de Gregorio XI conforme a un memorial que yo dí para buscarlos en Aviñon, donde entonces estaba la Sede Apostólica se escribió al Cardenal Armemano que en aquel tiempo era allí Legado, y halló dos cuerpos, los cuales, venidos a Roma vi yo, y tampoco en estos se halló la dicha Constitucion del año sexto y no fué de admirar, porque gastados de la antigüedad y mal tratamiento, faltaban en ellos muchos folios, entre los cuales se pudo desconocer la dicha Constitucion. (1) Esta re-

(1) Quan en 1395 el batxiller Antoni Riera demanà al Cardenal Lleonart es busqués en els Arxius d'Avinyó la falsa butlla de l'any sisé del Papa Gregori XI, els registradors certificaren, com ja havem vist, davant de notari, que no la trobaren, i no feren pas constar que hi manquessen folis; per lo tant si ara n'hi faltaven per causa de la antigüitat, no's pot deduir que en ells hi fos registrada la dita butlla.

lación hize a Gregorio XIII y despues á Sixto V, en la qual interponiendo mi parecer, dixe, que en la dicha Constitución, que se ponia en el Directorio, condenatoria de las obras de Raymundo Lullio, no se podia hacer fundamento, por no hallarse su original, y que por lo tanto las obras de Raymundo no se podian meter en el índice de los libros prohibidos; como en efecto por esta razon no le pusieron en el índice de Sixto V impreso, pero no publicado. Mas que siendo así que de las otras dos Constituciones de Gregorio XI del año segundo y quarto las quales son ciertas nace grande sospecha de que pueden hallarse errores en sus obras, o dichos por el mismo Raymundo ó insertos en ellas por gentes maliciosas, que este negocio venia a quedar en aquellos propios términos, que se hallaba en los años 1373.

»Lo que acerca desto puedo assegurar a V. Md. es que en esta impression, que en Roma se hizo del Directorio con mis Comentarios, Raymundo Lullio ha ganado mucho; porque escriviendo muchos Autores, que tratan de su doctrina, como son Patreolo, Lutzemburg y Sandero *de visibile monarchia Ecclesiæ*, que Raymundo Lullio, entre otras cosas, escrivió un libro *de invocatione Dœmonum*; y no sabiendo los fautores de Lullio lo que con fundamento se podía responder á ojecion de tanta importancia; yo fuí el primero, que les descubrí este secreto,

mostrando con evidencia, como el libro *de invocatione Dæmonum* no lo compuso Raimundo Lullio, sino otro Raymundo, llamado Neophito, o Raimundo de Tarraga, que aviendo sido judio, y bautizado, y Frayle de S. Domingo, después apostató y compuso muchos libros hereticales, y entre ellos, porque era tambien Nigromante, aquel, que dizen, *de invocatione Dæmonum*, y assi Arçeo de Herrera, el Dr. Seguí y Dimas y otros Lullistas me hizieron muchas veces gracias por ello, y yo después, que descubre esta verdad, cobré más aficion á la doctrina de Raimundo Lullio.

»Quanto al quitar del Directorio aquella question, que trata desto, yo lo deseo mucho, y lo he procurado, pues quitándola no se disminuye cosa alguna de su perfeccion al libro, y se evitan las continuas querellas de muchos, y en esta impression, que de nuevo quieren hazer, (segurament es refereix a la edició de Venècia de l'any 1595) me olgaría tener esta órden para quitarla.»

La causa aquesta seguia molt a poc a poc, i per això als 12 de Febrer de 1594, torna el Rei Felip II escriure des de Madrid al Duc de Sessa son ambaixador : «A 26 de Mayo del año noventa os mandé escrivir la carta que entonces reciviríades sobre el negocio de Raimundo Lullo, para que ayudassedes á que Su Santidad ordenasse que se viesse en la Congregacion que para esto se deputó.

Agora viendo que esto se difiere, y la gran devocion que le tienen en Cataluña y Mallorca, donde está sepultado su Cuerpo, he querido ordenaros de nuevo lo mesmo, encargándoos que agais con Su Santidad el oficio que conviene para que se sirva de mandar ver lo que ay en su aprovacion, y hallando que se le deve la buena opinion y fé que dél se tiene, se resuelve á mandar despachar las comisiones necessarias para que los papeles que hay en la Corona de Aragon, por donde dizen que consta la sinceridad de su Doctrina, santidad y exemplo de vida, se saquen y lleven á essa Corte, y se mire con atencion por su justicia, y de vos me tendré por mui servido de todas las diligencias que hizieredes á este fin, y me avisareis de lo que se hiciere.» (1)

Segurament que després d'aquesta carta es donà més activitat a l'assumpte, i es portaren els justificants que en ella s'al·ludeixen, puix el 12 d'Abril d'aquell mateix any, Catalunya i Mallorca enviaren a Roma el Doctor Antoni Gual, nomenat síndic i procurador especial en la causa del Mestre Llull, i al poc temps, o sia el 3 de Juny següent, ja la Sagrada Congregació de l'Índex, amb la intervenció dels cardenals Marc Antoni Colonna i Francisco Toledo, despatxà un decret

(1) Arxiu de Mallorca. — Cartes Reials, fol. 41, apud Custurer.

en el que's disposa que, les obres d'en Ramon Llull no poden figurar en el nou Índex que s'està confeccionant, per quant sa doctrina fou aprovada en el Concili Tridentí, i com que subsisteixen les mateixes raons per les qual els Pares del dit Concili les tregueren de l'Índex de llibres prohibits, on impremeditadament havien estat incloses, d'aquí doncs que tampoc s'hi poden posar ara. (1) A n'aquest fí, el dia 4 de Març de 1595 s'expediren lletres compulsorials a tots els Arquebisbes, Bisbes, Comissaris, Jutges Oficials, Notaris, etc., de la Corona d'Aragó, per que enviessen a la Sagrada Congregació de l'Índex tots els documents, llibres, etc., que fessin referència al Mestre Ramon Llull. (2)

El Rei escrivia a son Ambaixador de Roma, amb data del 31 de Març del mateix any, instant-lo altra volta perquè afavorís i ajudés al síndic Dr. Gual, que enllestís prompte la resolució de la causa; (3) i aquesta solució vingué, sortint a la fi, el nou Índex de llibres prohibits, aprovat pel Papa Climent VIII, sens que en ell hi constés per res el nom del Mestre Llull.

Per completar victòria tan cobejada, posarem ara alguns testimonis d'autoritat reconeguda :

---

(1) y (2) P. Custurer. — Disert. histor.; dist. II., cap. 4, núms. 44, 45 y 47.

(3) Arxiu de Mallorca. — Cartes Reials, fol. 42, apud Custurer.

Sia el primer Andreu Libavius, il·lustrat metge que escrigué *Selectorum Alchimiæ* o sia *Els escullits secrets*, obra impresa a Francfort l'any 1519. Entre les històries de Evaldus de Hogelandie, hi posà un resum de la vida del Beat Ramon Llull, extreta de la que escrigué en Nicolau de Pax, fent memòria i retraient els privilegis reials, les declaracions favorables i la sentència definitiva.

Altre és el P. Geroni Nadal, mallorquí (1505-1580), amic i company de Sant Ignasi de Loyola, que publicà les Constitucions del nou institut religiós que aquest fundà fent-se ell també de la companyia. Després d'obtenir el grau de doctor en la Sorbona de París, se'n tornà a Mallorca on ensenyà teologia i Sagrada Escriptura en aquell Estudi General, i havent-se dedicat a llegir les obres del Beat Ramon Llull per espai de més d'un any, li preguntà un seu germà, que li havia semblat d'aquella doctrina, a lo que respongué el P. Nadal : *Utinam vulgo homines Donum Dei scirent, et capere vellent, quam apposita sit hæc Ars atque scientia ad veritatem naturali ratione tradendam, sine ambage testium vel authoritatum.* (1)

Però el que fa més al nostre cas, és el

(1) Paraules que's llegeixen en la Censura que'l P. Gabriel Joan Bolicher donà al folletó del Pare fra Joan Riera, titolat : *Transumptum Memoriales.....* imprès l'any 1627.

testimoni valiosíssim del jesuïta P. Gabriel Vazquez, eminentíssim teòleg, que en el tomo II i en sa primera part, disp. 133, quæst. 32, cap. IV, edició Ingolstad de l'any 1609, després de manifestar que alguns han escrit contra el Mestre Ramon Llull, afegeix, que essent ell a Roma per allà l'any 1590, s'aixecà grossa controvèrsia sobres aquest punt davant dels Cardenals de la Santa Inquisició, essent Papa Sixte V, perquè molts catalans deien que era fingida la butlla de Gregori XI que l'Aymerich posà en son Directori dels Inquisidors, i com a confirmació retreien la sentència del bisbe de la ciutat del Castell, Comissari Apostòlic, qual còpia autèntica m'ensenyà més tard a Espanya en Joan de Herrera, enginyer de Felip II.....

En nostres dies—continua el P. Vazquez—essent Papa Gregori XIII, s'ha buscat també amb gran diligència la dita butlla, que no s'ha trobat ni a Roma ni a Avinyó. De Catalunya s'enviaren altres documents i entre ells un manuscrit, en el qual ordenadament se responia a quiscun dels articles que l'Aymerich notà com herètics, demostrant que alguns d'ells no's troben pas en les obres d'en Llull i que'ls altres s'havien tret de sa doctrina mal entesa.

Altres retregueren per defensar an en Ramon Llull, que en les actes secretes del Concili Tridentí constava com el Dr. Vileta,

natural de Barcelona, l'havia defensat i obtingut el que ses obres no fossen posades en el Catàlec de llibres prohibits.

Continua dient el savi jesuïta : Ara finalment Lluís de Páramo, Inquisidor Apostòlic en el Regne de Sicília i Doctor en Sagrats Cànons, en el tomo II de ses obres i en la qüestió de la crema dels llibres, títol de la doctrina de Ramón Llull, publicarà moltes altres coses que ha cercades amb diligència, i amb les quals demostrarà palesament, que les obres d'en Llull no estan prohibides, i que l'Aymerich tingué sentència en contra en el tribunal de l'Inquisidor major, com consta del Procés, que aqueixos dies passats se presentà al Consell Suprem d'Aragó. Publicarà també vàries aprovacions de la doctrina luliana, i entre elles algunes de la facultat teològica de París; les quals deixo per no allargar-me, no obstant la Seu Apostòlica no ha donat sentència respecte d'aquesta doctrina.....

Tal autoritat és de la major accepció; en primer lloc, perquè vé d'un home doctíssim; en segon lloc, per ésser publicada la seva opinió, quan encara estava fresca en la memòria de tothom, la impressió romana del *Directori*; i per últim, perquè el P. Vazquez retreu totes aquestes coses i fa justícia al Beat Ramon Llull, en ocasió precisament en que impugnava una sentència d'ell.

XXVII

ALGUNS IMPUGNADORS DEL LULISME: PERE CIRUELO. — FERRÀN DE CÓRDOBA. — DIEGO SAAVEDRA FAJARDO. — EL P. JOAN DE MARIANA. — ABRAHAM BZOVIUS. — NICOLAU JANSENIUS. — PERE GASSENDI. — RENAT RAPIN. — EL P. JOAN MABILLON.

En Nicolau Antonio, al final del Catàlec dels llibres del Mestre Ramon Llull hi posa una llista del principals lulians, i entre ells hi compta en Pere Ciruelo, natural de Daroca (província de Saragossa) i catedràtic de l'Universitat d'Alcalà d'Henares.

En Ciruelo publicà a Salamanca i en 1538, unes qüestions paradoxals; i una d'aquestes la rotula : *De arte Raimundi Lullii*, lo qual donà motiu an en Nicolau Antonio perquè el cregués lulià. Mes nosaltres afirmem que en Ciruelo no solsament no és lulià, sinó que fins troba inútil l'Art d'en Llull, com es comprova per la qüestió quinta de ses Paradoxes.

El mateix Nicolau Antonio (Bibl. vit., llib. 10, cap. 13), explica que'l cèlebre Ferràn de

Córdoba, oberta i desenfadadament dóna també per inútil i de cap valor científic l'Art luliana, segons es dedueix d'algunes paraules extretes de sa obra *De artificio omni scibilis* que dedicà al Cardenal Bessarion. Mes és de notar que en Ciruelo, en el lloc citat, desprècia també aquest *Artifici*, insinuant que'n Ferràn substituí cautelosament els termes universals de l'Art d'en Llull per altres més usats en les escoles, conservant emprò el mètode lulià, i axís formà aquell *Artifici*, que segons assegura el propi Ciruelo, no és altra cosa que l'Art luliana abreviada.

A qui creurem dels dos autors? Car mentres en Nicolau Antonio ens diu que és antilulià, en Ciruelo afirma que és un lulià vergonyant. No podem pas suposar que en Ferràn de Córdoba formés son *Artifici* de l'Art d'en Llull i ensems desacredités aquella mateixa Art per fer empassar millor el plagi; doncs tal procediment denotaria un esperit mesquí i un baix nivell moral, que de cap manera és de creure en el celebrat filosop espanyol del segle XV.

Ni l'erudit bibliòfil, ni el savi matemàtic tenen gran autoritat dintre el camp de la Filosofia; lo que hi ha és, que en Ferràn de Córdoba despreciá el tecnicisme barbre i l'Art combinatòria de triangles, cèrcols, etc., de que en Llull abusà, i entreveient en mig d'aquell emvolcall alguna idea lluminosa, in-

tentà aleshores ell com a cosa pròpia l'unitat de la ciència i del mètode, emprenent la conciliació de Plató i l'Aristòtil, però sens conseguir-ho d'un modo tan complet i acabat com ho realitzà el Beat; lo qual demostra que havent-se aturat a la porta del grandiós sistema del Doctor Arcangèlic, no penetra més enllà a causa dels obstacles que trobà a l'entrada.

Altre espanyol, fiat de sa reputació i autoritat, parlà també del lulisme sense conèixe'l; i fou el discret diplomàtic i gran polític Diego Saavedra Fajardo (1584-1648). A pesar de ses moltes i variades ocupacions tingué temps per dedicar-se escriure; essent fruit de son ingeni l'obra titulada: *Empresas políticas ó idea de un príncipe cristiano,* que és la que li ha donat més notorietat. És aquesta obra una sèrie d'alegories, representades en primer lloc per medi d'un emblema o dibuix simbòlic, i seguides quiscuna d'elles del corresponent tractat sobres les virtuts i qualitats que deuen resplandir en un príncep.

En la *República literaria,* obreta de poques pretensions i sota la alegoria d'un somni fa'l judici i la crítica d'alguns llibres i llurs autors, en els quals demostra ingeni i elegància més que un alt sentit crític filosòfic. En aquesta obra doncs, ens diu amb tota serietat que'ls deixebles d'En Llull pretenien apendre totes les ciències en poc temps voltant unes rodes i per altres medis mecànics, qualificant-los

d'orats per tal motiu. Avui aquest dictamen sols mereix el despreci de les persones sensates i posa en ridícol la serietat del diplomàtic.

Però qui més contribuí a Espanya amb son prestigi a desautoritzar la respectable figura del Beat Ramon Llull i sa escola, fou sens dubte l'historiador P. Joan de Mariana.

Acabava de nàixer la Companyia de Jesús, i son fundador amb sos dotze primers deixebles exercint l'apostolat, s'estengueren pel món cercant els soldats que devien formar l'avençada dels imitadors i seguidors de Crist.

En una d'aquelles correries, el P. Nadal se presenta a la Universitat d'Alcalà d'Henares, la més famosa i floreixent que en aquella època tenia Espanya, i aquell suau perfum de santetat que arreu espargia l'austera vida dels companys de Sant Ignasi, atregué els nobles sentiments de la joventut, i entre aquells estudiants de la Complutense que suggestionats per la bella paraula del P. Nadal corregueren a vestir se la humil sotana jesuítica, s'hi trobava en Mariana, de fogosa imaginació i quasi un noi encara, car sols comptava 17 anys. (1553).

Moltes són les obres que escrigué el P. Mariana, però la que ha fet cèlebre el seu nom, ha estat la *Historia general de España*, per ésser la primera; car dintre el camp de la Història hi mancava la narració unificada i general dels aconteixements de Espanya, a pesar de tenir un copiosíssim arsenal de mo-

nografies i cròniques particulars, que prou servei prestaren al docte i erudit historiaire.

Tot lo que'l P. Mariana ens explica d'En Llull ho copia de l'Aymerich, i per això és que, no hi ha que insistir gaire sobres el valor de la crítica que fa d'aquella venerable figura i de sa doctrina. Per lo tant, com l'Inquisidor ens diu que en Llull fou mercader; que no sabia el llatí; que foren condemnades en Avinyó de França, més de cinc centes proposicions, havent-hi càtedres lulianes a Barcelona, Mallorca i València per ensenyar-hi aquells errors, dels quals, cent foren posats en la segona par del *Directori*; afegeix que'ls lulians tenen aquelles proposicions per maravelles i misteris altíssims; i per últim diu que són únicament vint les obres que en Llull publicà, i que aqueixos llibres són *deslumbramientos y traspantojos, burla y escarnio de las Ciencias antes que verdaderas Artes y Ciencias*; i acaba assegurant que en Llull morí l'any 1300.

Qualsevol Catàlec que hagués fullejat el P. Mariana, hi hauria trobat que foren més de dugues centes les obres que sortiren de la fecunda ploma del Doctor Arcangèlic, al qui tampoc hauria senyalat una mort tan prematura si hagués registrat tan sols l'índex d'alguna de les moltes vides que d'aquell corrien ja en el seu temps.

De tots modos, l'exigenta crítica moderna ens ha convençut avui de que l'Història és

l'investigació del passat i la ressenya dels fets vius; que la narració ha d'ésser objectiva, impersonal, divorciada de tota idea preconcebuda, així els historiadors deuen ésser homes de ciència, de lo contrari sols són artistes més o menys hàbils, qual més important paper el representa l'imaginació; i per això de l'Història que escrigué el P. Mariana, arreconada en l'arxiu de lo arcàic, sols en podem admirar la literatura, retreta encara en alguna antologia d'autors selectes.

El P. Mariana s'equivocà llastimosament com a historiador i com a crític. Com historiador hi ha un sens fi de documents que el desmenteixen; i com a crític, segurament que deuria judicar de les doctrines lulianes, per algun mètode que no estava en us en les escoles; i quasi asseguraríem que no degué entretenir-lo gaire sa lectura, car un vident com ell, amb una ràpida ullada sobre un sistema filosòfic, es veu que ja li és suficient per fer-ne un croquis íntegre i perfecte.

A pesar de tot, parlà favorablement del martiri i culte del Beat, manifestant que aquest era tal en 1592, any en que s'imprimí sa història *De Rebus Hispaniæ*, que assegura mancar-li solament lo sagrat de la canonització. *Corpus in Balearem Maiorem translatum magnam a populis venerationem habet, tantum non memoria consacrata, nomineque in fastos dato.*

També entre els estrangers ha tingut im-

pugnadors el lulisme. Un dels més grans enemics del Beat Ramon Llull, fora l'Aymerich, ha sigut sens dubte, l'erudit polac Abraham Bzowius (1567-1637), qui en sos Anals afirma que en 1260, el Papa Alexandre IV condemnà molts errors d'en Llull, i que entre les obres que aquest escrigué, composà un llibre de l'invocació del dimoni. Assegura ademés que'ls seus escrits, ni han sigut útils a l'Església, ni d'ells s'han servit els Concilis, ni s'hi troben tampoc els dogmes de l'Escriptura i Sants Pares i retraient l'autoritat del Cardenal Sirletus, diu que segons dictamen de la Sagrada Congregació, aquella doctrina es separa completament de la corrent de l'Església, essent no solament inútil sinó fins perillosa.

Totes aquestes afirmacions i moltes altres que fa el malhumorat analista estan valentment refutades per varis graves autors, com són : Enric Espondano, Bennasser, Artur de Munster, Tadeo, Cornejo, etc., etc.; per lo qual sols farem notar que en l'any 1260, en el qual diu que'l Papa condemnà alguns errors d'en Llull, aquest encara seguia la vida mondana i per lo tant no havia començada sa missió apostòlica, ni escrita cap de les seves obres. Respecte del llibre de l'invocació del dimoni, no hi ha perquè retreure l'autoritat d'en Penya. I en una paraula, lo cert i positiu és que no existeix cap decret de l'Església prohibint aquella doctrina.

Aprofitat deixeble d'en Bzowius fou en Nicolau Jansenius, qui afegeix que'n Llull ensenyava falsos dogmes als mahometans; però el llibre de la disputa amb Homar on s'hi troba la defensa del dogma catòlic, i la sang per Crist derramada en aquelles terres africanes, desmenteixen completament tal calúmnia.

Tampoc és veritat, com es demostra amb l'Història a la mà, que els lulians haguessen desemparat la causa que's seguia a Roma, així ho tenim provat i ho seguirem fent-ho encara en el transcurs de la present narració.

El filosop Pere Gasendi és un dels qui més escrigué contra la doctrina luliana, qualificant-la de inútil, buida de conceptes, que s'estèn en llargs parlaments per al fi no provar res, essent una rèmora per la verdadera ciència.

En una de ses obres exposà aquest filosop lo que ell anomena Ars Magna Luliana; i lo que allí fà és donar-nos solament mètodes d'exposició del mètode científic lulià, d'aquí que resulta un teixit inintel·ligible de noms, divisions, figures, quadres sinòptics, demostrant en això que no estudià pas el verdader sistema científic lulià, sinó solament la seva closca.

En la tercera part, passa per alt vàries maneres de definir proposades per en Llull; ni parla de les definicions dels principis compostos o combinats entre sí; ni de la conversió

d'una definició en altre; ni tampoc fa esment de la manifestació d'un principi i sa definició per altre principi i definició; ni fa notar que per resoldre una qüestió s'hagi d'atendre als principis i a les definicions.

Les Regles sols les conegué com a qüestions o modos d'inquirir, ja que ni menys cita el modo o regulació pròpia de quiscuna d'elles en ordre a resoldre la qüestió que per la mateixa es proposa.

En la multiplicació de la Figura quarta, en que's tracta de la invenció del medi per provar la conclusió, no explica en Gassendi com, una volta trobat el medi universal, amb la contracció i descens de lo universal a lo particular, s'ha d'atrapar el medi per manifestar les coses particulars. En aquesta mateixa part, o sia la part sèptima, fa un breu croquis de la Art d'en Ramon Llull, com a instrument universal per adquirir les ciències, explicant per llurs principis universals tres màximes: una teològica, altre física i altra metafísica.

En Gassendi en la part dècima, sols fa notar que'ls termes de la qüestió proposada s'han d'aplicar als termes expressos de l'Art, omitint que per la contracció i aplicació dels termes universals a les coses particulars s'ha de resoldre la qüestió, lo qual demostra que no entengué el sistema lulià.

En la part undècima, calla precisament en què consisteix la pràctica de la teoria explicada pel Mestre Llull en les parts anteriors,

resolguent moltes qüestions sense dir per qual demostració s'ha servit de l'Art.

Faltà, doncs, en Gassendi, en no explicar en aquell resum de l'Art, lo més substancial per conèixer realment sa utilitat en la adquisició de les ciències. En efecte, per conèixer la utilitat d'una Art, quals principis discursius són universals, és necessari en primer lloc, que's manifestin i que's declarin, no solament els dits principis i definicions universals, sinó també llurs combinacions, perquè sens un coneixement exacte dels principis no's pot adquirir la certesa de les conclusions que d'ells resulten; en segon lloc, és necessari també conèixer el modo com aquests principis universals s'han d'aplicar i contraure a les coses particulars, de manera que feta la contracció i aplicació, aquells principis, definicions i combinacions, resultin no obstant, verdaders, és a dir, que concretats per la contracció sian encara tan verdaders com ho són en sa universalitat; per últim, és necessari saber després de tot això, de quin modo s'ha de resoldre aquella part de la qüestió proposada.

En resum, el fet és que'l medi més eficaç, la raó més poderosa per demostrar la utilitat de l'Art Luliana en ordre a l'adquisició o coneixement de les ciències, ho passà per alt en Gassendi, ja perquè quasi és impossible fer-ho en un breu resum, ja perquè no entengué amb prou claretat aquell mecanisme.

Altre dels impugnadors de la doctrina del Beat Ramon Lull, fou el literat francès Renat Rapin (1621-1687), qui en les reflexions que escrigué sobres la Lògica, assegura en el capítol sèptim que'n Llull es feu sapientíssim en Medicina, Física i Astronomia, gràcies a les moltes relacions que tingué amb els alarbs, i que d'aquestes tres ciències n'extregué la *Chimia* amb la qual volia transformar tota matèria, essent el restaurador d'aquesta ciència en Espanya i Itàlia. Això sol, ja denota que'l P. Rapin no's cremà gaire les celles llegint les obres del Doctor Arcangèlic, perquè en moltes d'elles explica el cóm i el modo com adquirí la ciència. I si bé és veritat que moltes foren les relacions que tingué amb els alarbs, però també ho és que no sigué pas per apendre, sinó per catequitzar i ensenyar la doctrina cristiana, com també ho demostren sos llibres i en particular el de la disputa amb Homar serrahí.

El mateix Llull confessa en diferents llocs de ses obres que l'Art i la Ciència general, li foren inspirades per Déu, mentres feia penitència allà al cim de la muntanya de Randa, i que mitjançant sa aplicació a les ciències particulars, adquirí amb son propi esforç els demés coneixements, i únicament algunes pràctiques de Medicina i de Crysopeya li foren ensenyades per l'Arnau de Vilanova.

L'Astronomia, no la considera una ciència

exacta, segons ho diu en la que composà; i fent en ella aplicació de sa Art sobre els principis que respecte de les qualitats dels astres els antics havien ensenyat, corretgí en molts punts als astrònoms d'aleshores.

Lo que confirma més que'n Rapin no llegí o no entengué l'Art Luliana, és la contradicció en que cau a l'afirmar per un costat que fou sapientíssim en Medicina, Física i Astronomia, i per altre que son mètode no té res de sòlid i que no solament no farà jamai homes savis, sinó ni tan sols de recte raonar. Doncs així, ¿cóm s'explica que'n Llull arribés a ésser tan savi en matèries astronòmiques per medi de sa Art, essent aquesta tan poc sòlida? ¿Cóm un mètode que jamai farà homes de recte raonar, pot ésser medi per fer a n'en Llull sapientíssim? car tot lo que de les ciències inquirí, fou gràcies a son mètode, com ho manifesta ell mateix.

De la Lògica del Beat, o millor dit de sa Art, ne diu en Rapin, que és un parlar cabalístic i una col·lecció de paraules sens ordre, inadaptable a realitat alguna; en fi, que aquella Art, és l'art de parlar de tot sense volta ni solta, i de discòrrer en va.

Preguntem ara nosaltres, en què es fonamenta el literat francès per llençar tals afirmacions? quins són els arguments en que basa la inutilitat de la ciència i art lulianes?..... Cap; no dóna cap raó que'ns fassa bones ses afirmacions, lo qual demostra una vegada

més, la completa ignorància en que estava dels llibres del Beat.

Ademés, qué podrà contestar el qui cau en la contradicció de censurar a n'en Llull, lo mateix que alaba a n'en Plató i l'Aristòtil? Perquè al fer comparacions entre ambdós filosops, exalta vàries singularitats de llurs lògiques i metafísiques, les quals singularitats constitueixen, podríem dir, la part essencial de l'Art d'en Llull, i quasi són fonament, i ell les combat enèrgicament al censurar aquella Art.

Segons en Rapin, el mètode de Plató consisteix en explicar les coses humanes per les divines; les sensibles per les intel·lectuals, les particulars per les universals; les imatges i còpies per les idees que són els models. Quasi no hi ha diferència del mètode que empleà Sòcrates, que solia dir que, únicament pel bé universal podríem conèixer millor el bé particular; i aquest mètode l'anomena Sant Agustí, la via de la sabiduria, que és el que s'aplica per conèixer les coses en llurs principis i en son primer origen o sia per medi de les idees. També l'Aristòtil arriba a les mateixes conclusions, encara que per altra via.

Doncs aquest, ni més ni manco, és el mètode del Doctor Arcangèlic : pujar de lo particular a lo universal amb l'Aristòtil, i baixar de lo universal a lo particular amb Plató; i això és tan clar en totes ses obres, que'l ne-

gar-ho suposa grollera ignorància o sobrada mala fe.

Per últim, afegeix en Rapin, que la idea de la Lògica que's forjà en Llull, és copiada, segons en Pere Montuus, d'un filosop alarb anomenat Avicebron, qui l'havia concebuda sols per embrollar a l'Antichrist quan vingués al món; i sobres el bell original d'aquest, en Ramon Llull hi bastí sa extravagant diàlèctica, la qual fins ara sols ha pogut fer visionaris i ignorants.

Sembla increible que, un crític com en Rapin estés tan mal informat del lulisme com ho proven els conceptes que acabem d'exposar.

En primer lloc, fonamentant-se en el testimoni d'en Montuus, afirma que'l Beat copià la idea de sa Art d'un filosop alarb; essent així que si hagués llegit alguns llibres d'en Llull hauria trobat l'original. Å més de que molts autors amb ple coneixement de causa, no li atribueixen pas semblant origen.

En segon lloc, en Rapin que tan coneixia els escriptors antics, s'ha de valdre de la autoritat d'en Mantuus per reconèixer la filiacio de l'Art luliana?.... Això sol desdiu de sa reputació literària.

I per fi, a quin filosop alarb se li ha d'ocòrrer oposar a l'Antichrist son modo de raonar, no tenint notícia ni de l'Antichrist, ni de sa doctrina? .... A n'en Rapin més el guià la passió que l'amor a la veritat, quan parlà del lulisme.

Segons referències del P. Feijóo (1), també qualificà de inútil l'Art d'en Llull, el docte benedictí francès Joan Mabillon (1623-1707), qui deia a n'els seus monjos, que no era profitosa ni per la contemplació, ni per la penitència, ni per les demés virtuts monacals.

A n'això respondrem que, si el P. Mabillon hagués llegida l'Art del Beat Llull, hauria trobat que precisament era un medi excellent per la contemplació, i una doctrina molt persuassiva de la pràctica de totes les virtuts cristianes. Vegis sinó el llibre *Blanquerna*, en les parts que parla de l'estat religiós i de l'estat eremita; l'incomparable llibre d'*Amic i Amat*; el del *Naixement de Jesús*; el de les *lloanses a la Verge Maria*; i el de *Benedicta tu*... i molts altres de devoció que composà en Llull, tots ells derivats de sa célebre Art.

La mateixa *Art magna general i última,* que sembla ésser la única obra que del Doctor Arcangèlic llegí en Mabillón, l'hauria convençut de tal utilitat, si l'hagués llegida amb deteniment, car la figura A que significa Déu, amb sos termes que són les perfeccions divines, ofereix matèria abundantíssima per la contemplació, com ho ensenya el propi Beat Ramón en sa *Art compendiosa de trobar la veritat* en el modo de la oració.

---

(1) Cart. II, núm. 35.

La superficialitat i lleugeresa amb que estudià l'Art d'en Llull, fou causa de que en Mabillon la cregués inútil així mateix per totes les demés ciències.

XXVIII

PRIMERS PROCEDIMENTS DE L'EXECUTOR EN ROMA PER LA CANONITZACIÓ DEL BEAT RAMON LLULL.—AUTES NOTARIALS SOBRES LA MATA ESCRITA I UNES ANTIQUÍSSIMES PINTURES. — PRIVILEGI DEL REI FELIP II A FAVOR DE LES DOCTRINES LULIANES.— EN SANCHEZ DE LIZARAZO.—PROCESSOS PER PROVAR ALGUNS MIRACLES. — EL P. ANTONI BUSQUETS. — CATALUNYA, MALLORCA, LA UNIVERSITAT D'ALCALÀ D'HENARES I EL REI FELIP III DEMANEN LA CANONITZACIÓ DEL BEAT I QUE SIA EXPURGAT EL DIRECTORI DE L'AYMERICH DE LES CALÚMNIES QUE ALLÍ S'HI LLEGEIXEN CONTRA SA DOCTRINA.—RECONEIXEMENT QUE FEREN ALGUNS METGES DE LES DESPULLES D'EN LLULL, CERTIFICANT SON MARTIRI DAVANT NOTARI I VÀRIES DISTINGIDES PERSONES. — PROCÉS DE L'ANY 1612. — TREBALLS REALITZATS PEL INFADIGABLE P. BUSQUETS. — INSISTEIX EN-

CARA EL REI FELIP III AMB MOTIU D'ENVIAR A ROMA ALGUNS LLIBRES DEL BEAT.

Per iniciativa del Rei Felip II, devot entusiasta del Beat Ramon Llull, com ja havem declarat, es feren els primers treballs per la canonització del gloriós Màrtir de Bugia. En virtut de les lletres compulsorials expedides en 1595 per la Sagrada Congregació, es portaren a cap alguns procediments per l'executor en Roma, com foren l'aute sobre la mata escrita i l'aute sobres l'antigüitat d'algunes de les imatges d'en Llull que's veneraven en les esglésies de Mallorca. (1)

En el primer de dits autes, firmats ambdós per mà de notari, s'hi parla d'una célebre mata anomenada *llentisc*, la qual es reprodueix en aquells llocs de la muntanya de Randa, on per tradició se sap habità el Mestre Llull, presentant la particularitat de que ses fulles són escrites amb tals caràcters que causen extranyesa i admiració a tots aquells que les miren desapassionadament. (2) Alguns les tenen per cosa prodigiosa, car axís ho certificaren i juraren testimonis del Procés de 1612. Lo cert és que en cap altre part del

(1) Vegis Arxiu de la Catedral de Barcelona. — Miscelànea 15, húm. 53.

(2) Arxiu de la ciutat de Mallorca, apud Custurer; dist. I, cap. 3.

món se'n produeixen d'iguals, segons assegura el P. Custurer; i com a una ofrena especial se'n enviaren aleshores algunes fulles a la Cort Romana i a la del Rei d'Espanya. L'aute notarial porta la data del 28 d'Abril de 1596.

Parlant d'aquesta mata, escriu el P. Custurer en ses *Disertaciones históricas*, publicades l'any 1700 : «En los que agora quedan (lentiscos) se observan manifiestamente algunas letras hebreas bien formadas, y otros caracteres, que no conocemos : ni falta quien depone aver leido en ellos los nombres de Christo y Maria. Refiérense cosas bien particulares de estos Lentiscos, al principio avia dos, uno en la raiz del monte, cuyas ojas nacian escritas, y despues perdian los caracteres; diferencia que avemos observado en varios ramos, que avemos visto; pero de suerte que casi todas las ojas están escritas; porque en unos, en solas las muy tiernas, y en otros, en solas las muy viejas, dexan de reconocerse essos prodigiosos caracteres.

»Por los principios deste siglo (XVII) se hizieron muchas diligencias para poner en un tiesto una mata deste Lentisco, para embiarla al Patriarca D. Juan de Ribera, Arçobispo de Valencia, que le pidía, y nunca huvo medio, que echasse raizes : agora se hallan transplantados, en algunas partes; mas en el lugar de que parece habla el auto, donde se apareció Jesu Christo al B. Raymundo, que

es una heredad, que se llama la Mata escrita, no se halla; porque dizen, que su dueño le arrancó para que no hiziessen daño á los sembrados los que ivan á verle : hallase pero en el monte, cerca de las ruinas de un edificio, que antiguamente fue hermita suya, y todavia conserva su nombre; la qual agora tratan de reedificar algunos devotos suyos.»

En el Procés de 1612, en el que alguns testimonis confirmen lo exposat pel P. Custurer, donen fe aixís mateix de la veneració en que's tenien aquelles fulles escrites, pels efectes miraculosos observats en aquells malalts que les havien usades com remei.

L'altre aute notarial del 8 de Juny del mateix any, (1) tracta del reconeixement i examen que sis pèrits feren, davant del Virrei de Mallorca i dos Jurats de la ciutat, d'unes antiquíssimes imatges del Beat Ramon Llull, i de les quals ja havem fet esment en el capítol tercer, al parlar de l'antigüitat del culte sagrat i públic que's dóna al Màrtir de Bugia.

Essent el Rei Felip II tan fervorós lulià com queda dit, no podia menys de contribuir amb algun acte positiu a la glorificació del Beat, aixís és que des de l'Escorial i amb data de 24 d'Octubre de 1597, despatxà en forma de cancilleria un honrós privilegi en pró de les doctrines lulianes, confirmant i augmentant

---

(1) Arxiu de Mallorca, apud Custurer; dist. I, cap. 4.

les prerrogatives concedides per sos antecessors. (1)

La causa iniciada a Roma continuava sostinguda per Catalunya i Mallorca, de modo que procuraren tenir-hi sempre qui representés els interessos del Beat, per això el 29 de Novembre del 1597, fou nomenat síndic de dita causa Ferràn Oleza.

No pogué veure acabada sa obra el Rei Felip II, puix morí el 13 de Setembre de 1598, succehint-lo en el trono d'Espanya, son fill Felip III.

Mancant aquesta influència poderosa, s'encallà la causa de la canonització del Beat Ramon Llull, a pesar dels esforços dels lulians. Fins a 4 de Novembre de 1603, no trobem altre nomenament de síndic, i aquesta vegada foren dos els enviats a Roma : el Dr. Miquel Ferrer i Pere Geroni Sànchez de Lizarazo.

Era en Lizarazo, canonge-degà de la Catedral de Tarragona i cèlebre lulià que, seguint la corrent dels escriptors de la seva època malparlà d'en Llull, mes havent després estudiades les obres, fou tal l'afició que hi agafà, que escrigué un llibre meritíssim titolat : *Generalis et admirabilis Methodus ad omnes scientias facilius et scitiùs addiscendas in qua Eximii et piisimi Doctoris Raimundi*

(1) Vide «Liber apologeticus Artis Magnæ B. Raymundi Lulli» del P. Bartomeu Fornés.

Lulli Ars Brevis explicatur, et multis exemplis variisque quæstionibus circa Facultates quæ in scholis docentur ad proxim (quod nunquam factum legitur) apertissimie reducitur, que fou publicat en la ciutat de Tarragona l'any 1613, i una altre edició en 1619.

En aquesta obra hi va un resum de la vida del Beat Ramon Llull, al final de la qual explica la contradicció que a sa doctrina mogué fra Nicolau Aymerich amb la fingida butlla, i el final de tota aquella brega amb la sentència definitiva del Comissari Apostòlic; apuntant-hi ademés els privilegis de Carles V i Felip II.

Diu mossèn Bové parlant de la obra d'en Lizarazo : (1) «Como exposición de la mencionada obra de Lulio, vale muchíssimo el trabajo del docto Canónigo, y de él se aprovechó no poco el jesuita Hircher para su monumental *Ars Magna sciendi*; empero es de advertir, que en él no se propuso su Autor comentar el Sistema Científico Luliano totalmente, por lo que no es de extrañar que, bajo este punto de vista, sea incompleta aquella obra.

»No hemos encontrado en parte alguna la segunda edición de este *Método Universal*, ni tampoco otras dos obras del mismo Sanchez de Lizarazo (un comentario del *Ars Magna* y una explicacion del *Arbor Scien-*

(1) «El sistema Científico Luliano». — Barcelona, 1908.

tiæ), como se prometen en la advertencia preliminar que acompaña al Libro.

»Es un buen libro para conocer el Arte Combinatoria luliana, metodo excelente para la adquisicion de la verdad, siempre que se emplee dentro de sus justos límites, y uno de los más característicos y originales de los muchos que integran el Sistema Científico Luliano, si bien dista mucho de ser el esencial, ni siquiera el capitalísimo, de la grandiosa concepción del Arte Magna.»

Essent, doncs, en Lizarazo i en Ferrer a Roma, s'incoaren dos processos, amb la deguda aprovació del Bisbe de Mallorca, per provar alguns miracles del Beat.

El primer tingué lloc l'any 1605, i sigué sobres el miracle d'una suau olor que se sentia cada any el dia de la conversió de Sant Pau, que fou el mateix en que's convertí en Llull, en l'aposento o habitació que a Mallorca tenia el venerable Màrtir, i que segons tradició, fou allí on se li aparegué per cinc vegades el Crist clavat en creu. En aquells perfums olorosos i suaus que se excedeixen de lo ordinari, hi sol reconèixer l'Església certs indicis de santedat; per lo tant se'n aixecà un aute notarial el dia 25 de Gener de 1609; (1) i el 25 d'Octubre del mateix any, el dit apo-

---

(1) Arxiu de Mallorca.—Vide «Revista Luliana» nombres 28-30 corresponents als mesos de Novembre, Desembre de 1903 i Gener de 1904.

sento fou transformat en oratori o capella,(1) degut a la pietat de son propietari D. Andreu Casellas, notari públic de la mateixa ciutat de Mallorca.

L'altre procés tingué lloc l'any 1607, per provar igualment altres fets miraculosos esdevinguts de nou.

Per raó d'aquestos processos i per lo molt que's treballà per enraigar seriosament la canonització del Beat Ramon Llull, en 1604 s'imprimí a Mallorca i amb llicència de l'ordinari, la Sentència definitiva donada pel Bisbe de la ciutat del Castell, comissari delegat; qual sentència ja havia sigut impresa a València l'any 1510.

El P. Fra Antoni Busquets, de la ordre seràfica, per ajudar als treballs que's feien i desitjós de vindicar la memòria d'en Llull, ressegui les ciutats de Alcalà d'Henares, Valladolid i Salamanca, per recullir d'aquelles Universitats literàries, aleshores les més famoses d'Espanya, testimonis d'aprovació de la doctrina luliana. Amb tots els documents reunits es presenta en 1610 a Madrid, i obté lloables aprovacions de la Suprema Inquisició del Regne i del Sacre Consell d'Aragó. (2)

---

(1) Arxiu de Mallorca.—Vide «Revista Luliana» nombres 28-30 corresponents als mesos de Novembre, Desembre de 1903 i Gener de 1904.

(2) Joaquim M. Bover.—«Biblioteca de escritores baleares»; Palma, 1868.

Entre tant, el Dr. Joan Arias de Loyola, catedràtic lulià de València, degudament autoritzat pel reialme de Mallorca, principat de Catalunya, Ordre francescana i en general per tots els lulians, que desitjaven vivament la prompte canonització del Beat, es presenta davant del Rei Felip III, demanant en nom de tots els seus representats, sa valuosa cooperació en aital causa. El Rei, sempre atent a la major glorificació dels grans homes de son regne, escriu a son ambaixador a Roma, D. Francisco de Castro, una carta des de l'Escorial datada als 10 d'Agost de 1611, que diu aixis : «El Doctor Juan Arias de Loyola me ha representado, en nombre del Reino de Mallorca y del Principado de Cataluña, que desea proseguir lo que de algunos años á esta parte han intentado, y por cosas que se han ofrecido, no han podido continuar á cerca de la Canonizacion del Glorioso y B. Mártir Raymundo Lullio, y la expurgacion del Directorio de Fr. Nicolás Aymeric, de la calumnia que hizo á algunos libros del dicho Beato Mártir, y por convenir ambas cosas al servicio de Dios, y del bien público, el recomendar la felice memoria de tan insigne mártir, y su raríssima santidad y gloriosa muerte, y establecer su doctrina, y libros llenos de tan admirable y soberana sabiduría y del veementíssimo zelo de la propagacion de la Iglesia, y Religion Católica, que tanto resplandeció en este Beato Mártir

hasta morir apedreado en Bugia; que atendiendo á esto, y á otros muchos motivos y razones que á ello me obligan desde el Señor Rey D. Pedro de Aragon, hasta el Rey mi Señor y padre que aya gloria, han concedido, y dado á los libros y doctrina y á la pia y felice memoria de este Mártir, muy grandes Privilegios y honores, se ha escrito a mis Embaxadores en essa Corte, para que favoreciessen sus causas, y las dos últimas cartas, que se dieron, fueron para el Duque de Sesa, la una á los 26 de Mayo de 1590, y la otra á 12 de Enero de 1594, y entonces el dicho Reyno y Principado me presentaron recados de lo referido, suplicando fuese servido de mandar escrivir favorablemente á su Santidad y á los Cardenales Prefectos de la Congregacion del Indice y de la de Ritos y Ceremonias, á quienes tocan las dichas pretensiones, y á Vos para que ayudeis causa tan justa, y se acabe lo intentado, pues va endereçado al servicio de Dios y mio, de que he querido advertiros y encargaros, y mandaros como lo hago, que dando al Papa, y á los Cardenales, que aqui se citan, las cartas, que les escrivo desto, agais en mi nombre todos los oficios, que fueren menester, y viereys convenir, para el efecto de tan justa pretension, conforme se os advertia, por quien la solicitare; que por las causas dichas, y por lo que se sabe de la maravillosa vida y santidad, deste Bienaventurado Mártir, y la devocion que

con él se tiene, en el dicho Reyno y Principado, recibiré particular gusto, de todas las diligencias, que en esto hizieredes y avisareisme, de lo que resultare, porque olgaré de tenerlo entendido.» (1)

Les cartes, dirigida l'una al Papa Paulus V, i l'altre als Cardenals Pindo i Pamfilio, prefectes de les Congregacions de l'Índex i de Ritus respectivament, i en les quals els hi demana el Rei la prompte canonització del Beat Ramon Llull i que's tregués del *Directori* lo que contra aquest i sos llibres hi és estampat; aquests documents són datats del 16 del propi mes, o sia sis dies després de l'anterior enviada a son ambaixador. (2)

També, a últims d'aquell mateix any, es feu un detingut reconeixement per alguns metges i cirurgians, de les venerables relíquies del Beat Ramon Llull, a qual objecte s'obrí el sepulcre on es guarden aquelles, i en presència dels Jurats de la ciutat de Mallorca, de les Autoritats i d'altres distingides persones, els facultatius realitzaren l'inspecció, de la que'n deduiren i certificaren evidentes i indubitables senyals del martiri, de tot lo qual se'n prengué aute notarial. (3)

Considerant que l'infatigable fra Antoni Busquets fóra el més indicat per prosseguir

(1) Arxiu de Mallorca; apud Custurer; dist. I, cap. 2.
(2) Arxiu de Mallorca; apud Custurer; dist. I, cap. 2.
(3) Jaume Custurer.—Disert. histor.; dist. I, cap. 3.

els treballs en les Cúries romanes, sigué nomenat síndic d'aquesta causa el dia 5 de Desembre d'aquell mateix any de 1611.

Encara a últims del dit any la Universitat d'Alcalà d'Henares adreçava al Rei Felip III, una carta firmada pel propi Rector d'aquell centre intel·lectual Dr. Josep Alonso Gutierrez, en la que «.....suplica y espera conseguir que Vuestra Illustrísima mandará disponer, que como se acostumbra en materia tan grave, quede aprobado con públicos instrumentos lo que toca á la Canonización del Illuminado Doctor y Mártir Raimundo Lullio, de la tercera orden de San Francisco, de feliz memoria; pues assi por decreto de la General Inquisición del Reyno de Aragón, como por declaraciones hechas por comission de Benedicto XIII, y á mas desto por cierto Legado de Martino V en el mesmo Reyno de Aragón, llamado el Cardenal Alemano, queda bastantemente desecho lo que contra este Santo Varón dixo Fray Nicolás Eymerich en cierto libro que se intitula *Directorio de Inquisidores*. Todas las cuales cosas alegadas y probadas suplicamos mande Vuestra Illustrísima examinar diligentemente, pues todas las exhibirá Fray Antonio Busquets, Religioso de la mesma Orden de San Francisco y Síndico del Reyno de Mallorca, con lo qual se deshará la calumnia impuesta al Santo, se descubrirá más su santidad y le dará lugar á la dicha insigne Universidad

para hazer de dia en dia progressos en la Doctrina de dicho Santo Varon, y resultará honra y gloria sempiterna á Dios solo.» (1)

Efectivament, el P. Busquets presentà un *Memorial al Rey N. S. en nombre de Mallorca y del Principado de Cataluña, acompañado de una demostración y prueba evidente de las razones que hay acerca la virtud y doctrina del B. Raymundo Lulio*; folletó de 16 planes en foli que després s'imprimí sens data ni lloc d'estampa.

Marxà tot seguit el P. Busquets, guardià del convent d'observants de Soller, cap a Roma, on hi arribà a principis de l'any 1612, i a l'instant començà l'empresa que allí el portava, desempenyant amb infatigable zel el càrrec que li confiaren.

S'enraigà llavors i continuà alguns anys després un seriós procés de canonització del Beat Ramón Llull, amb l'autorització expressa del bisbe de Mallorca Ilm. Fra Simó Bauçà, de la ordre de Pares Predicadors. En aquest Procés hi testificaren amb jurament les persones més qualificades del regne de Mallorca; això és : el virrei D. Carles Coloma; les dignitats; els canonges; el Regent i oidors del Reial Consell; cavallers; rectors de parròquia; doctors; religiosos de totes les ordres i persones de tots els estaments i condicions,

(1) «Les doctrines lulianes en lo Congrés Universitari Catalá». Apendix, pl. 50.—Barcelona, 1904.

de modo que són prop de 130 els testimonis que declararen en favor de la vida, virtuts, fama i opinió de santedat, martiri, miracles, culte i veneració que havia tingut i tenia el Doctor Arcangèlic Ramon Llull. En ell s'exhibiren ademés, degudament autoritzats, moltes escriptures, instruments i privilegis donats en pro de la llur santedat, doctrina i culte; i es retregueren també els molts llegats fets per la major difusió de la doctrina luliana i d'altres per contribuir als gastos de la canonització.

Un dels dits testimonis fou fra Domingo Brondo, de la Ordre de Predicadors, qui morí en olor de santedat l'any 1652. Les relacions de molts altres testimonis es poden llegir en les «Disertaciones históricas» del P. Custurer, d'on treiem la major part d'aquestes notícies.

El P. Fra Lluís Coll, francescà, de gran ingeni i doctíssim en totes les facultats, fou el qui traduí al llatí les obres catalanes del Beat Ramon Llull que s'havien d'enviar a Roma, com a peces integrals del Procés de canonització; treball que portà a cap l'esmentat frare, per encàrrec del ardiaca Gabriel Mesquida i del canonge Pere Bennasser.

El P. Busquets presentà també un Memorial a la Congregació de la Inquisició Romana, acompanyat dels llibres d'en Llull censurats per l'Aymerich. En aquest Memorial

examina el P. Busquets, una per una totes les proposicions del Doctor Arcangèlic tingudes per herètiques, les explica i prova amb molta erudició i doctrina el sentit catòlic de quiscuna. Retreu la sentència definitiva del Comissari Apostòlic, els privilegis dels Reis d'Aragó i de França i el testimoni de la Universitat de París. I per últim, fa una comparació de la interpretació que dóna l'Aymerich a les proposicions lulianes, amb el significat que reialment tenen, perquè així es vegi palesament la veritat. Aquesta obra sortí impresa a Mallorca l'any 1614, formant un volum en foli de 12-90 planes, amb el títol : *Memoriale collectionis, seu comprobationis centum articulorum Lullianorum per F. Nicolaum Eimeric in suo olim Directorio compilatorum, factæ cum ipsis archetypis libris Magistri Raimundi Lulli, per consules juratos Regni Balearium, iuxta mandata accepta a Sacra Congregatione Patrum Cardinalium Sanctæ Generalis Inquisitionis Romanæ, nec non et Legati Regis Hispaniarum Romæ residentis : quorum recentiores litteræ, datæ ad Consules Baleares, sequenti folio describentur.* Després d'aquest títol hi ha en la mateixa portada l'escut d'armes de Mallorca i sota el d'en Llull, amb sa imatge col·locada al centre, sostingut per la Fe i la Esperança, i damunt el casc un lema que diu : *In Fide et Spe.*

Adornen els Preliminars una làmina d'en

Llull i altre de la Verge Maria, ambdues en boix.

Al final del llibre s'hi llegeix : *Palmæ Balearium typis Emmanuelis Rodriguez.* No hi ha l'any, però la dedicatòria que'ls Jurats de Mallorca adrecen al Cardenal Pere de Arigones, és de l'any 1614.

Mentres s'anava descapdellant el Procés, el Comte de Castro, ambaixador a Roma del Rei d'Espanya, escrivia als Jurats de Mallorca amb data 11 de Setembre de 1612 : «..... El Padre Fray Antonio Busquets, Definidor de esa Provincia, que me dió los días pasados la carta de V. V. S. S. ha acudido aquí, con particular cuidado y diligencia á procurar la Canonizacion del Beato Raymundo Lullo, de manera que los Señores Cardenales de la Congregacion están bien dispuestos...» I el 4 de Desembre del mateix any, el Cardenal Zapata de la dita Congregació de la Inquisició Romana, els hi deia : «Recibí la carta de V. V. S. S. en que me dicen cuanto desean la Canonizacion del Beato Mártir Raymundo Lull, que fué natural de ese Reino, y la expurgacion del Directorio de Fray Nicolás Eymerich, de la calumnia que hizo a algunos libros suyos. La demanda es tan justificada, que haré poco en ayudarla, y huelgo mucho de hallarme en la Congregación de la General Inquisicion, á donde se trata este negocio; para mejor servir á V. V. S. S. conviene, que se inste

en esta pretension, porque es buen tiempo, para que se aclare la verdad, que hasta agora ha estado oscurecida.» (1)

A 18 d'Octubre de 1614 i des de Ventosilla escrivia el Rei Felip III instant per aquest negoci, al Papa, al Cardenal Zapata i a son ambaixador a Roma. An aquest últim li deia: «Por parte de la Ciudad y Reyno de Mallorca me han hecho relacion que, conforme á lo que se ha ordenado por la Congregacion de la Inquisición, se llevan a essa Corte veinte libros del Doctor Raymundo Llull, en los cuales se dize están los errores que publicó contra él Fr. Nicolás de Eymerich, suplicándome sea servido mandaros procureis que Su Santidad dé órden se vean con brevedad, y que con ella se acabe de tomar resolución en la Canonización del Doctor Raymundo Lull; y siendo esto justo lo he tenido por bién y assí os encargo y mando hagais acerca lo uno y lo otro con su Santidad, dando la carta que va en vuestra creencia, y con los Cardenales de la Congregación á quienes se escrive también, y con las demás personas que fuere necesario, todas las diligencias que convinieren.» (2)

(1) P. Jaume Custurer. «Disert. histor.; dist. I, cap. 2.
(2) P. Jaume Custurer. «Disert. histor. dist. II, cap. 5

XXIX

FRA JOAN RIERA, SÍNDIC DE LA CAUSA LULIANA A ROMA. — AUTORITZACIÓ DEL REI PER TREURE DE LA CONSIGNACIÓ ELS GASTOS QUE AQUELLA IMPORTAVA. — CENSURES MOLT DESFAVORABLES QUE SEGONS EL CARDENAL ALBICIUS, RECAIGUEREN SOBRE ELS LLIBRES D'EN LLULL. — DEFENSA BRILLANTÍSSIMA DEL P. RIERA. — COMENTARI DEL P. PASCUAL. — MORT EL REI FELIP III I SON SUCCESSOR AUTORITZA TAMBÉ ELS GASTOS PER CONTINUAR A ROMA LA CAUSA DEL BEAT. — DECRETS I BUTLLA DEL PAPA URBÀ VIII PROHIBINT EL CULTE ALS SIRVENTS DE DÉU NO CANONITZATS, NI BEATIFICATS, EXCEPTUANT ELS QUI TENEN AQUEST CULTE DES DE TEMPS IMMEMORIAL. — PER AITALS DECRETS ES SUSPÈN EL CULTE QUE A MALLORCA ES DONAVA A ALGUNES PERSONES MORTES EN OPINIÓ DE SANTES; EMPRÓ NO'S PRIVA EL CULTE AL BEAT RAMON LLULL, SINÓ AL CON-

TRARI, EL CONFIRMEN ALGUNES DISPOSICIONS DEL PROPI BISBE DE MALLORCA. — ALGUNS SÍNDICS DE LA CAUSA LULIANA. — TESTIMONIS DEL CULTE I VENERACIÓ DONAT AL BEAT RAMON LLULL.

El dia primer de Desembre de 1616, els Jurats de Mallorca nomenaren al P. Fra Joan Riera, de la ordre francescana, catedràtic de teologia i definidor de la Província, síndic per la defensa a Roma de la causa de la canonització del Beat Ramon Llull. Heusaquí lo que escriu D. Joaquim M. Bover al parlar d'aquest distingit lulià. (1) «Ya en Roma el P. Joan Riera, trabajó infatigablemente en el desempeño de la comision que le llevó a la corte pontificia, y creemos que el resultado de sus gestiones fué el mismo de las que practicaron otros muchos diputados de Mallorca para el mismo objeto, a pesar de lo que se ha escrito sobre este particular. Tras de las fatigas de nuestros síndicos lulianos á la corte de Roma, se ha estendido cuasi siempre el velo del misterio, sin embargo, espondremos lo que se dice que consiguió el P. Riera y lo que se opone por otra parte a su veracidad. Afirma Custurer en la pág. 334 : *que Riera tuvo tan adelantado el negocio, que los que*

(1) «Biblioteca de escritores baleares»; tomo II, pl. 262.

se le oponian llegaron á pedirle concierto ofreciendole que ayudarian al culto del B. Raimundo y á que se pudiesen celebrar fiestas en Mallorca con aprobacion de Roma. Y el Dr. D. Pedro Cayetano Domenech,(1) en la obra que citamos en su artículo, número VI, pretende con razones y documentos que la referida causa tuvo un éxito muy desgraciado, que fué prohibido en 1619 el memorial que en defensa de ella presentó Riera á su Santidad en 1617, y por último que en virtud de un decreto apostólico se impuso silencio al síndico mallorquin en su pretension. Todo esto lo apoya Domenech en documentos, insertando íntegra una carta que el Cardenal Belarmino en 30 de Agosto de 1620, como ponente de la misma causa, escribió al Secresario del Santo Oficio, dándole cuenta de lo referido y diciéndole que antes de la prohibición y del silencio impuesto á Riera, se habian examinado escrupulosamente los veinte libros de Lull por una junta nombrada por su Santidad, que se compuso de un monge benedictino, dos religiosos dominicos, un

(1) Fou el Dr. Domenech un furiós anti-lulià i fervent apologista dels frares dominics en les greus qüestions que aquestos sostingueren contra els lulians durant el segle XVIII. El llibre a que aludeix D. Joaquim M. Bover és el folletó manuscrit titulat : «Succinta recopilacion de los principales motivos en que los dominicos fundan su opinion, diciendo que la consuetud que ha observado su convento despues de los decretos de Urbano VIII.....»

agustino, un observante y dos jesuitas, quienes dieron acordes su parecer.

»Espresiones tan encontradas en sujetos tan calificados como el P. Custurer y el Doctor Domenech, nos ponen en la mayor confusion, pero no por esto dudaremos ni un momento en creer que la causa del insigne mallorquin Lull es justa y santa porque para ello son innumerables las pruebas que tenemos.

»Diez y seis años permaneció en Roma el P. Riera, y su larga residencia en aquella corte sin obtener que sepamos sentencia favorable en su pretension, es una señal fatal para que se pueda creer lo que escribe el erudito autor de las *Disertaciones lulianas.*»

Com que aquesta causa importava gastos extraordinaris, acudiren els Jurats de Mallorca al Rei perquè els autoritzés el poguer-los treure de la consignació, a lo que contestà el Rei Felip III, des del reial lloc del Pardo amb data del 27 de Gener de 1617, que'ls dava permís per emplear-hi durant tres anys, doscents ducats cada any, *para dar á la persona, que solicitare en Roma la canonizacion del Beato Raymundo Lullio, y avisareisme de lo que en esto se fuere haziendo para que, si en este tiempo no se acabare, se dé la orden que conviniere en lo que se huviere de gastar en ella.* (1)

(1) Arxiu de la ciutat de Mallorca, apud Custurer; dist. I, cap. 2.

En aquest mateix any de 1617, s'obrí altre procés per la comprovació d'un nou miracle atribuit a la intercessió del Beat; i fou aleshores quan el P. Riera presentà son Memorial al Papa.

Segons ens explica el cardenal Albicius, recaigueren censures molt contràries als llibres que del Mestre Ramon Llull s'havien enviat a Roma, i havent-se portat la causa a la Sagrada Congregació general de la Inquisició, es reuní aquesta el 29 d'Agost de 1619, on s'explicaren les censures; i escoltats els vots dels Cardenals, el Papa que aleshores era Paulus V, ordenà esperar que la part instés per pendre resolució definitiva, convenint en que entre tant s'escrigués al Nunci donant-li compte de la censura, i que aixís ho manifestés al Rei d'Espanya i a l'Inquisidor General, significant los que segons aquella els llibres d'en Ramon Llull tenien d'ésser prohibits. (1)

No sabem els graus de veracitat que puga tenir aquesta relació del Cardenal Albicius; sols podem dir i assegurar que'l Papa no decretà en contra la doctrina luliana, lo qual demostra que Déu vetllà per la honor de son sirvent i màrtir, puix que a haver, en aqueixa ocasió, parlat el Papa, ja mai més els catòlics hauríem pogut defensar el savi mallorquí.

---

(1) P. Pascual.—«Vida del Beato Raimundo Lulio».

El Doctor Domenech assegura que amb tal motiu es prohibí el Memorial manuscrit del P. Riera, en el qual prova amb sòlides raons el fals fonament que tingueren tots els qui atacaren el Beat Llull, responent victoriosament les impugnacions i calúmnies. Mes, «una prueba muy sólida—diu D. Joaquim M. Bover—(1) de que este memorial no pudo estar prohibido por la Santa Sede es ver que el docto jesuíta Sebastián Salellas, en el tomo II de su obra *De materiis Tribunalis S. Inquisitionis*, impresa en Roma año 1653, lo inserta casi íntegro, libro III, cap. XV, regla 276, y esto no lo hubiera verificado siendo cierta la prohibición, que de ningun modo podia desconocer residiendo en aquella corte.»

Entre tant el Papa havia manat que's registressen els arxius del Castell de Sant Angel, on s'hi guardaven les actes secretes del Concili Tridentí, per revisar altra volta aquells llibres. A 6 d'Agost de 1620 el Regne de Mallorca instà per la correcció dels llibres d'en Llull, i el Papa manà respondre que's deixés la instància : *et tandem quiescat.*

Afegeix el P. Antoni Ramon Pascual : (2) «De esto que refiere el cardenal Albicio, se

(1) Op. cit.

(2) «Vida del Beato Raimundo Lulio»; edició castellana publicada per la «Sociedad Arqueológica Luliana».—Palma, 1891. Tomo II, cap. 29.

ve que no se tomó resolución ni se hizo decreto contra la doctrina de Raymundo, y que si se hubiese tomado conforme aquella censura había de salir el decreto contrario; pero lo detuvo Dios por su inescrutable providencia, dando lugar á que con mayor cuidado se mire la doctrina de Raymundo, cotejándose los pasages de sus libros y buscando sin preocupacion el sentido natural de sus expresiones. Debe advertirse que siempre ha hecho una gran fuerza, como debe hacerla, la resolucion de los deputados por el concilio Tridentino para formar el índice de libros prohibidos, que determinaron que se borrasen del índice de Paulo IV los libros de Raimundo, como así se ejecutó en el de Pio IV. Debe también advertirse que acaso el cardenal Albicio no vió, en lo respectivo á este tiempo, todo lo que hubo en la causa de Raymundo, pues en un libro reservado en el archivo del colegio de San Isidoro de Roma, se lee que el mismo papa Sixto V declaró que el arte y ciencia de Raymundo no es errónea, y que se puede leer publicamente en todas las universidades católicas. Asi lo manifiesta la experiencia, pues sin embargo de dichas censuras y de haberlas publicado, cuando antes estaban ocultas, el cardenal Albicio, se ha enseñado y se enseña en todas partes la doctrina luliana.»

«Otro juicio, aunque indirectamente, se hizo en Roma por este tiempo de la doctrina

luliana. El Ilmo. Cavelo en la edicion de las obras de Escoto año 1620, además de mucho aparato de razon y autoridad con que mantuvo la Inmaculada Concepcion de Maria, añadió contra las imposturas de Bzovio una apologia por Escoto y el B. Lulio. Tiró la emulacion á suprimirla en la cuna, y no pudiendo lograrlo, se delató á la congregación del índice, y si bien se tiraba á que se tomase la resolucion sin oir la defensa de los franciscanos, fueron estos llamados y salió victoriosa la doctrina de Escoto y de Raimundo, como lo refiere el Ilmo. Magnesio en la edicion de las *Reportadas* de Escoto año 1635, añadiendo una apología de la apogía de Cavelo, y respondiendo á las voluntariedades de Nicolás Jansenio, que quiso defender á Bzovio y autorizar las imposturas de este contra Escoto y Raimundo.»

Vegis ara el judici que fa tan savi i docte lulià, al considerar las censures retretes pel Cardenal Albicius : «Lo cierto es que he leido y releido los libros de Raymundo, que tan acremente censuraron estos teólogos, y quedé pasmado de que diesen tales censuras, pues solo cotejados los pasages de los mismos libros (sin hablar de otras obras del mismo autor, que debieran primero consultarse bien para este género de censuras) es evidente el sentido católico de Raymundo, como en otra parte tengo manifestado; por por lo que se vé cuan libres de preocupacio-

nes y de las máximas de su propia escuela debieran ser los que toman el cargo de censurar las doctrinas, como hay muchos ejemplares en libros que acremente se han perseguido, pero oido el autor o reflexionando el contexto, se ha visto que no contenían los errores que se imputaban; por esto dignamente es tan cauta la silla Pontificia en proscribir las doctrinas.»

A últims de Gener de 1621 moria el Papa Paulus V, i pel Març del mateix any, el Rei d'Espanya Felip III.

Com havien ja passat els tres anys, durant els quals podien treure els Jurats de Mallorca, els dos cents ducats que'l Rei els havia concedit per sufragar els gastos que la causa de la canonització del Beat Ramon Llull ocasionava, acudiren al nou Rei Felip IV, qui des de Madrid i amb data 13 de Juliol de 1621, prorroga per tres anys més dita concessió. (1)

Després del Papa Gregori XV, és elegit a 6 d'Agost de 1623 el cardenal Mateu Barberini, qui pren el nom de Urbà VIII. Aquest Papa en un decret donat el 13 de Març de 1625, mana que no's deu donar culte eclesiàstic als Sirvents de Déu no canonitzats ni beatificats, i allí declara expressament : *quod per supra scripta præjudicare in aliquo non*

(1) Arxiu de la ciutat de Mallorca; apud Custurer, Disert. histor.

vult, neque intendit, iis qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabile temporis cursum, aut per Patrum, virorumque Sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, vel tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii coluntur.

Aquesta cregué el P. Riera que era una ocasió favorable per donar a la llum pública el seu Memorial; aixís és que en 1627, surt imprès amb el títol : *Transumptum memorialis in causa pii eremitæ et martyris Raymundi Lulli; quæ nunc Romæ vertitur coram Sanctissimo, per Admodum Reverendum Fr. Johannem Riera, Seraphici ordinis Franciscani Theologum, et Regni Balearium Syndicum in Romana Curia hanc causam agentem.* Diu D. Joaquim M. Bover : (1) «Hemos visto varios ejemplares de esta obra de Riera y despues de haberlos examinado y cuidadosamente cotejado, resulta ser unicamente una edicion por mas que parezcan dos, hecha seguramente en Roma. Los unos llevan en la portada el escudo de armas del papa Urbano VIII, sin año ni nombre de imprenta; los otros tienen el de la ciudad y reino de Mallorca, una viñeta que representa á Llull dentro de un escudo con sus blasones, y el año de impresión, 1627, con el nombre del impresor Gabriel Guasp. Quitada esta portada y una dedicatoria, todo lo demás es de

(1) Op. cit.

la misma tipografía, todas las páginas en número de 162, corresponden al otro ejemplar de impresión romana.»

Als 5 de Juny de 1631, publicà el Papa una aclaració sobres el decret anterior.

Per últim el dia 5 de Juliol de 1654, surt la butlla *Cœlestis Hierusalem* en la que'l Papa ratificà lo manat en els anteriors decrets, declarant que per temps immemorial o llarguíssim se deu entendre l'espai de més de cent anys. *Insuper longissimum tempus, illiusque immemorabilem cursum de quo in prædicto Decreto, intelligi declaramus, esse tempus centum annorum metas excedens.*

El P. Fra Joan Riera morí a Roma en opinió de sant el dia 1 de Juny de 1633 en el col·legi de menorets de Sant Isidro de Hibernia, essent son substitut en el càrrec que allà desempenyava a favor de la causa luliana el P. Fra Miquel Torres, religiós observant de Sant Francesc. Al marxar per possessionar-se de tal càrrec fou recomenat a l'ambaixador marqués de Castel-Rodrigo i al Cardenal Barberini, parent del Papa, pel Rei Felip IV, com consta per dues cartes datades a Madrid el 19 de Gener de 1635. (1) És de notar que en aquestes dues cartes s'hi diu que'l P. Miquel Torres va a Roma *para instar y proseguir la Beatificación del Doctor y Mártir Raimundo Llull*, quan fins ara en

(1) Arxiu de la ciutat de Mallorca; apud Custurer.

tots els documents s'instava per la *canonització*, lo qual donava per suposada la *beatificació* molt probablement del Papa Lleó X, com havem vist. A qué és degut, doncs, aquest canvi? Potser sols és un error material de l'amanuense, ja que se li continuà donant el títol de Beat per tots els seus apologistes.

Al poc temps de residir en la Cort Romana el P. Miquel Torres caigué malalt i tingué d'ésser rellevat, enviant-hi aleshores els Jurats de Mallorca el Dr. Llorens Carreras, canonge ardiaca d'aquella Seu, qui fou nomenat per aital càrrec el dia 15 de Novembre de 1636.

Promulgada la butlla *Cœlestis Hierusalem* a Mallorca el 15 de Juliol de 1635, expressament es manà fós observada, en el Synode que se celebrà l'any següent en aquella diòcesis, convocat i presidit pel probi bisbe Ilm. Dr. Fra Joan de Santender; la qual butlla es copià després sencera en les Constitucions Sinodals que d'aquell s'imprimiren.

I palesament podem confirmar la perfecta observància a Mallorca de l'esmentada butlla, per quant en virtut d'aqueixa se suspengué el culte que en vàries esglésies d'aquella ciutat tenien alguns servents de Déu, com eren el venerable fra Rafel Sierra en el Convent de Sant Francesc; el venerable fra Bartomeu Castany en el Convent de Jesús; el venerable Alfons Rodríguez en el Col·legi de

Mont-sió; la venerable Mare Sor Catarina Thomás en el Monestir de Santa Magdalena; i pel contrari, considerant el temps immemorial en que venia donant-se culte públic al gloriós màrtir Beat Ramon Llull, diu el Pare Francisco Marçal, (1) que'l bisbe fra Joan de Santender, després de fet l'examen necessari i en observància de lo establert pel Papa, ordenà que es continués la veneració pública que se li oferia, quedant així de fet, sancionada per la Seu Apostòlica l'auriola de santedat que ja arran de son martiri, li atribuïa el poble de Mallorca.

Continua dient el P. Custurer : (2) «Mas no aviendose podido hallar en la Curia Eclesiástica, ni en otro archivo noticia de esse exámen, y orden, se discurre, que viendo por una parte el Señor Obispo no avia llegado el caso en que deviese dar sentencia sobre la immemorialidad; y considerando por otra parte que tocava á su Ilustrisima assegurarse de la certidumbre de ella, para no prohibir el culto, tomaria sumaria, y extrajudicialmente los devidos informes, y hallando, que constava en la immemorialidad, como cosa notoria, sin hazer positiva, y juridica declaracion, ordenaría de palabra, ó permitiría se prosigiesse el culto. Lo qual en cierta

---

(1) Memorial selecto para los profesores de la Escuela Luliana y devotos del Beato Raymundo.

(2) Disert. histor.; dist. I, cap. 1.

manera, fué mas que hazer positivo decreto, pues se supuso, como cosa notoria, y que no necessitava de pruebas, lo que era evidente á la vista, en la antigüedad de las imágenes, sepulcro, y otros indicios de veneracion; y que de la mesma suerte procederia el santo Tribunal de la Inquisicion, segun lo que queda ya insinuado en el § IV. De donde se sigue, que aunque en ninguna de estas dos Curias se hiziesse instrumento auténtico, tocante á este punto, pues no se sabe esté registrado, ni en una, ni en otra; no obstante, en entrambas se haria el devido examen, y se hallaria constava notoriamente, de las immemoriales veneraciones, sin cuya exacta noticia, ni una, ni otra Curia las huviera permitido.»

Com a comprovant de lo exposat, podem citar un decret firmat pel propi bisbe Doctor Joan de Santender el dia 30 de Juliol de 1638, en el que mana als Pàrrocos de sa diòcesis concedescan la trona als administradors de la Causa pia luliana quan la demanin per predicar-hi del Beat Ramon; i al mateix temps concedeix a la Catedral i demés parròquies del bisbat el poguer passar la bassina amb una imatge del Beat Ramon Llull adornada amb raigs, demanant almoina per sufragar les despeses d'eixa causa en la Cúria Romana.

En aquest mateix any havia sigut nomenat síndic de la Causa luliana i enviat a Roma,

l'irlandés fra Lluc Wanding, religiós francescà i historiaire de gran autoritat, (1588-1657). En sos *Anals* esmenta honoríficament al Beat Ramon Llull, el defensa de les imputacions de l'Aymerich i altres autors, desfà l'equívoc amb en Ramon de Tàrraga, explica sa vida, sa il·lustració divina, son martiri i fa un gros elogi de sos llibres.

A l'any 1645 fou nomenat el Dr. Fra Francisco Marçal, essent substituït l'any següent pel Dr. Simó Clar. Després hi tornà fra Miquel Torres, i al 14 d'Agost de 1688, hi sigué enviat com a postulador d'aquella causa el francescà fra Josep Hernandez, qui escrigué dos memorials que presentà personalment l'un al Papa i l'altre a la Sagrada Congregació del Sant Ofici, en els quals s'anomena al Beat, insigne màrtir de Jesucrist.

D. Joaquim M. Bover, diu que resten d'ell dues obres manuscrites formant cada una un tomo en quart: la una és un Compendi de les quatre sentències de l'il·luminat doctor i màrtir de Jesucrist el Beat Ramon Llull, amb exposicions i comentaris; i l'altre són diferents discursos sobre la persona, doctrina i estat de la causa del il·luminat Doctor.

Aquest ha sigut l'últim agent que aquella causa tingué en la Curia Romana, i al present no n'hi ha, diu el P. Custurer, perquè falten medis per subvenir els gastos que això ocasiona.

Com a conclusió del present capítol posa-

rem la relació d'alguns testimonis del Procés de 1612, copiant-lo del P. Custurer, donant una idea de la veneració i culte que ja des del principi o sia arran de sa mort, se li tributava a Mallorca.

Fra Guillem Descallar, monjo de la Cartoxa, d'edat 79 anys: «Tinc entés y tinc sabut de mos maiors y passats, los quals de ore in os, ho tenen de sos antepassats per cose molt certa, que lo dit Doctor Ramon Lllull vivint apres de la sua conversio fonch home de gran penitencia, aspre y admirable vida, lo qual sempre es estat tingut y reputat y venerat per un gran Sant, y esso es public y notori, en est Regna de Mallorca, y he entés, que per medi de las suas reliquias y del oli de la llántia, qui crema devant lo sepulcre hont esta lo Cos dest S. Martir Ramon Llull es servit Deu obrar algunas maravellas y miracles, y se veu patentment tot lo poble tenir gran devoció a est Sant; puis de ordinari acuden molte gent de tot generos de estements a la sua capella, a comenarse a la intercessio de aquest Martir del Señor, lo que tambe matex es molt public y notori, y esta es la veritat per lo jurament que he prestat, y yo en particular sempre le tingut y reputat per un gran Sant.»

Dr. Guillém Alcover, d'edat 57 anys, qui deposà per relació i tradició que: «Tenim per cosa certa e indubitade segons la relacio y tradicio antiga de nostros maiors y pas-

sats, vingude de uns en altres, del temps que dit Benaventurat Doctor y Martir vivia en esta vida, que fonch home de gran santedad... com tambe matex per acabar la sua vida mortal per la propagació de la santa Fe Catholica, petint martiri per predicador Evangelic entre los pagans en Africa, es tengut y reputat de tots y venerat publicament per un gran Sant, y axi matex es estat per nostros antepassats; puis veiem ocularment moltes imatges y figuras antiquísimas y altres modernes en moltas Iglesias y llochs publichs de la present Isla, de las quals ni ha algunas, que no hi ha memoria de homens, que las haien vistas pintar.»

Altre testimoni de 75 anys (fol. 133) diu que sempre li havien tinguda i tenien encara gran devoció, i que això era una veritat pública i notòria, i que feia més de 60 anys que ell cantava davant del seu sepulcre, els goigs en honra de tan gloriós Sant.

Fra Aleix Cortada (fol. 65), «y ha contes haver de fer tocar obediencia per cantar Te Deum per gracies, y aço ordinariament, que moltes vegades se encontren haverne de cantar dos, o tres plehats, y he entes del Sagrista, que un any ab altres passen de trecentes Misses, que es fan dir al gloriós Sant Ramon Lull.»

I en els folis 92 i 93, deposa fra Miquel Guells, sagristà de St. Francesch lo següent: «Pero las Missas que entren ordinariament en

casa de St. Francesch, es cosa que admira; que per ningun altre Sant de casa entren tantas, com per dit Mestre Ramon Lull, que no eyá dia que no entren sinc y sis Missas, y hay agude diade, que ne han entrades 25 y de dos mesos a esta part ha volgudes essentar ditas Missas, y passan de cent y vint y cinc Missas, que son fetes dir a dit gloriós Martir, tant persones nobles, Eclesiasticas, Religiosas y altres; sens las Missas, que ordinariament venen a dir Ecclesiastichs en la dita capella, ahont esta lo sant cos de dit Mestre, las quals no les pagen a dit convent, passen, de dos mesos a esta part, com tenc dit, de cent y vint Missas: lo qual dix saber per esser Sagrista, y entrar ditas Missas en ses mans, y haver feta dita nota.»

I sobres aquest punt de celebrar Misses en honra i glòria del Beat Ramón, diu el P. Custurer, que hi deposen en aquell Procés, més d'onze testimonis.

Respecte les festes que's celebraven en honor del propi Beat Llull, ens diu que eren dugues principals: la una el dia 29 de Juny, a costes del Regne de Mallorca, qual aranzel de gastos ordinaris i forçosos regulats per resolucions del Gran i General Consell, privilegis, pragmàtiques reials i altres decrets, te senyalades 50 lliures per aquesta anyal solemnitat; i l'altre que's celebra el dia 25 de Gener, abans corria a càrrec de l'Escola Luliana i després de tota la Universitat amb la

assistència dels quatre claustres de Doctors i Mestres lulians, tomistes, escotistes i suaristes amb les corresponents insignies. Aquestes festes consistien en cantar amb tota solemnitat els oficis divins i sermó panegíric del Beat.

XXX

DATES HISTÒRIQUES I ALTRES NOTÍCIES SOBRES LA FUNDACIÓ DE LA UNIVERSITAT LULIANA REIAL I PONTIFÍCIA DE MALLORCA. — ALGUNS DELS MÉS NOTABLES CATEDRÀTICS D'AQUELLA. — FUNDACIÓ I INSTITUCIÓ DEL COL·LEGI DE NOSTRA SENYORA DE LA SAPIÈNCIA. — EL CAPÍTOL GENERAL DE FRA-MENORS FA OBLIGATÒRIA LA ENSENYANÇA DE LA DOCTRINA LULIANA EN TOTS ELS CONVENTS DE LA ORDRE DE LA PROVÍNCIA DE MALLORCA.

Ja havem vist com el Rei Ferràn el Catòlic en 1483, establí i fundà a Mallorca un Estudi General o Universitat literària amb tots els privilegis, honors i prerrogatives que tenia la de Lleida.

Dita fundació fou confirmada i ratificada en 1526 per l'emperador Carles V, i en 1577 pel Rei Felip II.

A 20 de Febrer de 1507, el Gran i General Consell de la illa de Mallorca, a fi d'adelan-

tar els progressos de l'Estudi General, tractà d'ampliar les càtedres, a qual obgecte s'instituiren la de Prima de Sagrada Escriptura; la de Prima de Sant Tomàs; la de Vespres sobre el Mestre de les Sentències i la de Vespres de Sant Tomàs, amb la dotació anyal per quiscuna de 100 lliures moneda catalana. Aquestes càtedres devien ésser provistes pels Magnífics Jurats i els dos Síndics forenses, mitjançant concurs i oposició.

Com li mancava l'autoritat pontifícia, aqueixa Universitat no podia donar graus, d'aquí que fos poc concorreguda encara que s'hi ensenyessen totes les facultats; per això els Jurats de la ciutat, patrons naturals, segons el reial decret de l'esmentat Estudi General, en 1620 demanaren la facultat de que allí s'hi poguessen rebre graus acadèmics, sens que llur petició obtingués resultat positiu.

A 17 de Febrer del mateix any, el patrici Gabriel Riera, havia fundades dues càtedres més de Teologia i una d'Arts, amb la condició de que tenien d'ésser regentades per Religiosos dominics de Mallorca mateix o de la Confederació aragonesa. Admesa dita fundació per la Universitat, fou confirmada pel Rei en carta del 10 de Desembre de 1621.

El no poguer els alumnes graduar-se allí mateix, originava greus inconvenients als estudiants de Mallorca, car forçosament, si volien obtenir un títol acadèmic tenien de

trespassar el mar i venir a la Península; així és que'ls PP. Jesuites treballaren de ferm per conseguir-ho, i tal manya es donaren que per decret de 12 de Gener de 1626, obtenien del Rei Felip IV, el privilegi de donar els graus de Teologia en el Col·legi llur.

Aquesta disposició donà lloc a una solemne protesta dels Jurats de la ciutat i regne de Mallorca i a un sorollós plet que aquestos entaularen contra els Jesuites, per haver sigut tan escandalosament afavorits en perjudici de l'Estudi General. Les altres ordres que també tenien càtedres en llurs respectius convents es consideraren també perjudicades, i no tardaren gaire, sobre tot els frares predicadors, en ajudar als Jurats en llurs pretensions.

Aleshores per acord del Gran i General Consell hagut el 16 de Maig d'aquell mateix any de 1626, s'augmentaren les càtedres, afegint a les ja establertes: una de Teologia positiva i altre de Canons. Tractaren després els Jurats i Síndics forenses d'executar tal resolució, i encara que'l Jurat en cap, don Ramon de Verí, opinés com l'advocat perpetu de la ciutat D. Joan Moll, això és, de que no's podia implantar la resolució del Gran i General Consell fins haver acudit al Papa per la confirmació i al Rei per la provisió d'oficis, no obstant la majoria nomenà un catedràtic de Sagrada Escriptura, dos de Teologia escolàstica, altre de Canons i altre

d'Arts, quedant definitivament establertes per resolució del 26 d'Octubre : tres càtedres de Teologia, una d'Escriptura, dues de Teologia escolàstica, una de Canons i altre d'Arts, o sia de Lògica, Metafísica i Filosofia.

Entre tant seguien les qüestions amb els PP. Jesuites, intervenint-hi el Virrei i la Reial Audiència.

La ciutat de Mallorca acudí al Rei per conseguir la suspensió o revocació del Reial Decret del 12 de Gener de 1626 en favor dels Jesuites, fent-li present els Privilegis de que gosava el Regne i l'Estudi General. N'obstant, Felip IV, en carta del 17 de Setembre de 1630, indica als Jurats, el gust amb que veurà que'ls PP. de la Companyia puguen donar graus.

Tractat l'assumpte en Gran i General Consell, es resolgué que'ls Jesuites poguessen graduar en Teologia, fins que l'Universitat hagués conseguida la facultat, i un cop aquesta obtinguda entrarien dos PP. de la Companyia a regentar dues càtedres de Teologia, restant en llur propi Col·legi les de Gramàtica i Retòrica, amb la condició no obstant, de posar sobre d'elles l'escut d'armes de l'Universitat.

Finalment, els Jurats de Mallorca sol·liciten en 1663 el Privilegi Pontifici per medi de llurs agents en Roma, i havent-se també interessat després la Reina Governadora, el

Papa Climent X en Breu datat del 17 d'Abril de 1673, concedí al regne de Mallorca, la facultat d'establir *auctoritate Apostolica* en Universitat, lo que abans era solament Estudi General, dotant-la ensems de les mateixes gràcies i privilegis que tenia per indults pontificis la famosa Universitat de Lleida, encomanant sa execució al Bisbe de dita ciutat de Mallorca, amb poder i facultat de fer els Estatuts per son govern i direcció.

A causa d'algunes dificultats no pogué posar-se en pràctica el Breu Apostòlic fins l'any 1691, en que'ls Jurats proveiren les càtedres vacants i en fundaren algunes de noves pels cursos de Dret i Medicina. I a més, com que ja feia anys que les quatre escoles: Luliana, Tomista, Escotista y Suarista se repartien la hegemonia entre els estudiants, d'aquí que s'establissen cursos de Filosofia i de Teologia de quiscuna.

A l'últim, en 1692 i en virtut del Breu del Papa, l'Ilm. Sr. Dr. D. Pere de Alagón, arquebisbe-bisbe de Mallorca, redactà les Constitucions de la Universitat, les quals foren confirmades pel Rei Carles II en Reial Decret del 16 d'Octubre de 1697, quedant des de aleshores constituïda formal i definitivament la que s'anomenà *Universitat Luliana Reyal y Pontificia de Mallorca.*

Donarem compte ara, d'alguns dels catedràtics de més relleu que ensenyaren en les aules d'aquesta Pontifícia i Reial Universitat

Luliana, segons els trobem anotats en la «Biblioteca de escritores baleares» de D. Joaquim M. Bover:

GASPAR VIDAL, doctor teòleg que llegí la càtedra fundada en dit Estudi General, per D.ª Agnés Pax de Quint, des del 26 de Març de 1609 en que se li encarregà. Diuen que escrigué una *Exposició Artificii Lulliani,* que'l P. Pascual assegura fou impresa a Barcelona l'any 1606.

BARTOMEU OLIVER, religiós mercedari, que professà en el convent de Palma el dia 20 de Setembre de 1637. La crònica manuscrita del mateix ens diu que es distingí en la trona per sa eloqüència; que regentà una càtedra de teologia luliana en la Universitat, en qual ciència fou doctor, i que per son saber obtingué el grau de Presentat de justícia. Escrigué un *Manuale Teologiæ Lulianæ*, un tomo en quart manuscrit que existia en la Biblioteca de son convent.

RAMON ZANGLADA I ZAFORTEZA, natural de Palma, que a 4 de Desembre de 1608 vesteix en el Col·legi de Mont-sió la sotana dels jesuites canviant la en 1628 per l'hàbit de trinitari amb especial concessió pontifícia, mes arrepentit al poc temps, torna entrar altra volta a la Companyia fins que en 1640 es fà religiós carmelita. Sa nova ordre el destina a la ensenyança de la teologia, reb el grau de doctor en aquesta facultat i la Universitat li confirma el nomenament de

catedràtic de prima per la opinió luliana que ja li havia donat quan era jesuita. Fou gran defensor del misteri de la Immaculada Concepció de María, i del culte, santedat i doctrina del Beat Ramon Llull. Entre altres obres del P. Zanglada, ens queden dos comentaris manuscrits de l'Ars Magna.

MATEU DE OLEZA, natural també de Mallorca, fou doctor teòleg i en quiscun dret, ordenat de prevere, obtingué una canongia de la que es possessionà el dia 13 de Gener de 1645. L'any següent fou nomenat Rector de la Universitat literària en la que disposà s'establís la càtedra de Sagrada Escriptura, fundada pels Jurats i General i Gran Consell del Regne en 20 de Febrer de 1597. De sos escrits sols ens queda una llarga epístola en llatí adreçada a un lulià francès de 15 d'Octubre de 1660, en la que's fà una ressenya de la vida i virtut d'en Ramon Llull i dels progressos de sa doctrina. La publicà el P. Joan María Vernon, religiós observant, formant part del cap. XXXII de sa obra : *Le Docteur illumine, ou l'histoire veritable de la vie du Bienheureux Raymonde Lulle Martir*. El Dr. Oleza morí a Palma el 27 d'Abril de 1662.

RAFEL BARCELÓ, nat a Llucmajor feu sos estudis a Palma, i als 23 anys d'edat vestí l'hàbit francescà en el convent d'aqueixa capital. Fou lector i doctor teòleg, catedràtic d'aquesta ciència en la Universitat Lulia-

na, calificador i jutge ordinari del Sant Ofici, comissari visitador i electe ministre provincial en 26 d'Agost de 1702. Morí en un convent d'observants de Menorca, el dia 2 de Juny de 1717. Entre els tractats lulians que d'ell ens queden manuscrits, hi ha una obra titolada : *Rationalis astrea Raymundisticam et Alchimisticam ad diologeticum convocantis luctamen, ut juxta allegata et utriusque probata exactiori lance trutinas ineluctabilem ferat crisim*, en la qual es prova que'l Beat jamai s'ocupà d'Alchimia. Fou enviada al Dr. Iu Zalzinger.

MIQUEL TARRASA, natural de Binisalem, fou capellà i doctor teòleg, catedràtic de Retòrica en la Universitat. El P. Custurer en la plana 438 de ses *Disertaciones históricas* l'esmenta com un dels més distingits i savis defensors del Beat Ramon Llull. D'ell sols coneixem un sermó sobres l'il·luminat Doctor, predicat en el convent de Sant Francesc de Mallorca el dia 25 de Gener de 1668.

FRANCISCO MARZAL, nasqué a Mahó i vestí l'hàbit d'observant; fou lector de teologia en el convent d'Araceli de Roma i en el de Sant Francesc de Palma; obtingué i regentà molts anys una càtedra de la ciència luliana en la Universitat de Mallorca, i morí a Palma el 27 de Maig de 1688 a l'edat de 97 anys. D. Joaquim M. Bover ens dóna compte de vàries obres d'aquest insigne varó, de qui diu el P. Custurer, que és el més docte i gra-

ve que ha tingut la província seràfica de Mallorca.

GUILLEM FONT, religiós francescà del convent de Palma, en qual ciutat nasqué a l'any 1667. Fou doctor teòleg, mestre en arts, catedràtic de filosofia en la Universitat i lector de teologia en el convent de Sant Francesc. Morí a la edat de 38 anys.

MIQUEL JOAN DEZCALLAR, natural de Palma, seguí la carrera eclesiàstica i fou doctor teòlec i catedràtic de prima de Canons de la Universitat Luliana. Morí en la mateixa ciutat de Palma, essent Vicari General d'aqueix bisbat, el dia 27 de Juny de 1699. Escrigué: «Manifiesto en que se demuestra lo bien y justificadamente que se ha obrado en la erección y disposición de la Universidad y Estudio General Luliano de la ciudad y reino de Mallorca»; forma un volum en foli imprès, sens any ni lloc.

JOAN DE LA CREU ARMENGUAL, natural de Cartagena, vestí l'hàbit carmelita en el convent de Palma, on hi llegí filosofia i teologia, obtenint finalment una càtedra luliana en l'Universitat.

MIQUEL FERRER, nasqué a Palma el 20 de Novembre de 1770, vestí l'hàbit de trinitari en 1790 i cinc anys després fou nomenat catedràtic de filosofia luliana en la Universitat de Mallorca, i morí a l'edat de 87 anys. De les explicacions que feu en l'aula en resta una obra que no és completa, car segons

assegura en Bover, quan la guerra amb França, s'extraviaren alguns quaderns manuscrits que comprenien part de la lògica i la metafísica, per qual motiu quedà l'impressió sens acabar. És el títol d'aquesta obra: *Pphilosophiæ elementa academicos in usus expenditur, secundum il·luminatum doctorem invictum Cristi Mart. Palmæ Balearium decus minime intermotivarum B. Raymundum Lullium opera et studio.*—1795.

GUILLEM ORELL, religios mínim, lector jubilat, calificador del Sant Ofici i catedràtic lulià de la Universitat de Mallorca. Morí a Palma el 2 de Juny de 1780.

GABRIEL VEYN, religiós carmelita, catedràtic de la ciència luliana en la mateixa Universitat que morí a 18 d'Agost de 1789.

* * *

Donada aquesta breu ressenya de l'Universitat Luliana de Mallorca, passarem ara a estudiar l'orígen del Col·legi de la Sapiència de la mateixa ciutat.

El Rvnd. Bartomeu Llull, canonge penitencier de la Seu de Mallorca, nasqué a Palma per allà l'any 1565. Fou doctor en Sagrada Teologia, i quan a 14 de Març de 1596 morí son pare Joan Llull, curtidor d'ofici, era ell a Roma per encàrrec del Capítol Catedral de Mallorca per representar-lo davant la Seu Apostòlica en tots els assumptes i negocis, plets i causes que solien sostenir en

aquella època tals corporacions. Es creu que també el Regne de Mallorca o Universitat Luliana el nomenà procurador per activar i prosseguir la canonització del Doctor Arcàngèlic son progenitor. Havia marxat doncs a Roma l'any 1595, residint allí per espai de dotze anys, exercint l'ofici de confessor i sagristà de l'església de Montserrat.

A la mort de l'insigne lulià Joan Seguí, canonge penitencier de la Seu de Mallorca, ocupa ell la vacant, per nomenament especial del Papa Paulus V, despatxat el 19 de Maig de 1608, comptant aleshores 43 anys d'edat. Vingué de Roma per possessionar-se del canonicat el dia 11 d'Agost del propi any.

Construí la monumental capella dedicada al Beat Ramón Llull en l'església del convent de Sant Francesc de Palma, coneguda des de llavors amb el nom: del *Beat Ramon nou* per distingir-la de la de la Puríssima fundada per en Llobet i on hi ha el sepulcre de aquell Màrtir, que s'anomenà el *Beat Ramon vell.* Es començaren les obres en 1600, quedant definitivament acabades en 1611, i costaren 16.665 pessetes.

L'objecte de la fundació del Col·legi de Ntra. Sra. de la Sapiència és per formar i instruir constantment un nombre determinat de joves que alliçonats en l'Art Magna, poguessen ensenyar després les virtuts i ciència del Beat Ramon Llull.

Començа el canonge Bartomeu Llull la fàbrica de l'edifici per allà l'any 1628, servint de base sa casa pairal de Palma, a la que hi agregà altres cases veïnes adquirides per aital objecte. Suplicà i obtingué del Papa la Butlla de fundació, expedida a Roma el 6 d'Octubre de 1629, i fou dirigida al Vicari General de l'Ilm. i Rdm. Fra Joan de Santander, bisbe de Mallorca, perquè en son nom i autoritat, procedís a la institució de dit Col·legi, quan s'haguessen cumplert les condicions establertes, lo qual es realitzà per decret de l'esmentat Bisbe donat en son Palau Episcopal de Mallorca el dia 13 de Setembre de 1633. El fundador no pogué veure acabada sa obra, car morí el 17 de Novembre de 1634, als 69 anys de edat, continuant-la els col·legials que prengueren possessió de l'edifici tan bon punt aquell fou mort, havent entrat els sis primers el dia 1.er d'Octubre del mateix any. Vestiren la beca vermella i donaren orígen a una sèrie no interrompuda de col·legials que han sigut honra de sa pàtria i de la Església.

En les Constitucions d'aquest Col·legi confirmades per l'Ordinari de la Diòcesi a 23 d'Octubre de 1635, s'imposà als col·legials la obligació de que'ls dos últims anys de llur residència en l'establiment, tingan lliçó diària de l'Art General del Beat Ramon Llull.

Al dit Col·legi li foren també concedits pel Papa, tots els privilegis i gràcies de que gau-

dien els demés centres d'ensenyança d'Espanya.

En 1639 posseïa ja una Biblioteca de 330 volums de filosofia i teologia, sens comptar les obres d'en Llull, tots de gran importància i gros interès. Ademés tenia també alguns còdics i manuscrits de gran valor i mèrit, i una escullida col·lecció de Sants Pares.

En 1697 es donà una ordre de Visita, manant que cada primer dia del mes es celebressen conferències sobre punts doctrinals de les obres del Beat Ramon Llull, en les que, un dels col·legials, prèviament elegit, tenia de demostrar la falsetat de una de les proposicions del calumniador Aymerich, i provar en contra no ser sentència del Doctor Arcangèlich, o no estar redactada segons la seva intenció. El Rector venia obligat avisar als col·legials, catedràtics lulians i altres persones doctes per a que assistissen en aquell acte, que devia ésser presidit per un dels invitats i argumentat per altre, o per dos col·legials nomenats *ad hoc.*

Així resultava que tots els colegials de la Sapiència eren fervorosos partidaris de la doctrina luliana: uns per convicció i altres per ésser estatut del col·legi estudiar-la.

Aquestes doctrines lulianes anaven fent-se d'ensenyança obligatòria en els principals centres docents; així veiem que en 1688, es celebra a Roma el Capítol General de la orde de Fra-menors francescans, presidit pel

Cardenal Alderamus Cybo, delegat especial del Papa, i en els estatuts, constitucions i decrets que d'aquest Capítol sortiren impresos l'any següent amb aprovació i llicència del Rvdm. P. Fra Tomàs María Ferrario de la sagrada ordre de Predicadors i Mestre del Sacre Palau, hi va estampada al principi una carta del Rvdm. P. Fra Marc Zargoza, general electe en dit Capítol, dirigida a les Províncies de sa religió, en la qual notifica que sortien aquells decrets amb l'aprovació de la Seu Apostòlica. En aquells estatuts, doncs, formats en junta tan autoritzada, es llegeix un decret molt favorable a la persona i doctrina del Beat Ramon Llull, a qui's dóna aquest títol i el de Doctor Il·luminat (1) Es el tal decret una confirmació d'una disposició que el general fra Joan Marinero havia donada en carta del 7 de Març de 1642 i adreçada als Jurats de Mallorca, en la que es manava que la tercera lliçó de Teologia dels convents francescans de la Província de Mallorca, fos de doctrina del Beat Ramón Llull.

---

(1) Jaume Custurer.—Disert. histór.; dist. II, cap. 1.

XXXI

ALGUNS DELS APOLOGISTES DEL BEAT RAMON LLULL DURANT EL SEGLE XVII. — VIDES MÉS NOTABLES QUE DEL DIT BEAT APAREGUEREN IMPRESES EN AQUELL SEGLE. — SERMONS-PANEGÍRICS, NOVENES, CANÇONS I POESIES A LLAOR DEL DOCTOR ARCANGÈLIC. — OPÚSCOL DIFAMATORI PER EN LLULL I RETRACTACIÓ DE SON AUTOR. — PROFANACIÓ D'UNA IMATGE DEL BEAT RAMON. — LA OBRA *DISERTACIONES HISTÓRICAS* DEL P. JAUME CUSTURER. — EL P. ANDREU MORAGUES I EL DR. FRANCISCO MONTANER I FONT. — L'ANTILULIÀ FRA MARTÍ SERRA.

Un exèrcit nombrós i decidit de notables apologistes tingué la persona i les doctrines del Beat Ramon Llull, durant el segle XVII, i en la impossibilitat de citar-los un per un, donarem algunes notícies dels principals i més distingits defensors de la causa luliana.

Sien els primers d'avalorar la ortodòxia i santedat del Doctor Arcangèlic, dos testimonis de major acceptació com són : el cardenal Belarmino i el jesuita P. Diego de Alarcon.

El Cardenal Robert Belarmino, en son llibre *De Scriptoribus Ecclesiasticis,* edició de Lió de l'any 1613, diu: «Ramon Llull mallorquí, visqué en temps de Felip l'hermós rei de França, per allá l'any del Senyor 1290; escrigué moltes obres en llengua vulgar, de les quals algunes foren traduides al llatí, com per exemple l'*Ars magna* y *parva.* L'Aymerich en son *Directori d'Inquisidors*, escriu que aquest Ramon fou acusat al papa Gregori XI, o millor dit, els seus escrits foren acusats per contenir més de trescents errors; y Bernat de Lutzemburg el posá en el Catálec d'heretges. Pel contrari, no falta qui el venera com a Sant Martre, anomenant-lo Doctor Il·luminat y proven que els seus escrits son ortodoxes, afegint que en 1604 s'imprimí un folletó amb aquest títol: «Sentencia definitiva en pro de la doctrina luliana, donada per ordre judicial y amb autoritat Apostólica, impresa de nou juntament amb els principals privilegis concedits a favor d'ella, en triomf de la veritat y memoria de sa gloriosa defensa». Mes la Seu Apostólica no ha definit encara respecte aquesta controversia, puig tant el *Directori* de l'Aymerich, com els llibres allí condemnats, corren pública-

ment y són llegits sens cap mena de prohibició.»

Parlant després dels contraris a la doctrina luliana, diu textualment : *Qui artem aut particularem quandam sententiam Beati Doctoris nostri in aliquibus impugnant; id egerint secundum præconceptam, quam de Doctrina ipsius tunc poterant habere hypothesim, quamque potius aliunde quam e propriis suis libris desumere cogebantur; si vero ea, quæ nunc orbi literaris communicamus, vidissent, legissent et intellexissent opera, nullus dubito, quin viri hi sapientes et æquissimi veritatis defensores longe aliud judicium protulissent; quod ipsum a posteris hujus Sacræ Societatis Doctoribus indubitanter et cum fœnore obtenturum Illuminatum Doctorem nostrum speramus.*

I per últim, en la Cronologia que fa des del principi del món fins a l'any 1612, posa en Ramon Llull, entre Sant Agustí, Sant Tomàs i altres Sants i escriptors catòlics.

El P. Diego de Alarcón, de la Companyia de Jesús, catedràtic de teologia en Alcalà d'Henares i Calificador de la Santa Inquisició Suprema d'Espanya, en la primera part de sa «Teologia Scholástica», tractat V, disp. I, cap. 3, núm. 4, edició de Lyó de l'any 1633, defensa a n'en Llull i diu que la butlla de Gregori XI és fingida; i si bé an ell no'l satisfan les demostracions que fa del misteri de la Santíssima Trinitat, donant

sempre per suposada la fe, fa remarcar que no consta que la Església haja condemnada la doctrina de Ramon Llull.

Altres autoritzats membres de la dita Companyia, defensen també el nostre Beat : El P. Sebastià Salelles, que per espai de 40 anys exercí l'ofici de Calificador del Sant Ofici, en el segon tomo «De materiis tribunalis Sanctæ Inquisitionis», imprès a Roma l'any 1653, llib. III, cap. 15, regla 276, explica tot lo que s'ha dit contra el Beat Ramon Llull, i ho refuta amb les raons exposades pel P. Fra Joan Riera en son Memorial, del qual en fa un resum.

El P. Tomàs Compton Carleton, home de gran ingeni i doctrina, en son primer tomo del Curs Teològic, imprès a Anvers l'any 1684, disp. 51, sec. 2, núm 4, parla de la elevació i originalitat de la doctrina del Beat Ramon Llull, de son martiri, de son culte, i explica la controvèrsia sobre els seus escrits.

El P. Teòfil Rainaudo, gran teòleg i sapientíssim autor, en el tomo 10 de ses obres, diu : A Ramon Llull, el més resplendent en santedat d'entre els mallorquins, li han atribuït alguns llibres reprovats que són d'un altre Ramon Llull, prop de sexanta anys més modern, anomenat Ramon Llull de Tàrraga, altres l'anomenen Ramon Neòfit per haver-se convertit del judaisme..... i continua explicant lo que diu en Penya, i lo malament que'l judicà Bzovius, i acaba fent-ne grans elogis.

En altres parts retreu la sol·licitud del Beat en combatre els errors averroistes; i recorda també sa conversió admirable, sos treballs i la mort que sofrí per la fe de Crist.

Ademés, els PP. Claudi Clemente i Felip Briecio, ambdós erudits historiaires, després de fer un resum de la vida i doctrina del Beat Ramon Llull, li dediquen grans elogis per sa santedat, defensant-lo de les falses imputacions de que fou obgecte.

Si passem ara a les vides que del Beat Ramon Llull s'escrigueren durant la dicetena centúria, trobarem en primer terme reproduïda la que donà a llum en 1515 Carles Bouvelles, que fou col·leccionada pel monjo celestí Benet Gonon entre les vides que dels Pares d'Occident, publicà a Lyó de França l'any 1625.

Digne és també d'esment : *Vitæ doctrinæ et martyrii Raymundi Llulli, doctoris illuminati Archielogium*, sortit de la ploma del religiós observant P. Bonaventura Armengual, qui el feu imprimir a Mallorca l'any 1643, i ademés de la vida, virtuts i miracles del Beat Ramon Llull, parla llargament de son culte, de les aprovacions i privilegis de sa doctrina i cita a tots els autors antics i moderns que han escrit favorablement del Doctor Arcangèlic.

En una col·lecció de vides dels Sants i Beats de la tercera ordre seràfica, impresa a Lyó l'any 1657 i titulada : *La Saincte Acade-*

mie de perfection speculative et practique par le P. F. E. D. D. religieux prestre indigne professeur du troisème ordre de Saint François dit de la Penitence, hi ha la del Beat Ramon Lllull, en la qual se l'anomena Beat i Màrtir, se'l defensa de les calúmnies, es parla de son culte i s'elogia sa doctrina.

El Rvnd. Antoni Perroquet, prevere, escrigué en francès una vida i martiri del Beat Ramon Llull juntament amb una apologia de sa santedat i de llurs obres contra l'enveja dels calumniadors. S'imprimí l'any 1667.

Més important és encara *Le docteur Iluminè ou l'histoire veritable de la vie du Bienheureux Raymond Lulle Martyr du tiers ordre S. François, l'Apostre de l'Afrique et le primer fondateur de toutes les missions et seminaires du monde*, escrita pel reverend P. Fra Joan María de Vernon, i impresa a París l'any 1668. És de grossa autoritat aquesta obra, perquè tota ella està basada en documents que l'autor envià cercar a Mallorca. Axís és que s'hi relaten les accions i virtuts del Beat Ramon Llull, s'hi prova son martiri, s'hi defensa sa doctrina copiant-hi les declaracions favorables que ha tingut, els privilegis reials i la Sentència definitiva del Comissari Apostòlic.

El Dr. Pere Bennasser, canonge de la Seu mallorquina, escrigué un *Breve ac compendiosum rescriptum, nativitatem, vitam, martyrium, cultum inmemorabilem pii here-*

mitæ, ac venerabilis martyris Raymundi Lulli Balearis, tertii ordinis Sancti Francisci, Doctorisque cœlitus illustrati, approbationes, commendationes Lullianæ doctrinæ et juridicas vindicationes a calumniis quibuslibet præfate doctrinæ dolose impositis ingenti brevitate complectens, que feu imprimir a Mallorca l'any 1688, formant un tomo en quart de 242 planes amb dos gravats del Beat.

«Esta obra—diu D. Joaquim M. Bover—en que su autor trata con mucha erudicion el asunto que se propuso, fué prohibida por decreto de la Santa Sede de 20 de junio de 1690, según el *Índice de libros prohibidos* por Benedicto XIV, impreso en 1758, pág. 25. A pesar de su prohibicion no dejó de circular entre los mallorquines, pues no consta que se recogiesen sus ejemplares.»

Altre obra donà a llum el Dr. Bennasser en aquell mateix any, formant un tomo en quart de 96 planes sens l'índex i preliminars, i es titula : *Apostrophæ Doctoris Illuminati ac martyris gloriosissimi Beati Raymundi Lulli Balearis. Opus præclarum, in quo nescesariis rationibus mysteria sacrosancte fidei catholice probantur, quod Sanctissime Papæ Ignocentio XI. D. O. et C. Dr. Petrus Bennazar, alme sedis Majoricarum Canonicus, B. martyris Lulli devotissimus.*

Per últim, formant un tomo *in folio*, publicà el Dr. Bennasser en 1691 una vida del

Beat Ramon Llull escrita en castellà i dedicada al Rei D. Carles II. Comença en ella per un llarg índex dels autors i documents que ha consultats; segueix explicant a S. M., en vint i tres capítols, la vida, martiri i miracles del Beat, elogis que s'han fet de sa virtut i santedat; aprovacions i privilegis que ha obtingut sa doctrina i el defensa de les injustes acrimonies de l'Aymerich.

Existeix també una nombrosa col·lecció de sermons-panegírics, predicats pels més notables oradors sagrats, en les festes consagrades al gloriós Màrtir de Bugia i celebrades en els temples de Mallorca, i d'un modo especial en el convent de Frares Franciscans, on també era honrat amb novenes i càntics durant tota aquella centúria.

Citarem, doncs, una «Cancion á la milagrosa conversion, vida y muerte del Egregio Dr. Ramon Llull», composta pel llicenciat Nicolau de Mellinas, i impresa a Mallorca l'any 1605. En el Pròleg diu que escriurà en vers una història completa del Beat Ramon Llull. Aqueixa cançó consta de 41 estrofes totes elles de tretze versos, exceptuant la última que sols en te set.

Una col·lecció de poesies del Rvnd. Francisco Casellas, prevere, titolada : *Poemata in laudem B. Raimundi Lulli martiris*, es conserva manuscrita en la Biblioteca de Mont-sió de Palma, segons assegura D. Joaquim M. Bover.

En sa mateixa obra «Escritores Baleares» llegim:

«Sor Ana Maria del Santísimo Sacramento, religiosa dominica del monasterio de Santa Catalina de Sena de esta ciudad, comparada por Salzinger con la venerable madre Agrada. Nació en Valldemosa el dia 5 de Enero de 1649, entró en la religión el 21 de Febrero de 1677 y murió santamente en 21 de Febrero de 1700. El Dr. D. Lorenzo Vallespir es el autor de su vida, que se imprimió en 1741, en la que podrán encontrarse estensas noticias de esta muger estraordinaria por su virtud y por su gran talento. Cómo escritora lulista no ha dejado de ser perseguida aun después de su muerte, y una de las pruebas que tenemos de esta verdad es el haber prohibido el famoso obispo Guerra la circulación de dos retratos suyos que se conocen, el uno abierto en madera y el otro grabado en cobre el año 1761 por el hábil calcógrafo Lorenzo Muntaner.»

La obra que d'aquesta dona admirable ens queda és: «Exposición de los cánticos de amor compuestos por el ínclito mártir y Doctor iluminado el B. Raymundo Lulio en el libro de Amico et amato, dada y misticamente practicada por la V. M. Sor Ana Maria del Santísimo Sacramento Religiosa dominicana del muy ejemplar Convento de Santa Catalina de Sena de Palma Capital del Reino de Mallorca, dedicada por la junta de pro-

tectores de la causa pia Luliana á la Santísima Cruz de Cristo, á sus cinco Sacrosantas llagas y á la Inmaculada Concepción de Nuestra Suprema Reyna y Señora». — Mallorca, impremta de Ignasi Frau, 1760. Dos tomos en quart, el primer de 152-244 i el segon de 343.

El Sr. Probens — continua dient D. Joaquim M. Bover — posee un codice lemosin que lleva este título : *Jhs. Llibre de cantichs expositats del Beato Ramón Llull per la Venerable Sor María del Santíssim Sagrament.»* Un tomo en quart, manuscrit, de 411 planes.

El P. Josep Ramonell, jesuita mallorquí, doctor teòleg i catedràtic d'aquesta facultat en la Universitat de sa pàtria, escrigué uns «Reparos que en la leyenda de la esplicacion de los cánticos del B. Lulio escrita por la venerable Sor Ana María del Santísimo Sacramento han ocurrido al P. José Ramonell, de la Compañía de Jesús». Formen un tomo en quart, manuscrit.

Contra aquesta última obra escrigué una impugnació el P. Matías de Mallorca, caputxí, que morí en 1750, i es titula : «Respuesta apologética á los reparos del P. José Ramonell, jesuíta, a las obras de la V. M. Sor Ana María del Santísimo Sacramento». Forma també un tomo en quart, manuscrit.

Ambdues obres les posseïa el Sr. D. Antoni Proens, segons D. Joaquim M. Bover en sa «Biblioteca de escritores baleares».

Però el llibre que més es vulgaritzà per Mallorca durant la segona meitat del segle XVII, fou l'opuscle rotulat : *Su oro á el César*, grollera calúmnia contra la virtut, fama i doctrina del Beat Ramon Llull, essent son autor el P. Fra Joan Ribas, religiós de l'ordre de predicadors.

Diu D. Joaquim M. Bover en sa «Biblioteca de escritores baleares»: «Supónese que este opúsculo se imprimió furtivamente en Mallorca y que para disimularlo se estampó en la portada un lugar de impresión y un nombre de impresor apócrifos. Es un libelo contra la virtud, fama y doctrina de Ramón Lull, que no hemos podido ver, apesar de que circuló con profusión en 1662, año en que parece se dió á la estampa. En el de 1663 adoleció su autor de una enfermedad muy grave y habiendo hecho voto de retractarse de las calumnias que había prodigado á nuestro insigne paisano, consiguió restablecerse completamente, y no tardó en cumplir su ofrecimiento, dando á luz el discurso que sigue, habiendo quien le quiere impreso en esta ciudad, pero no es así, porque sus tipos no pertenecen a imprenta mallorquina.»

El discurs a que fa referència en Bover es titula: *Advertido entendimiento y última voluntad, satisfacción que dá el presentado Fr. Juan Ribas, Religioso aunque indigno, del hábito del glorioso Patriarca Santo Domingo de Guzman. Con licencia de los Su-*

periores.—Torino, impr. de los herederos de Juan Domenico Tarino, 1664; en ell es prova que els ultratges i ofenses dirigides a Ramon Llull en son escrit anterior són maliciosos perquè amb tota mala intenció li carregava els errors d'en Ramón de Tàrrega; vindicant-lo d'aquelles falses acusacions, i prova amb documents sa virtut i santedat.

Però el fet més culminant del segle XVII, és sens dubte, la profanació de que fou objecte una de les imatges del Beat Ramon Llull, i que donà lloc a que s'escrigués l'apologia més completa i acabada del fervorós Màrtir de Bugia.

El fet historiat i documentat el donarem en el capítol següent, copiant l'article «Ofensa y desagravi» del Dr. Josep Miralles que publicà en la desapareguda i enyorada *Revista Luliana.* Ara sols direm que, la Universitat Luliana de Mallorca es cregué en el deure de reparar en cert modo l'honor i dignitat de son Patró, encarregant a un dels seus membres, una obra vindicatòria de totes les falses acusacions de que havia sigut obgecte durant el transcurs de quatre cents anys; i axís en 1700 sortí de l'impremta de Miquel Capó, de Mallorca, les *Disertaciones históricas del culto inmemorial del B. Raymundo Lulio Doctor iluminado y martir, y de la inmunidad de censuras que goza su doctrina, con un apéndiz de su vida,* deguda aquesta obra a la acurada crítica i dili-

genta investigació del jesuïta P. Jaume Custurer. Vejam lo que d'aquesta obra en diu D. Joaquim M. Bover: «Esta obra, eruditísima y muy rica de interesantes noticias, la escribió el P. Custurer por encargo de la Universidad literaria de Mallorca; y cumplió tan exactamente su comisión que logró reunir en este libro todo lo que se puede apetecer tocante al asunto de que trata. Fácil ó poco crítico, aunque muy diligente y laborioso, no se entretiene lo suficiente en el exámen de documentos, sino que los copia tales como se los subministraron, sin reparar que pueden algunos de ellos padecer del gravísimo defecto de la suplantación; pero muy exacto en trasladar lo que otros autores dijeron de Lull, no hay que cotejar sus asertos con las fuentes de donde ha bebido porque se encontrará siempre la fidelidad de la copia. Fué tan bien admitida esta obra del P. Custurer desde que salió á luz, que al ver un ejemplar de ella el Serenísimo Juan Guillermo Elector Palatino, la calificó de *Historia Sapientisimé Conscripta,* y en una carta que poseemos, escrita á su autor, le dice que está haciendo por su cuenta una edición de los escritos de Lull (es la de Ivo Salzinger) para eternizar las glorias de este varón docto y virtuoso, debiéndose en gran parte aquella empresa al celo y laboriosidad del P. Custurer: *cum vero benignitate sua, optime Pater, et assistentia hucusque tantum*

profecerim, ut merito illum veluti ducem tanti operis suspiciam, illique condignas grates vix unquam referre valeam. Le dice en aquella carta que pase a Dusseldorph, consíguele licencia del P. General de la Compañía, que le concedió con fecha de 17 de noviembre de 1713, y el P. Custurer dejó de emprender el viaje por impedírselo la gravedad de sus dolencias físicas. Poseemos otras cartas escritas al P. Custurer por varones muy doctos, una de ellas de Ivo Salzinger, en que se leen estas palabras : *Admodum Reverende, religiosissime, spectabilis, eximie, clarissime, plurimum observande etc.*»

El P. Andreu Moragues, celebrat humanista mallorquí, i que entrà a la Companyia als 38 anys, ens deixà varies obres impreses i manuscrites, i entre aquestes últimes s'hi compta una molt útil pels lulians anomenada *Deffensionis Llullianæ Regestum et Chronografia,* formant un tomo en octau de lletra atapeïda, i encara que inèdita, avui ha perdut bona part de sa importància, perquè de l'abundant caudal de notícies i documents se n'aprofità bona cosa el P. Custurer; amb tot, queden per espigolar alguns curiosos documents. L'original manuscrit es troba en el Col·legi de la Sapiencia de Mallorca.

Finalment, fruit del pacient investigador i erudit paleògraf Dr. Francisco Montaner i Font, és el folletó: *Observata a variis auctoribus de B. Raymundo Lull Maioricensis*

Martiri bene loquentibus, de martirio et cultu. Diu D. Joaquim M. Bover: «Este precioso opúsculo que poseemos original, hubo de costar á su autor muchísimo trabajo y la lectura de una inmensidad de libros para compilar cuanto hasta su tiempo se había escrito en elogio de Lull y de su santidad y martirio. Estamos seguros de que vió este trabajo el P. Custurer, y si bien se aprovechó de él, no cita ni una sola vez al que con tanta exactitud y diligencia lo había prestado. Viéronlo también el P. Pascual y Don Buenaventura Serra, quienes lo aumentaron y continuaron hasta sus días: la copia del Sr. Serra la insertamos en la obra *Varones ilustres de Mallorca* pág. 564 *et seq.* al tratar de Ramon Lull, aunque entonces ignorábamos que el Sr. Montaner y Font fuese su autor.»

Per acabar dignament aquest capítol farem esment del religiós dominic fra Martí Serra, un dels enemics més furiosos i tossuts que ha tingut a Mallorca la virtut i doctrina del Beat Ramón Llull. Nat el 8 de Novembre de 1664, fou un dels teòlegs més acreditats de la illa de Mallorca desempenyant alguns càrrecs importants dintre la seva religió, no obstant en 1700 els seus Superiors el desterraren de Palma a instàncies dels Jurats de la ciutat i del virrei D. Josep de Zabastida.

Entre altres obres ens deixà manuscrites les següents:

«La gallina orba qui serca las mentidas contingudas en una aporrogia Loliana traballada per un Para de la Companyia de Jesús del Collegi de Montesion de la ciutat de Mallorca,» la qual és una espantosa sàtira contra el P. Jaume Custurer, autor de les *Disertaciones.*

«El Belindrango», on hi exposa satíricament els errors que s'atribueixen a Ramon Llull, negant la facultat de donar-li culte públic. Diu D. J. M. Bover : «Llovieron escelentes discursos anónimos en latín y castellano impugnando *el Belindrango*, pero su autor á todos satisfizo, ya en prosa, ya en poesías que intercalaba en sus contestaciones, de las cuales habíamos copiado algunas pero no las insertamos por lo indignas que son de ver la luz pública unas composiciones que atacan tan directamente la virtud, fama y buena moral del hombre grande del siglo XIII.»

«Contra los belindranguistas engañadores del Reino de Mallorca.» Es una col·lecció de discursos satírics, escrits amb fletxes i no amb lletres, contra els lulians i el bisbe Alagon.

Tant en aquestes com en les demés obres que el Dr. Serra escrigué amb certa ironia agressiva, s'hi nota un fons sarcàstic un xic repugnant.

XXXII

OFENSA I DESAGRAVI

Així es titula un article del canonge doctor Josep Miralles, avui bisbe de Lleida, publicat en els nombres 12 i 13 de la *Revista Luliana*, corresponents als mesos de Setembre i Octubre de l'any 1902, i en el que's tracta de la profanació d'una imatge del Beat Ramón Llull, amb la reparació deguda a la santedat del fervorós Màrtir de Bugia, qual narració està basada en autoritats i documents. Diu així el aleshores docte canonge-arxiver de Palma :

«Segons conta el Paborde de la Seu de Mallorca don Guillem Terrassa, autor dels *Anales de la isla y reyno de Mallorca,* el dia 6 de Juny del any 1699 succehí un fet molt dolorós que «causá fonda impresió als numerosíssims partidaris del Illuminat Doctor y Màrtir» el Beato Ramón Llull. «Desaparegué —diu l'esmentat escriptor—de la Cátedra de Theologia Luliana, d'aquesta Universitat Literaria, l'imatge o figureta del Beato fixada en el bassinet ahont se recullian les almoy-

nes per sostenir les escoles. El día 12, circa les set del matí, se trobaren dins de la matexa Universitat, prop del portal, els trossos d'aquella imatge, qu'havia estat materialment escorterada, y arrancada del cap la corona ab raigs: a un dels corters hi havía un lletrero que deya: *Inter hæreticos locum.* El susdit dia fonch trobat lo restant del cós a n'el Convent d'Observants, devora la cel'la del P. Lector Fra Jaume Capdebou, Catedràtic de Filosofia Luliana a la Universitat. (1)

Aital explossió de selvatgisme sectari commogué, com era de creure, a tota la religiosa i pacífica ciutat de Palma de Mallorca. El Procurador Fiscal Eclesiàstic denuncià el crim a n'el senyor Arquebisbe-Bisbe, demanant prompte i exemplar càstig; i sens pèrdua de temps es començà un procés indagatori, del qual, malgrat els nostres afanys, no n'havem pogut trobar ni ombra de traça. Solament d'ell es conserva imprès, amb l'ortografia que's veurà, aquest Monitori de la nostra primera Autoritat en lo espiritual :

«Nos Don Pedro de Alagon, per la gracia de Deu, y de la Santa Sede Apostolica Arcabisbe Bisbe de Mallorca del Consell de se Magestat, etc. Per quant nos es, estada presentada peticio per Nostron Procurador Fis-

(1) V. *Cronicon Mayoricense*, por Alvaro Campaner y Fuentes=Palma, est. tip. de Juan Colomar y Salas, 1881; pág. 449, col. 2.ª.

cal Ecclesiastich, ab que nos representá, que sots als 6 Juñy propessat fonch robada, o mes ver feltá la figura del Venerable, y Illuminat Dr. y Martyr el Beato Ramon Llull qui estave fixada en el Platillo, o bassinet, ab que es recullian las almoynas per las Escolas de la Vniversitat Literaria Lulliana, que estave guardade en la Cathedra de la Escola de Theologia Lulliana de la mateixa Vniversitat, y el dia 12 del matex a circa las 7 del matí foren trobats dins la matexa Vniversitat prop de la porta de ella lo Cap, mans y peus tellats, y apertats del Cos, y llevada la Corona de Rayos, que coronave el Cap Juntament ab vn guinavet, y en vn dels trossos vn llatrero qui diu *Inter hæreticos locum,* y el matex Dia a circa las 8 del matí fonch trobat el restant Cos de dita Imatge dins el Convent de S. Francesch de la Regular Observancia de la present Ciutat junt al aposento, o Sella del Rnt. P. Lector Fray Jaume Capdebou del matex Convent. Catedartich (sic) de Philosophia de dita Vniversitat, tot lo qual fonch deposat en ma, y poder del Molt Reverent Rector de dita Vniversitat Literaria, y com de lo referit clarement se veje, que persona, o personas plenas del Sperit maligna, y fills de perdicio no han duptat cometre tan grave delicta de notori sacrilegi, y blasfemia, puis trobantse venerat dit gran Sirvent de Deu lo Iluminat Dr. y Martyr el Beato Ramón Llull en molta part

de la Christiendat, y Indefectiblement en tota esta Nostra Diocesis, Ciutat y Reyna de Mallorca, en que se li done culto, y publica Veneracio, axí a las suas Imatges, com a las suas Reliquias tenint publicas y particulars Capellas, axí en la Iglesia del Convent de S. Francesch, Parrochial de Santa Eulalia, y altres de la present Ciutat, y part Forana, a hont en presencia de la Imatge de dit gran Sirvent de Deu, se celebre frequentment el Sant Sacrifici de la Missa, y li done tot el Poble culto y Venerasió de St. de temps Immemorial continuat per molts de centenars de Añys, y assent axi, es confirmat, y aprovat dit culto per la Santa Sede Apostolica segons expressa disposició de la Bulla, o Decret de la Santedad de Vrbano Octau despechat als 13 Mars 1625, com, y també confirme la esperiencia cade Die la sua Santadad, y Virtuts, perque frequentment de temps molt antich, y cade Die de temps molt recent obre Deu Nostre Senyor molts de Miracles, y portentos en moltas personas, qui ab las suas necessitats invocan lo auxili, y amparo de dit Venerable, y gran sirvent de Deu, es per conseguent notori Secrilegi, y blasfemia haver trencat, y despedessat la dita Imatge, tan afrontosament ab las Injurias, y agravis, axi de la obra de haver despadessada la figura, com de paraula de haver escrit en el tros de ella *Inter hæreticos locum.* En que han incorregut, no solament en las penas

disposadas per los Sagrats Canons, y Constitucions Pontificias contra los sacrilegos, y blasfemos, sino encare en las que altres Sagrats Canons, y Constitucions Pontificias disposen contra los qui escriuen, posen, y divulgan libellos famosos en Injuria, afronta, ó agravi de los Proxims, que se han de executar en major rigor en el cas corrent, havent escrit en dit tros de la Santa Figura trobat en dita Vniversitat *Inter hæreticos locum* contra la posecio Immemorial de Santadad, y virtuts de tan Venerable, y Gran sirvent de Deu publicament Venerat per tal digna, de exemplar castich, no solament en lo perticular de dit delicta, sino també en altres ques van cometent del matex genero, y de posar remey en lo venidor, perque segons nos es estat representat per dit Nostron Procurador Fiscal, que algunas personas opositas á la Doctrina de dit Illuminat Doctor, y Martyr plenas de sperit maligna, y fills de perdicio no duptan, ni reparen en dir publicament agravis, y injurias, y que no es Sant, sino heretje, en que á mes de los delictas, que cometen contra dit Venerable, y gran sirvent de Deu, y contra tota esta Ciutat, y Reyna, Patria de dit Illuminat Doctor, y Martir, es fals testimoni, y notoria mentida, y mendació, contra lo octau precepta del Decalogo, y notable offensa de Deu Nostre Señor, y com los dits delictas sian tant graves, y se hayen fet, tant ocultament, no haventse

3*

adquirit bastants noticias, y la punicio, y castich de dits delictas, y extirpació de aquells en lo venidor toca, á la Nostra juris·diccio, axi per lo que contenen de blasfemia y sacrilegi, com per trectarse de meteria merè Ecclesiástica, y Spiritual sobre la Santedad opinio, y posecio de tal, de que gose dit Venerable, y gran Sirvent de Deu lo Illuminat Doctor, y Martyr el Beato Ramon Llull, per lo que nos ha supplicat de remey oportu, y que per la averiguació dels dits delictas, y extirpació de semblants, en lo venidor manassem despechar las ordes, monitoris, y Edictas necessaris ab las penas, y censuras, requirexen le gravedat de dits delictas. E Nos vista la dita peticio fiscal, y lo atros, y detestable de dit delicte digne de exemplar castich, y necessaria punicio para que no se atravescan á reiterarlo, y cometre, y en lo venidor, extirpar tant grave ofensa, á la Divina Magestad, y contra la poseció Immemorial de la Santadad, y Virtuts de dit gran Sirvent de Deu lo Illuminat Doctor, y Martir el Beato Ramon Llull, y de tota esta Ciutat, y Reyna, Patria de dit gran Sirvent de Deu, las presents provehidas havem, ab las quals, y son tenor, y á Instancia de dit Nostron Procurador Fiscal Ecclesiastich amonestam, diem, y menam, a totas, y qualsevols personas de qualsevol grau, condicio, ó estament que sian, qui hayen comes, ó cooperat, intervingut, cabut, sabut, ó aconsellat

en dits delictas señaladament el qui ha escrit ditas paraulas *Inter hæreticos locum.* Que dins lo termini de nou Dies, que los assenalam per tres Iguals terminis, y Canonicas monisions ço es tres per el primer, tres per el segon, y los ultims tres per el tercer vltim, y peremtori termini, ultima y peremptoria, y Canonica monicio en pena de Excomunicacio Major *Latæ Sententiæ Ipso jure, et facto Incurrenda* Sian, y compareguen personalment devant de Nos pera provar la falsa impostura de heretje, que han escrita, y pretesa publicar contra dit gran Sirvent de Deu lo Illuminat Doctor, y Martyr el Beato Ramon Llull, perque á qui axí ho ha pretes escriure, y publicar no se li ha de admetre escusa de sustentar, y provar lo que ha escrit, y publicat, y aixi matex menam, á totas, y qualsevols personas, qui sapian, ó hayen oit dir, ó en qualsevol manera tinguen noticia de la persona, ó personas, qui haje comes los dits delictas, ó hayen cooperat, cabut, sabut, intervingut, ó aconsellat en ells, que dins lo matex termini de nou dias, que los asseñalam per tres iguals terminis, y Canonicas monicions sots dita pena de Excomunicacio Major *Latæ Sententiæ Ipso Jure, et facto incurrenda* Sian, y compareguen devant de Nos para dir, y denunciar tot lo que sebran, ó hauran oit á dir sobre dits delictas, alias dits terminis pessats, y no havent obtemperat el present nostron Monitori se proceira

contra de ells, á la publicació del Incurs de dita pena, y censura ab agrevacio, y reagravació de ella fins á la anathema Inclusivé, y á lo demes; que de dret, y estil tindra lloch sens mes citarlos, perque are per á las horas, los citam en forma ab aquets escrits. Y per extirpar, y escusar, á radice tal modo de delictas tan atroces, y de tant mala consequencia en injuria, y agravi de tot aquest Reyna, Santedat y Virtuts de tant gran Sirvent de Deu, y escusar peccats tan graves contra la Divina Magestat, llevant á dit Illuminat Doctor, y Martyr el Beato Ramon Llull los falsos testimonis de dirli heretje, y altres injurias. Ordenam, y menam que de aqui el devant ninguna persona de qualsevol grau, condicio, ó estament, que sia en pena de Excomunicacio Major *Latæ Sententiæ ipso facto incurrenda*, gos, ni presumesca, dir, ni pronunciar, que dit Venerable, y Gran sirvent de Deu sia heretje, ni dir, ni fer contra de ell, y las suas Imatges ninguna injuria, ni agravi, de fet; ni de paraula, ni contra la sua fama, Santedat, y virtuts, alias provat dit delicte, seran publicats incursos en dita pena, y Censura ames de las penas, y censuras en que heuran Incorregut statuidas per los Segrats Canons, Bullas, y Constitucions Pontificias, y altres á nostron arbitre reservadas, y para que venga, á noticia de tots, é ignorancia, no es puga allegar menam las presents esser publicadas en nostra Iglesia Cathedral, y

dames Parroquials, axi de la present Ciutat, com Part Forana, y afixar en las portas de ellas, y dames llochs publichs á hont convinga. Dat en Mallorca en Nostron Palacio Episcopal als 26 Juliol 1699. — Pedro Arpo. Obispo de Mallorca. — Demandato suæ Illust. et Reverend.ª Dñonis. Joannes Odon, Garcia Nott. Scriba Major, ac Sacretarius Curiæ Eccle, Majoric. — *Nullus amoveat sub pena Excomunicationis.* — En la estampe de Melchior Guasp Impresor de la Vniversitat.»

Observa el reverend Terrassa que «no donaren gran resultat les diligencies llavors fetes; hi hagué sospites contra el Llicenciat Baltasar Calafat, a qui s'agafá y posá á la presó, sortint després condemnat á pagar una llantia de plata de valua de 100 lliures, moneda de Mallorca, pera esser penjada davant el sepulcre del Beato Ramón. No se li pogué provar el delicte, pero dins el calabosso va cometre l'atentat de rompre y cremar una estampa del Illuminat Doctor.»

Mentrestant la Justícia cercava els verdaders delinqüents, la ciutat estudiava la millor manera de desagraviar a Déu Nostre Senyor ofés en la persona d'un dels seus escullits estimadíssims. Els Magnífics Jurats, que en aquell temps eren En Salvador Sureda de Santmartí, En Francesc Antich de Llorach, En Francesc Comellas i Miralles, En Francesc Serra, En Miquel Bertrán i N'Antoni Brotat i Barceló, resolgueren fer a la Seu

una molt solemne festa de reparació a honra de la Immaculada Verge i per glòria del Beat Llull, i el dia 3 de Juliol els Jurats per l'estat militar i mercantil (Comellas i Serra) demanaren a n'el Capítol Catedral el permís per a celebrar-la, el qual els fou concedit desseguida i amb gran alegria d'aquella exemplar Corporació Eclesiàstica. Per mitjà de crida es convidà als veïns de Palma a pendre part a la funció i a posar lluminàries en les nits del 8 i 9 d'Agost. El dia 3 d'aquest darrer mes, alguns sacerdots de la santa Església obtingueren llicència per adornar, tan sols per a dita festivitat, la capella de Santa Cecília, posant-hi l'imatge del gloriós Màrtir de la fe catòlica, i el dia 6 es donà autorització a l'Universitat per a que'ls Claustres de la mateixa assistissin a la festa i processó amb borles i capirotes, això és, amb el sòlit i acostumat vestit acadèmic.

Convidat, el dia 7, pels Jurats el Molt Illustre i Reverend Capítol, dos dies després es feu la festa de la manera que's diu en la següent relació inèdita, que devem a un diligent arxiver i que havem lleugerament esmenat en la part ortogràfica :

«Diumenge, als 9 Agost 1699, Dominica 9.ª post Pentecostes, á petició dels Magnífichs Jurats se feu en la Iglesia Cathedral solemníssima festa en honra del Illuminat Doctor Mártir Beato Ramón Llull, Patró de la Universitat y Regne de Mallorca en la forma

següent : Vuyt dies antes repicaren, en una hora passat mitx día. Repicaren totes les Parroquies y Convents, y tiraren tres cárregues los mosquetes y arcabusses. A les vuyt y tres quarts del matí tocaren lo Ofici major, y quan deyan Nona vingué el Señor Virrey, y los Magnífichs Jurats, y el Magistrat ab la major solemnitat y acompanyament, ab ses trompetes y tambors com se acustuma. Vingué després la Universitat Literaria ab xeremíes, ab son Bidell ab massa alta devant del pendó, en forma tots, ab capirota y borles; portava el pendó el Dr. Ramón Llinás, Rector de Sancta Eulalia, y colaterals el P. Mtre. Joseph Matheu, Monjo del Convent de la Real, y el P. Diego Garcíes, de Montission. Seguí al pendó el Illtre. y Molt Reverent Dr. D. Francesch de Togores, Prevere y Canonge, Rector de dita Universitat, ab son caudatari que li aportava la falela, y li eran colaterals los Egregis Señors D. Albertí Dameto, Marqués de Bellpuig, y D. Juan Puig, Conte de Montenegro y Montoro, Protectors de la Universitat; seguintse los quatre Claustros de Theología, de Jurisprudencia, de Medicina y de Filosofía; e assentaren el pendó en la part de la Epístola, en lo Altar major, en lo anell qui está fixat en el bras del banch de lo Altar major a dita part de la Epístola. Prengué assiento el Señor Rector en el bancal primer de la matexa part, y després el Marqués y el Conte, y seguit el

Dr. Llinás, y per ordinem el Collegi de Theología, y consecutivament el Collegi de Medicina, y en la altre part se seguí el Collegi de Jurisprudencia, y consecutivament el Collegi Filosofia. La noblesa estava a son puesto, y los Collegis de dits Claustros ocupavan tots los banchs inferiors. El Señor Bisbe assistí al cor ab tot lo Capitol y clero. Acabada Nona se feu señal, y començá lo Ofici major ab música a quatre cors: per axó feren un cadafalet en la capella del Sanct Micalet. Cantaren la Missa los Illtres. Señors Canonges D. Gregori Quint Çaforteza, Sacrista, y D. Domingo Sureda; Subdiaca lo Rnt. Antoni Pou, Pre., Domer; Companyó lo Rnt. Juan Alguer, Pre. y Domer. Les dotze Capes ab los dotze bordons vingueren a donar el Gloria; y saludat que hagueren el Señor Virrey y Jurats, a la altre part saludaren el Illtre. Señor Dr. D. Francesch de Togores, Pre. y Canonge, Rector de la Universitat: al partirse feren lo matex. Predicá el M. Rnt. P. Mtre. Joan Roldan, Visitador de la Companyia de Jesús. Acabat lo Ofici major se partiren en lo matex modo que vingueren.

»A les tres de la tarde tocaren Vespres, y digueren nou llissons de morts per lo Aloy (1)

(1) Manera especial de solemnisar l'Ofici diví, caracterisada per lo toch de Ne Aloy, la campana major de la Seu.

que entrava del Illtre. Señor D. Llorens Flor, Pre. y Degá, del gloriós Sanct Llorens. Tregueren la Llet de Nostra Señora, digueren Vespres solemníssimes a quatre cors, com lo matí : feu Vespres lo Señor Sacrista Çaforteza. Acabades Completes vingué lo Señor Virrey, Jurats y Monseñor Illtre. per assistir a la processó, que se feu amb la major solemnitat. Aná al Convent de Sanct Francesch. Aportaren la Llet de Nostra Señora. Feu la volta per el carrer den Morey, per Plassa, per el carrer de Sanct Francesch, surtint de Sanct Francesch per Nostra Señora de la Mamella; per la Gabella de la Sal devallá per la Argentería, Segell, y per Cort a la Seu. Feren la processó los Illtres. Señors Canonges, Sacrista Çaforteza y D. Domingo Sureda : foren de port los Illtres. Señors Ballester, Cabiscol, D. Ramon Salas, D. Miquel Serralta y Castillo. Dites Completes se començà la processó. Vingué la Universitat ab les xeremíes devant, y se començà la processó. Portava el pendó el dit Dr. Llinás, y foren Colaterals el Dr. Mathia Muntaner, Rector de Sanct Jaume, y el Dr. Martí Alemañy, Rector de Sanct Nicolau : seguí després lo Señor Rector de la Universitat ab los Protectors, ab lo Bidell seu ab la massa alta, y després los quatre Collegis tots ab les insignies de la sua Facultat. Seguí després el pendó de la Seu, y los Oficis ab sos pendons y atxes, y lo Ofici de blanquers honrá

la processó en cosa de trenta parelles de atxes, ó mes. Després dels Oficis seguiren les Relligions, quiscun ab son tabernacle, exceptat la Relligió de Sanct Francesch; se señalá ab les altres que el Provincial feya la capa, y entre cada parell de Religiosos anaven dos seglars ab atxes; y després seguiren les Parroquies, quiscuna ab son tabernacle, y després el clero de la Seu ab son tabernacle; de la Confraria (1) acompanyaren ab quatre atxes. Venian després los capellans Doctors ab los Señors Canonges ab capes, y Monseñor Illm. El tálamo aportava el Magistrat. Hi hagué distribució que pagaren los Magnifichs Jurats, de que donaren un sou per quiscun, tant capellans com relligiosos, y los qui anaven de Universitat, que anaven ab borlas, tingueren la matexa distribució, y les dotze Capes ab bordons, Dignitats y Canonges tingueren doble. Passades les Parroquies y el Clero, se entoná en el Cor per los primatxers lo himne Ave maris stella, y el cantaren fins a Sanct Francesch : arribada la Relliquia al Altar major cantaren la antífona Conceptio tua, y la antífona de Sanct Francesch Hic vir despiciens mundum; digueren los minyons els versets, y el Señor Sacrista digué les oracions de Nostra Señora

(1) La de Sant Pere y Sant Bernat, estretament lligada ab la Santa Iglesia Catedral. El seu venerable Consell estava compost de Beneficiats de la Seu.

y de Sanct Francesch, y, dites, entonaren el Tedeum, y prosseguiren. Acabat el Tedeum entonaren lo himne Quem terra, y desprès Oh gloriosa virginum, fins a Cort, ahont cantaren un villancico, verset y oració de Sanct Sebastiá ab la antífona; y després prosseguiren ab los sobredits himnes de Nostra Señora fins a la Seu, ahont entonaren la Salve entrant la Relliquia; y arribats al Altar major se conclogué ab lo verset y oratio de la Salve, y el Señor Bisbe doná la benedicció, y estigué conclusa la processó, y tots s'en tornaren amb la matexa solemnitat que vingueren : la Universitat torná al Estudi General. (1)

»Se entoldá la Capella de Sancta Cecilia ab los brocats de la Seu, y ab el quadro del Beato Ramon Llull, ahont tot lo dematí se celebraren misses, ab caritat de quatre sous, per los devots capellans y Doctors de la Seu del Beato Ramon.

»El motiu de tanta solemnitat fonch lo escarnio, mofa, injuria y desacato que als 12

(1) «Els carrers del transit y molts altres de la ciutat foren adornats ab multitut de domassos, altars é imatges del Beato Ramon iluminades ab raigs é inscripcions laudatories, essent tal lo concurs qu'ab molta pena's podia caminar per elles; l'alegria era inmensa, y aumentava'l goig y animació ab lo repich de les campanes, al so dels clarins y l'avalot de les descárregues dels baluarts. Els Jurats y Sindichs Clavers donaren coneixement del fet a S. M. per medi de son Secretari.» (Terrassa, lloc citat.)

Juñy proppassat se feu al dit Beato Ramon Llull trobant el cap, y mans, y altres porcions de la figura qui estava en el platillo ab que se repleguen les almoynes del Estudi General de dit Beato Ramon Llull ab un ganivet en lo Estudi General, y el cos en Sanct Francesch devant del portal de la cel·la del Pare Rector (sic) Capdebou, y allí escrit : Inter hæreticos locum; y en desagravi de tanta calumnia resolgué tota la Ciutat y Consell General de fer dita festa, en que el dissapte a Avemaría pujá Ne Aloy : repicaren los dos vespres de les alimares ab lluminaria per tota la ciutat y altars per tota la ciutat en honra del Beato Ramon Llull, y per ser dit Beato Ramon Llull tant devot y primer defensor de María Pura en lo primer instant del seu ser per ço se ha dedicat y celebrat tan solemne festa a Nostra Señora cantant la sua Missa votiva, passetjant ab tanta solemne processó la Llet de Maria Santíssima, pera que se digne dita celestial Señora donar providencia pera que quede vindicada tal y tan sacrílega injuria, y sia exaltada la honra de tan Venerable y Benaventurat devot seu, y se exalte el culto inmemorial del metex, y se don cuidado á la Causa de la sua canonisació Amen.»

XXXIII

COMENTADORS I ALTRES DEIXEBLES DEL BEAT RAMON LLULL DURANT EL SEGLE XVII

L'Escola Luliana no produeix cap figura de relleu, ni brilla en l'estelat cel de les doctrines propagades pel Doctor Arcangèlic, cap estrella de primera magnitud durant el segle XVII; mes en canvi alguns ingenis de superior cultura i penetració agudíssima, defensaren la possibilitat d'una Art Universal, boi blasmant alguns d'ells de l'*Ars Magna* del Beat Ramón Llull, i no sols es pronunciaren per una possibilitat més o menys hipotètica, sinó que fins ensajaren resoldre-la enmatllevant, a voltes l'harmònica concepció del Il·luminat Doctor; un d'aquests és el jesuïta P. Sebastià Izquierdo de Alcaraz, catedràtic de teologia en la Universitat d'Alcalà de Henares i Censor de l'Inquisició. Aquest talent superior escrigué una obra que s'imprimí a Lió de França l'any 1650, qual títol kilomètric, és com segueix : *Pharus Scientiarum, ubi quidquid ad cognitionem*

humanam humanitùs acquisibilem pertinet, ubertim juxta atque succintè pertractatur; Scientia de Scientia ob summam universalitatem utilisima, scientificisque jucundissima, scientificâ Methodo exhibetur: Aristotelis Organum, jam penè labens, restituitur, illustratur, augetur atque a defectibus absolvitur; Ars demum legitima ac prorsus mirabilis sciendi, omnes que scientias in infinitum propagandi et methodicè digerendi, a nonnullis antiquioribus religiosè celata, a multis studiosè quæsita, a paucis inventa, a nemine ex propriis principiis hactenus demonstrata demonstratur, apertè et absque involucris mysteriorum in lucem proditur: quo veræ Encyclopediæ orbis, facilè a cunctis circumvolvendus, eximio scientiarum omnium emolumento, manet expositus. Encara que'l P. Izquierdo en aquesta obra combat al Beat Llull, n'obstant podem considerar-lo com un deixeble d'ell, perquè comenta, desenrotlla i defensa l'existència d'aquesta ciència Universal aplicable a totes les demés ciències particulars. D'aquest lulià en parlen llargament l'Iu Salzinguer, i el P. Pascual en son «Exàmen de la crisis...» tomo I, pl. 72.

Dintre la mateixa classificació que l'anterior, devem encabir-hi el savi jesuïta alemany Atanasi Kircher, de gran erudició i sòlida doctrina.

Escrigué una obra en dos tomos en foli, impresa a Amsterdam l'any 1669, rotulada:

Ars magna sciendi in duodecim libros digesta qua nova et universali Methodo per artificiosum Combinationum contextum de omni re proposita plurimis et propè infinitis rationibus disputari, omniumque summaria quædam cognitio comparari potest. D'aquesta voluminosa obra en feu un compendi el P. Gaspar Knittel, també jesuïta, imprès a Praga l'any 1691, que'l titula: *Via Regia ad omnes Scientias et Artes, hoc est, Ars Universalis scientiarum omnium artiumque arcana facilius penetrandi.*

El P. Kircher creu que l'Art luliana és un diamant en brut; ell desprecia la grollera figura de l'Art, però confessa que hi han tresors amagats, quals descubriments enriquirien admirablement el cabal científic; i és llàstima que una mentalitat tan superior com la del P. Kircher, no hagués llegida l'*Art inventiva* i altres llibres del Beat Ramón Llull, perquè d'haver-ho fet hauria tinguda una major llum per trobar aquells tresors que pressentia amagats dins la barbre contextura de la concepció luliana. També d'aquest lulià en parla llargament l'Iu Salzinger en el primer tomo de l'Edició Moguntina.

Altres lulians estrangers cuidaren d'es campar les doctrines del nostre Mestre més o menys adulterades, com són: el cèlebre jurista Juli Paccio de Vincencia, que escrigué una *Ars lulliana emendata in quatuor libros*, impresa a Lió en 1618 i en octau; a París en

francés l'any següent i també en octau; i a Nàpols l'any 1631 en quart. En Paccio de Vincencia feu aquest petit comentari a l'*Art breu* del Beat, per corretgir cada una de ses parts i donar-les-hi una nova forma. També trobà molts defectes a n'en Llull, però de la lectura de son comentari se'n dedueix que, no entengué lo que pretenia esmenar.

El doctor parisenc Rvnd. Nicolau Xanteville, prevere, que ensenyava a la Sorbona una *Ars bene discurrendi vel Methodus facilis ad inveniendum, formandum, stabiliendum et multiplicandum solidum discursum in cathedra et in pulpito,* que feu imprimir a Paris mateix l'any 1666.

El P. Fra Bassili Poliviacensus, de la ordre tercera de Menors, que morí, segons en Wadding, a París l'any 1645. Escrigué uns *Commentaria in artem Raymundi Lullii* i uns *Commentaria in Metaphysicam seu de ente universalissimo secundum Raimundum Lullium.*

Huc Carbonell, vulgarment Carbonet, francès i també de la tercera ordre de Menors, publicà a París l'any 1620, *Artis Lullianæ, seu Memoriæ artificialis secretum explicitum oratoribus, et prædicatoribus utilissimum,* que segons sembla, no és de tanta utilitat com indica son títol.

El caputxí fra Iu de París (Ivone Parisiensis), feu imprimir a Lió de França l'any 1672, sa obra en quatre tomos titolada: *Digestum*

Sapientiæ, in quo habetur Scientiarum omnium rerum divinarum atque humanarum nexus et ad prima principia reductio, en la qual s'hi demostra molta erudició i s'hi alaba degudament l'admirable sabiduria del Beat Ramon Llull, exposant ensems amb bastanta claretat la baixada de l'enteniment i la doctrina necessària per veure la possibititat i utilitat de la Ciència Universal o Ars Magna luliana.

El P. Joan Baptista Ptholomeo, de la Companyia de Jesús, en sa «Filosofia del enteniment dels sentits» que imprimí a Roma l'any 1696, en el llibre IV, thes. 15, parlant de la manera com s'han de trobar els medis per provar qualsevol proposició, explica breument l'Art del Beat Llull, i afegeix que, si aquelles regles es comprenguessen bé i es guardassen en la memòria, amb elles es podria obtenir fàcilment un arsenal d'arguments en qualsevol matèria.

En Pere Bodovin, senyor de Montarsis, noble francès, qui en 1651 estampà a París sa obra magna: *Le traitè des fondements de la Science Gènerale et Universelle,* ensenya el modo de trobar màximes immediates i mediates, i el mètode de treure d'elles teoremes, induccions i conseqüències, i d'aquest modo i amb aquests medis indagar les veritats més altes i més útils. El llibre d'en Bodovin es divideix en quatre parts: en la primera hi han les condicions i regles necessàries per aparellar al neòfit i dirigir-lo cap a la profitosa ad-

quisició de la veritat; en la segona, hi han els principis universalíssims del Art General, que són, segons aquest autor, dos els positius : l'*ens* i l'*unitat,* i dos els privatius o negatius : el *no-res* i el *zero,* en qual descripció i exposició s'hi estèn llargament; en la tercera, dedueix dels esmentats principis les Màximes o Condicions; i en la quarta, hi posa les Proposicions, els Teoremes i les Demostracions. Aquest mètode és el més digne d'alabança per ésser el més exacte, ja que basant-se en principis universals i coneguts per ells mateixos, es troben i es demostren els principis secundaris i per aquests s'arriba a lo individual i particular de les Ciències; i vice-versa, considerat un objecte particular qualsevol, es pot retrocedir des de l'individu fins a l'espècie, i de l'espècie al genre, segons afirmació del propi autor, que en la part primera, foli 15, diu : *Faciam etiam videre modum inveniendi primas maximas Artium et Scientiarum per quem ordinem possunt stabiliri illarum prima fundamenta, et quomodo conveniat descendere de generali vel universali et transire per speciem ad faciendam applicationem ipsi individuo: iterumque ascendere de individuo, transire per speciem usque ad genus vel universale: et per quam viam possint extrahi ab uno solo et unico principio omnes Artes et Scientie ac referre seu reducere totum ad dictum principium sequendo ordinem rerum realium.*

En 1668, publicà a París el mateix Bodovin, un «Traitè de la Raison», on hi explica l'orígen de la raó i lo que aquesta és en Déu, en l'Art i en la Naturalesa; i com per medi de la mateixa podem trobar la veritat, fer-ne aplicació a la baixada de l'enteniment i tornar als principis del coneixement, seguint l'ordre de la naturalesa i el mètode de la Ciència Universal.

El canonge borgonyés Pere Morestello, publicà una *Encyclopedia sive Artificiosa ratio et via circularis ad Artem magnam et mirabilem Illuminati Magistri Raymundi Lulii, per quam de omnibus disputatur, habeturque cognitio,* que fou impresa en 1646 a Rouan per Julià Courant. Además dit autor donà a llum altres dues obres; la una es titula «Academia del Art Kabalistica», impresa a París l'any 1621; i l'altre, «La Reina de totes les ciències», impresa l'any 1631.

Ningú com en Morestello ha fet tan merescuts elogis de l'Art d'en Llull, com és de veure en l'introducció de sa obra la *Enciclopedia,* però hauria sigut també de desitjar, que ell s'hagués ajustat a n'aquella Art, perquè així quan els entesos en dita Art llegissen la Enciclopèdia, poguessen trobar-hi tot lo que hi manca.

Durant aquest segle la casa Zetznerus de Strasburg, publicà diferentes edicions de les obres del Beat Ramon Llull i de sos comentadors i deixebles, donant preferència a les

obres apòcrifes d'alquimia, contribuint amb això a fomentar la falsa opinió de que'n Llull havia cultivades les ciències ocultes i format entre els alquimistes i falsos agorers i impostors. Ja s'ha provat fins a la evidència que en Llull repugnà i combaté aquelles males arts, i que la ciència que ell ensenyà fou més noble i elevada, i fins la Universitat i escola de medicina d'Aix (Provensa) aprovà en 6 de Juny de 1660, la medicina universal luliana.

Un dels més actius propagandistes i ferms conreadors de la medicina luliana, fou el doctor i metge del qual se servia el Rei Lluis XIV de França, Joan d'Aubry, abat de Nostra Senyora de l'Assumpció de París. Aquest autor escrigué una obra titulada «El triomf del Archeo y la maravella del mon, o la Medicina universal y verdadera per tota classe d'enfermetats les més desesperades», que s'imprimí a París l'any 1645. En aquest llibre hi ha una imatge del Beat Ramon Llull adornada amb raigs, i d'ella és la següent inscripció: *Mirabilia mirabilium maximè admirandorum Doctoris Archangelici Sancti Raymundi Lulli Martyris, Magistri Sapientiæ, Principis intelligentiæ, inventoris doctrinæ, Fundatoris Scientiæ, et Monarchæ omnium Philosophorum et Doctorum*, que s'imprimí a París aquell mateix any al peu d'unes estampes on hi era gravada l'imatge del Beat amb raigs.

Tanta era la celebritat d'en d'Aubry en les ciències mèdiques, que gran part d'aquest llibre està compost de cartes enviades donant-li gràcies per curacions fetes de moltes enfermetats que la Medicina tenia per incurables.

El Mestre de qui l'abat d'Aubry aprengué la medicina fou el mateix Beat, segons pròpia confessió del metge de Lluís XIV, i sigué tal l'acceptació que tingué aquell llibre, que vivint son autor s'imprimí cinc vegades, essent traduit al llatí, a l'espanyol, a l'italià i a l'anglès.

El P. Custurer cita del abat d'Aubry, altra obra titulada : «Triomf del Amor» dedicat al Rei de França; i en aquesta dedicatòria hi explica moltes coses referents al culte que's dóna al Beat Ramon Llull, fa una breu apologia de sa doctrina, citant una multitud d'autors que escrigueren en favor d'ella; i després manifesta les declaracions favorables dels Comissaris Apostòlics i Inquisidors, els Privilegis dels Reis de França i Aragó i molts altres documents.

Publicà una altra obra titulada: «Sol del Microcosmos» en la qual dóna la teoria de la medicina; i traduí al francès el llibre «De amic i Amat» amb el títol de «Medicina universal de les ànimes».

En Marcial Cenomanensis, de la tercera ordre de Sant Francesc, donà a llum en Roma també unes anotacions a aquest ma-

teix llibre, rotulades : «De meditationibus totius anni, alias de Amico et Amato».

Entre els nostres autors, mereixen esment especial els comentaris que a dit llibre hi feu la venerable Sor María del Santíssim Sagrament, amb el títol de «Llibre de càntichs expositats del Beato Ramón Llull», formant un tomo en quart manuscrit de 411 planes i qual còdex català posseïa el Sr. Prohens, segons afirmació de D. Joaquim M. Bover.

També tenim, encara que manuscrits, la exposició que en llatí feu el P. Fra Pere Fullana, religiós observant, dels *Cantica de amico et amato, per doctorem cœlitus illuminatum et martirem invictíssimum B. Raymundum Lullum composita;* i els *Commentaria libri contemplationum B. Raymundi Lulli,* formant quiscun un tomo en foli bastant voluminosos, quals originals es conservaven segons D. Joaquim M. Bover, en la Biblioteca del convent de Mont-sió el primer i en la del convent de Sant Francesc el segon.

D'altres célebres lulians de la dicentena centúria, ja n'havem fet esment com són : els Pares fra Rafel Barceló, fra Ramón Zanglada, fra Bartomeu Oliver, el canonge Antoni Bellver i el P. Fra Francisco Marçal.

Aquest últim és sens dubte, el deixeble més significat del Beat Ramon Llull i el qui més es distingí durant el segle XVII en les terres mallorquines. Quan la ciutat de Mallorca a 6 de Novembre de 1645, el nomenà

síndic per sostenir a Roma la causa luliana, escrigué un folletó dividit en cinc capítols, titolat: «Breve memorial, escuela del divino amor, ó relación compendiosa del fervoroso deseo y afecto grande que el bienaventurado mártir Raimundo Lulio de la tercera orden de San Francisco tuvo al martirio, procurando se dedicasen clérigos y religiosos doctos á la predicación evangélica y conversión de los infieles, en que brevemente se defiende este preclarísimo Dr. de las imposturas tan agenas de su santo zelo y obediencia perfecta á la Santa Iglesia Romana», que feu imprimir més tard al davant de sa altra obra: *Resolutiones quæstionum egregii præceptoris B. Raymundi Lullii, tertii ordinis S. Francisci Doctoris illuminati super quatuor libros magistri sententiarum sive summa Lulliana.— Palmæ Balearis Typis Petri Frau impr. S. Inquis. Superiorum licentia. MDCLXXIII.* Forma un tomo en quart en el qual hi han 80 planes de preliminars i 432 de text sens comptar un índex de coses notables que va sens foliar.

Altres llibres ens queden del P. Francisco Marçal, i són: *De arte inveniendi medium singulare certamen orbi literario examinandum exponitur;* imprès a Palma l'any 1666 i forma un tomo en quart de 410 planes sens comptar-hi els índex i preliminars. Hi han en aquesta obra moltes i excel·lents notícies no sols dels escrits del Beat Ramon Llull, sinó

també dels del bisbe Joan Caramuel. Es divideix en tres parts : motiu del certàmen; dotze conferències; i resolució i judici del mateix.

Epistolæ familiares pro arte generali, in B. Lulli doctor illum, obsequium, ostensionem parvuli e monte Randino, contra statuam abscissi lapidis, limpidissimorum quinque de baleari torrente electionem ad versus Goliath, a perillustribus Regni consulibus, juratis didascaliæ lullianæ patronis Gab. de Berga domicello, Joan. Ant. Nadal, Francisco Vanrell civibus militaribus, Josepho Amer, Francisco Cañellas, mercatoribus, et Hieronimo Denus, aurifice, typ. mandate. La primera part d'aquesta obra fou impresa a Palma en la impremta de Pere Guasp l'any 1668, i la segona en l'impremta de Rafel Moyà i Tomàs l'any 1669. Forma un tomo en quart i conté sis cartes llatines que el P. Francisco Marçal escrigué des de Mallorca al Dr. Francisco Malaval, resident a Marsella i les contestes d'aquest. En aquesta correspondència proposa l'un i resol l'altre alguns dubtes sobres l'Art General del Beat Ramon Llull, de qual doctrina n'eren ambdós catedràtics.

«Memorial selecto para los profesores de la escuela Luliana y devotos del Beato Raymundo Lulio Mártir.» — Mallorca, Pedro Frau, 1673. Folletó en quart de 80 planes.

Lectura super artem magnam B. R. Lulii, variis testibus ejusdem Lulli concinnata.

Forma un tomo en quart manuscrit, qual original es conserva en la Biblioteca del convent de PP. Jesuites de Palma de Mallorca.

Podem citar ademés al P. Agustí Nuñez Delgadillo, religiós carmelita, qui entre altres comentaris a l'Art del Beat Ramon Llull, feu imprimir en castellà i a l'any 1623 en Granada «Una breve declaración del Arte de Raymundo Lullio», formant un volum en octau, i a l'any 1624 un «Método facil para los predicadores».

D'altre carmelita, doctor i mestre en Sagrada Teologia, anomenat P. Guillem Pujol, natural de Mallorca, i que morí a l'edat de 55 anys el dia 20 de Juliol de 1698, sols se'n sap que fou orador eloqüentíssim i gran defensor de la Immaculada Concepció de María i de la doctrina del Beat Ramon Llull, segons assegura D. Joaquim M. Bover en sa «Biblioteca de escritores baleares».

En Francisco Gregorio, en son llibre «Harmonía de todo el mundo», es fa seves moltes sentències característiques d'en Llull, observa en gran part son mètode de discòrrer, i manifesta la proporció que guarda el món amb Déu. Encara que les sentències a que havem fet referència les classifica com a apotegmes dels Sants Pares i filosops antics, no obstant lo especial de sa doctrina sembla extret del Beat a qui cita en vàries ocasions, d'aquí que'l podem considerar verdader deixeble del Doctor Il·luminat. Sols devem re-

provar en aquest autor el que s'haja fiat massa abandonant-se als modos de discòrrer cabalístics, per qual causa i de alguna altre relliscada, ne te moltes de borrades de son llibre, per ordre del Expurgatori de la Suprema Inquisició.

El canonge de la Seu mallorquina, doctor Diego Dezclapez i Montornés, home erudit i de gran talent, escrigué *Super arte combinatoria ab illustrationem lulianæ doctrinæ*, manuscrit que vegé i cita el P. Pascual en la plana 84 en sa «Disertación sobre la aguja náutica...»; i també D. Vicens Mut, edició mihi, plana 457, al parlar de l'Art General d'en Llull amb les rodes de les lletres : «No me detengo ahora en la altísíma aplicacion de este instrumento, ya por no pasar de las noticias á la doctrina, y ya porque deseo la impresion de lo que doctisimamente tiene escrito sobre esta arte combinatoria, aplicacion y sus partes, el Dr. Diego Dezclapez y Montornés, felicísimo ingenio en todas facultades, sochantre de esta Santa Iglesia.» En Dezclapez morí a Palma el dia 23 de Juny de 1673.

D'en Miquel Gomez de Luna i Arellano, sols sabem que escrigué son llibre *De juris ratione et rationis imperio*, segons els principis i regles del sistema lulià.

I per últim devem fer esment de D. Alonso de Cepeda i Andrada, tinent de mestre de camp general i Governador de Tholup (Paï-

sos baixos), qui traduí a la llengua castellana el llibre d'en Llull «Arbre de la Ciencia», el qual imprimí a Brusel·les l'any 1664, i en aquesta mateixa ciutat donà a llum també un «Introducción del Arte General». Juntament amb l'«Arbre de la Ciencia» hi fou impresa una vida del Beat, en la qual s'hi explica la oposició que feu l'Aymerich a llurs doctrines, les declaracions i sentències favorables que contra d'ell obtingueren els defensors d'en Llull, lo que succeí al Concili de Trento i com se borraren ses obres del Índex de Paulus IV, i no's posaren en el de Pius IV. Copia després la sentència definitiva del Bisbe de la ciutat del Castell, i els Privilegis de Carles V i Felip II, en els que hi van també copiats els de llurs antecessors.

En 1666 i a Brusel·les sortí imprès en castellà i en llatí un altre llibre d'aquest autor, titolat : «Defensa de los términos, y doctrina de San Raimundo Lullio Doctor Illuminado, de la tercera orden del Seráfico Padre San Francisco, sobre el misterio de la Santísima Trinidad, contra cierto rescribiente judío de la Sinagoga de Amsterdam». Compuesta por el Teniente de Maestro de Campo General Don Alonso de Zepeda, Governador de Tholhuis, etc. — «Propugnatio terminorum, et doctrinæ Illuminati Doctoris Beati Raimundi Lullii, Tertii Ordinis Sancti Francisci, circa Mysterium SS. Trinitatis, contra quendam rescribentem in Synagoga Amste-

lodami, Iudæum. Auctore D. Ildephonso de Zepeda Generalis Campi Chiliarcha in Belgio Locumtenente, nec non Fortalitii Tholhuysiensis, ad Scaldim Gubernatore. Bruxellis sumptibus Balthasaris Vivien sub signo Boni Pastoris 1666.»

XXXIV

ERECCIÓ I FUNDACIÓ DEL SEMINARI CONCILIAR DE MALLORCA.—HAVENT SIGUT PRIMERAMENT LULIÀ PROMPTE ES CONVERTÍ EN CAMP OBERT DE DISPUTES ESCOLARS.—LA ORDRE DOMINICANA REPRESENTA L'ELEMENT ANTI-LULIÀ.—OPINIÓ GENS FAVORABLE DEL CÉLEBRE CARDENAL LAMBERTINI, SOBRES EN LLULL.—SENTÈNCIA DEL BISBE DE MALLORCA D. JOSEP ANTONI DE CEPEDA, EN 1749, CONFIRMANT LA IMMEMORIALITAT DEL CULTE QUE'S DÓNA AL BEAT LLULL.—TUMULTES I AVALOTS QUE S'ORIGINAREN A MALLORCA CONTRA LA SANTEDAT I LA DOCTRINA DEL BEAT.—INSTRUCCIONS DEL PAPA BENET XIV RESPECTE D'AQUEST ASSUMPTE, MANANT QUE'S DEIXÉS EL DIT CULTE EN SA POSSESSIÓ.—ATINADES CONSIDERACIONS DEL DR. MATEU GELABERT, PVRE., SOBRES EL PAPA QUAN PARLA COM A DOCTOR PARTICULAR, I SOBRES LES INSTRUCCIONS QUE BENET XIV DONÀ AL PROMOTOR DE LA FE.

Fins a l'any 1699 i després de no poques dificultats, el bisbe Dr. Pere d'Alagón i Cardona portà a la pràctica en Mallorca, la creació d'un Seminari tal com havia manat el Concili de Trento, on hi fos educada la joventut que aspirés al ministeri sacerdotal. En dit any, doncs, s'elegiren els diputats, que segons el Tridentí, tenien de intervenir en tot lo pertocant al Institut Conciliar que es tractava de construir. A 3 d'Octubre i a 24 de Desembre del propi any, es firmaren les escriptures per l'adquisició de la finca que's destinava a n'aquell obgecte. I a 29 de Juny de 1700, es celebrava ja la ceremònia de la inauguració del Seminari posat sota la invocació de Sant Pere Apòstol.

Aquest mateix bisbe Dr. Pere d'Alagón, que morí el dia 3 de Maig de 1701, i que ara formulava el Reglament de la nova institució, és qui ja havia dictades les Constitucions de l'antic Estudi General, convertit, gràcies a ses gestions, en Universitat Pontifícia Luliana.

L'objectiu primari i essencial dels Seminaris, segons el Tridentí, és, allunyant-los del món, contribuir a la formació de l'esperit dels joves levites; d'aquí que el bisbe Alagón confià la instrucció, com a cosa més secundària als diferents centres d'ensenyança ja establerts en aquella illa, senyalant l'espai de tretze anys pels cursos escolars que deurien seguir els seminaristes en qualsevol d'ells.

Al poc temps, les cases velles i ruïnoses que havien sigut adquirides i modificades per establir-hi el Seminari, dequèien llastimosament, fent-ne necessària una nova construcció que fos digne hostatje dels elegits del Senyor per evangelitzar el poble. A tal fi, el bisbe Fernandez Zapata encarregà al arquitecte Joan d'Aragó el projecte d'un nou edifici; i a 3 de Març de 1727 es començaven les obres que no s'interromperen fins el 19 de Desembre del any següent, quedant construïda una quinta part del edifici, que després es completà poc a poc fins a quedar definitivament acabat en 1772. (1)

Es distingí el segle XVIII per les enverinades controvèrsies escolàstiques; cada ordre religiosa era un exèrcit amb bandera pròpia, cada convent una fortalesa, i tomistes, escotistes i suaristes es disputaven la hegemonia del món intel·lectual. A Mallorca ademés d'aquestes escoles hi lluitava la luliana, que portava una existència quatre voltes secular i que havia sostingudes les més violentes guerres contra poderosos enemics. Era tal el nombre de deixebles que el Doctor Arcangèlic comptava en sa pàtria, que ja de molt antic els diferents matisos escolars restaren esfumats en aquella illa, i refundits en dos bàndols constantment enemics irreconcilia-

(1) Mateu Rotger i Capllonch, Pvre. — «El Seminario Conciliar de San Pedro»; Palma de Mallorca, 1900 ·

bles: lulians i anti-lulians. «Paralelamente a las controversias de la Escuela—diu en Menendez i Pelayo—es necesario estudiar las de la plaza pública, porque siempre las ideas han tendido a convertirse en hechos.»

D'aquí que el Seminari, novell planter de intel·ligències verges, no pogué substraure's d'aquella tumultuosa agitació, molt més encara, per quan els seminaristes es veien obligats assistir a les aules de diferents centres d'ensenyança, camp de batalla de les lluites escolars.

De bon hora els Superiors i alumnes del Seminari formaren entre els rengles lulians; i en 1721 el seminarista Antoni Mesquida i Cladera guanyà per oposició una càtedra de filosofia luliana vacant en la Universitat del Regne de Mallorca, la qual ocupà immediatament a pesar d'ésser encara alumne de Moral. També era catedràtic de prima el doctor Joan Blanguer, un dels més entusiastes i acèrrims lulians del segle XVIII, quan el 24 de Setembre de 1722 fou nomenat Vice-rector del Seminari.

Com expressió d'afecte a la doctrina i de veneració a les virtuts del Màrtir de Bugia, s'introduí en les pràctiques diàries de pietat, el resar els seminaristes en comunitat, un pare nostre *ad beatum Raymundum*, davant una petita imatge del Beat que s'havia col·locat en la capella.

Mes, per la diversitat i oposició de les di-

ferentes escoles en les quals rebien els seminaristes llur instrucció, i per les múltiples tendències de les aules no sols de la Universitat, sinó també de les dels convents, on s'hi fomentava l'esperit d'intransigència doctrinal, prompte es notà en el Seminari el gèrmen de discòrdies intestines que augmentaren amb el temps i donaren lloc a greus conflictes difícils de remeiar per part dels Bisbes. (1)

La ordre dominicana que ja sempre s'havia distingit per sa terca oposició a la Escola Luliana, continua sa tradició de ferma lluita, com ho demostra un folletó del P. Fra Tomàs Barceló, catedràtic de la Universitat que morí en 1723, i que's guarda manuscrit en la Biblioteca de Mont-sió, rotulat : «Observaciones para probar la condenacion de un sermon predicado en honor de Raimundo Lulio». I la diatriba titolada : «Respuesta de un Eymerique á una carta de un Lullista, amigo suyo; sobre la diferencia ó reparo que tienen los dominicos en Mallorca a concurrir en los cultos de Lulio», obra en quart, qual original manuscrit es conserva també en la Biblioteca de Mont-sió, essent-ne autor el P. Fra Pere Màrtir Alberti. No obstant, aquest religiós dominic quan a 5 de Desembre de 1747 es presentà davant del Bisbe de Mallorca com testimoni en el Procés instruït per confirmar l'antigüitat del culte que's do-

(1) Mateu Rotger i Capllonch, Pvre. — Op. cit.

nava al Beat Ramón Llull, digué que «sempre ha nomenat y ha sentit anomenar al Beat Ramon Llull amb el títol de Beat; y sempre ha dit y ha sentit a dir Beat Ramón, entenent-se que's referien á l'esmentat Beat Ramón Llull.» Són notables aquestes paraules — afegeix D. Joaquim M. Bover — per tractar-se d'un adversari. El P. Alberti fou prior del convent del PP. Predicadors de Palma de Mallorca i morí el dia 8 de Juliol de 1769 en aquella mateixa ciutat.

* * *

Era per aquestos temps, quan l'arquebisbe de Bolonya, Prósper Lambertini, escrivia la obra : *De beatificatione Servorum Dei et Canonizatione Sanctorum*; i en el llibre primer, capítol 40, parla llargament i per cert gens favorable del Beat Ramon Llull. Per mes que 'l Cardenal Lambertini gosa d'una justa fama d' ésser home d'extensíssima cultura i d'un nivell intel·lectual superior, creiem que en aqueixa qüestió fou sorprés en sa bona fe, quan assegura — basant-se en la Butlla que a nom de Gregori XI publicà l'Aymerich — que no n'hi ha prou de l'antiguitat del culte donat amb tolerància dels Ordinaris al Beat Ramon Llull, per honorar-lo i poder-lo comptar entre els sirvents de Déu beatificats, quan per altre part hi ha una raonada sospita de que'l sentir de la Seu Apostòlica és més aviat desfavorable que no pas favorable a dit culte.

I aquesta raonada sospita la fonamenta, com ja hem indicat, en la Butlla que's llegeix en el *Directori* de l'Aymerich; i també, en el testimoni del Cardenal Albicius, que en son «Tractat de inconstantia in Fide», cap. XL, exposa que, tan en el segle XVI com en el principi del XVII, les Sagrades Congregacions del Índex i de la Inquisició reprovaren en sessió tinguda davant del Papa Paulus V les obres d'en Llull.

Llegint detingudament lo que del Beat Ramon Llull escriu el célebre Cardenal Lambertini, es veu palesament que en aquesta qüestió fou sorpresa sa bona fe, com havem dit abans, i els qui hagin tinguda paciència de seguir el fil de la present Història des de son començament, no podran menys de donar-nos la raó, i així ens excusarem de fer un anàlisi crític dels arguments empleiats per l'arquebisbe de Bolonya, per no repetir-nos en tot lo que tenim exposat. Un fet ben eloqüent està en pro de la nostra tesi, això és : tothom sap que'l Cardenal Lambertini l'any 1740, pujà a la Seu Apostolical amb el nom de Benet XIV, i quan ja Papa se li demanà pel culte al Beat Ramon Llull, no'l condemnà pas, ni tan sols el prohibí, sinó que decretà que res s'innovés en aquest litigi.

Molt oportunament serà fer remarcar la sentència amb que'l bisbe de Mallorca D. Josep Antoni de Cepeda, en 1749, tancà el Pro-

cés que s'instruïa respecte de l'antiguitat o immemorialitat del culte amb que's venerava el Beat Ramon Llull, qual traducció castellana publicada pel Dr. Mateu Gelabert, Pbre., en la *Revista Luliana* (1) diu aixís : «Nos D. José Antonio de Cepeda, por la gracia de Dios, etc. Vistos los escritos y los canones presentados y diligentemente compulsados. Vistas las visitas etc. Supuesto que consta por las deposiciones de casi todos los testigos y por la comun fama y uniforme asentimiento de sus ascendientes, todas conforme en esto, que la primitiva elevacion y culto fué prestado al susodicho venerable siervo de Dios el Beato Ramon Lull inmediatamente después de su muerte, con asentimiento del entonces Obispo predecesor nuestro, como aparece tambien en una excelente pintura que representa el entierro del indicado siervo de Dios, la cual es debidamente custodiada en la sala capitular de esta ciudad y se expone publicamente á la veneracion de los fieles, que tambien fué por Nos reconocida y examinada, mediante juicio de peritos, que han declarado ser de muchos centenares de años de antigüedad; considerando que el primitivo culto prestado al antedicho siervo de Dios por el Obispo á la sazón reinante, predecesor nuestro, ha sido sin contravencion

(1) Nom. 21, corresponent al mes de Juny de 1903, plana 163.

alguna continuado por todos sus sucesores: Por esto y por otros motivos (invocando el nombre de Cristo) decimos, decretamos, declaramos, pronunciamos y definitivamente sentenciamos que consta que se presta y se ha prestado culto al venerable siervo de Dios Beato Ramon Llull mas de cien años antes de los mencionados decretos, (1) y esto á ciencia de los Ordinarios de la Diócesis mallorquina, y, por tanto, esta causa está en el caso exceptuado en los indicados decretos, expedidos acerca del *non cultu*, del Santísimo Papa Urbano VIII; y, por consiguiente, declaramos que en esta Causa de ningun modo se ha contravenido, sino puntualmente observado, los citados decretos. — Así lo decimos, decretamos, declaramos, pronunciamos y en definitiva sentenciamos, no solo en la forma descrita, sino en el mejor modo posible, etc. — Así lo firmé jo José Antonio, Obispo de Mallorca, Juez ordinario. — Dada, leida, etc. en el año 1749, dia primero de Octubre. — Miguel Alomar, Clérigo, delegado por Autoridad Apostólica para Notario actuario.»

* * *

Era l'any 1750, quan per mitjà del Beat Ramon Llull s'obtingué en una gran sequia el benefici de la pluja, i en acció de gràcies

(1) Es refereix als decrets del Papa Urbà VIII.

a tal favor es cantà un solemne *Te Deum.* Com de consuetud, els frares de Sant Domingo no assistiren en aquell acte, originant-se d'aquí alguns tumultes y desordres en la via pública, lo que tot sovint solia succeir. Mes per defensar el llur procedir dels Pares Predicadors, fra Sebastià Rubí, religiós de la mateixa ordre, escrigué un folletó titolat : «La verdad sin rebozo : manifiesto en que se declaran los motivos que han tenido los religiosos dominicos de Palma para no asistir á un Tedeum dirijido al V. Raimundo Lulio en 24 de enero de 1750». Encara que aquest manifest no arribà imprimir-se, corregué no obstant manuscrit formant un tomo en foli, en el qual l'autor, que amagava son nom, truncant els textes del Beat, del Dret canònic i dels Sants Pares i transformant passatges històrics prou coneguts, calumnia iníquament al insigne Màrtir de Bugia, i fins baixa a la crítica de carrer senyalant personalment a llurs defensors fuetejant-los despietadament.

Al instant el Rector de la Universitat de Mallorca i canonge d'aquella Seu, Dr. Agustí Antic de Llorach, qui morí a la edat de 54 anys en 1752, sortí en defensa amb altre folletó, en quart, de XIII-23 planes, imprès a Palma en la casa de Josep Guasp i titulat : «Tosco diseño de los justos relevantes motivos que tuvo la ciudad de Palma para el público hacimiento de gracias que hizo al doctor iluminado B. R. Lulio en ocasion de

habernos dispensado una copiosa y deseada lluvia.....»

Però com a digna refutació de tots aquells desmanegaments cal esmentar la obra que escrigué el P. Marian Bordoy, religiós carmelita, rotulada : «Respuesta al manuscrito anónimo intitulado : La verdad sin rebozo, manifiesto en que se declaran los motivos que han tenido los religiosos dominicos de Palma, para no asistir á un Tedeum dirigido al V. Raimundo Lulio en 24 de enero de 1750.» Forma un tomo en foli, també manuscrit, de 877 planes, qual original es conserva en la Biblioteca del convent de Mont-sió de Palma. En aquesta obra — diu D. Joaquim M. Bover — hi llueix el llenguatge i erudició de son autor; i encara que'l començament porta la data de 8 d'Octubre de 1777, se sap que no l'acabà fins alguns anys més tard.

També contestà dignament el P. Fra Bartomeu Rubí, religiós observant i deixeble de l'alemany Iu Salzinger, amb una obra titulada : «Las cinco piedras de David, contra el Goliat arrogante ó La verdad sin rebozo, en defensa del culto y doctrina del B. Raimundo Lulio». Forma un tomo en quart manuscrit que existia original en la Biblioteca de Sant Francesc, segons D. Joaquim M. Bover. El P. Rubí morí a Palma el 29 de Juny de 1774.

Del anti-lulià fra Sebastià Rubí, queda impresa una obra en foli sens data ni lloc

d'impremta, titulada : «Breve y humilde insinuación de los motivos que asisten al Real Convento de Sto. Domingo de esta Capital de Palma, para mantenerse en una pura y negativa suspensión respecto de los actos de público religioso culto que suelen tributarse al V. Raymundo Lulio.» Aquest frare dominic es distingí per son talent, fou calificador del Sant Ofici, lector de Filosofia i Teologia i catedràtic de Prima de la Universitat de Mallorca. El paborde Tarrasa assegura que'n 1762 els catedràtics lulians s'oposaren a que aquella Universitat li donés la borla de doctor en teologia a causa de sos escrits contra el Beat Ramon Llull. En canvi un autor de sa pròpia ordre preté que llurs grans coneixements en Sagrada Escriptura, Teologia i Canons campegen en la voluminosa *Disertació* que escrigué sobres el culte de Ramon Llull, qual manuscrit original es conserva en la Biblioteca de son convent. Morí exemplarment, segons D. Joaquim M. Bover, en la ciutat de Palma el dia 13 d'Octubre de 1762.

Aquests tumultes que freqüentment tenien lloc a Mallorca en contra la santedat i doctrina del Beat, foren causa de que s'acudís a Roma, i el Cardenal Lambertini, aleshores Benet XIV, escrigué una carta datada el 16 de Juny de 1751, al promotor de la fe Lluís Valentinus, donant-li instruccions sobres el Procés que llavores s'instruïa, remarcant-li que les hi donava amb el caràcter de doctor

particular i sols per enterar-lo amb poc temps de lo que an ell tan li havia costat quan desempenyava aquell càrrec.

Heus aquí lo que diu el Dr. Mateu Gelabert parlant d'aquest assumpte : (1) «Es sabido que el Romano Pontífice, en el concepto expresado, tiene tanta autoridad como merecen las razones con que sustenta la doctrina en que se ocupa; y su voz puede ser de mucho peso en la materia; pero nadie dirá que sea decisiva, ni que defina la cuestión. Es un teólogo que habla, el mas autorizado de todos si se quiere; pero es un doctor particular, no el supremo Maestro que, en virtud de su suprema autoridad y ejerciendo el cargo de Pastor y Doctor, íntima á la Iglesia universal como materia de dogma alguna doctrina en cosas de fe ó de costumbres : y en nuestro caso concreto es un crítico que anda en busca de la verdad, precisamente porque no la tiene; y diserta para averiguarla y dar cuenta de sus investigaciones practicadas en este sentido y para este fin; y hace esfuerzos para discernir lo verdadero de lo falso; y pugna entre la negación de la Bula de Gregorio XI, que confiesa no existe, y los indicios, cuyo fundamento no sabe explicar, de haber existido.

»Es un maestro eruditísimo que en apoyo

(1) «Revista Luliana», núms. 34-36 corresponent als mesos de Juliol Septembre de 1904.

de su tesis cita las fuentes de donde saca sus datos y conjeturas, pero como son en sí, sin añadirles ni quitarles autoridad; y por esto presenta á Eymerich como digno de crédito, porque así le retrata su biógrafo, lo cual hace que se sostenga en su opinión dudosa acerca de la ortodoxia de la doctrina luliana, sin que aparezca en ninguna parte que la haya leido; dando a entender que sabía muy bien y había diligentemente investigado lo que de Lull escribieron los demás, pero ignoraba lo que él había escrito. I recobrando después el carácter de Pontífice sumo, advierte que en la causa del Beato no debe pasarse adelante sin haberse dado dictamen y sentencia definitiva sobre la ortodoxia de los escritos del Beato (muchos de los cuales reconoce no ser suyos, á pesar de atribuírselos) por una comision de Cardenales que debía designarse, haciendo brillar con esta acertadísima prevision la providencia del Espíritu de Dios sobre su Iglesia, cuya asistencia, si bien no depende de la perfección del elemento humano, de la ciencia, investigacion y resolucion humana, no suele influir en la definision de una verdad sino mediante la cooperacion y los esfuerzos del hombre. Esto, dice, entre otras cosas, Benedicto XIV en la carta al Promotor de la fe, y algo habría suprimido á buen seguro si hubiese podido leer las admirables *Vindicias* del Padre Pascual, dadas a luz en Aviñon en 1778, algunas décadas después de su muerte

(+1758), y se habría excusado de vindicar las censuras del Cardenal Albicio en su bien titulada obra *De inconstantia in fide*.

»Y fué providencia singularísima que no se reuniese la Comision para censurar las obras del Beato; pues como á los tiempos no puede exigírseles más que de lo que ellos dan de sí, y todos saben como era la crítica en aquel entonces, antes de aventurarnos en hacer conjeturas sobre cosas probables ó improbables, preferimos celebrar la conyuntura de no haberse pasado adelante en el exámen, no por desconfianza en la pericia y probidad de los problemáticos jueces, sino por temor de que no tuviesen a mano los medios indispensables para un juicio recto y adecuado. Y nos sugiere tal sospecha, entre otros motivos históricos y de experiencia personal, lo que dice el referido P. Ruperto en su indicada carta : (1) «Obran en mi poder algunos datos que me permiten pensar que no siempre abundaron en manos de los jueces señalados para examinar su doctrina *los medios más elementales é indispensables* para un recto y justo fallo, y que aquellos que más le censuraban entraban luego a saco para enriquecerse con los despojos de sus libros incomparables.»

(1) Es refereix a una carta del P. Ruperto de Manresa adreçada al Director de la «Revista Luliana» amb data del 28 de Febrer de 1901, publicada en el nombre primer d'aquella Revista.

»Réstanos finalmente dejar sentado, aunque de paso, que en medio de la anarquía intelectual á la sazón en boga acerca de la ortodoxia del Beato brilla, como el sol en el meridiano, la bien sentada crítica del estudioso P. Pascual, que comenzó á estudiarle en la Sapiencia y fué después su ocupacion favorita, profesional y casi exclusiva durante su dilatada vida de 83 años y sesenta de hábito; pues envuelto durante todo el decurso de ella en polémicas, consultas y ocupaciones lulianas, sus cincuenta años de cátedra de Filosofía y Teología lulista en la Universidad literaria de Mallorca, sus estudios en Alemania bajo la direccion del sabio Ivo Salzinger, el impulso dado á la edicion Maguntina y la publicacion de los tomos 9 y 10, debida á su direccion después de muerto aquel, y el tener á su disposicion las bibliotecas de la Sapiencia, de la Causa pia y la riquísima de los Franciscanos, son garantías inapelables que, junto con su acendrada piedad y su ferviente devocion al Beato, certifican el acierto, rectitud y bondad de sus procedimientos y escritos.»

XXXV

AGITACIONS I ALBOROTS A MALLORCA ENTRE LULIANS I ANTI-LULIANS. — DOCUMENT CONFIRMANT L'ESTAT PASIONAL DE LA ÈPOCA. — LLUITA ENTRE ELS INTEL·LECTUALS I DIFERENTS FOLLETONS QUE S'ESCRIGUEREN.—ALGUNS MÉS SENYALATS ANTI-LULIANS. — DECRETS DE ROMA, ELS QUALS DEMOSTREN QUE L'ESGLÉSIA NO S'OPOSA AL CULTE DEL BEAT RAMON LLULL.

Per poguer presentar una pintura exacta de l'estat passional que'n Mallorca mantenia càlida agitació, a mitjans del segle XVIII, la qüestió luliana, sia'ns permés copiar íntegre l'article «En defensa del Beat Ramon Llull» publicat pel distingit bibliòfil de Mallorca, Sampol i Ripoll en la «Revista Luliana», nombre 22 corresponent al mes de Juliol de 1903.

«Els protectors de la Causa Pía Luliana, vehent en 1755 els escándols que's promovían pels enemichs del Doctor Il·luminat contra'l seu culte immemorial ab que'l venerava Ma-

llorca, y més llavores encara que feya tant solament prop de sis anys qu'axí ho havía declarat el Ilm. senyor don Joseph de Zepeda, Bisbe d'aquesta diócesis, comprengueren lo necessari qu'era denunciar aquells delictes y posarlos remey; donchs que les qüestions entre Tomistes y Lulistes, qu'en son primitiu temps se discutían purament dins de les Escoles dels Convents, havían passat al domini de tothóm, y lo qu'abans era qüestió tantsols científica, ja estava convertida en bandos de partits y en passions personals. En tant dolorós estat, la Causa Pía del Beato acudí al senyor Bisbe Ilm. senyor don Llorens Despuig y Cotoner, que doná especial comissió al seu Vicari General don Joan Despuig y Fortuny, ab decret del mateix día de la denuncia dels recurrents; y á petició del Procurador Fiscal Eclesiástich, que feu el día següent, se rebé sumaria informació de la qual resultan los menyspreus qu's feyan contra'l gran defensor del Dogma de la Immaculada, los quals foren incorreguts en penes eclesiástiques de que parlen el P. Gayetá de Mallorca y altres historiadors locals (1) y més especialment el document que segueix :

«Nos don Joan Despuig y Fortuny, Prévere, Doctor en Arts, y en quiscun Dret, Degá, Canonge de la Santa Iglesia Cathedral, Vicari General, y Oficial del Ilustríssim y Re-

(1) Vide Campaner: *Cronicón Mayoricense*, pág. 545.

verendíssim señor don Llorens Despuig y Cotoner, Bisbe de Mallorca, del Consell de sa Majestad, etc., y ab especial Comissió á Nos atribuída ab Decret de su Ilustríssima dels 16 dels corrents.

Per quant se nos ha presentat petició per nostron Procurador Fiscal Eclesiástich en que nos representa: que en seguida de la denuncia feta per los Protectors de la Causa Pía del Illuminat Doctor, y Mártir el Beato Ramón Llull al 16 dels corrents, y de la Petició del mateix Procurador Fiscal al 17 dels mateixos, se ha rebuda Sumaria Informació de la cual resulta: que de poch temps á esta part en las nits se son llevats, y romputs diferents Fanals, y Llantons de moltas Capellas dels Carrers de la present Ciutat, en que se venera dit Beato Ramón Llull, y especialment en uns primers días del mes de Maig prop passat, en la nit se llevá el Fanal de la Capella de dit Beato Ramón del Call, y se encontrá penjat en una porta, y después torná posarse altre vegada en la matexa Capella: y en los ultims días de dit mes de Maig se rompé en la nit el Llantó de la Capella de las espallas de la Carnessería-demunt: El día cinch dels corrents faltá el Fanal de la Capella de la Pelletería: y el día vuit de matinada se vá encontrar el Fanal de la sobredita Capella del Call sens grasol en el portal de cert Devot del referit Beato Ramon, estant la porta sollada de oli, y de diferents susie-

dats: en cuyo portal ja en la matinada del día tres se veren dos Llantons apagats. Mes en la nit del día set passada mitje nit, y entrat ja dit díe vuit fonch llevat un Llantó de una Capella de dit Beato Ramón de la Argentería, aportantsen la corda, y corriolas, que se desclavaren en violencia: Y el día vint circa les tres passada mitge nit se veren dos homens al peu de dita Capella, un dels cuals apagá el nou Llantó que se ly havía posat, fent demostració de volerlosen aportar, á no ser vistos y amenassats. Y en la matexa nit se rompé altre Llantó de una Capella de la Ferrería demunt en lo portal del Devot del matex Beato Ramón, qui lo feia encendrer cada vespre, y se ly escamparen lo oli, y los trosos de vidre en son portal. Y en atenció que tot lo sobredit clarament manifesta el desprecio del Culto Immemorial, ab que se ha venerat dit Beato Ramón Llull en esta Isla desde la seua mort, el cual per lo Illustrissim Señor Don Joseph de Zepeda Bisbe de la present Diocesis se troba declarat en Sentencia publicada al primer de Octubre 1749, de cuyo Culto se pretén perturbarlo, y espolearlo, cometent contra la sua fama y clara memoria, que se pretén llevarli, y contra los seus devots, tals injurias, y menosprecios, burlantse de esta manera també de dita Sentencia: Y per cuant dits excessos, y delictas merexen ser condignament castigats, peró per haverse comesos ocultement,

y no tenirse noticia de sos Autós, Nos ha suplicat dit Procurador Fiscal de remey oportú, y que per la sua averiguació, y extirpació de semblants crímens, y excessos en lo venidor, manassem despachar las Ordas, Monitoris, y Edictas ab las penas, y Censuras corresponents. Y vista per Nos dita petició Fiscal, y los excessos, y delictes que resultan de dita Sumaria, que deuhen castigarse, para que ningú se atrevesca á cométerlos en lo venidor, y quede desagraviada dita ofensa, y contradicció en el Culto Immemorial donat al Beato Ramón Llull per la sua Santedat, Virtuts y Miracles, en Ilustre de esta Ciutat, y Regne, y cessan semblants escándols: Las presents provahidas havém, ab las quals, y son tenor, y á Instancia del dit Nostron Procurador Fiscal Eclesiástich amonestám, dihém, y manám á totas y qualsevols personas de qualsevol Grau, Condició y Estament que sían, qui hajen comés, ó cooperat, sebut, ó aconsellat dits exessos, y delictes; que dins lo termini de nou díes, que los asseñelám per tres iguals terminis, y Canónicas Monicions de tres días quiscuna, y la última peremptoria, en pena de Escomunicació Major *latæ sententiæ ipso jure, et facto incurrenda*, síen, y compareguen personalment devant de Nos para donar la deguda satisfacció de dits excessos, y delictes. Y axí mateix manám á totas, y qualsevols personas, qui sapien ó hajen ohit dir, ó en qualsevol manera tinguen

noticia de la Persona, ó Personas qui hajen comés los dits delictes, ó hajen cooperat, sabut, intervingut, ó aconsellat en ells, que dins lo matex termini de nou díes, que los aseñalám per tres iguals terminis, y Canónicas Monicions, sots dita pena de Excomunicació Mayor *latæ sententiæ ipso jure, et facto incurrenda*, síen y compareguen devant de Nos, para dir, y denunciar tot lo que sabrán, y heurán ohit dir sobre dits delictes; aliás dits terminis passats, y no havent obtemperat, al present Nostron Monitori, se procehirá contre de ells á la publicació dels Incurs en dita pena, y Censura, agravació, y reagravació de ella fins á Anathema inclusive, y á lo demés que de Dret, y Estil tindrá lloch, sens més citacions, perque are per á les hores los citám en forme ab aquets Escrits. Y per estirpar é impedir semblants excessos, y delictes, y de tant mala consequencia, en injurias y agravi de tot el present Regne, y de la Santedat, y Virtuts de tant Gran Sirvent de Déu, y menosprecio de sos devots, y escusar pecats, per los quals se intenta llevar la bona fama, y Culto Immemorial al dit Beato Ramón Llull: Ordenám y manám que de aquí al devant ninguna Persona de qualsevol Grau, Condició ó Estament que sia en pena de Excomunicació Major *latæ sententiæ ipso facto incurrenda,* gos, ni persumesca de paraula, ó de obra, injuriar, perturbar, ó espolear al dit Beato Ra-

món Llull sobre el Culto Immemorial, que se trobe declarat á son favor, ni contre la sua fama, Santedad y Virtuts obrar cosa alguna; aliás provat dit delicte sarán publicats Incursos en dita pena, y Censura, y altres, á Nostron arbitre reservadas.

Y para que venga á noticia de tots, é ignorancia no es puga allegar manam las Presents fer publicadas en Nostra Iglesia Cathedral, y Parroquias, axí de la present Ciutat com de la Part forana, y fixar en las portas de ellas, y demés llochs ahont convinga. Dat en Mallorca als vint y set Juñy de mil setcents cinquanta y cinch. — Despuig, Vic. Gen. y Offi. — (Escut d'armas de dit senyor). — De mandato Perillustris Dñi. Vic. Gen. et Offi. Andreas Verd Nott. Sba. Major, ac Secret. Curiæ Eclesiasticæ Majoricensis. — Nullus amoveat sub poene Excomunicationis.»

Un enfilall de datos arreplegats arrodonirà el quadro d'aquesta època; així doncs, mentres en el Convent de PP. Caputxins de Palma de Mallorca es celebra solemníssima festa el dia 8 de Juliol de 1759, en la que hi predica fra Bernadí de Mallorca, religiós de dit convent, i amb exposició del Santíssim Sagrament es cantà un solemne *Tedeum* en acció de gràcies per haver-se disposat amb admirable Providència que's llegís la ciència luliana en l'esmentat convent, el Rvnd. P. Joan Picornell religiós observant publicava una obra en quatre tomos en quart, titulada :

«Puerta sagrada que con la celebérrima exposición del P. Nicolás de Lira, ofrece libre entrada a las postillas evangélicas, y a la inteligencia de los sagrados evangelios con variedad de asuntos : ideados en el Beato mártir Raimundo Lulio y en el venerable Padre Fr. Juan Duns Escoto, ambos venerables, Doctores, Seráficos y Marianos. Obra utilísima para todos los predicadores». Foren impresos a Palma l'any 1760 els dos primers tomos i als anys 1761 i 1762, el tercer i quart respectivament. Però és aquesta obra de tan mal gust, escrita en estil amfibològic i poc correcte i tan fora de lloc que, son autor meresqué veure-la reprovada i manada recullir per ordre de son General.

En 1762 s'agreujaren les qüestions entre dominics i lulians, essent D. Pere Cayetà Domenech, doctor en quiscun dret, un dels més animosos adversaris que tingué el lulisme, sostenint en dit any furiosa i llarga polèmica amb sos enemics. És digne d'esment un folletó manuscrit de 15 planes en foli i titolat : «Succinta recopilación de los principales motivos en que los dominicos fundan su opinión, diciendo que la consuetud que ha observado su convento despues de los decretos de Urbano VIII, negándose positivamente á los públicos cultos del V. Raimundo Lulio, tiene en dicho convento fuerza de ley.» Diu D. Joaquim M. Bover, que ell posseïa l'original, afegint que és un «opúsculo erudito, bastan-

te acre, siendo muy notable lo que dice, con pruebas sobre el éxito del Memorial del Padre Juan Riera.» Morí el Dr. Domenech el dia 10 de Març de 1779.

El Rvnd. Guillem Tarrasa, prevere, paborde de la Santa Església de Mallorca, home docte i infatigable escorcollador d'antiguitats, notable arqueòleg i historiaire, que morí a la edad de 69 anys el dia 21 de Novembre de 1778.

Aquest fou qui contestà al Dr. Domenech, i sa «Disputa del Dr. Guillermo Tarrasa, pbro. y Paborde, con el Dr. D. Pedro Cayetano Domenech, sobre la virtud, santidad y doctrina del B. Raymundo Lulio», forma un tomo en quart que D. Joaquim M. Bover, diu que vegé en poder de D. Antoni Furió.

Entre les moltes altres obres que escrigué el Paborde Tarrasa, hi ha un tomo en foli que posseïa el Dr. Barberi : «Las cuatro persecuciones que experimentó el B. Raymundo Lulio»; i en els dos tomos en quart bastant voluminosos, rotulats : «Noticias históricas de Mallorca» s'hi demostra la antiguitat del culte que a Mallorca es dóna al Beat Llull.

Altre anti-lulià furiós fou el Dr. Joan Roca i Mora, doctor en quiscun dret, de qui diu D. Joaquim M. Bover : «Algunos han creido, y con razón, que malogró su talento por haberlo empleado, con una tenacidad sin ejemplo, en escribir asiduamente contra la virtud y sabiduria de nuestro insigne paisano Ra-

mon Lull, impugnando con iracundos escritos cuantos folletos se presentaban por sus apasionados, en defensa de su santidad y doctrina, en la época en que con más calor y entusiasmo se ventilaba en Mallorca esta cuestión: y á la verdad que la pluma del Dr. Roca, empleada en otras materias, no le hubiera acarreado el odio con que generalmente se le miraba : hubiera evitado los graves disgustos que incesantemente le acosaron, y se hubiera librado del ridículo en que merecidamente le colocaron las juiciosas pero espantosas diatribas que se asestaron contra su fama, su opinión y su saber. Para colmo de las desgracias que el mismo se habia procurado, no reusó en 1767 la comisión que se le confió de embargar los bienes y prender á los Jesuitas del colegio de Pollensa, cuando la supresión de la compañia, sin recordar que era deudor de todo cuanto sabia á los PP. de aquella ilustre religión, pues ellos habian infundido en su entendimiento el esquisito caudal con que pudo mas adelante distinguirse en el cultivo de los conocimientos humanos. Tales precedentes pusieron al magistrado Roca en la precisión de sustraerse enteramente de la sociedad, y retirado al hogar doméstico, vivió desde entonces cuasi desconocido hasta el 3 de febrero de 1813 dia de su fallecimiento.»

Amb motiu d'haver predicat el P. Joan Angel Noceras, religiós carmelita, un sermó

en elogi del Beat Ramon Llull, el citat doctor Roca li adreçà en 1762, una carta en llatí reprenent-lo agrament, a la qual contestà el frare carmelita, i replicant altra volta el doctor Roca s'establí entre els dos una lluita epistolar, quals originals manuscrits guardava, segons pròpia confessió D. Joaquim M. Bover.

Com un dels partidaris més decidits en prò del Beat Ramon Llull, podem citar el jesuita P. Antoni Reinés que havia ensenyat en la Universitat de Mallorca, Filosofia, Teologia i Vespres; i havent pres una part molt activa en els greus aconteixements d'aquella època, meresqué ésser desterrat per ordre del General de sa religió, i per això el P. Rector del Col·legi de Mont-sió, el dia 6 d'Octubre de 1761, l'envià cap a Barcelona *por convenir asi al servicio de S. M. y quietud del Reino*, quals expressions es llegeixen en la carta dirigida pel ministre Marqués de Villar al Superior dels Jesuites. Quan vingué la extinció de la Companyia encara residia a Catalunya des de on passà a Roma i allí morí alguns anys després.

El 19 de Febrer de 1763, el Papa Climent XIII concedeix el res litúrgic del Beat Ramon Llull, del qual ja gosava la ordre franciscana, en tot el reialme de Mallorca.

El 18 de Juny del propi any, dóna un decret en el que's mana que no hi hagi variació alguna en lo que respecta al culte del Beat Ra-

mon Llull, mentres no's fassa la revisió de llurs escrits per una Comissió de Cardenals i Consultors de les sagrades Congregacions de Ritus i del Sant Ofici, segons els decrets de 21 de Novembre de 1750 i 3 de Març de 1753 del Papa Benet XIV.

Aquest decret de Climent XIII fou impugnat en un folletó anònim que sortí imprès sens data ni lloc d'estampa i que arribà a Mallorca per correu el dia 29 d'Octubre de 1763. Llegim en la «Biblioteca de escritores baleares» : «El Paborde Tarrasa, que da esta noticia, dice que su autor es el Dr. Juan Roca y que salieron de la imprenta del convento de Sto. Domingo de Palma, pues él habia visto un ejemplar antes de marcharse el correo que se los llevaba para volverlos á introducir. Comprende este opúsculo el espresado real decreto seguido de una virulenta esplicación de él, dirigida al *amigo lector*, haciendo ver que aquella disposición no era favorable á Lull y tratando de ignorantes y estúpidos a todos sus partidarios.»

Encara una altra carta és del Dr. Joan Roca dirigida al Dr. Ramon Servera sobres la falsetat de la doctrina i virtut de Ramon Llull, formant un tomo en quart manuscrit de 219 planes, la qual carta fou sàbia i enèrgicament impugnada pel Dr. Servera en un folletó manuscrit de 134 planes, també per modo epistolar firmat per son propi autor i datat a Palma el 7 Novembre de 1750.

Finalment esmentarem el Dr. Vicens Gonzalez, nat a Palma en 1692 on exercí la carrera d'advocat i morí en la mateixa ciutat a l'edat de 80 anys. Ens deixà entre ses obres manuscrites, una titulada: *Poliantea politica*, que és com una espècie de crònica dels fets esdevinguts durant el seu temps, i en la segona part explica detingudament els successos entre els lulians i dominics, i fent la part d'aquests s'esforça en sostenir que a n'en Ramón Llull no li correspon el culte públic que se li dóna i menys encara el títol de Beat, ni de Sant i amb prou feines el de Venerable.

Per decret del dia 6 de Gener de 1768, el Papa Climent XIII nomenà la comissió especial de Cardenals i Prefectes de les sagrades Congregacions de Ritus i de la Santa Inquisició que havien de revisar les obres d'en Llull, la qual comissió segurament no arribà efectuar la dita revisió, per quan existeix un altre decret del 10 de Juliol de 1775 del Papa Pius VI, en el que's diu que la qüestió del culte al Beat Ramón Llull depèn de la solució que dongui la Sagrada Congregació de Ritus, declarant que entre tant es vaja fent com fins al present, amb lo qual es demostra palesament que Roma no s'oposa al culte que de temps immemorial es dóna al Beat Ramón Llull.

XXXVI

COMENÇA A MALLORCA EL PONTIFICAT DEL BISBE SR. JOAN DIAZ DE LA GUERRA, FURIÓS ANTI-LULIÀ. — PRIMERES DISPOSICIONS ARBITRÀRIES D'AQUEST BISBE. — SOROLLÓS PLET QUE'S MOGUÉ PER L'AJUNTAMENT DE LA CIUTAT DE PALMA CONTRA EL PÀRROCO DE VALLDEMOSA PER HAVER AQUEST INTENTAT INTERROMPRE EL CULTE IMMEMORIAL QUE'S DÓNA AL BEAT RAMON LLULL. — PRETÈN EL BISBE L'ANUL·LACIÓ DEL COL·LEGI DE LA SAPIÈNCIA UNINT-LO AL SEMINARI. — RESISTÈNCIA DELS COL·LEGIALS. — L'AJUNTAMENT OBTÉ DEL REI LA REVOCACIÓ DE TOT LO QUE S'HAVIA PROPOSAT EL SR. DIAZ DE LA GUERRA. — DECRETS D'AQUEST BISBE CONTRA EL CULTE DEL BEAT FINS AL PUNT DE VOLGUER-LO BORRAR DEL CALENDARI DE MALLORCA. — CAUSA QUE'S FORMÀ CONTRA EL P. FORNÉS PER HAVER PREDICAT EN UNA FESTA DEL BEAT. — LI ÉS AIXECADA LA PENA DE DESTERRO PEL CONSELL GENERAL DE CASTELLA.

Però la lluita més vigorosa i ferma, esdevingué durant el pontificat del Dr. D. Joan Diaz de la Guerra, furiós anti-lulià, qui fou nomenat bisbe de Mallorca, prenent posessió d'aquella Seu el dia 5 de Setembre de 1772. S'abrandaren aleshores les passions de partit, massa excitades ja en aquella època, i alguns esperits atrevits i envejosos coberts amb el mantell hipòcrita del zel de la religió, tiraren amb forta violència contra la doctrina luliana protegits per l'esmentat bisbe.

Una de les primeres disposicions que donà el Sr. Diaz de la Guerra, fou la de que tots els seminaristes deurien assistir a les aules de la Universitat i que'l P. Lector Espanyol de l'ordre de Predicadors, senyalat anti-lulià, donaria classe diària de Geometria en el propi Seminari. (1)

Com ja és sabut, el dia 25 de Gener cele-

---

(1) Mateu Rotger Capllonch Pbro. — El Seminario Conciliar de San Pedro; Palma de Mallorca, 1900. La major part de notícies d'aquest folletó, ens diu el seu autor, les treu del llibre manuscrit: «Verídica y fiel narración de la controversia excitada en Mallorca á los 24 de Henero del año 1750 entre ambos cabildos y comunidades religiosas de una parte, y los Padres Dominicos de la otra sobre el culto público que se dió al venerable Raimundo Lulio y como se conmovieron estos, y excitaron la mayor parte de la Nobleza y Plebe contra la Comunidad Dominicana; y como prosiguió dicho culto. Como también la expulsión de los PP. de la Compañía de Mallorca y su extinción en Roma. Lo escrivia y ordenava el R. P Fr. Dalmacio Moll Pro. y Maestro de Gramática en dicho real Convento del gran Padre y Patriarca Sto. Domingo de Mallorca á los 24 de Henero de 1750 y siguientes.»

brava cada any la Universitat literària de Mallorca la conversió i divina il·lustració del Beat Ramon amb una festa i solemnitat religiosa establerta per les Constitucions de dita Universitat. En tal dia, doncs, de l'any 1773, una devota de la vila de Valldemossa encengué dos ciris davant d'una imatge que del Beat hi havia en una capella de l'església parroquial de la pròpia vila. I mentres ella i altres devots agenollats oferien llurs oracions al venerable Màrtir de Bugia, entrà el Pàrroco i atalaiant-se d'aquells ciris encesos davant la imatge de'n Llull, es llençà precipitadament per entre la gent cridant i alborotant que no volia llums encesos davant de un que no era sant, i bufant desaforadament els apagà, lo qual escandalitzà als feligresos; i havent entrat a la sacristia es revestí i sortí a celebrar la santa Missa, a pesar de que algú li indicà que aquella ira i enuig eren una mala preparació per un acte tan sagrat.

Prompte l'Ajuntament i Síndics de la ciutat de Palma hagueren esment d'aquell fet, i volgueren certificar-se de la veritat del mateix i de llurs circumstàncies. Desitjant no dissimular l'agravi públic amb que's pertorbà la devoció d'un preclar fill de Mallorca a qui tot el poble venerava, es dirigiren, així que tingueren certesa del fet, al Ilm. Dr. Don Joan Diaz de la Guerra, bisbe ja de Mallorca, comunicant-li oficialment aquella nova amb tots els detalls de lo ocorregut, demanant una

reparació, perquè essent notòria la universal devoció a n'aquest Beat en tota la illa, no podia menys que causar un gros sentiment la pertorbació i escàndol causat per l'esmentat Pàrroco de Valldemossa. Aquesta llarga exposició que fan l'Ajuntament i Síndics de Palma, porta la data del 22 Febrer de 1773, i el mateix dia el Bisbe els contesta que, no pot satisfer la llur demanda, per quan els fets que en el document manifesten venen sens la deguda justificació; per lo tant res es resoldrà sens haver escoltat abans al Rector de Valldemosa.

No esperaven pas una tal resposta els representants del poble, aixís és que als dos dies li contestaven entre altres coses «que no deve ser parte en el que expressa expediente de diligencias, ni acordará sujeto con quien se entiendan, porque comprehende que en el caso no devió hacer mas que dar la noticia de un suceso de que estava cerciorado; dejando lo demás al oficio de V. S. Ilma. al qual corresponde inquirir y corregir iguales tropiesos por los medios establecidos por el Derecho sin perjuicio de las facultades de otra authoridad.»

La qüestió pel Bisbe era desentendre's de tal assumpte; i havent-ho comprés així l'Ajuntament al rebre aquella resposta, traslladà immediatament l'exposició feta al Prelat al Excm. Sr. Marqués d'Alós, Capità general del Regne, acompanyada d'un ofici

del mateix dia 22 en el que l'enteraven del fet, suplicant li que dongués les disposicions convenients per excusar aitals novetats i pertorbacions.

Molt poca espera tingué la ciutat en aquest assumpte, ja que el dia 26 del mateix Febrer començà el Procés el M. I. Sr. Corregidor D. Vicens Ciscar de los Rios, Tinent de rei de la plaça, amb un aute en virtut del qual obra informació l'escribà major de la Curia del Corregiment D. Miquel Tous, amb assistència de D. Ramón d'Arbués, batlle major de Palma i Assessor de dit Jutjat, essent-hi cridats els testimonis competents. Les declaracions dels setze testimonis que compareguéren, coincideixen unànimament en la explicació del fet i les llurs circumstàncies, tal com ho exposà l'Ajuntament al Sr. Diaz de la Guerra, fent constar ensems que'ls anys anteriors constantment s'havien encés ciris davant l'imatge del Beat, sens cap protesta del Pàrroco actual, ni dels seus antecessors. Entre tant el Rector de Valldemossa preparà un llarg atestat excusant i negant exactitud a l'exposició feta per l'Ajuntament, i el presentà al Sr. Bisbe el 10 de Març següent.

Acabada en la Curia del Corregiment la informació, l'Ajuntament per obrar amb harmonia i evitar procediments d'ofici, envià el Secretari de la ciutat per que entregués el plec a les pròpies mans del Bisbe, mes aquest no el volgué rebre, lo qual fou motiu per un

recurs de queixa a sa magestat el Rei Carles III, data 30 de Març de 1773, donant-ne còpia a la Curia eclesiàstica.

Al fiscal eclesiàstic no el convenceren pas les raons i excuses del Pàrroco de Valldemosa, ja que en son veredicte del 18 de Maig, dictamina que'l fet mereix una sèria reprensió i un càstig a voluntat del Sr. Bisbe. Passaren els autes al expressat Rector perquè informés lo que tingués per convenient i contestà amb altra carta plena d'erudició enmatllevada, tractant d'ignorant al fiscal i negant el martiri del Beat Ramon Llull.

Tothom esperava amb ansia la sentència d'aquest plet, però aquesta mai venia, axís és que l'Ajuntament fent pressió logrà que la informació passés a Roma, nomenant en la sessió del 25 de Novembre de 1773 un apoderat perquè en la Curia Romana sostingués llur pretensió contra el Bisbe, però ni així obtingueren un resultat positiu. (1)

* * *

El Col·legi de Nostra Senyora de la Sapiència no trigà a ésser víctima de la persecució del Sr. Diaz de la Guerra, puix amb continuades exposicions, en les que hi alternaven atacs i inexactituds molt intencionades, conseguí a la fi, del Rei Carles III un

(1) Dr. Mateu Gelabert, Pbro. — «Iconografia luliana en Mallorca» en la Revista Luliana, núms. 28-31.

decret datat en Sant Llorenç del Escorial 26 d'Octubre de 1773, pel qual es destinava al Seminari de Mallorca, tota la renda d'un benifet fundat a la Catedral, conegut pel benifet de la Candela; i al mateix temps per major prosperitat del dit Seminari se li unia i agregava el Col·legi de la Sapiència. Immediatament el Bisbe en us de ses facultats ordinàries donà comissió al doctoral D. Antoni Bisquerra, Visitador que havia sigut aquell any escolar, per a que intimés als col·legials la Reial Cèdula i el Decret del Bisbe, i expulsats de la casa, i inventariats els llibres, mobles, béns i crèdits, a 21 de Març de 1774 el dit Visitador possessionà de dit Col·legi al Rvnd. Joan Antoni Sastre, prevere, Rector del Seminari Conciliar.

Els col·legials de la Sapiència a pesar de llurs protestes, foren obligats pel Tribunal eclesiàstic el 3 de Desembre de 1773 a traslladar-se al Seminari on foren molt ben rebuts pel Rector. L'endemà sortiren tots els alumnes en comunitat amb uniformitat de beques blaves, i a l'altre dia assistiren a la Catedral. Aquests procediments del Prelat avivaren les disputes i agreujaren de tal modo la situació que àdhuc en el mateix Seminari hi entrà la lluita. (1)

---

(1) Rdo. Mateu Rotger Capllonch, Pbro. — «El Seminario de San Pedro»; Palma de Mallorca, 1900.

En nota d'aquest autor diu: Véase el expediente que obra en el archivo del Seminario con motivo de la

És de notar que aleshores les rendes del Col·legi estaven en estat molt floreixent, car els rèdits sols de la primícia d'Artàs que li havia cedit son fundador, pujaven unes 4.170 pessetes.

El Bisbe s'apoderà de la llibreria, alhajes, quadros i especialment d'un manuscrit del llibre de cavalleria d'en Llull, sens fer cas de les protestes del Capítol, i fins manà treure del Seminari una imatge que del Beat Ramon s'hi venerava.

L'Ajuntament, no obstant, s'havia incautat abans de la caixa dels caudals i papers de la Causa pia luliana que's guardaven en dit Col·legi, no sens haver fet molts esforços per a que la unió no passés avant. Aquesta, realitzada, l'Ajuntament representà al Rei el perjudicis que ocasionava; obtenint un aute firmat a Madrid el 9 d'Agost de 1775, en el que's donava una ampla interpretació al decret d'extinció del Col·legi de la Sapiència, llegint-se en ell que *la mente y disposicion de dicha Real Cédula de 28 de Octubre*

unión al mismo del Colegio de la Sapiencia, Cuentas consiguientes entre el Seminario y el Colegio; razón que motivó la discordia de dichas cuentas; copia autorizada de 26 Agosto de 1777 del Sr. Vicario General, Sede Vacante; dos decretos al pié del Memorial del mismo Sr. Vicario General, uno de 12 de Mayo de 1778 y otro de 13 de los mismos; recibos por cuenta del Colegio; copia simple de un informe del Rector del Seminario y una copia impresa de la Sentencia del Sr. Juez de Competencias de 2 de Noviembre de 1744 sobre ocurrencias de colegiales.

de 1773, de ningun modo perjudicaba las regalías y derechos de esa Ciudad, porque la union del Colegio de la Sapiencia al Seminario Conciliar, es, conservándose indemnes las calidades y llamamientos activos y pasivos del mismo Colegio, dispuestos por el Fundador, sin otra novedad que la mutacion material de sitio y con el objeto de mejorarle en todo lo posible.

Aquesta Reial Ordre, que tornava el Col·legi de la Sapiència a son primitiu estat, excepció feta del lloc que ocupava, exasperà al Bisbe, qui ordenà als col·legials, que ja eren al Seminari, que abandonessen llurs estudis teològics-lulians que devien cursar en cumpliment de les Constitucions del Col·legi, i que s'apliquessen solament a la doctrina tomista. Deu recordar-se que'l punt on gravitava encara molta part de la lluita entre lulians i anti-lulians era la Concepció Immaculada de María, defensors aquells d'aquest Privilegi, i contraris entossudits els frares predicadors.

Els col·legials de la Sapiència, veient-se tan perseguits i fins privats de reunir-se en capítol per tractar dels assumptes de llur establiment i en la impossibilitat d'observar les Constitucions jurades al possessionar-se de les respectives beques, a 21 de Setembre de 1775 passaren a la Reial Universitat literària, on emparats per l'Ajuntament, habitaren fins a 13 de Març de 1776.

Mentres el Procurador del Col·legi, don Guillem Canals, reclamava sos drets sobre el cobro de la primícia d'Artà, segons lo disposat en la última Reial Ordre, l'Ajuntament sol·licitava del Bisbe la execució de la mateixa.

Aquestes gestions no donaren altre resultat que una provocativa contesta en la que s'interpretava gratuitament el decret de Carles III, i es negava en sa conseqüència d'una manera despectiva la súplica d'aquella Corporació. *No pertenece*—assegurava oficialment entre altres coses—*á calidades y llamamientos activos y pasivos el que los Colegiales tengan Rector diverso del del Seminario á quien obedecerán como único y no á otro..... Esto queda ejecutado y contimuará así en conformidad de dicha Real Cédula y última orden de la Cámara, á donde ocurriera V. S. manifestar las interpretaciones que me expresa y faltas de mi cumplimiento, si así lo cree, en el metodo y orden que expresó en el anterior y ahora repite en el que recibo.*

En vista d'aquest resultat tan poc satisfactori, el Corregidor manà, en Novembre de l'esmentat any 1775, embargar tots els censos i annates del Col·legi, ordenant ensems als censalistes i arrendataris que no'ls paguessen pas al Bisbe, qui per altra part acudia a l'Audiència contra la resolució del Corregidor.

No tardà molt temps en aparèixer un edicte convocant uns concursos per la provisió de les set beques vacants *por haber sido privados de ellas los seminaristas,* juntament amb altres tres que estaven ja sens proveir. El nombre total de col·legials tenien d'ésser dotze, segons institució del fundador.

Sens atendre a les reclamacions dels col·legials, es procedí a la provisió de dites beques; però a 20 de Febrer de 1776, es dictà una Reial Ordre per deixar sens efecte la provisió esmentada, lo qual tampoc executà el Bisbe.

Posteriorment, o sia el 12 de Març del mateix any, altre Reial Ordre sospenia les obres que a compte del Bisbe, es feien des del mes de Gener anterior en l'edifici del Col·legi per convertir-lo en hospici. Aleshores no li quedà més remei que entregar les claus, com així ho feu, donant-les el dia 17 de Març al Comandant General.

Aquesta situació per tots conceptes violenta i que tants disgustos i amargors produí en quasi tots els pobles de Mallorca devots del Beat Ramón, trobà una solució satisfactòria amb el trasllat del Dr. Díaz de la Guerra a la Diòcessi de Sigüenza. (1)

(1) Dr. Mateu Gelabert, Pvre.—«El Dr. D. Bartolomé Lull y el Colegio de Ntra. Sra. de la Sapiencia»; Palma de Mallorca, 1892.

* * *

El dia 12 de Desembre de 1774 l'Ilm. Sr. D. Joan Díaz de la Guerra, bisbe de Mallorca, posà al peu d'una estampa del Beat Ramon Llull aquest decret: «Prohibimos el uso de estas y semejantes estampas y el Vicario General no las permita. —12 Diciembre, 74. Juan, Obispo de Mallorca.»

Com a resultat d'aquesta ordre comença una verdadera persecució iconoclasta essent la primera víctima l'església Catedral; escoltem com ho explica el Dr. Mateu Gelabert, en sos articles de Iconografia luliana: «El dia 28 de Diciembre de 1774 el Provisor llama al sacristán mayor de la misma y le intima que quite las estampas del Beato que había sobre la puerta y en la sacristía. Aquel contestó que no es esto de su incumbencia, sino del señor Custos. Llamado este, contesta que él no las ha puesto; y se le conmina con la multa de cincuenta libras (166 ptas.) si no las quita en veinticuatro horas. Dió parte al Cabildo, y reunido este por la tarde *pro re gravi,* pide al Doctoral que dictamine en el asunto, al mismo tiempo que se consulta a los abogados del Cabildo para mejor acierto. El dictamen de estos, favorable a la causa luliana, fué contrario, como era de esperar, al del Doctoral don Antonio Bisquerra, que padecía de rabia dominicana, y se resolvió resistirse al decreto. Entretanto desaparecen las estampas; el Cabildo recurre al Capitan General, e instruye proceso ante la Au-

diencia; el Ayuntamiento tercia en el asunto en favor del Cabildo; dimite el Custos por no avenirse al dilema de pagar las cincuenta libras o entregar las licencias ministeriales; se elige a otro, y los Canónigos, constituídos casi en sesión permanente, se desviven en averiguaciones, para llegar á saber que el Vicario General, de acuerdo con el Prelado y convertido en alguacil ó cosa así, había sido el autor de tan intrépida hazaña.»

Per decret de 26 de Desembre del mateix any 1774, prohibeix la exposició del Santíssim Sagrament en les festes del Beat Ramon Llull; i al mateix dia dirigeix una carta circular a tots els Pàrrocos de la illa, manant aplicar a la obra de les respectives esglésies el diner de la Causa Pia Luliana, i recullir les bassines de demanar almoina per les festes del dit Beat.

També intentà suprimir del Calendari de Mallorca les festes dedicades al Beat Ramon Llull els dies 25 de Gener i 30 de Juny en el que's commemora sa conversió i martiri respectivament, però l'Ajuntament acudí al Suprem Consell de Castella, qui manà que res es canviés de les festes del Beat anotades en el Calendari, fonamentant-se en els decrets pontificis de Benet XIV i Climent XIII.

Com a mostra de les moltes injustícies que durant aquest pontificat es cometeren a Mallorca, deixem la paraula altra volta al Doctor Mateu Gelabert : «Precisamente el mismo

día en que el Regente dió este decreto, (es refereix al decret del Suprem Consell de Castella manant no's fes innovació alguna en les festes del Beat senyalades en el Calendari) calificado de draconiano por los *marrells* de Mallorca, (1) nos encontramos con otro contestando á una carta, que tambien hemos leído, del Ilustrísimo Sr. Díaz, de 20 de Febrero de 1774, en la que iba por lana y quedó trasquilado. Fué el caso que un venerable franciscano, lleno de canas y de méritos, el P. Fornés, que juntamente con el P. Pascual tanto trabajó en la edicion Moguntina de las obras del Beato, cuyos ochenta y cuatro años no eran parte para impedir su propaganda científico-religiosa á favor del bienaventurado Mártir, había predicado en la fiesta de la Universidad el sermón de la Conversion de 25 de Enero de 1774. Lo que diría este buen Padre no podemos contarlo á nuestros lectores, porque, firmes siempre en nuestro propósito de no referir sino lo que hayamos leído, no nos atrevemos á conjeturarlo por no haber visto el sermón aludido, si bien sabemos que se halla en el

---

(1) Así se llamaba á los enemigos del Beato. Hay dos versiones acerca de su procedencia : unos la hacen derivar del segundo apellido del inquisidor Nicolás Eymerich y Marrell; otros de la palabra *maruell* (alboroto) como equivalente á perturbador, alborotador. Ambas acepciones parecen, no sólo aceptables, sino verdaderas.

archivo del suprimido Consejo de Castilla, si no es que la polilla ha dado ya cuenta de él. Solo sabemos, por la relacion que de él nos hace un dominico, que el P. Fornés «predicó cincuenta minutos, que predicó contra Eymerich (!!!) y aun contra el Rey, por haver privado recoger limosnas por la Causa Pía (cuándo?) y quitado á la Universidad el título de *luliana* (!?!); que no temía morir por su Raymundo; que dijo cuanto le vino al labio, como un loco ó temerario, de modo que mudó la cátedra del Espíritu Santo en tribunal del Diablo». No seremos nosotros tan atrevidos que intentemos suponer siquiera imposibilidad ó incompatibilidad entre un estilo algo descompuesto y la calma y prudencia que debe suponerse en un varon mas que octogenario y que tenía motivos sobrados para saber lo que decía por ser antiguo conecedor de las Obras y virtudes del Beato; pero si cuanto le vino al labio fué su deseo de morir por su Raymundo y afectos por el estilo, no vislumbramos en esto ningún género de locura ó de temeridad, y comprendemos perfectamente la del que escribió la crítica del sermon, escandalizado de los supuestos conceptos vertidos contra *su* Eymerich (que por recios que fuesen habían de ser como pintados, atendido su merecido) pues, una vez destruído este baluarte encantado de industriosa falsía, no queda en la historia del lulismo ni un contrario ni un enemigo,

non est Satan neque occursus malus. Y el mal puede deducirse de todo lo dicho que mudase la Cátedra del Espíritu Santo en tribunal del diablo, pues no sabemos, ni lo sabía tampoco á buen seguro el P. Fornés, que el diablo sea llamado á formar tribunal en ninguna parte, sino a ser juzgado en todas.

»Sea de esto lo que fuere, y dejando las apreciaciones por la historia, lo que resultó sin duda alguna fué que Su Ilustrísima le retiró en 27 de Enero las licencias de predicar y confesar, y exigió al P. Provincial de los observantes el destierro del orador y la entrega del sermón predicado, que envió á Madrid como cuerpo del delito en 20 de Febrero siguiente, con una carta o relación de injurias, agravios ó perturbaciones promovidas por los lulistas, que cualquiera los consideraría poco menos que bandoleros á juzgar por el contenido de ella, si no dejase entrever á veces con poco disimulado miramiento la propia susceptibilidad y el encono con que perseguía la causa luliana, pues afirma textualmente en ella que por las calles de Palma «me insultaron con gritos de *viva Raimundo*.»

»La noticia del destierro del P. Fornés al convento de Petra, ejecutado en 16 de Febrero, conmovió al pueblo y á la nobleza contra el P. Provincial: muchos retiraron la limosna que acostumbraban á los mendicantes, y otros amenazaban con trasladar á otra

parte la *sepulchra majorum* que tenían en San Francisco.

»No serían tan horrendos como los pinta el dominico los cargos hechos al Rey en el sermón de marras ni tan ofensivos como quería el Obispo, comido del celo mayestático, cuando, en aquellos tiempos de regalismo exaltado y por aquellos cesaristas furibundos que diez años antes habían probado con la inexplicable expulsión de la Compañía de Jesús sus afectos incondicionales á su piadosísimo Padre y Señor Cárlos III, se contestó por el mismísimo Consejo de Castilla en 4 de Enero de 1775 que «el P. Fornés ha purgado bastantemente la pena que *pudo* corresponderle por el sermón predicado el 25 de Enero del año próximo pasado con el destierro y sonrojo que ha padecido, y quiere encargue á V. S. I. que usando de sus facultades restituya al referido P. Fornés sus licencias de predicar y confesar y disponga que su superior provincial le dé patente para otro convento». Y conforme con este mandamiento el Vicario General, continuó en el expediente instruído al efecto esta diligencia, que fué comunicada al P. Provincial, señalándole para su residencia el convento de Jesús, extramuros de la Ciudad de Palma.» (1)

(1) Vide : Revista Luliana, nombres 41-42, corresponents als mesos de Febrer i Març de 1905.

XXXVII

ALBOROT I ESCÀNDOL DINTRE EL SEMINARI CONCILIAR. — EL SR. DIAZ DE LA GUERRA PROHIBEIX ALS SEMINARISTES EL RESAR PÚBLICAMENT EL PARE-NOSTRE EN HONOR DEL BEAT RAMON LLULL I L'US DE LES SEVES ESTAMPES. — PERSECUCIÓ GENERAL CONTRA LES IMATGES DEL BEAT. — INTERVENCIÓ DEL REAL ACORD. — PROCEDIMENTS VIOLENTS I AGITACIÓ POPULAR. — ATINADES CONSIDERACIONS DEL DR. GELABERT I RAONADA CRÍTICA DELS MÒBILS PELS QUALS PROCEDIA EL BISBE DEIXANT-LO EN RIDÍCULA EVIDÈNCIA. — PLUJA D'EXCOMUNIONS. — REIAL ORDRE MANANT AL SR. DIAZ QUE MARXI DE MALLORCA. — CONCLUSIÓ.

Dintre el Seminari s'havien ja destriat els dos camps contraris : els seminaristes lulians i escotistes amb qualsevol pretext es llençaren envers els tomistes, prenent represàlies de les arbitrarietats que contra la Concepció

Immaculada de María i del Beat Ramon Llull a cada pas es permetia el Sr. Diaz de la Guerra.

En certa ocasió els tomistes no volgueren resar després del Rosari, el Pare-nostre que era costum oferir en honra del Beat Ramon; a l'instant els seus contraris els obligaren a tancar-se en llurs cel·les, on picant desordenadament els amenaçaren d'arribar a les mans, cridant i motejant los de jueus.

Davant d'aquell escàndol el Rector acudí al Sr. Bisbe explicant-li el fet donant la culpa als tomistes; i aleshores el Bisbe manà que mai més es resés en públic el Pare-nostre a Ramon Llull, i si algú el vol resar que ho faci privadament en son aposento. Insistí el Rector (que era escotista) fent-li avinent que era costum de la casa. Jo doncs, trec aquest costum, respongué el Bisbe.

Els lulians aixecaren recurs contra els atemptats del Sr. Bisbe, i no havent pogut obtenir una revocació de les disposicions preses, fou això causa i motiu de noves lluites i agitacions, com es comprova per aquell llibre manuscrit ja citat, del dominic Dalmau Moll, que explica detalladament tots els alborots i revoltes entre lulians i anti-lulians.

Creient el Prelat que lo dit al Rector no era prou, dóna un decret el dia 15 de Gener de 1775, que fou llegit en l'oratori del Seminari el dia 20, prohibint que's resés en comunitat com era costum, el Pare-nostre al Beat Ra-

mon, afegint després: «Pero haviendo sabido posteriormente que algunos tenían una, dos y más estampas y algunas estátuas, con lo que harían *daño y perjuicio á el enlucido* (!!!), y que algunos usaban en perjuicio de la quietud y unión de nuestros Seminaristas, como resulta justificado en un proceso; y porque no queremos se introduzca en nuestro Seminario ningún género de Culto, ni que por tiempo se suponga haverse introducido con consentimiento tácito ó expreso nuestro; deseando que nuestros Seminaristas tengan las devociones sólidas que deverán enseñar a nuestros Pueblos; y por otras justas causas, que en nos reservamos. Mandamos al Rector recoja quantas estampas y estatuas de barro o de otra materia se hallan en dicho nuestro Seminario introducidas por algunos seminaristas ó fijadas en sus aposentos: y prohibimos, que en lo futuro ninguno las pueda introducir y fijar en nuestro Seminario, y menos en las partes públicas de él; y si alguno contraviniera, el Rector nos dé quenta, y que este se ponga original en el Archivo y copias en todos los libros que corresponda, y se haga saber á todos para que les conste. Dado en nuestro Palacio Episcopal a 15 de Enero de 1775.»

Prohibí, ademés, altres moltes estampes que corrien per tota la illa, i com més s'agreujava la persecució i més fort era l'empenyo dels enemics fins en negar al Beat Ramon la

seva representació científica, majors eren els elogis de sos parcials i més abundants els calificatius honrosos amb que l'adornaven.

Aquestos decrets i arbitràries disposicions produiren sérios disgustos i pertorbacions fins en el fur de la consciència que no tardaren en traduir-se en obres, mitjançant una sèrie de comunicacions entre el Reial Acord, favorable a la causa luliana i el Bisbe, resoltament enemic de la mateixa, en les quals hi apareixen les queixes del Capítol i les sofístiques raons del Prelat, acabant per aixecar recurs formal davant del Rei, a fi de que posés aturador als abusos que se succeïen amb massa freqüència; i el Bisbe prometé per ofici del 17 de Maig repetint-ho en altre de 3 de Desembre de 1775 que no innovaria res fins saber la resolució del Rei.

Deixem la ploma a la encertada crítica del Dr. Mateu Gelabert : «Entretanto salió á practicar la Santa Visita á los pueblos forenses, y la ciudad estuvo tres meses en relativa tranquilidad, hasta que, habiendo sido ascendido el Regente de la Audiencia y trasladado á mejor destino el Oidor don Juan Gabriel Teureiro, quedó decano de la misma el otro Oidor don Juan Bautista Roca, íntimo amigo, contertulio y consejero del Obispo, fiscal que había sido de la Santa Inquisicion y furibundo antilulista, el cual, apenas hubo tomado posesion de su cargo, empezó tan funesta campaña contra el Doctor Arcange-

lico que, á no ser indestructible lo que Dios fundó, hubiera acabado con Lulio y sus estampas; tan tenaz y decidida fué su resistencia á su introduccion y venta. Iba á caza de ellas con mayor solicitud que los soldados franceses arrojaban las moscas de San Narciso, considerando intolerable en el que dió la vida por la fé el honroso y merecido título de Santo, del cual había abominado siempre.

»Habia concebido, pues, este señor que su Decanato le concedería influencia bastante ante el Real Acuerdo para poner en ejecución los Decretos del Obispo; pero el Ayuntamiento, fiel intérprete de la creencia popular, recurrió al Tribunal de la Santa Inquisición, á quien competía el privativo conocimiento sobre estampas, revelaciones, etc., y pasó al Supremo Real Consejo la sumaria instruída acerca de estas por la Justicia de Palma, la cual falló no haberse probado, y, por tanto, la incertidumbre de ser grabadas en Mallorca aquellas láminas y estampas en este reino.

»Estos procedimientos violentos mantenían en vivísima efervescencia el ánimo popular, que, agitado y excitado por las continuas noticias que llegaban de los pueblos, como el entredicho de Randa por haberse negado sus moradores á quitar de su Iglesia la imagen del Beato, bendecida en 10 de Agosto de 1765 por el Obispo Garrido, la desaparición clandestina de sus pinturas en Andraig, Calviá, etc., la aplicación de las limosnas de sus

cepillos á la fábrica de la iglesia, y otros semejantes atentados, se mantenía en situación insostenible, dando origen á los pasquines, á disputas acaloradas y aun á que viniesen á las manos los dos bandos. Afortunadamente, el Cabildo Popular, el Eclesiástico y el Seminario fueron siempre ardientes partidarios de la doctrina luliana y adoradores fervientes de su santidad, y no cesaron jamás de trabajar por la buena causa, como es de ver en la multitud de recursos y exposiciones dirigidos, ya al Capitán General, Excmo. Sr. Marqués de Alós, ya al Real Consejo; de una de las cuales (la dirigida por el Ayuntamiento en 12 de Octubre de 1776) hemos tomado los datos precedentes. Como dato gráfico para confirmar lo dicho, baste apuntar que, cuando en 1851 el Cabildo Catedral de Mallorca encargó la predicación de la Santa Cuaresma al reverendo P. Lector Tomás Berga, dominico exclaustrado, todo el mundo se hacía lenguas comentando la reconciliación, pues hacía más de un siglo que no había ocupado el púlpito de la Santa Iglesia ningún religioso de esta Orden.

»Mas, á pesar de tan laudables esfuerzos, esta enojosa contienda se prolongó hasta la traslacion del Prelado á la Sede de Sigüenza, al cual, si bien jamás podrá escaparse del *fecit tamen*, no cabía toda la culpa, porque el incesante y sempiterno clamoreo de sus

aviesos merodeadores había de participar, como causa impulsiva, del *vos, o judei, occidistis*, en este otro horripilante juicio. Así se ve claramente de los versos que le dedicaron á la sazón y de los que transcribimos las siguientes cuartillas :

Ilustrísimo Don Juan,
has publicado la guerra
contra aquellos que no son
tomistas en esta tierra.
Censura tu pueblo al ver
que el Secretario dispone,
hace, deshace y compone
á su arbitrio tu querer.
Te fias del Secretario,
calificando de aciertos
sus notorios desaciertos
con que engruesa su erario.
Mira que te precipitas
del escollo de esa Peña, (1)
sin dar de prudencia seña
con tu pueblo te malquistas.
Esas tertulias que tiene
jefes de bandos civiles
perjudiciales y viles
trastornan lo que conviene; etc.»

«Las perturbaciones referidas y la entereza y constancia de los defensores del Beato debian, al parecer, si no quebrantar la auda-

(1) El Secretario se llamaba Antonio Peña.

cia de los sectarios, conseguir, á lo menos, de ellos un prudente retraimiento ó una accion más cortés y mitigada ante la evidencia de su sinrazon y la perspectiva de la reaccion potente que, como consecuencia de su proceder extraño y singular, se levantaba en todas las partes de la Isla. Porque si bien aquellos no combatian por un dogma de fe, algo íntimo y muy querido debia ser lo que asi enardecia sus corazones, y muy arraigados y de subida estimacion los sentimientos de todo un Reino, cuando la sola intencion de zaherirles producia conmociones tan hondas y universales; y valia la pena de parar mientes en el estudio detenido del asunto, que para un hombre pensador no podia menos de ser objeto de serias reflexiones ante un *hecho* innegable, que no podia existir sin causa suficiente.» (1)

Molt soroll i enrenou mogueren unes conclusions que se celebraren en la església de Sant Francesc en defensa de l'Art General i sistema teològic lulià; i durant tot l'any 1775 i el següent, sovintegen els decrets vexatoris contra el Beat Ramon.

Seguim els raonaments del Dr. Gelabert : «Extrañará tal vez alguno este proceder anómolo é irregular que á la sazon debia traducirse en Mallorca como opuesto al sentido común; pero seguramente será mayor

(1) Vide : Revista luliana; nombres 32 i següents.

todavia la extrañeza si añadimos que todo cuanto hacia el Obispo en asuntos lulianos obedecia á un plan, resolucion, mania, ó como quiera llamarse, de observar puntualmente los decretos pontificios, tal como él los entendia, por supuesto. Asi se deduce, sin ningun género de duda, de una série de cartas, providencias, contestaciones, autos, etc., que desde los dias 26 de Enero de 1774 á 1.º de Febrero se cambiaron entre el Obispo y el Capitan General por pedir este á aquel explicaciones acerca de algunas palabras de sentido obscuro y equívoco que en el oficio del 24 próximo pasado habia escrito contra el pundonoroso militar Su Ilustrisima, al contestarle sobre las novedades de que era reconocido en lo tocante al culto del Beato Lull. «Con las mias (sus providencias anteriores) añadia el Prelado en carta de 30 de Enero, no he hecho novedad alguna en perjuicio del culto de Raimundo Lulio, porque he observado literalmente los Breves de Clemente XIII de 18 de Junio de 1763, 26 de Enero de 1768 y los que en el primero se citan de Benedicto XIV y todos conformes y consiguientes á lo asi dispuesto en los de Urbano VIII y Alejandro VII que quiere el Consejo que se observen: *y no podrá jamás verificarse infraccion de parte mia.*

»Basta lo citado para demostrar que el error es puramente subjectivo, que no reside en las ideas sino en los juicios, y que hay

ciertas gentes que se sirven de la Lógica como lo marineros del viento, los cuales con una misma corriente caminan en direcciones opuestas. Los breves citados eran contestaciones ó consultas dirigidas á Roma desde Mallorca con el objeto de saber como habian de conducirse en lo tocante al culto del Beato que ya habian probado ser inmemorial, y la Curia Romana habia siempre contestado: *Nihil innoventur*; sígase como hasta ahora. Es mas Clemente XIII que fué el primero que en su decreto de 18 de Junio de 1763 resolvió que no se hiciese variacion alguna en este punto, habia concedido en 19 de Febrero del mismo año el rezo liturgico del Beato, de que gozaba la orden franciscana, á todo el reino de Mallorca; de suerte que el sentido tradicional é inmemorial, por una parte, y la Curia Romana por otra, eran los dos factores que sostenian el *statu quo* del culto religioso con todas sus esplendorosas manifestaciones, tal como se encontraba al tomar posesorio de la Sede mallorquina el Ilustrisimo Prelado que nos viene ocupando. Digasenos, pues, ahora con qué derecho, con qué razon, con qué lógica ó apariencia de sentido común pudo afirmar este Señor no haber causado perjuicio alguno ni haber introducido novedad en el culto del Beato con deponerle de los altares de San Antonio Abad, en Andraitx y Campanet; con privar sus fiestas en Binisalem y Calvià; con incautarse de

los censos de la Causa Pia; con prohibir que se pidiese limosna para ayudar a la causa de la canonización y aplicar al culto las recogidas para este fin; con acaparar hasta los platillos destinados á este objeto: con anatematizar sus estampas; con apoderarse de las rentas del Colegio de Nuestra Señora de la Sapiencia y aún del edificio por ser (estupescite cœli!) el foco del lulismo, ó, como decía alguien, el nido de los fanáticos; con privar a los seminaristas toda clase de culto al Beato y hasta el asistir á la iglesia de San Francisco de Asís á las fiestas escolásticas ó conferencias filosófico-teológicas que se celebraban publicamente en la Iglesia; con proscribir su nombre á los bautizandos; con sus entredichos al pueblo de Randa y al Oratorio de San Salvador de Felanitx, etc., etc.; y todo esto para *observar literalmente* los Breves pontificios que quiere el Consejo que se observen y que disponen no se haga variacion alguna en el culto. Todo esto no perjudicaba, ni introducia novedad, ni menguaba en lo más mínimo el culto del Beato Ramon; en cambio, el continuar como hasta entonces era una novedad, porque cada fiesta que al volver de los años se celebraba era algo nuevo, era un acto de culto mas en honra de nuestro tesoro, era la continuacion de una cadena no interrumpida de actos sagrados, cuyo primer eslabón arranca de su martirio, y eso no podia pasar, pues el *nihil innovetur*

tan decisivo significaba que nada nuevo podia añadirse, y todo debia estrellarse ante la imperturbable firmeza de quien osaba afirmar que *no podrá jamas verificarse infraccion de parte mia.* Con semejante prerrogativa de infalibilidad y con tales entendederas bien se comprende que llegase el Prelado hasta... este punto; y se explica al mismo tiempo la desabrida contestacion del hidalgo Capitan General, que en 1.º de Febrero le decia: «He comunicado al Real Acuerdo la carta de V. S. Ilustrisima de 30 del pasado de cuyas resultas incluyo á V. S. Ilma. el adjunto testimonio (que le exigia reparacion de lo anteriormente hecho contra el Beato). Todo mi afán y cuidado se reduce á la tranquilidad de este reino: porque me manda el Rey que lo mantenga en paz y quietud. Yo solo debo obedecer; y por corregir á aquellos pocos, que no ignoro, perturbadores de la quietud pública me ha concedido con el Acuerdo toda la Autoridad, y me ha dado para poderlo conseguir fuerzas en la tierra y barcos en el mar.»

Respecte la desaparició de l'altar que ocupava en l'església d'Andraitx la pintura del Beat Ramon Llull, s'agreujà de tal modo la qüestió, que plogueren excomunions sobre el Batlle i Regidors d'aquell poble, les quals foren publicades en totes les viles de Mallorca.

Diu el Dr. Gelabert explicant aquest fet :

«Tantos recursos, reclamaciones y querellas, unidos á los de la parte adversa y á los antes citados y omitidos en pendencias por el estilo, llegaron á molestar al Real Acuerdo y al Capitan General, quienes acordaron emplear particularmente todas sus energias con el Obispo para hacerle deponer su actitud acre y pendenciera. Porque todos los sacerdotes que llegaban de Andraitx, el Vicario ó Teniente inclusive, eran privados de licencias y conducidos a la Mision; en las parroquias dia 24 de Noviembre de 1776 se maldecia desde el púlpito al Baile y Regidores de Andraitx menos en la Catedral, pues en el momento de salir a hacerlo faltó el Ritual y no pudieron vomitarse los exorcismos: lo que dió motivo á que el Obispo, que se hallaba presente, resolviese hacerlo por si mismo el otro domingo 1.º de Diciembre, lo que á buen seguro habria hecho á no haberle atemorizado la noche anterior el Sr. Inquisidor Salazar con la relacion de lo que iba á sucederle. Porque, según de público se decia, el Cabildo habia resuelto ponerse en oracion en la capilla de San Pedro ante el Copón; el pueblo, noticioso del hecho, acudiria á la Santa Iglesia para gritar ¡viva Raimundo! con el fin de que Su Ilma. no fuese oido; el órgano con todos sus registros y todas las campanillas de la Iglesia tocarian á porfia; y tal escándalo cederia en mengua de la dignidad episcopal. Numeroso público acudió, en efecto,

á la Misa mayor el dia siguiente; pero, al ver que Su Ilma. no asistia al coro ni se echaban desde el púlpito las maldiciones, desocupó con orden la Iglesia, «frustados sus intentos, y deseos del alboroto tan deseado de los lulistas y endemoniados Fanáticos Jesuitas». Asi dice la crónica redactada por los dominicos PP. Dalmacio Moll y Tomás Juan, en el manuscrito citado.

»La Real Audiencia hizo gestiones cerca del Obispo para hacerle deponer su actitud agresiva en lo perteneciente al culto del Beato; y aun tenemos noticia de una entrevista celebrada dia 29 de Noviembre entre el Regente y el Obispo en la que, por espacio de mas de dos horas, se esforzó aquel en persuadir al Prelado que su imposicion de censuras y su terquedad en deponer á Lulio de los altares era contraproducente, y que su poder recalcitrante, sin lograr variación alguna en la conducta del pueblo, amador fervoroso de su antepasado, no conseguiría sino obsesionarle más y más, habiendo de llegar, en último término, á un rompimiento entre el Real Acuerdo y la Curia Eclesiástica. Entre tanto, la nobleza (cincuenta y una familias), el clero secular y regular, superiores y superioras, y ambos Cabildos, secular y eclesiástico, recurrían también al Rey, quien en Real Carta de 10 de Diciembre de 1776 mandaba al Obispo que levantase las excomuniones y entredichos y le llamaba á

la Corte; y en 14 del mismo le decía, por medio del señor Gobernador del Consejo: «Ilmo. Señor. — Cada dia se repiten á los pies del Rey quejas de los cuerpos eclesiásticos, y Seculares de ese Reyno contra los procedimientos de hecho de V. I. Entredichos, Anathemas, y otras providencias que turban la tranquilidad pública de esa Isla, y causan en el religioso ánimo de S. M. todo el dolor que merece la cruel noticia, de que algunas poblaciones de esos sus fieles, y católicos vasallos tienen cerradas las puertas de sus Iglesias y estan privados de los consuelos espirituales de que son dignos. — Reflexiona la soberana comprensión de S. M. que puso á V. I. en ese Obispado, para que como buen Pastor consolase esas ovejas, y bien lejos de ver verificados estos sus justos deseos, observa por las representaciones de todos esos cuerpos turbada su quietud con las providencias de V. I. sobre el empeño personal en orden al culto de Raymundo Lulio, cuando tiene á la vista la prudencia, con que su inmediato Antecesor gobernó este delicado asunto, y las órdenes de el Rey, y del Consejo para no hacer novedad en su culto en observancia de las declaraciones Pontificias. No obstante, que en fecha del 10 comuniqué á V. I. las órdenes del Rey, que repito ahora por duplicadas, habiendo posteriormente llegado otras representaciones á S. M. debo añadir á V. I. que cuanto se haya

innovado de hecho, así en quitar Cuadros de Raymundo Lulio, como en lo demás que altere su culto, debe reponerse de hecho, y dejar las cosas en el estado en que se hallaban al tiempo de la providencia del Consejo tomada con arreglo á los Breves Pontificios, auxiliando y protegiendo sus apostólicas determinaciones, y evitando al mismo tiempo la turbación pública de ese Reyno. No dudo que V. I., enterado de la soberana voluntad del Rey, será el primero á obedecerla y que dejará esa Isla en aquella tranquilidad, y buena armonía que quiere y manda S. M. Dios guarde á V. I. muchos años. Madrid 14 Diciembre de 1776. D. Manuel Ventura Figueroa. Sr. D. Juan Diaz de la Guerra, Obispo de Mallorca.»

»En virtud de lo dispuesto en esta R. O, y de los mandatos comunicados al señor Regente, el Real Acuerdo en Auto de 8 de Febrero de 1777 la comunicó á los Bailes y Ayuntamientos de Andraitx y Deyá, a los sucesores de Güells, á don Miguel Company, al Cura de San Nicolás, al Prepósito de San Felipe Neri, etc., para reponer en la forma, modo y lugar en que estaban los cuadros sustraídos, como se hizo en todos dichos puntos, y ante Notario que levantó acta del suceso.

»Como el Ilmo. Sr. Diaz estaba preconizado hacía meses por Obispo de Sigüenza, y nos consta que en Noviembre de 1776 había escri-

to á su agente en Madrid que no sacase las Bulas, no pudo ya con las anteriores providencias diferir más su salida de Mallorca.» (1)

Nomenat Vicari Capitular el M. I. Sr. D. Nicolau Villalonga i Truyols, a 26 d'Agost de 1777 donà cumpliment a les Reials Ordres i Decrets que'l Bisbe no havia volgut posar en pràctica.

El dia 13 de Novembre del mateix any se entregà al Rector del Seminari un aute datat del 7 del propi mes i any, en el que's manava que fossen bandejats els mestres que introduí el Sr. Diaz de la Guerra en virtut de l'aute del 13 de Setembre de 1775. Immediatament s'acomplí aquell manament, restant aleshores l'instrucció dels seminaristes a càrreg dels centres oficials d'ensenyança com era abans. Puix recordaran nostres lectors com havem manifestat ésser la Universitat Luliana l'única institució que gaudia de validesa acadèmica, en la qual es cursaven tots els estudis inclosos els de facultat major i fins la Teologia, explicada per diferents mètodes: lulià, tomista, escotista i suarista, essent pels deixebles lliure l'escullir qualsevol d'aquestes quatre escoles, car totes elles tenien el mateix valor acadèmic. Com es compendrà, aqueix sistema ajudava eficaçment a fomentar les lluites i les discussions, i per evitar-ho havia introduit el Sr. Diaz de la

(1) Vide: Revista Luliana; nombres 31 i 32.

Guerra en el Seminari professors i mestres que s'adaptassen extrictament a lo disposat pel Concili Tridentí.

Els col·legials de la Sapiencia foren restituits a llur pròpia estada, i el Rector del Seminari feu formal entrega dels béns i mobles del Col·legi, el dia 18 de Maig de 1778 davant del notari D. Sebastià Servera.

Retornades les coses a son primitiu estat, pogueren els estudiants dedicar-se a llurs exercicis literaris a satisfacció dels Visitadors, qui cumpliren assistint a les conferències filosòfiques i teològiques i demés deures que'l càrreg els imposava. En aquella època dos col·legials de la Sapiencia eren catedràtics de filosofia en la Reial Universitat Luliana.

Extingida la Universitat de Mallorca per R. O. de 28 de Desembre de 1829, es decretà la agregació del Seminari a la Universitat de Cervera. Aleshores el Bisbe Antoni Perez de Ilirias creà càtedres per cursar els estudis eclesiàstics en el mateix Seminari.

Mes essent un gros inconvenient que'l Seminari de Mallorca estés incorporat a la Universitat de Cervera; per R. O. de 14 d'Abril de 1832 es lograà poder legalitzar els cursos en l'Universitat de València. (1)

---

(1) Vide: «El Seminario Conciliar de San Pedro» por D. Mateo Rotger Capllonch, Pbro.—Palma de Mallorca, 1900.

Hem acabat l'exposició de les polèmiques estridents en la Història del Lulisme, i comença la era de les exposicions crítiques completes i desinteresades. Els enemics del Lulisme en aqueixa època moderna han adoptat la preterició despectiva negant valor científic a la doctrina del Beat Ramon Llull sens haver-la estudiada, essent el capitost de la nova creuada l'omniscient P. Feyjoo, combatut lleal i gloriosament pels PP. Pascual, Fornés, Tronchon i Torreblanca.

L'estudi detingut i seriós d'aquests quatre formidables defensors del Beat Ramon Llull, els quals comentant l'Ars Magna han conquerit una envejable reputació científica, juntament amb tots els demés homes de lletres que, del nostre Mestre han parlat ja sia en pro ja en contra, i que han omplert els segles XVIII i XIX fins al ressorgiment del neo lulisme promogut per mossen Salvador Bové, canonge magistral d'Urgell al començar el segle XX, formarà el segon volum de la present Història del Lulisme.

ÍNDEX

VII

OBRES DE L'AUTOR

MONOGRAFIA HISTÒRICA DEL CASTELL DE CABRERA I POBLE DE VALLBONA EN EL PENEDÈS.

NOTES HISTÒRIQUES DE LA VILA DE CUBELLES.

EL TERCIARI FRANCESCÀ BEAT RAMON LLULL, DOCTOR ARCANGÈLIC I MÀRTIR DE CRIST. — SA VIDA I HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA.

HISTÒRIA DEL LULISME. — DES DE SON ORÍGEN AL SEGLE XVIII.

HISTÒRIA DEL LULISME. — ESTUDI CRÍTIC DE LA FILOSOFIA I TEOLOGIA LULIANES DES DEL SEGLE XVIII FINS A L'ÈPOCA ACTUAL. (En preparació).

BIBLIOGRAFIA LULIANA. (En preparació)

TRADUCCIONS

NOSTRE SENYOR JESUCRIST SEGONS L'EVANGELI DE L. CL. FILLION. — Versió catalana de l'original francès.